

PORTAL

5/2014 Godišnjak Hrvatskog restauratorskog zavoda

Radovi u 2013. godini

Cjelokupan pregled radova Hrvatskog restauratorskog zavoda u 2013. godini sadrži 188 kataloških jedinica koje su poredane prema abecednom redu lokaliteta. U zaglavlju svake kataloške jedinice navedeni su osnovni podaci o objektu, predmetu ili arheološkom nalazištu, o voditeljima i suradnicima na programu te evidencijski broj dosjea pod kojim se dokumentacija o radovima vodi i lokacija na kojoj je pohranjena.

Kataloške jedinice koje se odnose na pokretnu baštinu obuhvaćaju samo dovršene konzervatorsko-restauratorske radove u 2013. godini. Katalog radova na nepokretnoj i arheološkoj baštini, zbog čestog višegodišnjeg trajanja programa, uz završene projekte, uključuje i dovršene faze radova. Pri izradi kataloških jedinica uzete su u obzir specifičnosti radova na različitim vrstama umjetnina, te je tome i prilagođena njihova forma. Priložene fotografije ilustriraju provedene radove ili tek pružaju podatak o izgledu objekta, predmeta ili arheološkog nalazišta.

Katalog radova u digitalnom obliku omogućava pretrage prema više kriterija te bolji i detaljniji pregled priloženih fotografija. Njegova je namjena korisnicima omogućiti brz i sažet uvid u cjelokupan opseg radova Zavoda unutar jedne godine, te pružiti osnovnu informaciju o pojedinom programu, na temelju čega je moguće tražiti opsežniju dokumentaciju u arhivu Hrvatskoga restauratorskog zavoda. ■

Popis autora kataloških jedinica

a. a. b. — Ana Azinović Bebek
 a. b. — Antonio Blašković
 a. ć. — Ana Ćorak
 a. d. — Andreja Dragojević
 a. du. — Ana Dumbović
 a. g. — Antonija Gluhan
 a. j. — Andrej Janeš
 a. k. — Aleksandar Kotlar
 a. v. g. — Ada Vrtulek Gerić
 b. r. — Branka Regović
 d. b. — Davor Bešvir
 d. b. c. — Dana Buljan Cypryn
 d. c. — Darija Cvitan
 d. n. — Dijana Nazor
 d. r. — Danijela Ratkajec
 d. š. — Darija Škarpa
 e. š. — Edita Šurina
 g. b. — Goran Bulić
 g. c. — Gordana Car
 i. j. — Ivan Jengić
 i. je. — Ivana Jerković
 i. l. — Ivka Lipanović
 i. m. — Igor Miholjek
 i. mi. — Igor Mihajlović
 i. p. — Ivana Popović
 i. pl. — Ivica Pleština
 i. p. s. — Irena Pauk Sili
 i. s. — Ivan Srša
 i. sa. — Ivana Sambolić
 i. st. — Iva Stojević
 j. b. — Jurica Bezak
 j. m. — Josipa Milišić
 j. p. — Jelena Pasarić
 j. v. — Josip Višnjic
 k. b. l. — Kristina Bin Latal
 k. m. j. — Krasanka Majer Jurišić
 l. č. — Lea Čataj
 l. ča. — Lana Čačić
 l. s. m. — Laura Stipić Miočić
 m. b. — Marta Budicin
 m. be. — Marko Begović
 m. b. j. — Majda Begić Jarić
 m. đ. — Marina Đurović
 m. g. — Marijana Galović
 m. go. — Mihael Golubić
 m. j. — Miroslav Jelenčić
 m. k. — Marijana Krmpotić
 m. ka. — Mia Kaurlotto
 m. kr. — Mia Krkač
 m. m. — Mirela Mateljak
 m. n. — Marko Nemeth

m. p. — Mate Pavin
m. pa. — Miroslav Pavličić
m. s. — Melanija Sobota
m. š. t. — Maša Štrok Tičić
m. v. — Magdalena Vlaho
m. vr. — Maja Vrtulek
m. v. b. — Maša Vuković Biruš
m. w. z. — Martina Wolff Zubović
m. z. — Marija Zupčić
n. b. — Nelka Bakliža
n. k. — Nevena Krstulović
n. ku. — Neda Kuzek
n. l. — Nađa Lučić
o. m. — Olgica Mileusnić
o. š. — Osanna Šašinka
o. šu. — Orest Šuman
p. p. — Petar Puhmajer
p. s. — Petar Sekulić
r. a. — Rita Antiškin
s. a. — Stanko Alajbeg
s. c. — Siniša Cvetković
s. j. — Sandra Juranić
s. k. — Suzana Kallay
s. l. — Stjepan Lucić
s. l. v. — Sandra Lucić Vujičić
s. m. — Sanda Milošević
s. p. — Siniša Pamić
s. r. — Slobodan Radić
s. s. — Svetlana Schmidt
s. se. — Sanja Serhatlić
sa. se. — Samir Serhatlić
s. š. — Silvo Šarić
t. b. — Tanja Bačić
t. g. — Tomislav Grzunov
t. p. — Tajana Pleše
t. pe. — Tihomir Percan
t. s. — Tomislav Sikinger
t. š. — Toni Šaina
t. t. s. — Tijana Annar Trputec Strčić
v. b. — Vlasta Bošnjak
v. br. — Višnja Bralić
v. b. v. — Venija Bobnjarić-Vučković
v. g. — Vanesa Gjini
v. m. — Vanja Marić
v. ma. — Vinka Marinković
v. r. v. — Vlatka Rudeš Vončina
v. z. — Vesna Zmaić
z. d. — Zoran Durbić
z. l. — Zrinka Lujić
ž. h. — Željko Hnatjuk

Barban

Župna crkva sv. Nikole

Krunjenje Bogorodice

Antonio Moreschi, 17. st.

Ulje na platnu, 234 x 112 cm

Voditelj programa: Mario Miočić

Suradnici: Laura Stipić Miočić, Silvo Šarić, Mirjana Jelinčić, Eduard Raponja

BROJ DOSJEA: 1981/2, Vodnjan - Juršići, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika *Krunjenje Bogorodice* smještena je u polukružnoj niši kamenog bočnog oltara Svih svetih, na sjevernom zidu župne crkve sv. Nikole u Barbanu. Slika je zatečena bez drvenog podokvira, pričvršćena čavlima kroz slikani sloj na jednostavnu konstrukciju od grubih građevinskih jelovih dasaka. Na slici zatječemo višekratne prethodne intervencije (uljni retuši i preslici), a visina slike povećana je dodavanjem donje horizontalne zone. Zaključuje se da je to posljedica zamjene starog, vjerojatno manjeg drvenog oltara novim i većim kamenim oltarom. Oltarna pala polukružnog završetka rubno je uokvirena ukrasnom izrezbarenom i pozlaćenom drvenom letvicom. Letvica je bila izrazito oštećena; drvo crvotočno, s većim gubicima rezbarenih dijelova, odlomljenjima i napuknućima, a slojevi pozlate i recentnih preslika brončanom pastom rasušeni su i raslojavaju se. Laneni nosilac pale sastavljen je od četiri izvorna dijela platna te petog, horizontalnog dijela dodanog u naknadnoj intervenciji. Rubovi platna obrezani su do slikanog sloja slike. Na poleđini lanenog nosioca zatječemo pet zakrpa lanenim krpicama lijepljenih tutkalom. Ta su mjesta s lica zapunjena voskom. Platno je bilo

tvrdi i krto, a tutkaljena su područja izrazito potamnijela. Uljni preslici na nekim mjestima prate izvornu formu, a mjestimice potpuno mijenjaju izvorne oblike i kolorit. Ulje je s vremenom potamnijelo pa su prethodne intervencije postale grube i vidljive. Nakon čišćenja površinske nečistoće, uklonjen je recentni preslik na mjestima na kojima je mijenjao formu i kolorit izvornog oslika, uklonjeni su kredno-voštani kitovi i poleđinske zakrpe. Ravnanje slike obavljeno je „hladnim“ postupkom, vlaženjem i omekšavanjem uz optežavanje. Stanjeni su izraženi ručno šivani spojevi platna da bi se izbjeglo njihovo ocrtavanje na lice slike pri lijepljenju podstave novog platna. Gubitak platnenog nosioca rekonstruiran je umetanjem i lijepljenjem komadića prepariranog lanenog platna slične strukture akrilnim ljepilom i toplinskom lopaticom. Podstavljena slika napeta je na novi drveni podokvir. Rekonstrukcija oštećenja osnove izvedena je celuloznom kredom, kredne rekonstrukcije podslikane su gvašem, a završno lazurno retuširane smolnim bojama. Rekonstrukcije gubitaka drvenog nosioca ukrasne letvice rezbarene su u lipovu drvetu. Izvorni i rekonstruirani dijelovi letvice spojeni su

drvenim čavlima i lijepljenjem, zatim su rekonstruirana oštećenja kitana celuloznom kredom. Kredne rekonstrukcije podstavljene su narančasto-smeđim bolusom i retuširane mineralnim pigmentom. Nakon završetka

radova, oltarna pala *Krunjenje Bogorodice* s ukrasnom pozlaćenom letvicom vraćena je na svoju poziciju u niši kamenog bočnog oltara župne crkve u Barbanu.

l. s. m.

Slika 1. Stanje prije radova.

Slika 2. Stanje nakon radova.

Barilović

Stari grad Barilović

Kasni srednji vijek / novi vijek

Voditeljica programa: Ana Azinović Bebek

Suradnici: Andrej Janeš, Marijana Krmpotić, Vektra d.o.o.

BROJ DOSJEA: 1351/1, Zagreb, Kožarska 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Stari grad Barilović arheološki se počeo istraživati 2002. godine, kad su stvoreni uvjeti za sigurno izvođenje radova. Arheološka istraživanja provedena su 2003., 2006. te 2010.-2013. godine. Tijekom kolovoza 2013. proveden je arheološki nadzor nad radovima koje je provela tvrtka Ingrad. Radovi su obavljeni u sklopu programa obnove Starog grada Barilovića. Program vodi V. Milošević, d.i.a., iz Odjela za interventni pristup graditeljskom naslijeđu HRZ-a. U vrijeme tih radova tlocrtno je definiran zid unutarnjeg dvorišta iz 15. stoljeća. Arheološki nadzor, dokumentiranje i istraživanja obavili su A. Azinović Bebek i A. Janeš iz Službe za arheološku baštinu HRZ-a. Arheološka istraživanja Starog grada Barilovića trajala su od 30. rujna do 11. listopada 2013. godine.

Otvorena je sonda južno od unutarnjeg zida dvorišta iz 15. stoljeća, a istočno od prostora istraženog 2012. Ukupno

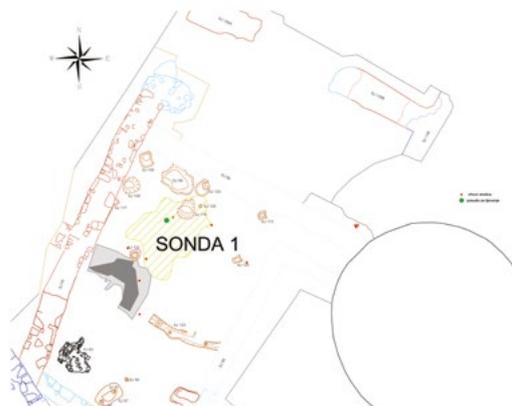
je definirano 45 stratigrafskih jedinica, od toga su dio arheološki slojevi, a dio zidane strukture. Izdvojeni su posebni nalazi (njih 51) i keramički ulomci srednjovjekovnih i prapovijesnih posuda koji se obrađuju na Odjelu za restauriranje arheoloških kopnenih nalaza Hrvatskog restauratorskog zavoda. Također je uzeto i analizirano šest uzoraka povijesne žbuke. Od arheoloških slojeva dominantni su oni koji pripadaju kasnom srednjem vijeku. Izdvojeni su nalazi životinjskih kostiju, koji su predani na analizu na Veterinarski fakultet.

Istraživanjima su definirani zidovi kojih u dosadašnjim nacrtima nema, a vjerojatno se radi o zidovima samog početka srednjovjekovnog Starog grada Barilovića.

a. a. b.

Slika 1. Tlocrt do sada istraženih zidova.

Slika 2. Plan istraženog dijela Starog grada Barilovića.

Beram

Nekropola

Prapovijest

Voditelj programa: Josip Višnjić

Suradnici: Tihomir Percan, Siniša Pamić, Ivica Pleština, Maša Vuković-Biruš, Fabio Cavalli, Dario Inocenti

BROJ DOSJEA: 2277, Vodnjan - Juršići, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADOM PAZINOM

Stotinu i trideset godina nakon posljednjih arheoloških istraživanja prapovijesne nekropole u Bermu, Služba za arheološku baštinu Hrvatskog restauratorskog zavoda s talijanskim je kolegama pokrenula probna arheološka sondiranja da bi se otkrio potencijal nalazišta za njegova daljnja istraživanja. S obzirom na razloge pokretanja projekta i raspoloživa sredstva, odlučeno je da će se istraživanja obaviti dvjema probnim arheološkim sondama dimenzija 4 x 4 m. Jedna od sondi pozicionirana je na samom istočnom rubu područja nekropole, istraženog 1883. godine, a druga na povišenom platou, sjeverno od dosad istraženih dijelova nekropole.

Prilikom iskopavanja sonde prikupljena je veća količina izrazito fragmentiranih ulomaka keramičkih posuda za koje se prije detaljne analize može tek načelno reći da datiraju iz željeznog doba. Najvažniji nalaz ovogodiš-

njih istraživanja pronađen je na dnu sonde 2. Naime, u jugozapadnom dijelu sonde pronađen je grob ukopan u matičnu stijenu. Spaljeni ostaci pokojnika bili su položeni u keramičku urnu i prekriveni pločastim kamenom. Riječ je o posudi kruškolikog tijela, uskoga ravnog dna i uskoga cilindričnog vrata s izvijenim ušćem. Na ramenu su vertikalno aplicirane trakaste ručke. Na temelju analogija s drugih nalazišta, taj nalaz, odnosno ukop, možemo datirati u razdoblje 9. ili 8. st. pr. Kr.

Nakon provedenih istraživanja, urna je bila podvrgnuta MCT-u (*Multi-slice Computerized Tomography*) u *Ospedale Maggiore* u Trstu, pod stručnim vodstvom dr. Fabija Cavallija. Tomografija je pokazala prisutnost metalnih predmeta unutar urne. Slijedilo je istraživanje sadržaja urne i restauracija nalaza.

j. v.

Slika 1. Žarni ukop prilikom pronalaska.

Slika 2. Urna nakon restauracije.

Bibinje

Crkva sv. Roka

Anđeo

Nepoznati autor, 19. st.

Drvo, rezbareno, polikromirano, 80 x 50 cm

Voditeljica programa: Jadranka Baković

Suradnica: Tanja Bačić

BROJ DOSJEA: 1751/13, Zadar, Bedemi zadarskih pobuna bb

PROGRAM PREMA UGOVORU SA STALNOM IZLOŽBOM CRKVE NE UMJETNOSTI, ZADAR

Skulptura prikazuje nagoga anđela s tankim crvenim povezom oko struka kako stoji u laganom raskoraku, oslonjen na desnu nogu. Glava mu je blago okrenuta ulijevo. Kosa je smeđe obojena.

Skulptura je bila dvaput preslikana u cijelosti, a posljednji je preslik bijelo-sive nijanse s uljanom bojom izveden tako da oponaša strukturu kamena. Skulptura je napravljena od više dijelova spojenih čavlima. Spojevi pojedinih dijelova skulpture su oslabjeli i oštećeni su čavlima velikih dimenzija koji su s vremenom korodirali. Mehanička oštećenja (okrznuća i udubljenja različitih veličina) evidentirana su na cijeloj površini skulpture. Duboka okomita pukotina na prednjem dijelu torza, dužine 25 cm, izazvana je najvjerojatnije čestim i visokim oscilacijama temperature u prostoru u kojem je skulptura bila izložena. Nedostaju prsti na desnoj ruci, palac na lijevoj ruci i mali dio iznad prstiju lijeve noge, a odvojen je dio koji čini leđa, zajedno sa stražnjicom i obje ruke. Kako su ruke spojene na torzo s više malih drvenih elemenata koji grade ramena, ti su dijelovi također bili odvojeni. Postolje skulpture sastoji se od tri etaže dasaka spojenih čavlima.

Donje dvije etaže postolja razlikuju se tehnologijom izrade i vrstom drva od podloge na kojem stoji anđeo. Podloga je po sredini, između nogu, zapunjena masom koja nalikuje na gips, dok su spojevi ruku i ostali dijelovi zapunjeni tamnim kitom. Sondiranjem gornje razine postolja, na kojoj anđeo stoji, uočena su četiri sloja boje. Najdonji je sloj zelenkasto-plave boje, mjestimično se pojavljivao crveni sloj, zatim svijetlosivi sloj i posljednji je blijedosivi sloj. Na posljednje dvije etaže postolja je jedan sloj boje, i to bijelo-sive (kojom je u posljednjoj intervenciji preslikana cijela skulptura). Iz toga se zaključuje da su te dvije donje daske postolja naknadna intervencija. Sva oštećenja nosioca prenesena su na gornje slojeve, preparaciju i slikani sloj. Preparacija je bijele boje, vjerojatno tutkalno-kredna. Izvorna polikromija izvedena je u tehničkim temperama. Skulptura je bila prekrivena slojem tvrdokorne nečistoće koja se povezala s potamnjelim lakom. Radovi su obuhvatili izradu dokumentacije, uklanjanje preslika i površinske prljavštine, uklanjanje korodiranih čavala i naknadnih kitova, konsolidaciju nosioca, čišćenje slikanog sloja, pripremu i rekonstrukciju novih drvenih elemenata,

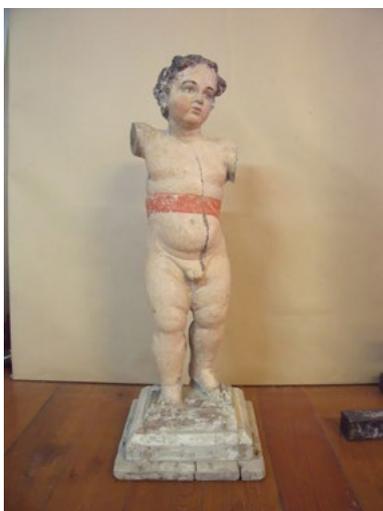
lijepljenje odvojenih i novih drvenih elemenata, rekonstrukciju preparacije, podslikavanje gvaš bojama, izolacij-

ske lakiranje, završni retuš, završno lakiranje, pripremu umjetnine te transport i montažu.

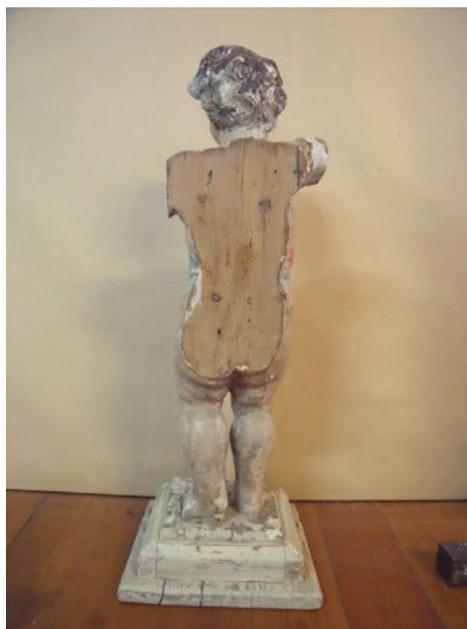
t. b.

Slika 1, 2. Stanje prije radova.

Slika 3, 4. Stanje nakon radova.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Slika 4

Bijela

Benediktinski samostan sv. Margarete

Kasni srednji vijek

Voditelj programa: Andrej Janeš

Suradnici: Anja Bendeković, Lea Čataj, Mario Zaccaria

BROJ DOSJEA: 2212, Zagreb, Kožarska 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Tijekom srpnja 2013. provedena je druga kampanja arheoloških istraživanja ostataka benediktinskog samostana sv. Margarete u Bijeloj. Iskopavanje je nastavljeno na položaju sonde 1 iz 2012. godine. Tom prilikom istraženi su ostaci kvadratne prostorije, dio sjevernog i zapadnog zida, utvrđen je položaj južnog zida, a na istoku je utvrđen prolaz. Ove godine je do kraja istražena unutrašnjost prostorije do sterilnog sloja. Utvrđeno je da je sjeverni zid pune širine 2,1 m, a ove godine je istražen istočni rub kojim je utvrđena i puna širina tog zida.

U punoj širini istraženi su zapadni, južni i istočni zidovi. Sjeveroistočni kut prostorije otvoren je prolazom sastavljenim od dva praga i žbukanim podom među njima. S istočne strane prolaz je flankiran dovratnicima očuvanima *in situ*. S unutarnje strane, zidovi prostorije bili su prekriveni bijelom žbukom. U južnom licu zida SJ 003 otkrivena je izdužena niša pravokutnog oblika.

Pronađeni arhitektonski ostaci pripadaju južnom zvoniku samostanske crkve, smještenom na njezinu pročelju. Na jugoistočnom, vanjskom kutu djelomično je istražen zid (SJ 050) koji je sa sjeverne strane polukružno zaključen. Istočno od zida SJ 035, 75 cm južno od ulaza u prostoriju nađen je kameni prag SJ 057, ali nije istražen do kraja jer ulazi pod istočni profil sonde.

Unutar prostorije istraženo je nekoliko kulturnih slojeva. Ispod površinskog sloja urušnja istražen je kulturni sloj bogat pokretnim nalazima: keramike (lonaca, pećnjaka), metalnih predmeta (noževi, škare, puščani projektili, strelice) i životinjskih kostiju. Utvrđeno je da taj sloj prekriva dio južnog i istočnog zida te predstavlja fazu korištenja samostanskih ruševina, vjerojatno kao utvrde. Pod njim se u nekoliko slojeva naišlo na 26 ulomaka kamenih arhitektonskih dekoracija, čiji ukupan broj iznosi 45.

a. j.

Slika 1. Tlocrt južnog zvonika s označenim mjestom nalaza kamenih arhitektonskih elemenata.

Slika 2. Pogled na južni zvonik samostanske crkve sa sjeveroistoka na kraju istraživanja.

Boškari

Crkva Blažene Djevice Marije „od trih kunfini“ (Sv. Marija Sacijana)

Drveno raspelo

Nepoznati autor, 17. st. (?)

Drvo, rezbareno, polikromirano, 223 x 70 x 16,5 cm

Voditelj programa: Mario Miočić

BROJ DOSJEA: 2259/1, Vodnjan - Juršići, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Raspelo je izvorno bilo smješteno u crkvi Blažene Djevice Marije „od trih kunfini“ (Sv. Marija Sacijana). Potkraj devedesetih godina prošloga stoljeća župnik crkve ga je zbog izrazito lošeg stanja pohranio u prostor radionice Zavoda u Juršićima. Barokno raspelo sastoji se od jednostavno konstruiranog križa; po formi i dimenzijama donjeg završetka okomite daske vidljivo je da je križ predviđen da stoji vjerojatno na kamenom postolju. Križ je obojen u crno. Titulus je oblikovan kao valovita vrpca s uvijenim krajevima, rustične izvedbe. Raspelo je bilo u izrazito lošem stanju: drvo crvotočno, a polikromija izrazito rasušena. Zatječemo znatnije gubitke drvenog nosioca: prsti na ruci desne šake, lijeva šaka, odlomljenje uz spoj desnog ramena, odlomljenja na kruni i više manjih odlomljenja na perizomi i titulusu, odlomljenja na stopalima. Kristov je korpus bio pričvršćen za križ drvenim čavlima, od kojih je sačuvan samo jedan. Rameni spoj desne ruke potpuno je bio odvojen, a ostali spojevi su oslabjeli. Površina je bila prekrivena slojem prljavštine. U prethodnim zahvatima nanoseni su preslici, spojevi su višekratno pojačavani čavlima (kovanim i lijevanim), a oštećenja u drvenom

nosioću zatvarana su tvrdokornim kitovima. Križ je s poleđine ojačan po vertikalnoj osi drvenom letvom koja je pričvršćena čavlima.

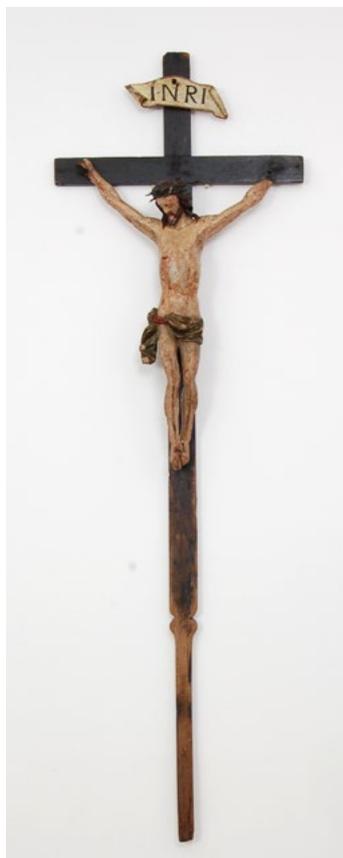
Raspelo je fumigirano u krajnje reduciranom prostoru metil-bromidom. Temeljito su podlijepljeni rasušeni slikani slojevi. Obavljeno je istraživanje slikanih slojeva, fotografiranje mikropresjeka uzoraka slojeva, otvaranje mikro sondi. Uklonjeni su ostaci korodiranih čavala iz drvenog nosioca i neadekvatne rekonstrukcije forme nosioca izvedene tvrdokornim sivim kitom. Na korpusu Krista uočeni su veći gubici drvenog nosioca i polikromije. S obzirom na to da raspelo dugi niz godina nije u liturgijskoj funkciji, konzervatorsko-restauratorski radovi obuhvatili su ponajprije postupke primarne konzervatorske zaštite i minimalne restauratorske postupke nužne za muzealnu prezentaciju skulpture. Obavljena je konsolidacija drvenog nosioca injektiranjem. Očišćena je površinska prljavština. Rekonstruirani su odvojeni i oslabjeli spojevi: stari, truli i crvotočinom izjedeni drveni klinovi zamijenjeni su novim bukovim klinovima istih dimenzija, a oštećenja drvene forme korpusa ispunjena su piljevinskim kitom. Kristove

su ruke za križ učvršćene suhim spojem drvenom tiplom. Minimalna rekonstrukcija oštećenja preparacije i slikanih slojeva izvedena je celuloznim kitom i muzealnim retušem

u lokalnom tonu, s ciljem lakšeg iščitavanja likovne cjeline. Raspelo će biti vraćeno u Sakralnu zbirku u Svetvinčentu. l. s. m.

Slika 1. Stanje prije radova.

Slika 2. Stanje nakon radova.

Buzadovec

Vojvodice, metalni arheološki nalazi

Srednji i novi vijek

Voditelj programa: Marko Nemeth

Suradnici: Mihael Golubić, Ivan Gagro

BROJ DOSJEA: 739/10, Zagreb, Kamenita 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S INSTITUTOM ZA ARHEOLOGIJU

Tijekom 2013. godine provedeni su konzervatorski i restauratorski radovi na arheološkim nalazima s nalazišta Buzadovec - Vojvodice. Obradeno je 59 predmeta, od čega je dovršeno konzerviranje i restauriranje 34 predmeta od željeza. Čišćeni su mehanički, pjeskarenjem i mikromotorom, tretirani taninom koji pomaže u sprečavanju korozije, a zatim zaštićeni lakom *Paraloid B72* i voskom

Cosmoloid 80H. Na 25 željeznih predmeta koji su zaprimljeni 2013. godine, pokrenut je proces uklanjanja soli u sulfitnoj kupki koji traje godinu dana, nakon čega će biti očišćeni od korozivnih naslaga i konzervirani. Radovi će biti dovršeni 2014. u skladu s ugovorom. Svi radovi popraćeni su pisanom i fotografskom dokumentacijom.

m. n.

Slika 1. Željezni nož, stanje nakon radova.

Slika 2. Željezna strelica, stanje nakon radova.

Buzet

Utvrda Petrapilosa

Prapovijest / srednji vijek / novi vijek

Voditelj programa: Josip Višnjić

Suradnik: Siniša Pamić

BROJ DOSJEA: 2091, Vodnjan - Juršići, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADOM BUZETOM

Ovogodišnja arheološka istraživanja na utvrdi Petrapilosa kod Buzeta provedena su na prostoru unutarnjeg dvorišta utvrde, odnosno na takozvanoj prostoriji D, koja se nalazi ispred ulaza u palas utvrde. Osim toga, prilikom čišćenja prostora vanjskog dvorišta istražena je i jedna probna sonda, dimenzija 2 x 2 m.

Stratigrafija nalazišta u prostoriji D pokazuje dosta sličnosti s dosadašnjim rezultatima istraživanja, ali i određene specifičnosti nastale kao posljedica građevinskih aktivnosti na toj mikrolokaciji. Površinski stratigrafski slojevi bili su bogati pokretnim arheološkim nalazima koji se mogu datirati u razdoblje od 16. do početka 17. st., a slojevi ispod njih, nalazima koji se mogu datirati u 15. i 16. stoljeće. Ispod spomenutih slojeva naišlo se na debelu naslagu ilovače, unutar koje se nalazila jama kružnog oblika ispunjena pjeskovitom zemljom. Na samom dnu jame pronađena je kamena kružna ploča s udubljenjem u sredini, oko koje je uredno poslagan jedan red kamena. Prema opisanim nalazima, vjerojatno se radilo o svojevrsnoj cisterni s ta-

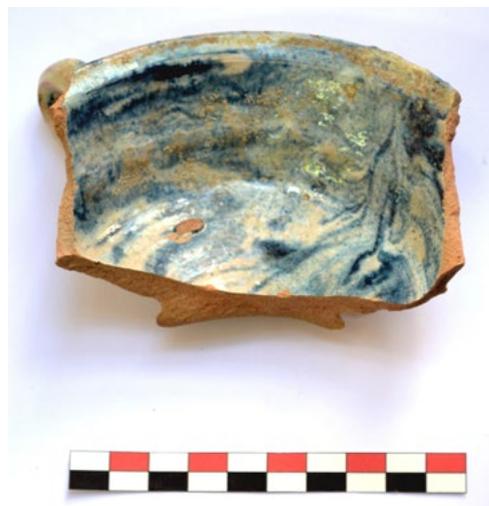
ložnikom na dnu. Cjelokupna konstrukcija izgrađena je već prilično rano, o čemu svjedoči podatak da su njezini dijelovi oštećeni u gradnji palasa, odnosno pri iskopu za njegove temelje. Ispod razine ilovače dolazi se do matične stijene u čijim se škrapama pronalaze ulomci keramičkih posuda koji se mogu datirati u kasno brončano doba. Uz temelje sjevernog perimetralnog zida unutarnjeg dvorišta i palasa prikupljeni su ulomci keramičkih posuda koji prema karakteristikama pripadaju 11. i 12. stoljeću.

Istraživanja u sektoru III ponudila su jedan osobito zanimljiv i za razumijevanje razvoja utvrde važan podatak. Naime, u istraženju sondi pronađeni su temeljni ostaci zida, koji je organski spojen s južnim zidom vanjskog dvorišta, koji se pruža u smjeru sjevera. Riječ je o ranijoj fazi razvoja vanjskog dvorišta, koje je u tom trenutku bilo znatno manje od onoga iz završnih faza razvoja utvrde. Stratigrafija slojeva uz spomenuti zid dokazuje konstantno korištenje utvrde od 11./12. do početka 17. stoljeća.

j. v.

Slika 1. Ostaci spremišta za vodu u prostoriji D.

Slika 2. Jedna od parcijalno sačuvanih posuda s mramornim ukrasom.

Cerovlje

Utvrda Possert

Kasni srednji vijek

Voditelj programa: Josip Višnjić

Suradnik: Tihomir Percan

BROJ DOSJEA: 1896, Vodnjan - Juršići, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Tijekom 2013. nastavljeno je sustavno arheološko istraživanje te konzervatorsko-restauratorski radovi na arhitektonskim ostacima utvrde Possert koji se provode od 2007. godine. Provedena arheološka istraživanja imala su za cilj daljnje definiranje dosad nepoznatih arhitektonskih dijelova utvrde te prikupljanje građevinskog materijala, odnosno urušenog kamenja zidova potrebnog za planirane građevinske zahvate.

Tijekom ovogodišnjih istraživanja dovršen je iskop prostora unutrašnjosti glavne kule utvrde. Tim su se radovima potpuno stekli uvjeti za pokretanje radova na konačnoj prezentaciji kule. Također, dovršeno je istraživanje unutarnjeg dvorišta utvrde u kojemu su iskopani svi arheološki slojevi do same zdravice. Prilikom iskopa definirano je osam kružnih ležišta za drvene stupove ukopanih u zdravicu. Na južnom dijelu vanjskog dvori-

šta proveden je iskop arhitektonskih ostataka prostorije smještene na samom ulasku u prostor utvrde, koja je zbog položaja definirana kao stražarnica. Njezine dimenzije iznose 4 x 4,4 m. Zidovi su u lošem stanju pa je njihova konzervacija predviđena za sljedeću godinu.

Na svim istraženim dijelovima utvrde pronađen je standardni repertoar pokretnog arheološkog materijala s navedenog nalazišta. Riječ je prije svega o ulomcima grubog kuhinjskog te luksuznijega glaziranog stolnog posuđa. Sav pronađeni materijal može se datirati u razdoblje od 14. do 17. stoljeća.

Glavnina financijskih sredstava usmjerena je na građevinsku sanaciju sjevernog zida palasa. Zid se prije početka građevinskih radova nalazio u izrazito lošem stanju, što se osobito odnosi na gornje dijelove zida i zidne perforacije.

j. v.

Slika 1. Primjeri stanja zidova utvrde prije i poslije konzervatorsko-restauratorskih radova.

Slika 2. Ulomak majoličkog vrča sa središnjim motivom *sette di denari*.

Cista Velika

Arheološki lokalitet Crljivica

Kameni stećci

14. i 15. st.

Voditeljica programa: Vinka Marinković

Suradnici: Marin Barišić, Siniša Bizjak, Jovan Kliska, Domagoj Mudronja, Duje Ordulj, Iva Paduan, Željka Radić, Natalija Vasić

BROJ DOSJEA: 2278, Split, Porinova 2a

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Arheološki lokalitet Crljivica pokraj naselja Cista Velika je kompleksni lokalitet s više razvojnih faza. Prvu fazu predstavljaju tri brončanodobna tumula, drugoj fazi pripada trasa antičke ceste Salona-Tilurij-Narona, dok se treća faza veže uz srednjovjekovno groblje s kamenim stećcima.

Danas postoje ukupno 102 srednjovjekovna stećka, i to različitih tipova: ploče, sanduci i sljemenjaci. Unatoč dobrim općim karakteristikama kamena i lokaliteta, stećci su zatečeni u vrlo lošem stanju. Najveći problem su lomovi i pukotine te djelomična izbrazdanost površine. Uzrok propadanja je višestoljetna izloženost kamena atmosferskim uvjetima i velikim temperaturnim promjenama (posebice mrazu). Utjecaj vegetacije također nije zanemariv, a lišajevi su jedni od glavnih uzroka propadanja kamena.

Godine 2013. na stećcima su provedeni istražni, dokumentacijski i probni konzervatorsko-restauratorski zahvati s ciljem procjene stanja opće očuvanosti stećaka, odabira najkompetentnijih restauratorskih materijala i metoda te stvaranja plana njihove sustavne i dugoročne zaštite. Provedene su prirodoslovne laboratorijske analize ispitivanja vodoupojnosti kamena, koncentracije štetnih

topivih soli u kamenu te mineralno-petrografske analize na stećcima br. 9, 13, 14 i 15. Utvrđeno je da su analizirani stećci izrađeni od kamena vapnenca *dolomitizirani biomikritni vekston*. Laboratorijske analize nisu pokazale prisutnost štetnih topivih soli.

Kao referentni primjerci stećaka na kojima su provedeni probni konzervatorsko-restauratorski radovi izabrani su stećci br. 73, 76 i 78 na sjeveroistočnom dijelu lokaliteta. Navedeni primjerci izabrani su zbog različitog stupnja očuvanosti i različitih mikrolokacijskih uvjeta, a trebali su biti početni reper za određivanje parametara zaštite za sve ostale spomenike na terenu. Na stećcima su izvođeni probni konzervatorsko-restauratorski radovi čišćenja uz minimalno korištenje biocidnog sredstva, zatvaranje oštećenja vapnenim mortovima i probni zahvati površinske zaštite amonij-oksalamatom.

S obzirom na specifičnosti lokaliteta, u istraživanja su uključeni i stručnjaci s Odjela za biologiju Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Splitu koji su identificirali mikrofloru na kamenu i lokalitetu te dali stručno mišljenje i sugestije o kontroli rasta vegetacije. Usporedno s istra-

živanjima na lokalitetu Crljivica, izvođeni su radovi i na kamenim stećcima s lokaliteta Sv. Barbara kod Dubravke u Konavlima. Cilj je bila usporedba stanja i određivanje najpovoljnije metodologije zaštite u ruralnim sredinama, kao i valorizacija srednjovjekovnih stećaka. Prilikom istraživanja utvrđeno je da su stećci s lokaliteta Crljivica mnogo

ugroženiji i u lošijem stanju od onih u Konavlima, što je uzrokovano različitim klimatskim uvjetima i njihovim petrografskim različitostima, ali i većom posjećenošću lokaliteta.

v. ma.

Slika 1. Pogled na arheološki lokalitet Crljivica.

Slika 2. Hidromehaničko čišćenje stećka br. 76.

Cres

Franjevački samostan i crkva sv. Franje

Kazula, stola, manipul

Nepoznati autori, kraj 17. st.

Svileni lampas, pozlaćene trake, pozlaćene rese, pamučna podstava, 109 x 70,5 cm (kazula), 94 x 25 cm (manipula), 224 x 25 cm (stola)

Voditeljica programa: Olgica Mileusnić

Suradnici: Natalija Vasić, Jovan Kliska, Marta Budicin, Margareta Klofutar

BRJ DOSJEA: 7740, 7741, 7742, Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Kazula (inv. br. R-26), stola (inv. br. R-28) i manipul (inv. br. R-27) iz franjevačkog samostana u Cresu izrađeni su od istovjetne tkanine - svilenog lampasa s dvije vrste pozlaćenih te jednom vrstom posrebrjenih niti krojačkom, tkalačkom i pozamenterijskom tehnikom. Na glavnoj tkanini različiti su biljni motivi uklopljeni u široku mrežu. Na zlatnoj osnovici prostire se krupan biljni uzorak ružičasto-modrih cvjetova, povezanih zeleno-modrim viticama sa sitnim listovima iste boje. Te se zeleno-modre vitice prepliću s modrim viticama mesnatih listova.

Razdjelne i obrubne trake na prednjoj i stražnjoj strani kazule izrađene su u obliku čipke od pozlaćenih niti, dok su dekorativne trake donjeg dijela prednjice satkane od zlatnih niti i konca oker boje. Kazula je bila podstavljena pamučnom navoštenom tkaninom plave boje. Manipul je sastavljen od osam dijelova tkanine. Na sredini manipula i proširenim krakovima našiveni su križevi od čipke od zlatnih niti. Donji rub proširenja krakova završava zlatnim

resicama. Podstava manipula izrađena je od pamučne navoštene tkanine plave boje. Na sredini i proširenim krakovima stole, sastavljene od devet dijelova tkanine, nalaze se križevi od čipke izrađene od pozlaćenih niti. Na donjem rubu proširenja krakova našivene su zlatne resice. Podstavljena je navoštenom pamučnom tkaninom svijetloplave boje.

Svi su predmeti bili prekriveni naslagama nečistoća, prašine, s vidljivim popravcima iz prethodnih intervencija (ručno krpanje tkanine pamučnim žutim koncem i zlatnim nitima). Fotografirano je stanje prije početka radova, tijekom i nakon radova. Izrađena je grafička dokumentacija oštećenja te provedena laboratorijska analiza materijala. Kad je plava podstava odvojena od glavne tkanine, otkrivena je izvorna podstava ružičaste boje. Provedeno je suho čišćenje predmeta usisavanjem; gornje tkanine očišćene su tamponima vate s destiliranom vodom, a podstave su oprane u destiliranoj vodi neutralnim

deterdžentom. Uklonjene su povijesne intervencije. Oštećenja glavnih tkanina i podstava podložena su svilenom tkaninom obojenom u zadani ton te zatvorena šivanjem.

Dijelovi su spojeni u cjelinu. Izrađene su popune za kutiju od beskiselinskog kartona i predmeti su vraćeni vlasniku.
o. m.

Slika 1. Kazula, stanje prije radova

Slika 2. Kazula, stanje nakon radova.

Cres

Porta Bragadina

16. st.

Voditeljica programa: Osanna Šašinka

Suradnici: Irma Huić, Ivan Jengić, Željko Juretić, Jovan Kliska, Boris Mostarčić, Domagoj Mudronja, Natalija Vasić

BROJ DOSJEA: 1221, Rijeka, Užarska 26

PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADOM CRESOM

Porta Bragadina ili Mala vrata smještena su na južnom kraju istočnog poteza gradskih zidina grada Cresa, na početku Ulice Bernardina Rizzija koja povezuje Prato s Pjacetom. Ključni stilski elementi *Porte Bragadine*, kao i ostalih creskih vrata, jesu zidne plohe u bunjatu, polustupovi ojačani kamenim prstenovima i maniristički prekinuta trabeacija s visokom atikom. Lučno zaključeni otvor vrata izveden u bunjatu flankiran je dvama plitkim toskanskim pilastrima obuhvaćenima kamenim prstenovima. Pilastri pridržavaju po dva stupnjevito uvećana kamena bloka arhitrava i friza koji su prekinuti radijalnim blokovima luka na čijem se zaglavnom kamenu nalazi grb mletačke obitelji Bragadin. Na atici postavljenoj na istaknutom profiliranom vijencu uklesan je lav sv. Marka s kulom u pozadini, između grbova mletačkih obitelji Da

Ponte i Grimani. Prema dokumentima u *Libro de conti della fabbrica delle Mura di Cherso per essecutionem della deliberation del Senato 1509. 24 Septembris*, vrata su dovršena 3. lipnja 1581. godine, za vladavine kneza Nikole Bragadina.

Na vratima je 2013. godine izveden opsežan konzervatorsko-restauratorski zahvat koji je uključio radove čišćenja kamene plastike vodom pod kontroliranim tlakom i vodenom parom, mehaničko čišćenje kamene plastike od cementnih zakrpa i korodiranih metalnih dijelova, čišćenje kemijskim sredstvima, postavljanje armature i domodeliranje nedostajućih formi, zapunjavanje sljubnica vezivnim materijalom, žbukanje zidnih plašteva i zaštita kamena kemijskim sredstvom za zaštitu i konsolidaciju.

i. j., o. š.

Slika 1. Mehaničko čišćenje kamene plastike.

Crveni Vrh

Gradina Glavica

Prapovijest / antika

Voditelj programa: Josip Višnjić

Suradnici: Tihomir Percan, Ivica Pleština, Siniša Pamić

BROJ DOSJEA: 2183, Vodnjan - Juršići, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S CARPE VITAM D.O.O.

Zaštitnim arheološkim istraživanjima provedenim 2013. godine na području k. č. 218 k. o. Savudrija potpuno su istražene tri gromače, od kojih se za dvije može ustvrditi kako predstavljaju kasnobrončanodobne tumule. Najstariji tragovi korištenja toga prostora pronađeni su u slojevima istraženim ispod konstrukcije tumula 2 i 4. Riječ je o ulomcima keramičkih posuda koje se na temelju karakteristika mogu datirati u razdoblje eneolitika ili ranog brončanog doba (razdoblje oko 2000. g. pr. Kr.). Nakon toga razdoblja uslijedilo je dulje razdoblje u kojemu prostor nije korišten, a onda su potkraj brončanog doba tu nastali tumuli u kojima su pokapani stanovnici nedaleke gradine Sv. Petar. Pokojnici su inhumirani u grobne konstrukcije koje su građene na nekoliko načina. U tumulu 3 pronađeni su grobovi čije su konstrukcije formirane ili zidanjem ili od tanjih kamenih ploča prekrivanih većim poklopnica-

ma. U tumulu 2 pronađen je grob s konstrukcijom od masivnijeg pločastog kamena. U oba tumula pronađeni su ostaci kružnih konstrukcija (prsten tumula) kojima je definirana zona unutar koje se obavljalo ukapanje. Prostor između i iznad prstena tumula i pripadajućih grobnica bio je prekriven nepravilnim kamenjem koje je nabacivano bez posebnog reda.

O dataciji samih tumula za sada možemo govoriti tek prema pronađenom pripadajućem materijalu. S obzirom na iznimnu usitnjenost pripadajućih keramičkih nalaza, datacije temeljimo tek na četiri brončane narukvice koje se na temelju karakteristika mogu datirati u razdoblje kasnog brončanog doba (cca 1300. – 1100. g. pr. Kr.). U ostalim grobnim cjelinama nažalost nisu pronađeni nikakvi grobni prilozi.

t. pe.

Slika 1. Pogled na grob u tumulu 3.

Slika 2. Pogled na tumul 3 nakon istraživanja.

Čečavac - Rudina

Benediktinska opatija sv. Mihovila arkandela

Kasni srednji vijek

Voditeljica programa: Tajana Pleše

Suradnici: Petar Sekulić, Vektra d.o.o.

BROJ DOSJEA: 1181/1, Zagreb, Kožarska 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Benediktinska opatija sv. Mihovila arkandela u Rudini nalazi se sjeverno od sela Čečavac, na vinorodnim obroncima Psunja. Prvi (poznati) spomen Rudine jest onaj iz 1279. godine, no pretpostavlja se da je samostan osnovan gotovo cijelo stoljeće prije. Samostanski je sklop (najvjerojatnije) napušten sredinom 16. stoljeća. Nakon što su redovnici napustili svoj posjed, sljedećih je stoljeća objekt sustavno razgrađivalo lokalno stanovništvo.

Rudinska je opatija bila arheološki istraživana 1980., od 1986. do 1989., 2000. (Gradski muzej u Požegi) te 2002. i 2003. godine (Institut za arheologiju, Zagreb). Tim je radovima u cijelosti istražen manji, jednobrodni sakralni objekt (grobnica kapela?) zaključen polukružnom apsidom, romanička samostanska trobrodna crkva s tri polukružne apside te veći dio samostanskog sklopa (ukupna pretpostavljena površina oko 1250 m²). Nakon

dovršetka istraživanja (koja, nažalost, nisu provedena u cijelosti), veći dio istraženih zidova bio je konzerviran cementnim krunama bez prethodnog konzerviranja zidne mase. Zbog pogubnog djelovanja atmosferskih uvjeta na, navedenom metodom, zaštićene zidove, došlo je do snažne dilapidacije zidne mase, a cijeli je prostor samostanskog sklopa zarastao u gustu vegetaciju.

Uz suglasnost nadležnog Konzervatorskog odjela u Požegi i Državnog ureda za upravljanje državnom imovinom 2013. godine provedena su revizijska arheološka istraživanja s ciljem izrade arhitektonske snimke postojećeg stanja (Vektra d.o.o.) s pripadajućim tehničkim opisom. Ujedno su prikupljeni uzorci žbuke i kamena koji su analizirani u Prirodoslovnom laboratoriju HRZ-a.

t. p.

Slika 1. Benediktinska opatija sv. Mihovila arkandela.

Darda

Srpska pravoslavna crkva sv. arhanđela Mihajla

Carske dveri, ikona Svi sveti, pripadajući drveni rezbareni pozlaćeni dekorativni elementi; ikona Isus Hristos i ukrasni okvir

Jakov Nedić, druga polovica 18. st.

Ulje na drvu, pozlata, 248 x 102 cm

Voditeljica programa: Svetlana Schmidt

Suradnici: Vjekoslav Schmidt, Dora Bratelj, Ivan Bošnjak, Vladimir Lukenda

BROJ DOSJEA: 1962/3, 1962/4, Osijek, Fakultetska 4

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Carske dveri kasnobarokne crkve sv. arhanđela Mihajla (1777.) sastoje se od dviju drvenih vratnica u kojima su po dvije ikone: *Bogorodica*, *Sv. arhiđakon Stefan*, *Anđeo Gavriilo* i *Sv. Nikola*. Na vrhu desne vratnice nalazi se raspelo, a iznad dveri medaljon s ikonom *Sabor Svih svetih* koji okružuje florealna dekoracija. Desno od dveri nalazi se ikona *Isus Hristos*. U posljednjoj je obnovi 1926. godine ikonostas u cijelosti bio preslikan. Godine 2013. izvedeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi. U uklanjaju preslika u medaljonu je umjesto prizora

Posljednje večere otkrivena izvorno naslikana scena *Sabor Svih svetih*. Drvo je konsolidirano, nedostajuća rezbarija je rekonstruirana, obavljena je dezinsekcija, sva oštećenja drva zapunjena su kitom, nedostajuća osnova je rekonstruirana, kit je obrađen i izoliran lakom, izvedena je rekonstrukcija nedostajućeg slikanog sloja akvarelnim bojama, retuš, pozlata i rekonstrukcija lazurirane pozlate. Ikone su završno lakirane.

s. s.

Slika 1. Stanje prije radova.

Slika 2. Stanje nakon radova.

Dubočac

Crkva sv. Mihovila

Oltar sv. Mihovila

Nepoznati autor, kraj 18. st.

Drvo, rezbareno, polikromirano, pozlačeno, posrebreno, ulje na platnu, 550 x 320 x 100 cm

Voditelj programa: Davor Bešvir

Suradnici: Stanko Kirić, Ivan Bošnjak

BROJ DOSJEA: 38.1.1., Ludbreg, Trg Sv. Trojstva 15

PROGRAM PREMA UGOVORU SA ŽUPOM SV. MIHOVILA, DUBOČAC

Župna crkva sv. Mihovila arkandela u Dubočcu sagrađena je 1876. godine. Starija crkva koja je stajala na istom mjestu srušena je u turskim osvajanjima. U Domovinskom ratu 1992. godine crkva je teško stradala. Glavni oltar sv. Mihovila je kasnobarokne provenijencije. Supedaneum je kameni i dvostepeni, dok je stipes zidan u obliku sarkofaga. Retabl je razvedenog tlocrta. Zona predele oblikovana je visokim postamentima s ukladama. U sredini središnje zone smještena je oltarna pala uz koju se nalaze skulpture Isusa i Marije, tirolske provenijencije. Sa svake strane postavljen je stup koji završava krilatim maslinastosmeđim telamonom. Vijenac je u sredini prekinut nad kartušom iznad pale. Atika završava polukružnim razlomljenim zabatom, ukrašenim vazama i rokaj motivom.

Oltar je demontiran i prenesen u Restauratorski centar Ludbreg na dezinsekciju dušikom sredinom 2011. godine. S obzirom na to da je stražnja strana oltara izgorjela 1925.

godine, daske i konstrukcija oltara bili su znatno oslabljeni. Stoga je u prvoj fazi izvedena stolarska sanacija oltara i ojačanje novim gredama s unutarnje stražnje strane oltara. Nagorene daske tretirane su *Paraloidom* kako bi se učvrstila čađava struktura. U sljedećoj fazi radova konsolidiran je slikani sloj i mehaničkim je postupkom uklonjen uljni preslik. Izvorna marmorizacija crvenih, plavih i žutosmeđih tonova kvalitetan je rad iz kasnoga baroka. Lakovi i naknadni preslici uklonjeni su sa skulptura, ukrasa s atike, dok su s oltarnih krila, krila anđela i telamona na stupovima uklonjene kovne boje. Godinu dana poslije izvedeni su drvorezbarski radovi (prsti ruku anđela, oltarna krila). Kitana su i kredirana sva oštećena mjesta na izvornoj polikromiji. Izvorni slikani sloj zaštićen je *Paraloidom*, a retuš marmorizacije i inkarnata izveden je mineralnim pigmentima vezanima gumiarabikom. Pozlata i posrebrenje izvedeno je zlatnim

i srebrnim listićima na bolusnoj podlozi te zlatom u prahu s gumiarabikom. Nakon radova oltar je zaštićen otopinom damar laka i terpentina.

Oltarna pala zatečena je u vrlo dobrom stanju jer se radi o kopiji pale uništene u požaru, koju je izradio Albert Gruber 1944. godine, stoga je platno samo očišćeno od prljavštine, a okvir oltarne pale od prljavštine i lakova.

Svetohranište datira iz kasnijeg razdoblja; zatečeni uljni preslik nije uklonjen, već samo kovne boje s krila, koja su obnovljena zlatnim listićima na bolusnoj podlozi.

Početak travnja 2014. godine oltar je prenesen u Dubočac i montiran u crkvi.

d. b.

Slika 1. Stanje nakon radova.

Dubravka (Konavle)

Arheološki lokalitet Sv. Barbara

Stećci

14. i 15. st.

Kamen

Voditeljica programa: Vinka Marinković

Suradnici: Marin Barišić, Siniša Bizjak, Jovan Kliska, Nenad Lešina, Domagoj Mudronja, Natalija Vasić

BROJ DOSJEA: 2274/1, Split, Porinova 2a

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Arheološki lokalitet Sv. Barbara nalazi se u sjeveroistočnom dijelu Konavala. Na lokalitetu je sačuvana crkva sv. Barbare s grobljem srednjovjekovnih stećaka. Sačuvana su 104 stećka, od čega 94 cjelovita i 10 ulomaka.

U 2013. godini na stećcima su izvođeni istražni, dokumentacijski i probni konzervatorsko-restauratorski zahvati s ciljem procjene stanja opće očuvanosti stećaka i lokaliteta, odabira restauratorskih materijala i metoda te stvaranja plana sustavne i dugoročne zaštite. Prirodoslovne laboratorijske analize ispitivanja vodoupojnosti kamena, koncentracija štetnih topivih soli u kamenu te mineralno-petrografske analize provedene su na stećcima br. 15 i 18, pri čemu je utvrđeno da su analizirani stećci rađeni od dvije različite vrste kamena vapnenca. Laboratorijske analize nisu pokazale prisutnost štetnih topivih soli. Na navedenim stećcima obavljeni su probni konzervatorsko-restauratorski radovi čišćenja uz minimalno korištenje biocidnog sredstva, zatvaranje oštećenja

vapnenim mortovima te probni zahvati površinske zaštite amonij-oksalamatom.

S obzirom na specifičnosti lokaliteta, u istraživanja su uključeni i stručnjaci s Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Splitu, Odjela za biologiju, koji su identificirali mikrofloru na kamenu te dali stručno mišljenje i sugestije o kontroli rasta vegetacije.

Usporedno su se s istraživanjima na lokalitetu Sv. Barbara obavljali radovi i na kamenim stećcima s lokaliteta Crljivica pokraj Ciste Velike, u cilju usporedbe stanja i određivanja najpovoljnije metodologije zaštite kamena. Prilikom istraživanja utvrđeno je da su stećci s lokaliteta Crljivica mnogo ugroženiji i u lošijem stanju od onih u Konavlima, što je uzrokovano klimatskim uvjetima i njihovim petrografskim različitostima, ali i većom posjećenošću lokaliteta.

v. ma.

Slika 1. Pogled na arheološki lokalitet Sv. Barbara s kamenim stećcima.

Slika 2. Probni konzervatorsko-restauratorski zahvat čišćenja stećka br. 81.

Dubrovnik

Biskupska palača

Knjižnica

Nepoznati autor, 1772.

Crnogorica furnirana orahovinom, različite dimenzije

Voditeljica programa: Tijana Annar Trputec Strčić

Suradnici: Radovan Pavlek, Martina Wolff Zubović

BROJ DOSJEA: 7224, Zagreb, Zmajevac 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Knjižnica je smještena na trećem katu Biskupske palače u Dubrovniku i čini cjelinu s interijerom palače. Drveni inventar sastoji se od sedam ormara različitih širina te oplata koje uokviruju tri prozora i dvojna vrata. Visina ormara i oplata seže iznad visine prozorskih niša. Iznad vrata koja vode u pokrajnju sobicu upisana je intarzijom MDCCLXX godina. Iznad ulaznih vrata, također intarzijom, upisana je riječ Veritatis. Svaki se ormar sastoji od užeg, donjeg, i šireg, gornjeg, dijela u kojemu su položene police označene rimskim brojevima. Donji su dijelovi zatvoreni punim vratnicama, dok gornje zatvaraju vrata s rasternom ispunom od profiliranih letvica. Letvice su obojene crnom bojom, a s unutarnje strane prozire se crvena tkanina. Ormari su flankirani plitkim profiliranim lajsnama sa stiliziranim kapitelnim završecima. Oplate i ormari završavaju širokim profiliranim vijencima. Svaki je ormar označen velikim intarziranim slovom (A do G) na donjem dijelu vijenca. Dvokrilna ulazna vrata u prostoriju sastoje se od okvira i punih ispuna, dok dvokrilna vrata prema maloj sobi imaju gornji dio ostakljen. Nosiva je

konstrukcija knjižnice napravljena od crnogoričnog drveta furniranog orahovinom debljine 2-2,5 mm.

Konzervatorsko-restauratorski radovi počeli su 2010. godine na jedanaest komada velikih vratnica ormara s rasterom. Obavljeno je čišćenje svih površina od prljavštine i podlijepljeni su nadignuti dijelovi furnira. Izvedene su rekonstrukcije nedostajućih dijelova furnira i rastera. Sondiranjem dijelova rastera utvrđeno je da se ispod tamnozelenog premaza nalazi dobro sačuvani izvorni sloj srebra na crvenoj bolusnoj podlozi. Laboratorijskom analizom uzoraka nađen je sloj zlatno-žutog laka koji je lazurno stavljan preko srebra kao imitacija pozlate (lak *mecca*). Tijekom 2010./2011. godine uklonjeni su preslici sa svih vratnica kombinacijom kemijskih i mehaničkih metoda. Pokazalo se da su tri od jedanaest rastera napravljena naknadno jer su bili samo premazani bojom. Nakon skidanja preslika, rekonstruirani su nedostajući dijelovi podloge i polimenta te su provedeni retuši srebrom u prahu. Na rastere bez srebra postavljena je kredna podloga, slojevi žutog i crvenog bolusa te srebrni listići. Do polovice

2013. godine obavljani su kompletni konzervatorsko-restauratorski radovi na ostalim dijelovima knjižnice – malim vratnicama, oplatama i vijencima. Nakon stolarske konsolidacije i izrade nedostajućih konstruktivnih dijelova, sve su površine očišćene od prljavštine, premaza i gljivica. Podlijepljeni su nadignuti furniri i napravljene rekonstrukcije na svim dijelovima. Izrađen je novi podprozorski okvir te nekoliko novih uklada. Izvedeni su retuši. Sva su

oštećenja od insekata zatvorena voštanim kitovima u boji te su površine zaštićene s više premaza šelaka i voska. Restaurirani su i očišćeni svi nađeni ukrasni okovi. Knjižnica je trenutačno pohranjena u depoima HRZ-a. Transport i montaža knjižnice u Biskupsku palaču u Dubrovniku obaviti će se čim završe građevinski radovi u palači.

t. t. s.

Slika 1. Stanje nakon demontaže.

Slika 2. Vratnice, stanje nakon radova.

Slika 3. Detalj oplata, stanje nakon radova.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Dubrovnik

Dubrovačka biskupija

Kodeks Diversa br. 2., sig. 1, ser. 1a

Više autora, 1667. - 1674.

Rukopis na papiru, arhivski uvez

Voditeljica programa: Ana Ćorak

Suradnica: Vanja Marić

BROJ DOSJEA: 1565/36, Dubrovnik, Batahovina bb

PROGRAM PREMA UGOVORU S DUBROVAČKOM BISKUPIJOM

nakon izrade detaljne dokumentacije zatečenog stanja, kodeks je podvrgnut mehaničkom uklanjanju nečistoća. Slijedila je analiza pH-vrijednosti papirnog nosioca, kaširanog kartona izvornih i nadomještenih korica te analiza stabilnosti tinte na vodu i druga otapala. Rezultati su pokazali prisutnost kiseline u sva tri nosioca (papir – pH 5; korice – pH 6; dio nadomještenih korica – pH 4). Sve prisutne tinte unutar rukopisa pokazale su se nestabilne u kontaktu s destiliranom vodom, a postojane u dodiru s otopinom destilirane vode i 96%-tnog etilnog alkohola (omjeri 50:50 i 30:70). Velik broj listova bio je slijepljen pa je razdvajanje obavljeno mehanički, špatulom od bambusa. Površinske nečistoće uklonjene su mekanom četkom. Na nekim mjestima bile su prisutne kapljice voska i ostaci insekata, koji su uklonjeni metalnom špatulom i skalpelom. Na svim listovima bile su kolonije plijesni i gljivica, zbog kojih je došlo do diskoloracije papira (gradacija od

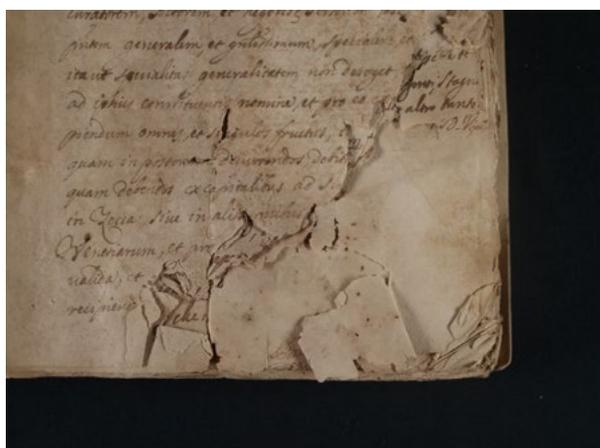
crvenog do ljubičastog obojenja - naročito u gornjim kutovima). Upravo je zato bilo potrebno hitno dezinficirati cijeli rukopis. Između svih listova umetnuti su beskiselinski „svileni” papiri, prethodno prskani sredstvom za dezinfekciju, 0,5%-tnim ortofenilfenolom (96% etilni alkohol i destilirana voda, u omjeru 10:1). Nakon jednog tjedna djelovanja, konzervatorsko-restauratorski radovi su nastavljeni. Da bi se rukopis očuvao, provedeno je ojačavanje papirnog nosioca na svim listovima. Ojačavanje je izvedeno japanskim papirom (*Koza toku usu* 4 g/m² i ljepilom 2,5% *Tylose MH 300P* (50:50 dest. voda i 96%-tni etilni alkohol). Tijekom ojačavanja, između listova su umetani sloj filca i/ili bugaćica kako bi upili višak vlage.

Nakon provedene hitne preventivne zaštite, rukopis je neutraliziran suhim sredstvom *Bookkeeper* i pohranjen u kutiju od kartona arhivske kvalitete.

a. Ć.

Slika 1. Stanje prije zahvata, detalj.

Slika 2. Stanje tijekom zahvata.

Dubrovnik

Dubrovačka biskupija

Matične knjige

Više autora, 17. - 20. st.

Rukopisi i tisak na papiru, razne dimenzije

Voditeljica programa: Vanja Marić

Suradnici: Ana Ćorak, Nikolina Cvitanović, Marin Vokić, Tanja Dujaković

BROJ DOSJEA: 1565/26, Dubrovnik, Batahovina bb

PROGRAM PREMA UGOVORU S DUBROVAČKOM BISKUPIJOM

Na trideset matičnih knjiga provedeno je suho uklanjanje površinskih nečistoća (prašine, fekalija insekata, stvrdnutih kapljica voska i sl.) mekom četkom od kozje dlake, *Wishab* gumom i skalpelom. Uklonjene su i samoljepive trake parama acetona, metalne spajalice, platnene trake te omoti u kojima su se nalazili pojedini rukopisi. Budući da nisu bili arhivske kvalitete, već pH kiseli, degradirali su papir.

Pregibi na listovima ispravljeni su teflonskom stekom, poderotine na najoštećenijim knjigama su konsolidirane (japanskim papirom *Tenguio* i 5%-tnim metilceluloznim ljepilom *Tylose MH 300P*). Ondje gdje je bilo moguće, ojačana su rebra na hrptu, a listovi koji su ispadali iz bloka knjige preventivno su spojeni s ostatkom.

Izrađene su kutije od beskiselinskog kartona arhivske kvalitete za adekvatnu pohranu knjiga.

v. m.

Slika 1. Stanje prije radova.

Slika 2. Matične knjige pohranjene u kutije, nakon radova.

Dubrovnik

Dubrovačka biskupija

Matricola della Confraternita di s. Giuseppe di Ragusa

Nepoznati autor, 1388.

Rukopis i slika na pergamentu, koža na drvenim pločama (uvez), 26,2 x 19,6 x 4,7 cm

Voditeljica programa: Ana Ćorak

Suradnica: Vanja Marić

BROJ DOSJEA: 1565/41, Dubrovnik, Batahovina bb

PROGRAM PREMA UGOVORU S DUBROVAČKOM BISKUPIJOM

Konzervatorsko-restauratorski radovi na matrikuli sv. Josipa počeli su 2012. godine. Tada je izrađena detaljna dokumentacija i provedeno je povijesno istraživanje u kojem je ustanovljeno da naziv „Matrikula bratovštine sv. Josipa“ nije točan, jer je riječ o matrikuli bratovštine sv. Andrije. Do pogrešnog imenovanja došlo je vjerojatno zbog toga što se spomenuta matrikula čuvala u crkvi sv. Josipa. Također se pretpostavlja da je riječ o prijepisu matrikule iz 1266. godine. U radu na umjetnini uklonjene su površinske nečistoće i nakupine voska. Istraživanjem digitalnim mikroskopom ustanovljeno je da je za izradu bloka knjige korišteno više vrsta pergamenta.

Radovi nastavljani u 2013. godini počeli su UV i IR snimanjima. Pergamentni listovi podvrgnuti su mokrom procesu uklanjanja nečistoća tamponima od vate s otopinom destilirane vode i 96%-tnog etilnog alkohola (omjer 30:70). Veći dio pergamentnih listova bio je u izrazito

lošem stanju, zbog čega se pristupilo ojačavanju njihove površine. Proces ojačavanja proveden je japanskim papirom (*Koza Toku Usu*, 4 g/m²), a kao sredstvo za lijepljenje korišten je 4,5%-tni *Klucel G*, koji je imao dvostruku ulogu: uz lijepljenje, fiksirao je i tekst čija je tinta na nekim mjestima počela otpadati.

Na pergamentnim listovima veći su nedostajući dijelovi nadomješteni novim pergamentom, dok su manji ispunjeni papirnom pulpom odgovarajuće boje. Za taj postupak upotrijebljena je rasvjetna ploča koja se prema potrebi umeće među listove. Odlučeno je da se matrikula ne razvezuje. Slikani dijelovi unutar matrikule smatraju se izrazito vrijednim segmentom dubrovačkog slikarstva. Pojedini dijelovi oslika nedostaju, dok ostatku prijete gubitak. Nedostajući dijelovi slika djelomično su retuširani. Kako bi se zaštitili od daljnjeg propadanja, fiksirani su *Klucelom G*.

Kožnate korice očišćene su tamponima vate namočenim sredstvom *Leather detergent*, nakon čega su neutralizirane destiliranom vodom.

Veći nedostajući dijelovi na koricama nadomješteni su odgovarajućom vrstom i bojom kože. Manja oštećenja i nedostajući dijelovi ispunjeni su smjesom prosijane kože i ljepila (*colla mista* – PVA i *Tylose*, omjer 50:50). Brojna

površinska oštećenja narušila su estetsku cjelovitost korica pa je odlučeno izvesti retuš bojama za kožu.

Nakon provedenih konzervatorsko-restauratorskih radova, matrikula sv. Josipa umetnuta je u novoizrađenu kutiju od beskiselninskog kartona arhivske kvalitete.

a. ć.

Slika 1. Stanje prije zahvata.

Slika 2. Stanje nakon zahvata.

Dubrovnik

Dubrovačka biskupija

1. Poklonstvo kraljeva, nepoznati autor, 17. st., ulje na platnu, 72 x 93 cm
2. Pokolj nevine dječice, nepoznati autor, 17. st., ulje na platnu, 72 x 93 cm

Voditeljica programa: Neda Kuzek

Suradnik: Vlaho Pustić

BROJ DOSJEA: 1565/38 (1), 1565/40 (2), Dubrovnik, Batahovina bb

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slike su bile pohranjene u depou Biskupskog ordinarijata, u neprimjerenim mikroklimatskim uvjetima te zatečene u lošem stanju, kao i njihovi drveni, izrezbareni i pozlaćeni okviri. Nakon konzervatorsko-restauratorskog zahvata bit će postavljene u obnovljenoj zgradi Biskupske palače.

Vidljive su bile intervencije i brojni retuši iz prijašnjih restauratorskih zahvata. Nosioći su lanena platna finog, rijetkog tkanja, ali izrazito krta. U prethodnoj restauraciji slike su bile predstavljene novim platnom, voskom koji je bio neravnomjerno raspoređen po poledini.

Slikani sloj bio je potamnio, diskolorirao, a mjestimično i nedostajao. Osipanje je naročito bilo očito po sredini donjeg dijela slike *Poklonstvo kraljeva*. Uljni retuši su također potamnili. Po cijeloj površini nalazile su se sitne lakune, u nekom od prethodnih zahvata zapunjene kredno-tutkalnim kitom crvenkastog tona.

Prije zahvata, u radionici su provedena konzervatorska istraživanja slike. Snimka pod UV svjetlom pokazala je

sloj potamnijelog laka, ali i veće zone nedostataka slikanog sloja, kao i zone uljnog retuša (tamna mrlja u samom središtu slike te na plaštu sv. Josipa, uz donji rub).

Tijekom konzervatorsko-restauratorskog zahvata uklonjeno je laneno podstavno platno iz prethodne restauracije. Veći dio preostalog voska također je uklonjen s platna mehaničkim putem i otapalima te glačanjem preko kompresora natopljenih trikloretilenom.

Slikani sloj očišćen je u sapunskoj pasti. Nakon čišćenja, slika je predstavljena novopripremljenim lanenim platnom i *Beva* vezivom u vakuumu. Napeta je na novi podokvir. Nedostaci u osnovi rekonstruirani su celuloznim kitom te retuširani temperom u podlozi. Slika je lakirana mastiks lakom u terpentinu. Završni retuš izveden je lakirnim bojama, a završno lakiranje mastiks lakom.

n. ku.

Slika 1. *Poklonstvo kraljeva*, stanje prije radova.

Slika 2. *Poklonstvo kraljeva*, stanje nakon radova.

Slika 3. *Pokolj nevine dječice*, stanje prije radova.

Slika 4. *Pokolj nevine dječice*, stanje nakon radova.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Slika 4

Dubrovnik

Dubrovačka biskupija, Biskupsko sjemenište

Rukopisi i inkunabule

Razni autori, 15. - 17. st.

Rukopisi na papiru i pergamentu, inkunabule, razni uvezi, razne dimenzije

Voditeljica programa: Ana Ćorak

Suradnica: Vanja Marić

BROJ DOSJEA: 1565/35, Dubrovnik, Batahovina bb

PROGRAM PREMA UGOVORU S DUBROVAČKOM BISKUPIJOM

Na odabranim rukopisima i inkunabulama provedeno je uklanjanje površinskih nečistoća (prašine, fekalija od insekata, stvrdnutih kapljica voska i sl.) suhim postupkom - mekom četkom, usisivačem, *Wishab* gumom i skalpelom.

Na predmetima su bila vidljiva brojna oštećenja, poput pregiba, nedostajućih dijelova, vodenih mrlja i mrlja nepoznatog porijekla, starosnih mrlja (*foxing*) itd. Pregibi na listovima ispravljeni su teflonskom stekom. Obavljena je i konsolidacija poderotina japanskim papirom (*Tenguio*, 9g/m²) i 5%-tnim metilceluloznom ljepljivom, čime su oja-

čani i pregibi na hrptu. Najoštećeniji listovi su potpuno ojačani japanskim papirom (*Kozu*, 4g/m²). Ondje gdje je bilo moguće ojačana su rebra na hrptu, a listovi koji su ispadali iz bloka knjige spojeni su s ostatkom. Da bi se poboljšala pH-vrijednost papirnog nosioca, provedena je suha neutralizacija *Bookkeeperom*.

Za pohranu knjiga na kojima je provedena preventivna zaštita izrađene su kutije od beskiselnog kartona arhivske kvalitete.

a. ć.

Dubrovnik

Dubrovački muzeji, Etnografski muzej

Ženski kaputić

Nepoznati autor, kraj 19. st.

Svilena tkanina, pamučna tkanina, čipka, svilene trake, 40,5 x 67, rukavi 55 cm

Voditeljica programa: Ada Vrtulek Gerić

Suradnice: Maja Vrtulek, Štefica Nemeć Panić, Venija Bobnjarić-Vučković, Sandra Planko Kos, Margareta Klofutar, Natalija Vasić

BROJ DOSJEA: 70.1., Ludbreg, Trg Sv. Trojstva 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Ženska narodna nošnja orebičkog kraja pripada jadranskom tipu nošnje. Osnovni dijelovi su suknja i kaputić koji potpuno prekriva košulju. Kaputić, tzv. „komižola“ (inv. br. 1172/5), izrađen je od svile, blijedoružičaste osnove s utkanim cvjetnim motivom ljubičaste boje na podlozi bež boje. Uz rub ovratnika, pojasa, rukava i na prsima ukrašen je prišivenom nazubljenom svilenom trakom zelenog tona obojenja i pamučnom bež čipkom tvorničke izrade. Svilena tkanina onečišćena je aerosolnom prljavštinom. Na kaputiću je vidljiva fotokemijska degradacija tkanine nastala starenjem i izlaganjem predmeta, a manifestira se u promjeni tona obojenja i smanjenju mehaničkih svojstava tkanine.

Na predmetu je provedena dezinfekcija u modificiranoj atmosferi s plinovitim dušikom te uzorkovanje u

svrhu kvalitativne analize tekstilnih vlakana. Izrađena je fotografska, grafička i pisana dokumentacija stanja prije, tijekom i nakon radova. Na predmetu je u cijelosti proveden suhi postupak čišćenja muzejskim usisavačem, a potom ravnavanje ultrazvučnim raspršivačem pare, lokalno i cjeline. U svrhu sanacije oštećenja, obojena je nova svilena tkanina za parcijalnu konsolidaciju, a potom su sva mjesta oštećenja učvršćena šivanjem. Za predmet je nakon provedenih konzervatorsko-restauratorskih radova izrađen spremnik od beskiselnog kartona s odgovarajućom popunom koja posve slijedi njegov oblik i u kojem se predmet može čuvati. Predmet je vraćen u Etnografski muzej u Dubrovniku uz preporuku da se više ne izlaže, zbog lošeg stanja tkanina.

a. v. g.

Slika 1. Stanje prije radova.

Slika 2. Kaputić u spremniku za pohranu, nakon radova.

Slika 3. Detalj rukava, stanje prije radova.

Slika 4. Detalj rukava, stanje tijekom radova.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Slika 4

Dubrovnik

Dubrovački muzeji, Etnografski muzej

1. Ženska pregača, nepoznati autor, početak 20. st., vunena tkanina s tiskanim cvjetnim motivom, pamučna tkanina, vunene pletene vrpce, 98 x 80 cm
2. Ječerma, nepoznati autor, početak 20. st., baršun, svilena tkanina, pamučna tkanina, srma, pozamenterijske trake, 51 x 48 cm

Voditeljica programa: Branka Regović

Suradnica: Marta Budicin

BROJ DOSJEA: 7630 (1), 7631 (2), Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Pregača (inv. br. DUM EM 4742) dio je kompleta ženske narodne nošnje. Izrađena je od vunene tkanine s otisnutim motivom. U motivu se ponavljaju kitice crvenih ruža u kombinaciji s plavim cvjetovima i višebojni listovi na bijeloj podlozi tkanine. Pregača je krojena od tri dijela koji su spojeni ručnim bodom. U struku je tkanina nabrana i ušivena u pasicu. Sa svake strane pričvršćene su vrpce izrađene od vune ružičaste boje.

Pregača je bila onečišćena prašinom, a po cijeloj površini nalazila su se oštećenja od moljaca. Posebno je bila oštećena desna strana ruba. U naknadnoj intervenciji pregača je podstavljena tanjom pamučnom tkaninom zbog stabiliziranja nastalih oštećenja od moljaca. Tada su oštećenja grubo prišivena na podlogu. I vunene vrpce imaju manja oštećenja nastala djelovanjem moljaca.

Ječerma (inv. br. DUM EM 4796) dio je muške dubrovačke narodne nošnje. Izrađena je od zlatnog šadražom vezenog crvenog baršuna. Rubno je opšivena zlatnim trakama, a prednjice su ukrašene položenim metalnim ukrasima prišivenima u polje obrubljeno zlatnom trakom. Ispod vratnog izreza su metalne ploče ukrašene iskucanim reljefnim ukrasima.

Zlatni je vez podložen kartonom. Biljni ornament i prepleti pokrivaju ječermu gotovo cijelom površinom. Baršun je vidljiv samo u predjelu između vezenih elemenata.

Na lijevoj strani otvora prednjice prišivene su manje metalne toke. Podstava je izrađena od crvene pamučne tkanine. Vratni izrez, orukavlje i rubovi ječermne obrubljeni su šarenom pamučnom trakom. Ječerma je bila onečišćena prašinom. Vez je stabilan, ali baršun je pretrpio velika oštećenja. Svi dijelovi i prostori između veznih elemenata bili su popucani i istrošeni. Podstavna tkanina je istrošena, s manjim mehaničkim oštećenjima. Obrubna ukrasna vrpca na podstavi bila je u vrlo lošem stanju, istrošena i pokidana, posebno u vratnom dijelu, orukavlju i donjem rubu. Prsni su ukrasi oštećeni, nestabilni i djelomično nedostaju. Nekoliko toka s ruba ječermne je nedostajalo. Ukrasne trake u predjelu prsa i oko vrata djelomično su bile odšivene.

Tijekom 2013. na pregači i ječermi izvedeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski zahvati. Na temelju provedenih istraživanja i analiza uzoraka materijala odabrani su konzervatorsko-restauratorske postupci, koji su obuhvatili dezinfekciju, uklanjanje starih prepravaka, mehaničko

čišćenje, pranje, sušenje, ravnanje, pripremu i bojenje potporne tkanine, zatvaranje oštećenja djelomičnom ili potpunom potporom i šivanjem, konzerviranje veza, vlaženje, ravnanje i opremanje kutije za pohranu. Cijeli je projekt popraćen pisanom, fotografskom i grafičkom dokumentacijom.

Program je obuhvatio i doradu serijski proizvedene izložbene lutke za stalni postav ženske narodne nošnje

iz Župe dubrovačke (na kojoj su konzervatorsko-restauratorski radovi izvedeni 2012. godine) kako bi odgovarala veličini kompleta. Dorada je podrazumijevala skidanje sloja stiropora, dodavanje više slojeva PES vate na odgovarajuća mjesta te šivanje nove rastezljive presvlake. Kako bi se dobio volumen u donjem dijelu, sašivena je višeslojna podstava.

b. r.

Slika 1. Pregača, stanje prije radova.

Slika 2. Pregača, stanje nakon radova.

Slika 3. Ječerma, stanje prije radova.

Slika 4. Ječerma, stanje nakon radova.

Dubrovnik

Dubrovački muzeji, Knežev dvor

1. Šetnja grobljem, Francesco Novelli, 19. st., bakropis, papir, 25,5 x 14 cm
2. Na grobu, Francesco Novelli, 19. st., bakropis, papir, 25,5 x 14 cm
3. Veduta Dubrovnika, Richter i Gurlitt, 19. st., bakropis, papir, 21 x 29 cm
4. Veduta Pila s Lovrijencem, Gurlitt i Troitzsch, 19. st., bakropis, papir, 21,5 x 30,5 cm
5. Zemljovid Dubrovačke Republike, Piere du Val, 1682., bakropis, papir, 16 x 16,5 cm
6. Zemljovid Dalmacije i Dubrovačke Republike, nepoznati autor, 1791., bakropis, papir, 28,5 x 34 cm
7. Portolan otoka Mljeta, nepoznati autor, 19. st., bakropis, papir, 25,5 x 19 cm

Voditeljica programa: Sanja Serhatlić

Suradnici: Ana Ćorak i Samir Serhatlić

BROJ DOSJEA: 366/66, Dubrovnik, Batahovina bb

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH I DUBROVAČKIM MUZEJIMA

Francesco Novelli (1767.-1836.), venecijanski bakropisac i sin slikara Francesca Novellija, izradio je bakropis *Šetnja grobljem*, a početkom 19. stoljeća u Veneciji je taj bakropis urezao i otisnuo nepoznati autor, signiran G. R. Na malom otisku (15 x 10 cm) prikazan je mladi muškarac u krajoliku kako pokazuje starijem hodočasniku spomenogrob svoje ljubavi. U drugom planu prikazan je isti čovjek koji briše suze. Ispod prikaza je kratka strofa pjesme o umrloj ljubljenoj ženi Nicomagea Denira. Isti bakropisac F. Novelli i spomenuti nepoznati rezač G. R. otisnuli su drugi bakropis *Na grobu*, s istom temom uplakanoga mladog muškarca na grobu svoje voljene, a ispod je strofa o zaljubljenom pjesniku, citirana iz Virgilijeve poeme (knjiga IV). Mali otisak bakropisa (15 x 10 cm) izveden je na većem papiru.

Bakropisi *Veduta Dubrovnika* i *Veduta Pila s Lovrijencem* otisnuti su u tiskari austrijskog Loyda u Trstu, a ti su pretisci bili uvezani u album iz kojega su naknadno istrgnuti. *Veduta Dubrovnika* prikazana je s prostora Višnjice u blizini samostana sv. Jakova, od kojega se u prvom planu vidi dio građevine, zida i rijetkoga raslinja. U daljini se vidi grad, prilično izduženih proporcija, s dijelom padina Srđa te Velikom i Malom Petkom u daljini. Na margini je natpis: Ragusa.

Veduta Pila prikazuje dio ulaza u grad, utvrdu Lovrijenac i nekoliko kuća, ljudi i ovaca u podnožju. U pozadini

se vidi dio grada sa zidinama i nekoliko kuća s područja bivšega samostana sv. Marije. Na margini je natpis: Castel St. Lorenzo bei Ragusa.

Piere du Val (Abbeville, 1618.-1683.) francuski je kraljevski geograf koji je izrađivao brojne obojene karte svijeta. *Zemljovid Dubrovačke Republike* izdan je u njegovu atlasu *Géographie Universelle*. To je mala karta Dalmacije i Dubrovačke Republike (otisak 10,2 x 12,5 cm) s natpisom „Golf de venise au Mer Adriatique“ i u vrhu „Estat de la Republique DE RAGVSE“. Bakropis je ručno akvareliran s oznakom granica (žuta za Dubrovačku Republiku, a zelena za Serrenissimu).

Zemljovid Dalmacije s crvenom označenom granicom teritorija Dubrovačke Republike izrađen je u Njemačkoj potkraj 18. stoljeća. Na bakropisu su uz teritorij Dubrovačke Republike i Turske naznačene mjere (njemačka, talijanska i turska milja), a u lijevom donjem kutu izvedena je kartuša s uresima bujne vegetacije i draperijom na kojoj je njemački natpis: „DER SÜdliche Theil des Koenigreich DALMATIEN mit der Republik RAGUSA Nor. 25“. Karta je istrgnuta iz nekog atlasa.

Na morskoj karti, *Portolanu*, uz ružu vjetrova i naznake obale otoka Mljeta, nalazi se natpis: PARTIE DE LISLE MELEDE, a na moru: GOLPHE DE VENISE. U donjem kutu postavljena je manja jednostavna kartuša s natpisom: Plan de Mouillage Situé ala Coste du Nord del Isle Melede.

Na sedam grafika, koje su bile u lošem stanju zbog starosti i neadekvatne pohrane prije dolaska u Muzej, proveden je potpuni konzervatorsko-restauratorski postupak uobičajenim metodama za umjetnine na papirnom nosiocu - od analiza, suhog i mokrog čišćenja, dezinfekcije, bijeljenja, neutralizacije, ojačavanja papira, podljepljivanja, ravnjanja,

izrade zakrpa, prešanja do retuša. Dokumentirana su stanja prije i poslije zahvata te svi postupci. Umjetnine su pohranjene u paspartue od beskiselinskog kartona i vraćene vlasniku.

s. se.

Slika 1. *Na grobu*, stanje prije radova.

Slika 2. *Na grobu*, stanje nakon radova.

Slika 3. *Zemljovid Dalmacije i Dubrovnika*, stanje prije radova.

Slika 4. *Zemljovid Dalmacije i Dubrovnika*, stanje nakon radova.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Slika 4

Dubrovnik

Dubrovački muzeji, Knežev dvor

Tekstilni dijelovi baldahina kreveta

Različiti autori, kraj 17. - 20. st.

Tkalačka, krojačka, čipkarska, pozamenterijska tehnika, različite dimenzije

Voditeljica programa: Gordana Car

Suradnici: Marta Budicin, Branka Regović, Marija Đangradović, Natalija Vasić, Jurica Škudar, Jovan Kliska, Margareta Klofutar, Domagoj Mudronja, Marija Vranečić, Željko Čatić, Nikša Uhodić, Danijela Erak, Mateo Miguel, Kesovija Kodrič, Danijela Jemo

BROJ DOSJEA: 7256.4, Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Krevet s baldahinom (inv. br. 53/P), izložen u postavu Kneževa dvora, recentna je (20. stoljeće) rekonstrukcija rokoko paradnog kreveta iz 18. stoljeća. Tekstilni dio kreveta sastoji se od prekrivača, valjkastog jastuka, uzglavlja, zida iznad uzglavlja, baldahina i bočnih zavjesa.

Krevet je nadvišen vodoravnim polukružno završenim baldahinom, valovito pokrenutih rubova koji nosi skrivena drvena konstrukcija, a uz strop je pričvršćen dvama akroterijima. Dekoriran je kratkom rubnom zavjesom, na čijem je vrhu ukrasna traka od pozlaćenih niti, a na dnu porub od čipke na iglu (lan, francuska čipkarska radionica Alençon, 18. st.), a gore ukrasnom trakom od pozlaćenih metalnih niti. Postrance su bočne zavjese. Vanjska strana bočnih zavjesa i kratke rubne zavjese baldahina izrađene su od tamnocrvenog svilenog damasta zrcalno stiliziranog florealnog motiva vertikalne orijentacije s kraja 17. st./početka 18. stoljeća. Unutarnja strana (podstava) bočnih zavjesa, kratke zavjese i nebica baldahina izrađene su od žuto-zlatnog viskoznog satena novijeg porijekla (20. st.).

Tekstilni dijelovi baldahina zatečeni su u različitim stanjima očuvanosti, ovisno o starosti tkanina od kojih su izrađeni. Tako je najlošije bilo stanje glavne bordo tkanine (bočni dekori i gornji dekor), zatim tkane trake s pozlaćenim metalnim nitima te nebojene lanene čipke, pa tamnocrvene pamučne tkanine, tamnocrvene viskozne tkanine i zlatno-žute viskozne tkanine.

U 2013. godini uklonjeni su prijašnji zahvati na tkaninama, obavljeno je pranje, sušenje i relaksiranje svih dijelova baldahina te zatvaranje svih oštećenja šivanjem restauratorskim bodom. U siječnju 2014. godine završno su montirani svi dijelovi kreveta s baldahinom (cjelokupni program radova na krevetu trajao je od 2009. do 2013. godine) u Kneževu dvoru, uz suradnju kolega iz Dubrovačkih muzeja i studenata Sveučilišta u Dubrovniku, Odjela za umjetnost i restauraciju.

g. c.

Slika 1. Zatvaranje oštećenja na desnoj bočnoj zavjesi.

Slika 2. Krevet s baldahinom nakon montaže.

Dubrovnik

Dubrovački muzeji, Muzej suvremene povijesti

1. Ustaška mladež – Obrana Hrvatske, 1941., tisak na papiru, 70 x 100 cm
2. Katynska šuma: Boljševizam bez krinke!, 20. st., tisak na papiru, 65 x 95 cm
3. Libertas – slobode koji nema taj o slobodi sanja, ah, ponajljepši san, 20. st., kolaž na plakatu, 71 x 101 cm
4. Sabotaža – posljedica koja pogađa samo domaće pučanstvo, 20. st., tisak na papiru, 65 x 96 cm
5. Dobrotvorni koncert, 26. 9. 1991. – Dubrovnik, 20. st., tisak na papiru, 48 x 69 cm
6. Prve bombe je bacila Englezka na civilno pučanstvo. Žene i djeca Europe obtužuju, 1940., tisak na papiru, 85 x 120 cm
7. Dubrovčani! Općina Dubrovačka, 1933., tisak na papiru, 65 x 96 cm
8. Zašto? (dvostrani prikaz), 1992., tisak na papiru, 68 x 97 cm
9. Hrvatska pozadinska fronta, 20. st., tisak na papiru, 70 x 50 cm
10. Teatar Lero – Jordano Bruno, 20. st., tisak na papiru, 46 x 65 cm
11. LOOK – Izložba Baričević i Škerlj, 20. st., tisak na papiru, 70 x 100 cm
12. Ali to se neće nikada dogoditi, 20. st., tisak na papiru, 150 x 109 cm
13. Oslobodi se..., 20. st., tisak na papiru, 100 x 71 cm
14. Za Sv. Vlaha, ručno oslikana pozadina starog, već korištenog plakata, 20. st., 53,3 x 53,1 cm
15. Posljedica pregovora: Engleska kapitulirala pred Moskvom!, 1943., tisak na papiru, 70 x 101 cm
16. Težaci Dalmacije, 1920., tisak na papiru, 50 x 34 cm

Voditeljica programa: Vanja Marić

Suradnice: Sanja Serhatlić, Ana Ćorak, Danica Brajnov, Martina Karon

BRJ DOSJEA: 2137/1, Dubrovnik, Batahovina bb

PROGRAM PREMA UGOVORU S DUBROVAČKIM MUZEJIMA

Nakon dopremanja u radionicu, svi su plakati dokumentirani. Na svima su mehanički očišćene površinske nečistoće gumom *Wishab*, skalpelima te mekom četkom od kozje dlake, a one tvrdokornije nečistoće skalpelom i špahtlom. Skalpelom su uklonjeni i ostaci ljepljivosti i samoljepivih traka, nakon što su omekšani parama acetona.

S obzirom na velik broj poderotine i pregiba te raznih oštećenja papira, papirni nosioci su konsolidirani 9g/m² japanskim papirom *Tengujo* i 5%-tnim metilceluloznim

ljepilom *Tylose MH 300P*. Ta vrsta ljepljivosti je zbog sprječavanja razlijevanja boje u vodenom ljepljivosti. Izrađene su tanke trake koje su prema potrebi lijepljene na poderotine. Pregibi listova izravnati su teflonskom stekom i stavljeni pod laganu prešu. Svi plakati neutralizirani su suhim postupkom (*Bookkeeper*) te pohranjeni u posebno izrađene košuljice od beskiselinskog kartona arhivske kvalitete.

v. m.

Slika 1. *Sabotaža*, stanje prije radova.

Slika 2. *Sabotaža*, stanje nakon radova.

Dubrovnik

Dubrovački muzeji, Pomorski muzej

1. Brik „Pavica“, Antoine Roux, 19. st., akvarel na papiru, 53 x 41 cm
2. Bark „Prvi dubrovački“, J. Hall, 1893., akvarel na papiru, 93 x 60 cm
3. Idejni nacrti za uređenje salona (Smoke room) putničkog parobroda *Kralj Aleksandar*, A. McInnes Gardner, 1931., akvarel na papiru, 73,2 x 52,6 cm
4. Dubrovnik i okolica, Prospekt Obalne paroplovidbe, nepoznati autor, početak 20. st., kolorirani tiskani prikaz, 66,3 x 50,9 cm
5. Pomorska karta Sredozemlja, John Noire, 1844., tisak na papiru, 210 x 79,2 cm

Voditelj programa: Samir Serhatlić

Suradnice: Sanja Serhatlić i Vanja Marić

BROJ DOSJEA: 1096/11, Dubrovnik, Batahovina bb

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH I DUBROVAČKIM MUZEJIMA

Program obuhvaća restauraciju pet umjetnina izvedenih u različitim tehnikama. Četiri su završene potpuno, dok se rad na *Pomorskoj karti Sredozemlja* nastavlja i u 2014. godini.

Papirni nosioci akvarela i tiskovina zatečeni su u lošem stanju. Veća količina vlage tijekom duljeg razdoblja uz neadekvatnu temperaturu uzrokovala je razvoj plijesni koja je trajno degradirala papir i promijenila tonsko-kolorističku vrijednost prikaza. Papir je potamnio i izgubio elastičnost. Zatečene su brojne rupe i kanali, uzrokovani djelovanjem insekata. Vidljive su vodene mrlje i nedostaci papira i boje.

U radionici su umjetnine detaljno dokumentirane. Provedene su višestruke analize, posebno analiza postojanosti boja na različita otapala. U sljedećoj su fazi mehanički uklonjene nečistoće. Površinske nečistoće očišćene su *Wishab* gumom, mekom četkom, skalpelom i

špatulom. Grafike i akvareli zahvaćeni plijesnima tretirani su 0,5%-tnim ortofenilfenolom. Svi nestručno izvedeni retuši u prethodnim intervencijama su uklonjeni, kao i nekvalitetan karton s poledine na koji je bio nalijepljen papir. Razlog uklanjanja kartonske poledine kiselost je i štetnost za izvorni papir sa slikanim i tiskanim prikazima. Nakon što su lica umjetnina zaštićena (*facings*), poledine su uklonjene skalpelom i špatulom, a potom 2,5%-tnim metilceluloznim ljepljivom *Tylose MH300P*. Daljnji tijek zahvata obuhvatio je vlaženje i izvlačenje nečistoća na vakuumskom stolu, lokalno uklanjanje mrlja, neutralizaciju kalcijevim hidroksidom, ojačavanje papira, podljepljivanje japanskim papirom (*Usomino*, 14 g/m²), ravnanje, izradu zakrpa, zapunjavanje pukotina, prešanje, retuširanje te izradu adekvatnog paspartua.

sa. se.

Slika 1. *Brik Pavica*, stanje prije radova.

Slika 2. *Brik Pavica*, stanje nakon radova.

Slika 3. *Bark Prvi dubrovački*, stanje prije radova.

Slika 4. *Bark Prvi dubrovački*, stanje nakon radova.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Slika 4

Dubrovnik

Franjevački samostan Male braće

1. Crtež oltara, Giorgio Massari, 18. st., tuš, akvarel na papiru, 58 x 41 cm
2. Crtež oltara, Giorgio Massari, 18. st., tuš, akvarel na papiru, 45 x 60 cm

Voditelj programa: Samir Serhatlić

Suradnica: Sanja Serhatlić

BROJ DOSJEA: 212/12, Dubrovnik, Batahovina bb

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Crteži Giorgia Massarija izuzetno su vrijedni dokumenti s prikazom oltara franjevačke crkve na Badiji. Renomirani talijanski barokni arhitekt Giorgio Massari (Venecija, 1687. - 1766.), koji je većinu opusa izradio na području Mletačke Republike, projektirao je kapelu Sv. Križa uz franjevačku crkvu na otočiću Badiji kod Korčule, čija je gradnja počela 1729. godine i trajala je nekoliko desetljeća.

Crteži oltara zatečeni su u lošem stanju zbog neadekvatne pohrane i dugotrajne izloženosti visokoj vlažnosti zraka. Godine 2012. restaurirana su tri crteža, a 2013. preostala dva iz te vrijedne serije.

Papir je bio diskoloriran, nagužvan, prekriven površinskom nečistoćom, mrljama i plijesnima, najviše uz rubove, uz koje su bile brojne poderotine i nedostaci. Boje su na više mjesta oštećene. Crteži su pažljivo mehanički očišćeni mekom gumom, a skalpelom su uklonjene tvrdokornije površinske nečistoće. Analiza papira reagensom cink-jod dokazala je da su vlakna celulozna, bez primjesa, što

upućuje na dobru kvalitetu papira. Test topivosti boja na vodu pokazao je nepostojanost boja u dodiru s vodom. Topive boje fiksirane su otopinom *Paraloida B-72* u alkoholu. Da bi se spriječilo daljnje stvaranje plijesni, crteži su dezinficirani 0,5%-tnim ortofenil-fenolom. Laganim vlaženjem vodom i organskim otapalima, uz primjenu vakuuma, ublažene su mrlje na licu crteža. Sva otapala trebalo je detaljno isprati i crteže prati tehnikom plutanja na ploči. Nakon pranja, neutralizirani su kalcijevim hidroksidom pH-vrijednosti 9. Oštećeniji crtež cijelom je površinom podlijepljen japanskim papirom *Usomino*, dok je drugi podlijepljen po rubovima tankim japanskim papirom, a na mjestima zakrpa europskim beskišelnim papirima odgovarajuće boje i debljine. Nakon prešanja, izvedeni su retuši akvarelnim bojama i beskišelnom arhivskom tintom. Za restaurirane crteže izrađeni su adekvatni paspartui od beskišelnog kartona.

sa. se.

Slika 1. Crtež oltara, stanje prije radova.

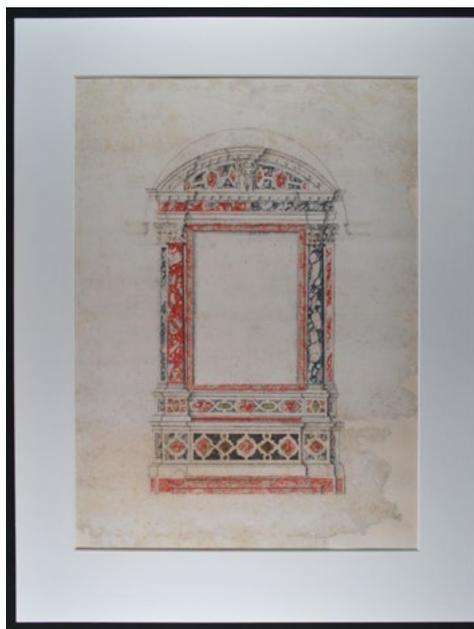
Slika 2. Crtež oltara, stanje nakon radova.

Slika 3. Crtež oltara, stanje prije radova.

Slika 4. Crtež oltara, stanje nakon radova.

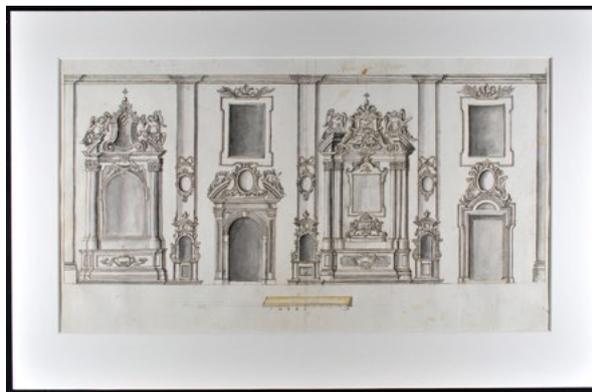
Slika 1

Slika 2

Slika 3

Slika 4

Dubrovnik

Katedrala Velike Gospe
Tron biskupa Marčelića
Nepoznati autor, 19. st.
Rezbareno drvo, 271 x 130 x 94 cm
Voditeljica programa: Tijana Annar Trputec Strčić
Suradnici: Radovan Pavlek, Nena Meter Kiseljak

BROJ DOSJEA: 8196, Zagreb, Zmajevac 8
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Biskupski tron velikih dimenzija počiva na drvenom pravokutnom postolju. Arhitektonsko oblikovan naslon klasične forme flankiraju dva kanelirana stupa s korintskim kapitelima. Naslon završava razvijenim vijencem. Naslone za ruke oblikuju velike dvostruke volute, a bočno su rezbareni motivima krilatih anđela.

Prije radova obavljena je dezinfekcija plinom u Restauratorskom centru Ludbreg, koja je trajala dva mjeseca, nakon čega je tron dopremljen u radionicu u Zagreb. Obavljena je konsolidacija crvotočnih dijelova *Paraloidom B72*. Uništena prednja daska gazišta zamijenjena je novom od istovjetnog drva (orahovine). Odlomljena voluta desnog naslona za ruke vraćena je na mjesto i učvršćena PVA ljepilom i drvenim tiplama. Slijepljeni

su i ostali rasklimani spojevi. Izvađen je panel naslona te podlijepljen nadignuti furnir. Skinuti su svi geometrijski ukrasi ispod profilacije. Podlijepljen je kredni sloj s bojom na kapitelima i lisnatim ukrasima panela. Nakon stolarskih radova uslijedilo je čišćenje površine. Potpuno je uklonjena smeđa uljana boja s dasaka podesta. Očišćen je oštećeni sloj laka i boje na kapitelima i panelnim ukrasima i uklonjeni su prljavština i stari premazi voska i laka s cijelog trona. Izrađeni su nedostajući dijelovi ukrasa i profilacija te obojeni u nijansu koja odgovara originalu. Površinska su oštećenja zatvorena kitovima na vodenoj bazi, obrađena i retuširana. Cijeli je tron premazan u više slojeva narančastim šelakom te zaštićen voskom.

t. t. s.

Slika 1. Detalj trona, stanje prije radova.

Slika 2. Stanje nakon radova.

Dubrovnik

Katedrala Velike Gospe

Ukrasni okvir za ikonu Gospe od Porata

Marin Radica, Domenico Mamolo, 19. st.

Drvo, rezbareno, pozlačeno, 191 x 132 cm

Voditeljica programa: Nada Lučić

Suradnici: Martina Poša, Petra Farac, Elio Karamatić

BROJ DOSJEA: 483/5, Dubrovnik, Batahovina bb

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Okvir slike *Gospe od Porata* je drveni, rezbareni, pozlačeni, izrazito bogate plastike. Upotrebljava se samo jedanput godišnje, za blagdan Velike Gospe, kad se čašćena ikona *Gospe od Porata* iznosi u procesiji.

Okvir je bilo zahvaćen infestacijom drvnim insektima, no stabilnost i konzistencija drvenog nosioca nisu bili narušeni. S vremenom je došlo do pucanja rezbarije pa je nedostajalo oko 5% ukrasa. Mjestimično su bila prisutna odignuća u vidu ljuskanja i pulverzacije osnove. Najveći stupanj oštećenja i degradacije izvornika zatečen je na sloju pozlate. Zbog trenja površine prilikom nošenja i zbog nestabilnosti polimentne pozlate na vlagu i toplinu, došlo je do erozije sloja pozlate na mjestima izraženijeg plastičnog ukrasa. Na tim zonama nedostaje i sloj bolusa pa je vidljiva izvorna tutkalno-kredna osnova sivkaste boje te lazurni sloj zelene boje (najvjerojatnije ostatak ljepljiva na zonama s uljnom pozlatom). Na površinama s uljnom pozlatom mjestimično je bio i sloj oksidirane bronce u prahu.

Na umjetnini je u radionici izvedena dezinfekcija kontaktnim insekticidom. Odignuća u sloju osnove podlijepljena su injektiranjem zagrijanog tutkala i *Plextola B 500*. Nakupljeni sloj nečistoće uklonjen je korištenjem emulzije *Pemulena TR2* uz dodatak benzena, W/O emulzijom ili geliranim benzil-alkoholom. Nedostajući reljefni rezbareni dijelovi nadomješteni su rekonstrukcijama rezbarenim u lipovu drvu. Za lijepljenje je korišteno PVA ljepljivo, a spojevi su dodatno osigurani moždanicama. Oštećenja i nedostajuće zone u sloju osnove zapunjeni su kitom na bazi 10%-tnog zečjeg tutkala uz dodatak *Plextola B500* i bolonjske krede kao punila. Nakon brušenja i poliranja, površina je izolirana 5%-tnom otopinom šelaka u etanolu.

Na područja predviđena za izradu polimentne pozlate, nanesen je sloj tamnocrvenog bolusa. Retuš je izveden postavljanjem listića 23-karatnog zlata i poliranjem do visokog sjaja.

Na dijelove s uljnom pozlatom nanesen je sloj bolusa boje svijetlog okera. Retuš pozlate izveden je apliciranjem

zlatnih listića na sloj ljepila. Kao vezivo, korišten je *Plextol B500* uz dodatak destilirane vode i etanola. Retuš manjih oštećenja pozlate i integracija retuširanih zona s izvornikom izvedeni su zlatom u prahu vezanim gumiarabikom.

Kao završni zaštitni sloj nanesen je sloj *Cosmoloida H80* topljenog u *Shellsolu-T* uz mali dodatak karnaube.

n. l.

Slika 1. Stanje prije radova.

Slika 2. Stanje nakon radova.

Dubrovnik

Katedrala Velike Gospe, riznica
 Alegorija Mučeništva
 Petar Mattei, 17. st.
 Ulje na platnu, 320 x 193 cm
 Voditelj programa: Antonio Blašković
 Suradnici: Neda Kuzek, Elio Karamatić, Vlaho Pustić

BROJ DOSJEA: 483/12, Dubrovnik, Batahovina bb
 PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika *Alegorija Mučeništva* u paru s *Alegorijom Vjere* nalazi se na istočnome zidu riznice katedrale. Konzervatorsko-restauratorski radovi izvedeni su kao dio redovitog programa Restauratorskog odjela Dubrovnik, u povodu proslave tristote godišnjice katedrale.

Nositelj je sastavljen od tri komada lanenog platna finog tkanja s keper uzorkom, koji su spojeni šivanjem po vertikali. Platno je napeto na drveni podokvir specifične konstrukcije. Zbog prilagodbe obliku plitke niše u kojoj se slika nalazi, plitkog je lučnog oblika u gornjem dijelu, dok su prednje strane dasaka stanjene prema vanjskim bridovima, pa je platno nalijegalo na površinu daske. Upravo su na tim zonama bili prisutni znatniji gubici slikanog sloja, uz vertikalne poderotine platna u kutovima. Požutjeli lak degradirao je kolorit; snimke UV fluorescencije ukazale su na prisutnost zona recentnijeg retuša, koje su većim dijelom pokrivala sačuvani izvornik.

Cjelovitim konzervatorsko-restauratorskim zahvatom uklonjeni su sloj laka i neprimjereni retuši, u nedostajuće zone platnenog nosioca intarzirani su komadići platna, izvorni platneni nosilac podstavljen je novim platnom lijepljenjem termoplastičnim ljepilom. Slika je napeta na novi slijepi podokvir s gumama kružnog presjeka, postavljenima na prednju stranu i vanjske bridove okvira, kao udaljivač i amortizer napetosti koje nastaju na nosiocu zbog oscilacija relativne vlage zraka. Oštećenja i nedostajuće zone sloja osnove nadoknađeni su celuloznim kitom. Zapune su izolirane lakom, a potom je izveden retuš tempernim bojama. Nakon međulakiranja, završni retuš i integriranje s izvornikom izvedeni su pigmentima u kanadskom balzamu, a potom je nanesen završni lak prskanjem. Nakon završetka radova, slika je vraćena u katedralu.

a. b.

Slika 1. Stanje prije radova.

Slika 2. Stanje nakon radova.

Dubrovnik

Katedrala Velike Gospe, riznica

Alegorija Vjere

Petar Mattei, 17. st.

Ulje na platnu, 320 x 193 cm

Voditeljica programa: Neda Kuzek

Suradnici: Antonio Blašković, Elio Karamatić, Vlaho Pustić

BROJ DOSJEA: 483/13, Dubrovnik, Batahovina bb

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika na platnu u pozlaćenom, bogato rezbarenom okviru, kao dio para s *Alegorijom Mučeništva*, nalazi se na istočnom zidu riznice dubrovačke katedrale. Slika je već bila restaurirana, ali nikad nije izvađena iz niše. Vidljive su prethodne intervencije i brojni retuši. Veće površine slike potpuno su bile preslikane. Laneno platno bilo je vrlo oslabljeno, krto, isušeno i opušteno te napeto na podokvir drvenim klinčićima. Okomite pukotine na platnu nastale su na mjestima dodira s podokvirom. Poledina platna bila je izrazito nečista. Podokvir je fiksni, izrađen od grubo obrađenih jelovih dasaka. Osnova je kredno-tutkalna, tamne smeđecrvene boje. Nanesena je u debljem sloju, što je razlog pojave „krokodilske kože“. Slikani sloj je na nekoliko mjesta degradiran. Na površinama oslikanim zemljanim pigmentima uočena je diskoloracija. Pucanje boje zajedno s osnovom i odizanje krupnih ljuski naročito je izraženo u donjem dijelu slike. U predjelu gdje poprečna daska podokvira dodiruje platno, boja je otpadala s platna.

Tijekom 2012. godine slika je prenesena u radionicu. Zatečeno stanje je fotografirano pod difuznim, kosim te UV svjetlom. Mekim kistovima očišćena je površinska

nečistoća. Kemijskim metodama uklonjeni su sloj požutjelog laka i stari neprimjereni retuši. Probe topivosti laka pokazale su da se tretiranjem isopropilom postižu zadovoljavajući rezultati pa je isopropil korišten u zgušćenoj tilozi. Oštećenja i nedostajuće zone platnenog nosioca zapunjene su intarzijama platna, ispreplitanjem i lijepljenjem vlakana izvornog i novog platna. Izvorni platneni nosilac podstavljen je novim lanenim platnom. Novo platno močeno je vrelom vodom na radnom podokviru, a potom impregnirano otopinom koštanog tutkala. Prskanjem je nanošen sloj termoplastičnog ljepljiva *Beva 371* na dublirno platno i pozadinu izvornog platna. Ljepilo je aktivirano zagrijavanjem glačalom sa stražnje strane platna na stolu pod sniženim tlakom. Slika je nakon toga napeta na novi podokvir. Plitka niša u kojoj se nalazi u riznici odredila je formu i debljinu daske podokvira. Iako se radi o velikom formatu, podokvir je morao biti izrađen od tanje daske s plohamo tanjenima prema vanjskim bridovima. Spojevi dasaka podokvira ojačani su čeličnim moždanicama. Na vanjske bridove i na lice, gdje platno naliže na dasku, napravljeni su kanali u koje je zalijeplje-

na guma okruglog presjeka. Na prednjoj strani podokvira guma služi odvajanju platna od daske, dok na vanjskim bridovima amortizira napetosti u platnenom nosiocu zbog promjena mikroklimatskih uvjeta.

Oštećenja i nedostajuće zone u sloju osnove zapunjeni su celuloznim kitom. Zapune su obrađene tako da se površinskom teksturom uklope u izvorni sloj. Retuš je izveden u dvije faze. Baza je izvedena temperama i zatim

je nanesen međusloj laka prskanjem. Korišten je mastiks topljen u terpentinu. Završena integracija retuša izvedena je pigmentima vezanim kanadskim balzomom. Završni sloj laka (mastiks topljen u terpentinu) nanesen je također prskanjem. Početkom kolovoza 2013. godine slika je vraćena u nišu riznice katedrale.

n. ku.

Slika 1. Stanje prije radova.

Slika 2. Stanje nakon radova.

Dubrovnik

Katedrala Velike Gospe

Pluvijal

Nepoznati autor, 16. st.

Svileni baršun, pamučni atlas, različite pozlaćene ukrasne trake i zlatovez (vezen pozlaćenim, posrebrenim i višebojnim svilenim nitima), 291 x 140,5 cm

Voditeljica programa: Suzana Kallay

Suradnici: Margareta Klofutar, Marta Budicin, Jurica Škudar, Jovan Kliska

BROJ DOSJEA: 8019, Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Prednja strana pluvijala izrađena je od žarkocrvenog baršuna, a borta i kukuljica načinjene su od raskošnog zlatoveza na kojem je figurativni prikaz vezen pozlaćenim, posrebrenim i višebojnim svilenim nitima. Kopča je uokvirena širokom, pozlaćenom ukrasnom trakom. Zlatovez je obrubljen dvjema različitim ukrasnim pozlaćenim trakama, a kukuljica i polukružni dio obrubljeni su posrebrenim resama. Kukuljica je za predmet pričvršćena trima ukrasnim pucetima. Podstava je izrađena od sivoljubičastog pamučnog atlasa.

Vez prikazuje šest svetaca i Boga Oca u sredini u zraka-stom okruženju. Svci su postavljeni u niše između dva stupa. Iznad glava su im tri luka i tri kupole. Iznad kupola u vrhu svakog polja su biljni ornamenti – četverolatični cvijet s po dva ljiljana u gornjim kutovima polja. Na kukuljici je prikazan sv. Antun kako ispod luka i između dva stupa stoji na crveno-bijelo popločenom podu prikazanom

u perspektivnom skraćanju. Odjeven je u habit svojega reda, iznad desnog ramena nalazi se vrlo stilizirani vezeni cvijet, a lijevom rukom drži knjigu.

Zlatovez na ravnom dijelu pluvijala najstariji je dio predmeta i u izrazito je lošem stanju. Na njemu su uočljive brojne neprimjerene intervencije. Mnogo je pozlaćenih niti bilo odvojeno od podloge, pogotovo na dijelovima iznad kupola, gdje su i međusobno isprepletene.

Radovi su obuhvatili izradu fotodokumentacije prije, tijekom i nakon radova. Grafički su prikazana oštećenja, krojni dijelovi i zatečene ukrasne trake. Napisana je i povijesno-umjetnička razrada. Sve zatečene tkanine tehnološki su i laboratorijski analizirane. Očišćene su suhim i djelomično mokrim postupkom. Zatvorena su oštećenja, dijelovi predmeta spojeni su u cjelinu i pohranjeni u kutiju od beskiselnog kartona.

s. k.

Slika 1. Stanje nakon radova.

Dubrovnik, Molunat

Sjeverna uvala Molunta

Brončani top

Novi vijek

Voditelj programa: Igor Miholjek

Suradnik: Igor Mihajlović

BROJ DOSJEA: 1971, 1971/5, Zagreb, Cvijete Zuzorić 43

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH I DRUŠTVOM PRIJATELJA DUBROVAČKE STARINE

U sklopu rekognosciranja dubrovačkog podmorja izvedeno je manje istraživanje lokacije brončanog topa i njegovo vađenje u sjevernoj uvali Molunat. Riječ je o brončanom topu koji je zbog velike vrijednosti trebalo izvaditi s dubine od 22 m na površinu i zaštititi. U studenome su izvedene sve pripremne radnje za vađenje topa. Nakon iskopa mulja i pijeska oko topa, na njega su pričvršćena dva zračna padobrana (*air-lift*) ukupne uzgonske snage od 2500 kg. Odmah nakon vađenja primijećeno je da je top bogato ukrašen grbovima i raznim oznakama. Zbog vremenskih prilika top nije bilo moguće izvaditi na kopno,

stoga je dotegljen do mola u blizini lokaliteta gdje je bio pohranjen do izvlačenja u prosincu. Tada je podignut na površinu i prevezen u Restauratorsku radionicu Dubrovačkih muzeja u Dubrovniku. Prema natpisima na topu, može se zaključiti da ga je izlio 1758. ljevač Giovanni Battista Cebran II. iz Torina. Top je kalibra 12 cm, dužine 320 cm i težine 1780 kg. Iako okolnosti nalaza nisu jasne, može se zaključiti da je top završio u moru tijekom 1806. godine, kad su Francuzi pokušavali postaviti topničku bitnicu na rtu Oštro.

i. m.

Slika 1. Brončani top *in situ*.

Dvigrad

Objekt uz crkvu sv. Sofije

Srednji vijek / novi vijek

Voditelj programa: Josip Višnjić

Suradnik: Siniša Pamić

BROJ DOSJEA: 27/1, Vodnjan - Juršići, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S OPĆINOM KANFANAR

Arheološki nadzor u Dvigradu blizu Kanfanara provodio se u objektu s južne strane crkve sv. Sofije, uz pristupnu ulicu koja vodi do središnjeg trga Dvigrada. Uklanjavao se nasip i provodilo urušenje unutar objekta u kojem je bilo najviše zemlje i kamenja, ljudskih kostiju te manji broj ulomaka keramičkog posuđa. Nasip je bio najviše koncentriran na sjeveroistočni kut objekta, a nastao je odlaganjem iskopanog materijala iz nekog drugog objekta u Dvigradu. Prema pronađenim ljudskim kostima i klesarski obrađenom kamenju, materijal bi mogao biti iz unutrašnjosti crkve sv. Sofije jer se u taj objekt odlagao prilikom čišćenja i arheoloških istraživanja sredinom 20. stoljeća. Isti se materijal javlja u cijelom objektu gotovo

do matične stijene, gdje je pronađeno više obrađenog kamenja iskoristivog za gradnju.

Potpunim uklanjanjem nasipa otkrio se južni ulaz objekta s djelomično sačuvanim špaletama i pragom. S vanjske strane južnog zida objekta očišćena je matična stijena i pretprostor ulaza na prvi kat, do kojega se dolazilo s trga preko uklesanih stuba u matičnu stijenu.

Među pronađenim obrađenim kamenim ulomcima izdvajaju se ulomak arhitrava s tročlanom pletenicom iznad koje je niz kuka, dva prozorska luka ukrašena vegetabilnim motivom i zupcima te grb s prikazom lava i inicijalima „ZB“ i „OT“.

s. p.

Slika 1. Pogled u unutrašnjost objekta kroz očišćeni južni ulaz.

Slika 2. Grb s lavom.

Feričanci

Crkva Sv. Duha

Zidni oslik

Rikard Rojnik, prva polovica 20. st.

Secco tehnika

Voditelj programa: Željko Hnatjuk

Suradnici: Dejan Pajić, Marko Buljan, Tihana Popinjač

BROJ DOSJEA: 1395/1, Osijek, Fakultetska 4

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Župna crkva Sv. Duha u Feričancima građena je potkraj 19. stoljeća. Sve žbukane površine u unutrašnjosti oslikane su početkom 20. st. u tutkalnoj tehnici, ornamentalnom dekoracijom s ukomponiranim likovima svetaca i scenama iz Novog zavjeta. Oslík je zbog destrukcije veziva otprašen, mjestimice izbrisan i zamrljan od oborinskih voda i kondenzirane vlage. U nižim dijelovima je u prijašnjim obnovama preslikan, a zona sokla uništena je u sanaciji vlage. Na stropu je žbuka mjestimice propala do trske.

Slika 1. Svetište, zapadni zid, stanje prije radova.

Slika 2. Svetište, zapadni zid, stanje nakon radova.

Godine 2013. restauriran je oslik unutar svetišta i zapadni zid u donjoj zoni. Radovi su obuhvatili dva pilastra, zidnu plohu i dovratnik. Skinut je preslik, uklonjena je cementna žbuka, a nanescna vapnena žbuka, koja je doradena vapnenim gletom. Na oštećenim je dijelovima oslika napravljen retuš i rekonstrukcija.

ž. h.

Generalski Stol

Crkvišće

Kasna antika / srednji vijek

Voditeljica programa: Ana Azinović Bebek

Suradnici: Petar Sekulić, Vektra d.o.o., Gearh d.o.o.

BROJ DOSJEA: 2216, Zagreb, Kožarska 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Arheološka istraživanja lokaliteta Crkvišće kod Generalskog Stola trajala su od 9. do 27. rujna 2013. Bila su usmjerena na istraživanje platoa u neposrednoj blizini kasnoantičke crkve.

Plan istraživanja uključivao je geofizička istraživanja koja je izvela tvrtka Gearh d.o.o. iz Maribora, Slovenija. Prema dobivenim rezultatima geofizičkih istraživanja, otvorena je sonda oko 8 x 8 metara na mjestu gdje se pretpostavila kamena gradnja. Na žalost, radilo se o kame-
nu živcu, a ne o kamenoj arhitekturi. Međutim, nalazi u sondi su vrlo vrijedni, bez obzira na nepostojanje kamene arhitekture. Prvih tridesetak centimetara predstavlja orani

sloj. U njemu je bilo obilja keramičkog materijala kojim je potvrđen kontinuitet ljudske aktivnosti na platou od brončanog doba do danas. Najveća količina keramičkog materijala je iz prapovijesnog razdoblja, ali ima i kasnoantičke, srednjovjekovne i kasnosrednjovjekovne keramike. Izdvojena je velika količina ljepa, 44 posebna nalaza (najviše utega, pršljena i kamenih odbojaka), uzeta su tri uzorka ugljena za analizu te su definirane 32 stratigrafske jedinice (dio slojevi, a dio strukture). Ljudska aktivnost u prapovijesti potvrđena je vatrištem i otpadnom jamom s vjerojatno eneolitičkim materijalom.

a. a. b.

Slika 1. Položaj sonde i kasnoantičke crkve.

Slika 2. Restaurirana zdjelica lasinjske kulutre.

Goričan

Crkva sv. Leonarda

Glavni oltar sv. Leonarda

Matija Gallo (?), druga polovica 18. st.

Drvo, rezbareno, polikromirano, pozlačeno, posrebreno, 700 x 550 x 130 cm

Voditelj programa: Davor Bešvir

Suradnici: Dijana Črepinko, Stanko Kirić, Zlatko Kapusta, Tomislav Sikinger, Dunja Vedriš

BROJ DOSJEA: 44.1., Ludbreg, Trg Sv. Trojstva 15

PROGRAM PREMA UGOVORU SA ŽUPOM SV. LEONARDA, GORIČAN

Oltar sv. Leonarda tektonski je tip oltara. U sredinu menze smješten je tabernakul ukrašen skulpturama anđela lučonoša. Iznad oltara je velika oltarna pala s pozlaćenim okvirom. Lijevo i desno od oltarne pale su po tri stupa, između kojih su smještene skulpture sv. Petra, sv. Pavla te mađarskih kraljeva Ladislava i Kolomana. Stupovi nose segmentirani vijenac na koji se oslanja luk atike bogato ukrašen zrakama, anđelima i oblacima. Središnji dio skulpturalne kompozicije atike čine Bog Otac i Krist.

Oltar je bio u lošem stanju, preslikan uljanim bojama u više slojeva i debelim slojem neprozirnih lakova. Pozlačeni i posrebreni dijelovi ukrasa i krila anđela s oltara bili su preslikani kovnim bojama, broncom. Skulpture su bile višestruko oštećene, polikromija popucana i na dijelovima otpala do drvenog nosioca.

Konzervatorsko-restauratorski radovi na oltaru izvedeni su u radionici za polikromiranu skulpturu Restauratorskog centra Ludbreg od 2007. do 2013. godine. U dogovoru s nadležnim konzervatorima, uklonjeni su netransparentni lakovi i kovna boja te je obnovljen i prezentiran uljni preslik iz 19. stoljeća.

Radilo se u nekoliko faza. Oltar je demontiran do razine ophoda i menze pa je taj dio restauriran *in situ*. Stražnji

dio donje zone oltara očišćen je od prljavštine, stolarski su sanirani ophod, predela i menza koje su učvršćene novim letvama s unutarnje strane jer nose cijelu težinu oltara. Stražnja strana ophoda zatvorena je rešetkom od drvenih letvica zbog prozračivanja unutarnjih dijelova oltara.

U sljedećoj je fazi restaurirano svetohranište i skulpture lučonoša. Uklonjene su kovne boje s pozlaćenih dijelova svetohraništa i krila anđela, a pozlata je obnovljena zlatnim listićima i zlatom u prahu s gumiarabikom. Lakovi su uklonjeni dimetilsulfoksidom i etilnim acetatom, a retuš je izveden uljanom bojom. Zona stupovlja sa segmentiranim vijencem i velikim skulpturama obnovljena je godinu poslije. Primijenjena je ista tehnologija uklanjanja lakova i kovnih boja, kao i materijali kojima je retuširana pozlata i polikromija. Na skulpturama je faza kitanja i krediranja, zbog nastalih oštećenja kredne osnove i sloja boje, bila zahtjevnija i dugotrajnija.

U sljedećoj je godini restaurirana atika sa zrakama, oblacima, anđelima i središnjom skulpturalnom kompozicijom. Na zrakama s atike nije bilo tragova pozlate jer je prilikom jedne od obnova izvorna pozlata bila uklonjena i zamijenjena šlagmetalom, pa su na taj način zrake i obnovljene. Na ostalim je dijelovima postojala izvorna

pozлата i srebro. Posljednja faza odnosila se na obnovu izvorne oltarne pale s ukrasnim okvirom koja se čuvala u župnom dvoru, dok je na oltaru stajala kopija. Slika je očišćena od lakova, izvedeno je ojačanje rubova platna, oslabljenih zbog korodiranih čavlića, metodom *strip-linin-*

ga. Retuš je izveden uljanim bojama i slika je zaštićena otopinom damar laka u terpentinu. Na ukrasnom su okviru uklonjene kovne boje i nanesena je kombinacija polirane pozlate i šlagmetala.

d. b.

Slika 1. Stanje prije radova.

Slika 2. Oltarna pala sv. Leonarda, stanje prije radova.

Slika 3. Oltarna pala sv. Leonarda, detalj nakon radova.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Goričan

Crkva sv. Leonarda

1. Skulptura Srca Marijina, nepoznati autor tirolske provenijencije, kraj 19. st., drvo, rezbareno, polikromirano, 162 x 52 x 40 cm

2. Skulptura sv. Vida, nepoznati autor tirolske provenijencije, kraj 19. st., drvo, rezbareno, polikromirano, 156 x 54 x 42 cm

Voditelj programa: Davor Bešvir

Suradnici: Dunja Vedriš, Stanko Kirić

BROJ DOSJEA: 44.3.1 (1), 44.3.2 (2), Ludbreg, Trg Sv. Trojstva 15
PROGRAM PREMA UGOVORU SA ŽUPOM SV. LEONARDA, GORIČAN

Tijekom 2013. godine izvedeni su djelomični konzervatorско-restauratorski radovi na skulpturama sv. Vida i Srca Marijina koje se nalaze na vlastitim konzolama na zidu trijumfalnog luka crkve sv. Leonarda u Goričanu. Obje su skulpture bile prekrivene prljavštinom, požutjelih boja od debelog nanosa laka, a spojevi drvenih dijelova bili su raspuknuti. U cijelosti su bile preslikane. Skulpturi Srca Marijina nedostajao je kažiprst desne ruke, a sv. Vidu dio drška kotla.

Radovi na objema skulpturama obuhvaćali su sljedeće faze: dezinfekciju, otprašivanje, podljepljivanje, konsolidaciju drvenog nosioca, stolarske i drvorezbarske radove, uklanjanje površinske nečistoće, uklanjanje požutjelog

laka, kitanje, krediranje i niveliranje, retuš preslika, zaštitu lakom te montažu skulptura u crkvu sv. Leonarda.

Požutjeli i debeli sloj laka uklonjen je kombinacijom obloga staničevine na bazi dimetil-sulfoksida, a neutralizacija je obavljena etilnim acetatom. Rezultat takvog načina uklanjanja laka bio je zadovoljavajući i nije oštetio sloj uljane boje preslika. Ostaci laka dočišćeni su amonijskom vodom.

Prezentirani sloj je prije retuša izoliran termoplastičnom smolom *Paraloid*. Retuš je izveden uljnim bojama u mediju damar laka. Nakon sušenja, skulpture su zaštićene damar lakom u terpentinu. Potkraj 2013. godine vraćene su u crkvu i postavljene na konzole.

d. b.

Slika 1. *Srce Marijino*, stanje prije radova *in situ*.

Slika 2. *Srce Marijino*, stanje nakon radova.

Slika 3. *Sv. Vid*, stanje prije radova *in situ*.

Slika 4. *Sv. Vid*, stanje nakon radova.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Slika 4

Gorjani

Kapela sv. Tri Kralja

Druga polovica 15. st., obn. prva polovica 16. st., 1773., 1837., 1929.

Voditeljica programa: Irena Pauk Sili

Suradnici: Željko Hnatjuk, Dejan Pajić, Vesna Giener, Tihana Popinjač, Marko Buljan, Damir Glavica, Zdenko Samaržija

BROJ DOSJEA: 2253, Osijek, Fakultetska 4

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Kapela je pravokutnog tlocrta s jednostavnom obradom unutrašnjosti i pročelja. Iznad potkrovnog vijenca glavnog pročelja uzdižu se atika i zabat, čiji vrh prekida vertikalna zvonika pokrivenog piramidalnom kapom. Bočna pročelja raščlanjena su po jednim prozorskim otvorom segmentnog zaključka. Objekt je zidan gusto slaganom opekom uz upotrebu vapnene žbuke, a zbog nedostatka žbuke, struktura zida vidljiva je na svim pročeljima.

Programom su predviđena konzervatorsko-restauratorska istraživanja na pročeljima i u unutrašnjosti kapele, koja su obuhvatila povijesna istraživanja, analizu zatečenog stanja, sondiranje građe, žbuke i naliča na pročeljima i kompletnoj unutrašnjosti te laboratorijska ispitivanja ma-

terijala. Rezultati opsežnih istraživanja potvrdili su da se radi o vrlo slojevitom i kompleksnom objektu u kojem su zastupljeni elementi arhitekture srednjeg vijeka, turskog razdoblja, kasnog baroka te intervencija 19. i 20. stoljeća.

Preliminarna istraživanja pokazala su da je kroz povijest od izvorne sakralne funkcije kapele u obrambenu, profanu, a potom opet u sakralnu, degradirana većina elemenata relevantna za potpunu rekonstrukciju neke od povijesnih faza. Na temelju rezultata istraživanja izrađeno je izvješće o preliminarnim istraživanjima te se u 2015. godini planira nastavak konzervatorsko-restauratorskih i arheoloških istraživanja, kao i izrada elaborata s prijedlogom obnove.

i. p. s.

Slika 1. Vanjski izgled kapele.

Slika 2. Svetište kapele tijekom konzervatorsko-restauratorskih istraživanja.

Hrvatski Čuntić

Utvrda Čuntić

Novi vijek

Voditeljica programa: Tajana Pleše

Suradnici: Teodora Kučinac, Vektra d.o.o., C. D. Gradnja d.o.o., Eko-razvoj p.g.z.

BROJ DOSJEA: 2234/1, Zagreb, Kožarska 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADOM PETRINJOM

Utvrda Čuntić nalazi se na jugoistočnim obroncima Hra-stovičke gore, geostrateški važnom položaju nad dolinom potoka Petrinjčice, čija je dolina od prapovijesti do današnjih dana korištena kao jedna od komunikacija koje su spajale Pounje s Pokupljem.

Čuntićka je utvrda sagrađena u prvoj polovici 16. stoljeća sredstvima Zagrebačke biskupije i Kaptola kao dio protuosmanskog obrambenog sustava unsko-savskokupskog prostora. Utvrda je (najvjerojatnije) napuštena u posljednjem desetljeću 16. stoljeća.

Utvrda Čuntić je kružni tlocrta (promjer 10,5 m, širina zidova 130-150 cm), sačuvana je u visini od 11,1 m i može se pretpostaviti da je imala tri etaže. Kao i druge utvrde toga kraja podignute u prvoj polovici 16. stoljeća, i ova čuntićka pomalo je neuredne ali čvrste građevinske strukture.

Prvi bitni koraci u očuvanju čuntićke kule počeli su 2007. godine izradom geodetskog projekta (Arp d.o.o.).

U suradnji s Gradom Petrinjom, 2012. godine počelo je provođenje sustavnih radova na utvrdi Čuntić. Objekt je očišćen od vegetacije te je izrađena nacrtana dokumentacija postojećeg stanja (Vektra d.o.o.) s prijedlogom saniranja konstrukcije (M. G. Plan d.o.o.). Tijekom 2013. godine oko cijele čuntićke utvrde uklonjena je velika količina urušene građevinske mase (Eko-razvoj p.g.z.), a novoi-stražena zidna masa vanjskog plašta utvrde temeljito je počišćena te dokumentirana metodom 3D laserskog skeniranja (Vektra d.o.o.). Nakon dovršetka dokumentiranja izvedeni su konzervatorsko-restauratorski građevinski radovi (C.D. Gradnja d.o.o.). Svi su ovogodišnji radovi provedeni u skladu s prethodnim odobrenjem Konzervatorskog odjela u Sisku.

t. p.

Slika 1. Pogled s juga na utvrdu nakon arheoloških istraživanja.

Slika 2. Pogled s juga na utvrdu nakon konzervatorsko-restauratorskih građevinskih radova.

Hum Košnički

Dvor Veliki Tabor

16. - 19. st.

Voditelj programa: Tonko Fabris

Suradnici: Ivan Jengić, Domagoj Kačan, Domagoj Mudronja, Marinko Šagolj, Andro Šimičić, Daniel Štimac, Natalija Vasić

BROJ DOSJEA: 241/1, Zagreb, Voćarska 106

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Nastavljajući opsežan konzervatorsko-restauratorski zahvat obnove svih kamenih elemenata središnjeg palasa, spojnog i sjevernog krila te četiriju kula dvora, koji je Odjel za kamenu plastiku HRZ-a kontinuirano provodio od 2007. do 2012. godine, tijekom 2013. godine izvedeni su radovi na kamenoj plastici u unutrašnjosti sjevernog krila, spojnog krila, kule A, kurtine AB, kule B, kurtine BC, kule C i kule D dvora Veliki Tabor.

Površina kamene plastike čišćena je vodom pod kontroliranim tlakom. Izvedeno je mehaničko čišćenje ručnim alatom (dlijetima, skalpelima i rašpicama) te dodatno čišćenje biocidnim kemijskim sredstvom (*Asepsol*). Nakon toga je izrađena armatura za domodeliranje nedostajućih formi kamene plastike od bakrenih ili inoks šipki, a pukotine na kamenim blokovima injektirane su epoksidnim ljepilom ili dvokomponentnim ljepilom za kamen. Manja oštećenja i nedostajuće forme kamenih elemenata domodelirani su u umjetnom kamenu na bazi nekoliko vrsta kamenog brašna, akrilata, gašenog vapna i bijelog cementa.

Svi elementi su ručnim klesarskim alatom teksturom ujednačeni s originalom. Sljubnice između kamenih elemenata zapunjavane su smjesom vapnene ili kamene žbuke, ovisno o dijelovima kamene plastike na kojima je zapunjavanje izvođeno. Domodelirani i dodatno obrađeni dijelovi nedostajućih formi na kamenoj plastici tonski su ujednačeni s originalnim tonom kamenog materijala.

Površina kamene plastike višekratno je premazivana vodoodbojnim i paropropusnim kemijskim sredstvom za konsolidaciju i zaštitu kamena (*Silres BS OH 100*). Također je u suradnji s tvrtkom Kamen d.o.o. iz Pazina dobavljen kamen i isklesano devetnaest stuba (u kamenu vrste *Noela*) za stubište između prizemlja i prvog kata unutarnjeg dvorišta. U suradnji s tvrtkom Ranus d.o.o. iz Zagreba izvedena je demontaža stuba starog i teško oštećenog stubišta te ugradnja novih devetnaest kamenih stuba te sanacija zidnih plašteva uz stubište.

i. j.

Slika 1. Konzervatorsko-restauratorski radovi na kamenoj plastici.

Hum Košnički

Kapela sv. Marije Magdalene

Sv. Vid

Nepoznati autor, prijelaz 18./19. st.

Ulje na platnu, 102,5 x 59 cm

Voditeljica programa: Ivana Sambolić

BROJ DOSJEA: 8155, Zagreb, Zmajevac 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

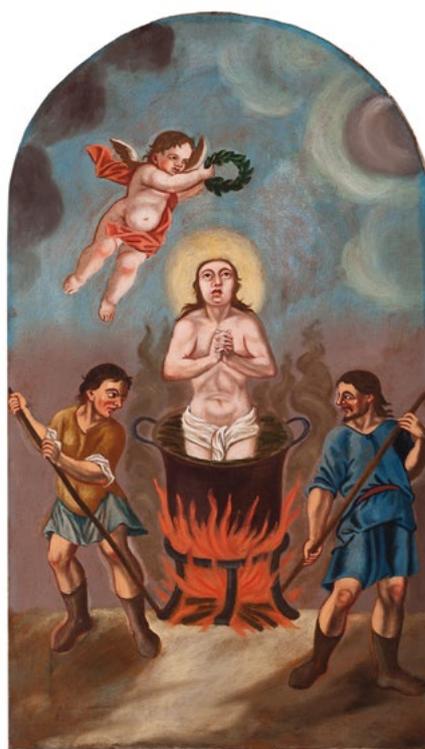
Slika *Sv. Vid* nalazi se na lijevom bočnom oltaru u obnovljenoj kapeli Marije Magdalene u Humu Košničkom. U 2012. godini restaurirana je pala *Sv. Antuna Padovanskog* koja se nalazi na desnom bočnom oltaru. Nastavak radova u kapeli obuhvatio je radove na oltarnoj pali na lijevom bočnom oltaru. Kao i na slici *Sv. Antuna Padovanskog*, tako i na *Sv. Vidu* primjećuje se kako su impostacije likova preuzete s predložaka, a cijela kompozicija odaje ne baš vještog slikara. Slika je relativno dobro očuvana, oštećenja se svode na blago opušteno platno te područja s nedostatkom preparacije, osobito u središnjem dijelu. Slikani je sloj mjestimično bio nestabilan i prekriven debelim slojem požutjelog laka, koji je u središnjem dijelu pobijelio (efekt *bloominga*). Nakon skidanja slike

s rasklimanog podokvira, izvedeno je suho čišćenje poleđine te konsolidacija slikanog sloja i osnove. Nakon provedenog testa topivosti pristupilo se uklanjanju laka i čišćenju površine slike. Izvedene su nadoknade u sloju preparacije nanošenjem toniranog kita na bazi polivinilacetata. Trošni rubovi platna ojačani su podstavljanjem novih traka lanenog platna metodom *strip-lininga*. Slika je zatim napeta na novi podokvir i izvedeno je podlaganje prvog sloja retuša gvaš bojama. Nakon lakiranja mastiks lakom, izvedena je završna faza retuša bojama *Maimeri Restauro*. Slika je vraćena u kapelu sv. Marije Magdalene gdje je montirana na oltar sv. Vida.

i. sa.

Slika 1. Stanje prije radova.

Slika 2. Stanje nakon radova.

Otok Hvar

Otok Paržanj, rt Pelegrin (otok Hvar), uvala Okorija (otok Sv. Klement), uvala Stari stani (otok Sv. Klement), uvala Mekičevica (otok Hvar)

Antika

Voditelj programa: Jurica Bezak

Suradnici: Pavle Dugonjić, Ante Plančić

BROJ DOSJEA: 1932, Zagreb, Cvijete Zuzorić 43

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Tijekom druge faze rekognosciranja podmorja Splitsko-dalmatinske županije, 2013. pregledano je pet lokacija u akvatoriju otoka Hvara i Paklenih otoka. Primarni cilj rekognosciranja bio je pronalazak novih i nepoznatih arheoloških lokaliteta i nalaza te kontrola registriranih lokaliteta. U uvali Okorija na otoku Sv. Klement otkriven je novi, nepoznati antički lokalitet. Pronađeni su ulomci amfora i djelomično sačuvan keramički askos koji ima formu stiliziranog ptičjeg tijela. Prema tipološkim karakteristikama, askos je najbliži Hayes tipu 123.5 rimskog posuda koji se datira u 2. - 3. stoljeće. Preliminarna analiza pronađene keramičke posude i crvenkasto-narančasta boja

ulomaka držaka i oboda amfora ukazuje na sjevernoafričko porijeklo nalaza s lokaliteta. Na lokalitetima registriranih antičkih brodoloma kod otočića Paržnja i u uvali Stari stani provedena je kontrola stanja. Pregledom je utvrđeno da su ostaci drvene brodske konstrukcije na lokalitetu Stari stani neadekvatno zaštićeni i da će biti uništeni ako se stanje ne sanira. Pozicije kod rta Pelegrin i ispred uvale Mekičevica na otoku Hvaru koje su rekognoscirane na osnovi prijava sportskih ronilaca i ribara pokazale su se negativnima i na njima nisu pronađeni arheološki nalazi.

j. b.

Slika 1. Dio amfore Dressel 2-4, lokalitet Paržanj.

Slika 2. Djelomično sačuvani askos, antički lokalitet uvala Okorija.

Ilok

Zaštitna arheološka istraživanja

Prapovijest / srednji vijek / novi vijek

Voditelj programa: Josip Višnjić

Suradnici: Ivica Pleština, Siniša Pamić

BROJ DOSJEA: 1823/1/1, Vodnjan - Juršići, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S VLADOM RH I RAZVOJNOM BANKOM VIJEĆA EUROPE

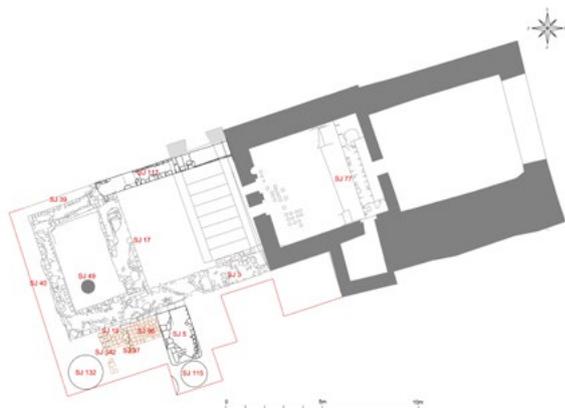
Istraživanja provedena 2013. godine donijela su ponajprije nova saznanja o prostoru turskog hamama. Hamam se izvorno sastojao od pet prostorija. Njegova dužina iznosi 26,3 m, a najveća širina 9,7 m. Ispod slojeva s pokretnim nalazima iz turskog doba pronađena je manja količina keramičkih nalaza koji se mogu datirati u kasno brončano doba. Zaštitna arheološka istraživanja unutar samostanskog vrta iznjedrila su saznanja o starijoj arhitekturi. Pronađeno je nekoliko starijih zidova smjera S – J koje je uništila gradnja ogradnog zida samostanskog vrta, kao i gradnja Hrvatskog doma. O funkciji pronađenih zidova vrlo je nezahvalno govoriti jer je ipak istražen njihov mali segment u sondi širine dva metra. Najvažniji nalaz na tom mjestu je pronađeni segment gradskog/samostanskog vodovoda. Nagib pronađenog vodovoda

ukazuje na dovod vode u samostan. Daljnjom obradom tipa cijevi trebala bi se pobliže odrediti vremenska pripadnost predmetnog vodovoda, ali se pretpostavlja da je sagrađen u predturskom Iloku. Nastavljena istraživanja na prostoru groblja uz istočna gradska vrata otkrila su nastavak nekropole iz vremena nakon odlaska Osmanlija. Na groblju je pokapano isključivo kršćansko stanovništvo grada, prepoznatljivo prema mnogobrojnim grobnim prilozima nabožnog karaktera. Unutar iločkog bastiona u iločkom parku proveden je arheološki nadzor prilikom čišćenja zida bastiona te nadzor kopanja uz bastion zbog sanacije. Pronađena je manja količina pokretnog arheološkog materijala. Istraženi zidovi su dokumentirani nacrtno i geodetski.

i. pl.

Slika 1. Istraženi prostor hamama.

Slika 2. Otkriveni segment vodovoda.

Ivanić Miljanski

Kapela sv. Ivana

Srednji vijek

Voditelj programa: Ivan Srša

Suradnici: Geoexpert projekt d.o.o.

BROJ DOSJEA: 1358/1, Zagreb, Radićeva 26

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE

U veljači 2013. izveden je i nadležnom Konzervatorskom odjelu u Krapini dostavljen izvještaj o konzervatorsko-restauratorskim radovima prethodne godine. Na osnovi geološkog pregleda sonde, mišljenjem geologa o stanju klizišta sa sjeverne padine iz prosinca 2012. bilo je upozoreno da površinske vode uzrokuju »ispiranja sitnih frakcija, a u površinskim slojevima zimi i rahljenja, zbog zamrzavanja, čime se postupno destabilizira pokrov na padini. Ako se ne spriječi ispiranje pijeska između slojeva pješčenjaka ispod kapele sv. Ivana, pitanje je vremena kada će klizanje direktno ugroziti kapelicu«.

Prema programu radova u 2013. godini, izrađena je projektna dokumentacija za stabiliziranje odrona površinskog sloja na padini sa sjeverozapadne strane kapele. U skladu

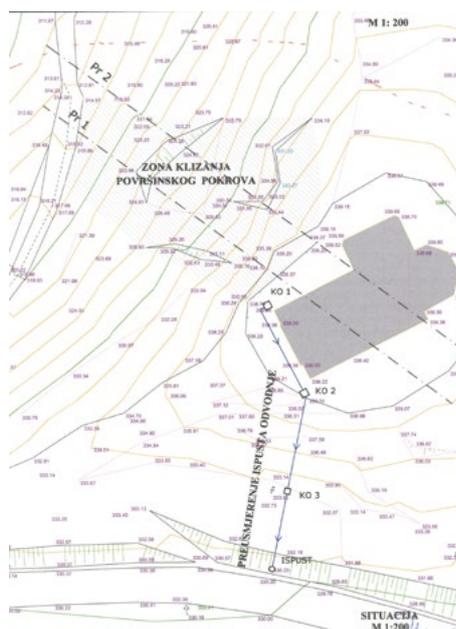
s tom dokumentacijom, obavljeno je čišćenje padine, što je uključivalo sječu i uklanjanje niskog raslinja i drveća koje je neposredno uzrokovalo odron, te geodetsko snimanje cijele uzvisine i padine sa sjeverozapadne strane kapele u mjerilu 1:500. U rujnu 2013. dovršen je „Program istražnih radova i projektni zadatak za projekt sanacije sjeverne padine“ na osnovi kojega je tvrtka Geoexpert projekt d.o.o. iz Zagreba izradila i „Tehničko rješenje I. faze sanacije odrona sjeverne padine“ s interventnim radovima na uklanjanju uzroka klizanja.

Osim navedenih radova, u srpnju su nastavljene probe žbuka na sjevernoj strani svetišta, kojima se nastojao utvrditi optimalni sastav žbuka za podnožja pročelja.

i. s.

Slika 1. Odron sa sjeverozapadne strane kapele.

Slika 2. Geodetska snimka s ucrtanim područjem klizanja površinskog pokrova.

Ivanovac

Utvrda Korod

13. st.

Voditeljica programa: Darija Cvitan

Suradnici: Vesna Giener, Eduard Hudolin, Vjekoslav Schmidt, Dinko Ramljak, Stjepan Lucić

BROJ DOSJEA: 2280, Osijek, Fakultetska 4

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Srednjovjekovni utvrđeni grad Korod najvjerojatnije je sagrađen u 13. stoljeću, a prvi se put spominje 1290. godine pod nazivom *Kouronge*. Prema položaju i konstrukciji jedinstven je primjer ranosrednjovjekovnog utvrđenog grada u močvari, tzv. *wasserburga*. Utvrdu čini visoki zidni plašt kružnog tlocrta, promjera 40 m, sa zidovima od opeke sačuvanima do visine oko 7 m. U unutrašnjosti je središnji prostor dvorišta nepravilnog oktogonalnog oblika, u čijem je središtu tzv. *donžon*, kvadratičnog tlocrta. Uzduž unutarnje strane obrambenog zida nalazi se deset prostorija različite veličine, povezanih vratima međusobno i s dvorištem.

Laserskim skeniranjem izrađena je geodetska snimka i arhitektonska snimka zatečenog stanja, a obavljena je i inspekcija kanala za odzračivanje koji postoje unutar zidova utvrde. U suradnji s lokalnim stanovništvom organizirane su akcije raščišćavanja terena. Izvedena su i dubinska snimanja terena georadarom, a cilj istraživanja bio je detektiranje potencijalnih mjesta prilaza, prodora i proboja te podzemnih struktura, da bi se utvrdili dispozicija, funkcionalno uređenje i način gradnje tvrđave. Karakteristična mjesta i presjeci zabilježeni su na licu mjesta, što je odredilo smjer budućih detaljnijih istraživanja.

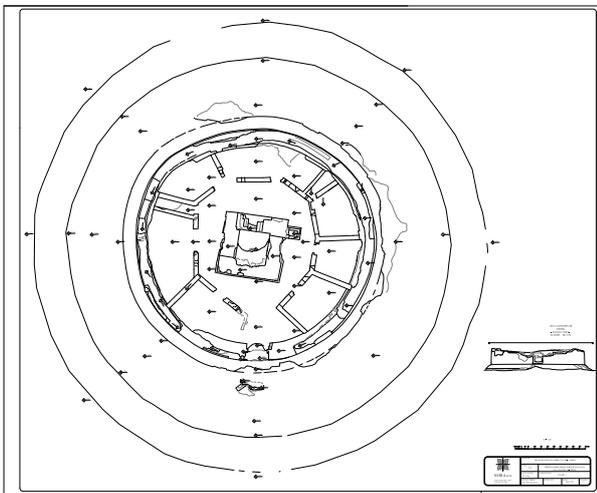
d. c.

Slika 1. Snimka postojećeg stanja, tlocrt.

Slika 2. Ulaz u utvrdu.

Slika 3. Unutrašnjost.

Slika 4. Unutrašnjost.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Slika 4

Karlovac, Kupa

Željezno koplje

Stari vijek

Voditelj programa: Mihael Golubić

Suradnik: Ivan Gagro

BROJ DOSJEA: 436/1, Zagreb, Kamenita 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADSKIM MUZEJOM KARLOVAC

Tijekom 2013. godine provedeni su konzervatorski i restauratorski radovi na željeznom koplju, slučajnom nalazu iz rijeke Kupe kod Karlovca. Predmet je bio u slatkoj vodi i nije ga trebalo odsoljavati. Površina je očišćena od slijeppljene nakupine riječnog šljunka i površinske korozije mikrobrusovima i mikropjeskarnikom. Iz nasadnika

koplja izvađen je dobro sačuvan ostatak izvornog drva predviđenog za analize datiranja starosti. Izvorna površina predmeta je dobro sačuvana i zaštićena je *Parawaxom*. Svi radovi popraćeni su pisanom i fotografskom dokumentacijom.

m. go.

Slika 1. Stanje prije radova.

Slika 2. Stanje nakon radova.

Kloštar Ivanić

Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije

Oltar sv. Barbare

Nepoznati autor, 1762./1763.

Drvo, rezbareno, polikromirano, pozlačeno, posrebreno, lazurirano, 800 x 400 x 80 cm

Voditeljice programa: Iva Koci (ožujak 2006. – lipanj 2008.), Ana Dumbović (lipanj 2008.- travanj 2014.)

Suradnici: Edo Anušić, Snježana Hodak, Mirko Gnjatović, Željko Belić, Ida Gnjatović, Sena Kulenović, Dragutin Furdi, Vid Barac, Natalija Vasić, Jovan Kliska

BROJ DOSJEA: 5278, Zagreb, Zmajevac 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Sadašnji izgled crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Kloštar Ivaniću potječe iz sredine 18. stoljeća, kad je crkva povećana, a više nepoznatih radionica izradilo je novi umjetnički inventar s osam oltara, propovjedaonicom, krstionicom i Marijinim tronom. Oltar sv. Barbare u sjevernoj kapeli zajedno s oltarom Sv. tri kralja i svetojhraništem u južnoj kapeli tvore pandansku, stilsku, baroknu cjelinu manirističkih obilježja. Retabl oltara sv. Barbare krasi reljef Mučeništva sv. Barbare, izrađen po uzoru na reljef iste maritrije, kipara Francisca Robbe. Okružuju ga skulpture svetica Apolonije i Katarine, smještene u perivojima među masivnim dekorativnim pilastrima, te par klečćih anđela. Sličan par anđela adoranata smješten je paralelno naatici, gdje su usmjereni prema slici sv. Vida. Pozlačena i posrebrena ornamentika razlivene hrskavice preplavljuje okvire, pilastre na retablu iatici. Iznad reljefa smještena je kartuša, iznad slike naatici oblaci sa zrakama, a na vrhu oltara Božje oko. Oltar je prvi put preslikao Gašpar Milavc 1860. godine, a drugi put Petar Rutar 1903. godine.

Prvi konzervatorsko-restauratorski zahvati na oltaru sv. Barbare izvedeni su ranih devedesetih godina 20. st. u sklopu programa saniranja umjetnina od ratnih šteta.

Naime, zbog nedostatka desne strane baze i narušene statike, oltar je rastavljen 1991. godine. Arhitektura oltara pohranjena je u depo Restauratorskog zavoda Hrvatske, a skulpture i ornamenti pod zvonikom crkve, gdje su zbog visoke vlage drastično oštećeni. Godine 1993. počinje preventivna i izravna konzervacija, a potom se izvode opsežniji radovi na skulpturama svetica i četiriju klečćih anđela te na slici sv. Vida s okvirom.

Cjelovita obnova oltara počinje 2006. godine kad su provedene restauratorske, laboratorijske i povijesno-umjetničke analize. Zadržan je posljednji povijesni oslik, iako su parcijalno prezentirani i ostali slojevi. Sve skulpture već su 1994. godine dovedene u sloj prve obnove, a reljef i slika prezentirani su u izvornom sloju. Pronađeni natpisi na predeli i središnjoj kartuši iz prve obnove također su interpolirani unutar posljednjeg sloja.

Početak konzervatorsko-restauratorske obnove bio je usmjeren na potpune rekonstrukcijske radove nedostajućih dijelova baze na desnoj strani. Radovi su nastavljeni na ostalim dijelovima arhitekture (elementi stipesa i predele, ploha s okvirom reljefa, retablne poligonalne stijene s pilastrima, baldahini, plohe atike, pilastri s atike),

reljefu i ornamentima (vaze, kartuša i prateći ornamenti, okvir slike, oblaci, zrake, plosnati ukrasi i Božje oko). Na svim dijelovima arhitekture i ornamentima izvedeni su radovi, većinom u istim tehnikama. Drveni je nosioc učvršćivan sintetskom smolom *Paraloid B72*. Nedostajući dijelovi drvenog nosioca rekonstruirani su rezbaranjem u drvu, a manja oštećenja zatvorena su piljevinskim kitom. Površinska prljavština uklanjana je *Shellsolom T* i puferiranim vodenim otopinama, a stari lak mješavinom otapala denaturiranog alkohola i acetona. Slojevi su učvršćivani 5%-tnim zečjim tutkalom, a nedostaci kredne osnove nadomješteni novim slojem 7 do 10 %-tne kredne mase. Polikromirani slojevi na arhitekturi oltara rekonstruirani su podlaganjem gvaš bojama, a potom retuširanjem

akrilnim mat bojama. Površine su završno zaštićene lakom. Pozlata i posrebrenje na bolusu rekonstruirani su retušem bolusa u istom tonu, a novi zlatni i srebrni listići usklađeni su s originalnim površinama. Srebrni i aluminijski listići na uljnom mediju rekonstruirani su na istoj podlozi, na srebrnim listićima retuširana je lazura. Preslik na reljefu uklonjen je gel acetonom i amonijakom. Na skulpturama anđela trebalo je radove nastaviti, a na sveticama djelomično ponoviti. Retuš polikromnog sloja na skulpturama izveden je gvaš podlaganjem i završno uljanim bojama. Radovi na oltaru završeni su u travnju 2014. godine.

a. du.

Slika 1. Oltar sv. Barbare, stanje 1964.

Slika 2. Oltar sv. Barbare, stanje nakon radova, 2014.

Konjščina

Kaštel Konjskih

Od 1477. do 1504.

Voditeljica programa: Daria Škarpa Dubreta

Suradnici: Alma Orčić Vukašin, Teodora Kučinac, Bernarda Ratančić

BROJ DOSJEA: 2256, Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S UREDOM OVLAŠTENE ARHITEKTICE MORANE VLAHOVIĆ

Za potrebe izrade konzervatorske studije o kasnosrednjovjekovnom kaštelu Konjskih i široj zoni zaštićenog okoliša, analizirana je literatura i arhivska građa nadležnih Konzervatorskih odjela Ministarstva kulture u Zagrebu i Krapini, obavljani su razgovori sa svim kolegama istraživačima i konzervatorima koji su sudjelovali u dosadašnjim radovima na obnovi kaštela, detaljno je *in situ* analiziran sam kaštel i njegov širi okoliš te je izrađena detaljna fotodokumentacija zatečenog stanja građevine.

Dva sačuvana dokumenta determiniraju vrijeme gradnje kaštela: Privilegij Matije Korvina iz 1477. godine kojim braći Ivanu i Kristoforu *de Konzka* dopušta gradnju kaštela i održavanje sajмова u obližnjem trgovištu te Darovnica kralja Vladislava II. Jagelovića iz 1504. godine kojom Petru i Jurju *de Konzka* priznaje vlasništvo nad kaštelom i posjedom *Zelnicza-Szent Domankos*, što upućuje na zaključak da je gradnja kaštela u to vrijeme već dovršena.

Kaštel plemićke obitelji Konjskih u Konjščini je kasnosrednjovjekovni kaštel, zapravo *wasserburg*, sagrađen u jednom zahvatu u ravnici, na močvarnom tlu. Kaštel ima dubok kružni opkop te još jedan, vjerojatno nešto kasnije formiran, zvjezdoliki opkop sa šest zemljanih bastiona te nizom strateški raspoređenih zemljanih nasipa. Sam

kaštel tlocrtno je koncipiran kao kvadrat na čijim se pročeljima, u simetričnom rasporedu, nalazi po jedna polukula te pravokutna ulazna kula s povišenim ulazom i podiznim mostom. Za razliku od uobičajenog rasporeda polukula na uglovima kaštela, tu se one nalaze u središtima pročelja. Nasuprot ulaznoj pravokutnoj kuli nalazi se veća potkovasta polukula, a na bočnim pročeljima dvije manje i niže polukule. Sačuvane su samo tri etaže, iako se može sa sigurnošću tvrditi da je postojala još jedna, stambena, te vrlo vjerojatno još jedna obrambena, tavanska etaža. Prostor interijera prvih dviju etaža (suterena i prizemlja) ograničen je na osnovni četverkut podijeljen poprečnim zidom na dvije jednake pravokutne prostorije. Tek ulazna etaža prvog kata prostorno obuhvaća cijeli tlocrtni obris kaštela. Kaštel je građen krupnim lomljenim kamenom s klesanim uglovnjacima i kamenim arhitektonskim elementima brojnih strijelnica i ulaznih vrata. Pokriven je privremenim krovom.

Kaštel je jedan od karakterističnih primjera stambeno-fortifikacijske arhitekture na prijelazu iz kasnog srednjeg vijeka u novi vijek, a nalazi se unutar šireg zaštićenog područja – trokutaste močvarne livade koju omeđuju i natapaju potok Selnica sa zapadne strane te prokopani

kanal s istočne strane, dok ga s južne strane zatvara suvremena prometnica koja slijedi trasu srednjovjekovne *via exercitus*. Na cijelom području sačuvani su umjetni zemljani nasipi povijesnih prilaznih putova (15./16. te 18. st.) i strateški raspoređene zemljane grede, i to tako da zatvaraju „vodene džepove“ koji otežavaju kretanje

potencijalnim napadačima. Upravo je u očuvanosti toga vrlo ranog, planiranog renesansnog sustava zemljanih fortifikacija izuzetna važnost samog kaštela i njegova šireg okoliša, stoga je on bitan za morfološki razvoj fortifikacijskih sustava kasnog 15. i početka 16. stoljeća.

d. š.

Slika 1. Pogled na kaštel s juga, 2013. godine.

Slika 2. Interijer prvog kata kaštela, pogled prema potkovastoj polukuli, 2013. godine.

Koprivnički Ivanec

Crkva sv. Ivana Krstitelja

Tabernakul glavnog oltara sv. Ivana Krstitelja

Autor skulptura Josip Holzinger, oko 1778.

Drvo, rezbareno, polikromirano, pozlačeno, posrebreno, 125 x 275 x 60 cm

Voditelj programa: Dana Buljan Cypryn

Suradnici: Dijana Črepinko, Stanko Kirić, Zlatko Kapusta

BROJ DOSJEA: 60.1.1., Ludbreg, Trg Sv. Trojstva 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Crkva sv. Ivana Krstitelja u Koprivničkom Ivancu jedan je od najvrjednijih baroknih objekata u Podravini. U 15. i 16. stoljeću spominje se zidana (gotička) crkva koja je 1603. srušena, u vrijeme invazije Turaka. Do 1665. godine podignuta je nova i veća drvena crkva. Do sredine 18. stoljeća sagrađena je nova, današnja crkva koja se prislanja na stari zvonik (koji je tada povišen). U nju su preneseni bočni oltar i dva glavna oltara iz stare crkve. Crkva je jednobrodna, pravokutnog tlocrta s poligonalnim svetištem uz koje je sakristija.

Konzervatorsko-restauratorska istraživanja i radovi na tabernakulu glavnog oltara sv. Ivana Krstitelja trajali su od 2009. do 2013. godine. Istraživanja su provedena potkraj 2009. godine, a početkom 2010. izrađen je elaborat s prijedlogom radova. Tijekom 2010. godine oltar je preventivno konsolidiran podljepljivanjem nestabilnih slojeva *in situ* prije demontaže, a u Restauratorskom cen-

tru Ludbreg provedena je dezinfekcija u komori *anoxo* metodom u trajanju od deset tjedana. Godine 2011. provedeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na tabernakulu, a 2013. radovi na četiri anđela s tabernakula.

Istraživanjima provedenima na oltaru utvrđeno je da je oltar preslikan u više slojeva te da je preslik moguće ukloniti bez oštećivanja izvornog slikanog sloja. Drveni nosilac arhitekture oltara bio je crvotočan i rasušen, bile su vidljive pukotine na mjestima spojeva zbog oslabljenog veziva. Na tim je mjestima slikani sloj bio najoštećeniji (polikromija i pozlata), odigao se od osnove i otpadao. Izvorna je polikromija bila u prilično dobrom stanju, tek mjestimično je popucala ili nedostajala. Izvorni je slikani sloj bio preslikan uljnim i kovnim bojama koje su uklonjene. Konzervatorsko-restauratorskim radovima spriječeno je daljnje propadanje umjetnine.

d. b. c.

Slika 1. Stanje prije radova, *in situ*.

Slika 2. Stanje nakon radova.

Korčula

Opatska riznica sv. Marka

1. Kanonska ploča (središnja), nepoznati autor, 1831., kolorirani tisak, papir, 21 x 34,5 cm
2. Kanonska ploča (bočna lijeva), nepoznati autor, 1831., kolorirani tisak, papir, 18,5 x 18 cm
3. Kanonska ploča (bočna desna), nepoznati autor, 1831., kolorirani tisak, papir, 17,5 x 17 cm

Voditelj programa: Samir Serhatlić

Suradnica: Sanja Serhatlić

BROJ DOSJEA: 210/12, Dubrovnik, Batahovina bb

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH I ŽUPNIM UREDOM SV. MARKA

kanonske ploče nalaze se u posrebrenom ukrasnom okviru pod staklom, koje je na središnjoj ploči bilo razbijeno. Nedostajala je većina čavlića koji učvršćuju ukrasni okvir za (crvotočnu) drvenu poledinu. Papir na kojemu su tiskani kanoni bio je krt, požutio, sa znatnim oštećenjima od djelovanja insekata. Crvena je boja bila isprana te se nalazila samo u tragovima. Papir središnje ploče bio je podljepljen nekvalitetnim kiselim papirom, što je uzrokovalo daljnja oštećenja. Dodatnu degradaciju, uz neadekvatnu pohranu, uzrokovali su i kiseli tanki kartoni u izravnom doticaju s papirom.

Papiri kanonskih ploča izvađeni su iz ukrasnih okvira, nakon čega se pristupilo analizama i suhom uklanjanju nečistoća. Analize su dokazale prisutnost kiselina i lignina, što je odredilo i daljnji tijek restauracije. Bilo je nužno odvojiti izvorni papir od drva i kartona s poledine. Test

topivosti boja dokazao je postojanost crne tiskarske boje na vodu i etanol, dok je crvena boja topiva u oba navedena otapala. Test pH-vrijednosti dokazao je prisutnost kiselina.

Izveden je cjelovit konzervatorsko-restauratorski zahvat uobičajenim postupcima za umjetnine na papiru, od suhog čišćenja mekim gubicama, fiksiranja topivih boja *Klucelom G*, mokrog uklanjanja nečistoća na vakuumskom stolu i Pelpor-ploči, lokalnog čišćenja mrlja metilceluloznim gelom s dodatkom amonijaka, neutralizacije kalcijevim hidroksidom, ojačavanja papira, podljepljivanja japanskim papirom *Usomino*, ravnjanja, izrade zakrpa prethodno toniranim odgovarajućim japanskim papirom, prešanja, do retuša beskiselinskom pH-neutralnom tintom i akvarelnim bojama. Stanje prije i poslije zahvata, kao i svi provedeni postupci, detaljno je dokumentirano.

sa. se.

Slika 1. Kanonska ploča (središnja), tijekom izrade zakrpa.

Slika 2. Kanonska ploča (središnja), stanje nakon radova.

Kostanje (Poljica)

Crkva sv. Mihovila

Krštenje Kristovo i Gospa od Karmela

Filippo Naldi, 1761.

Ulje na platnu, 96 cm x 185 cm (nakon zahvata 96 x 192 cm)

Voditeljica programa: Zrinka Lujčić

Suradnice: Kristina Krivec, Jelena Zagora

BROJ DOSJEA: 2193/1, Split, Porinova 2a

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Uljna slika na platnu pronađena je višestruko presavijena u potkrovlju župne kuće u Kostanju u Poljicama pokraj Omiša. Potpisao ju je i datirao slikar Filippo Naldi 1761. godine. O navedenom je slikaru Radoslav Tomić objavio opsežniju raspravu, s katalogom dosad poznatih djela.

Slika je zatečena znatno oštećena, razmrvljenog oslika koji se izrazito osipao, pa tu shodno tome prilagođeni i manipulacija i tijek zahvata. Uz spomenuta oštećenja, slika je i s tehnološkoga aspekta bila puna nedostataka. Znatna je količina fragmenata slikanoga sloja bila dislocirana pa je prije svega bilo potrebno vratiti ih na izvorno mjesto i konsolidirati. Vrlo upojna površina i gruba tekstura ne-impregniranog lanenog platna otežavala je konsolidaciju izmrvljenog slikanog sloja, koji je bilo potrebno ponovno povezati s nositeljem.

Godine 2012. provedena je konsolidacija slike s lica i poleđine zbog ugroženosti slikanog sloja. Zahvat se provodio usporedno s konzervacijom-restauracijom druge Naldijeve oltarne slike *Gospe od Ružarija sa sv. Jeronimom i sv. Rokom* iz iste crkve. U zahvatu na toj slici ustanovljeno je da nije moguće povezati slikani sloj s nositeljem

korištenjem proteinskih ljepila. Analiza veziva pokazala je da ono nije na bazi proteina, već saharida i zatečenih zasićenih masnih kiselina koji prožimaju platno, omogućavajući podljepljivanje organskim konsolidantima. Uklanjanjem *facinga* sa slike *Krštenja*, ustanovljen je isti problem veziva pa je konsolidacija ponovljena s lica i poleđine, uz kombinaciju akrilnih smola koje su potpuno vratile stabilnost slikanom sloju. Za razliku od slikanog sloja, dobra očuvanost tekstilnog nositelja, njegova čvrstoća i fleksibilnost omogućili su ojačavanje rubnih dijelova novim platnenim trakama tzv. metodom *strip-lininga*. Kao potpora nositelju, slika je s poleđine dodatno osigurana postavljanjem tzv. *loose-lininga*. Na taj se način izbjeglo dodatno izlaganje slike otapalima i/ili zagrijavanju te ocrtavanje izvornih šavova na lice slike, što je neminovno prilikom svakog dubliranja na novo platno.

Rekonstrukcija preparacije uvjetovana je velikim promjenama mikroklima (relativne vlažnosti) u prostoru crkve. Da se platno ne bi deformiralo zbog prodora vlage, odabrana tonirana preparacija pripremljena je na bazi akrilne smole u nepolarnim organskim otapalima.

Oštećenja bojenoga sloja rekonstruirana su mimetičkom metodom retuširanja, s obzirom na to da se slika vraća u crkvu, dostupna pogledu i štovanju vjernika. Budući da je utvrđeno da slika izvorno nije bila lakirana, odlučeno je da se zadrži takvo stanje. Rekonstrukcija bojenog sloja u retušu izvedena je bojama *Maimieri Restauro* koje sadrže

lak na bazi terpenskih smola pa ih nije potrebno zaštititi. S vremenom u takvom retušu nastanu minimalne promjene koje ne utječu na reverzibilnost materijala i postupaka te je, ako se ukaže potreba, moguće brzo i jednostavno uklanjanje intervencije.

z. 1.

Slika 1. Stanje prije radova.

Slika 2. Stanje nakon radova.

Košljun

Franjevački samostan Navještenja Marijina

Košljunske jaslice

Venecijanska radionica (?), kraj 16. st.

Drvo, rezbareno, polikromirano, pozlaćeno, Djevica Marija: 103 x 44 x 88 cm, sv. Josip: 131 x 49 x 55 cm, Isus: 45 x 27 x 14 cm

Voditeljica programa: Vanesa Gjini

Suradnici: Miroslav Pavličić, Jelena Ćurić, Sabina Obrst, Dragutin Furdi, Domagoj Mudronja, Marijana Fabečić, Mirjana Jelinčić, Margareta Klofutar, Marija Bošnjak, Martina Wolff Zubović, Jovan Kliska, Nikolina Oštarijaš

BROJ DOSJEA: 7860, Zagreb, Zmajevac 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Sv. Josip, sv. Marija, Isus te glave magarca i vola čine skupinu nazvanu *kipovi jaslica* ili *košljunske jaslice* koja je smještena u otvorenoj kapelici Porođenja uz prilaz franjevačkom samostanu Navještenja Marijina. Glave magarca i vola predviđene su za vješanje na zid u pozadini dok se ostale skulpture smještaju slobodno u prostor. Skulpture su bile prezentirane na izložbi „Tisuću godina hrvatske skulpture“ (ožujak – lipanj 1991.) i „Milost susreta“ (prosinac 2010. - veljača 2011.) te publicirane u pratećim katalozima. Autor je nepoznat, a skupina je datirana u kraj 16. stoljeća. Igor Fisković smatra da skulpture „otkrivaju rezbarevu sigurnost realističkog predstavljanja, odnosno pripadnost zrelim radioničkim krugovima, vjerojatno gornjotalijanskog prostora“. Radionica nije definirana, ali autor smatra da je riječ o jednoj od brojnih radionica drvene skulpture koje su „podilazile pučkoj pobožnosti te se dijelom upuštale i u narativna uprizorenja biblijskih sadržaja“.

Konzervatorsko-restauratorski radovi na skulpturama Jaslica započeti su 2012. godine. S obzirom da je povrat skulptura bio predviđen početkom 2013. godine, prvo su preuzete glave vola i magarca da bi za vrijeme božićnih blagdana skulpture Svete obitelji bile na okupu. Prilikom povrata skulptura glave vola i glave magarca u veljači 2013. godine za konzervatorsko-restauratorske radove su preuzete skulpture sv. Josipa, Bogorodice i malog Isusa. Na skulpturama je izvršena dezinsekcija gama zračenjem u Institutu Ruđer Bošković. Uklonjene su nečistoće s površine skulptura. Uklonjene su neodgovarajuće rekonstrukcije te konsolidiran truo i cvotočan drveni nosioc. Polikromirani sloj je učvršćen. Uklonjen je potamnjeni sloj zadnjeg preslika s lica i ruku obje skulpture koji je djelomično prekrivao izvorni sloj oslika. Nedostajući dijelovi na skulpturama izrađeni su rekonstruiranjem u drvu, a oštećenja u drvu zapunjena su kitom. Oštećenja u sloju preparacije zatvorena su kitanjem, a oštećenja u

sloju boje su retuširana. Skulpture su zaštićene završnim lakom. Dva drvena podloška za skulpture vola i magarca su konsolidirana, uklonjene su neodgovarajuće rekonstrukcije i nadomještene novima u odgovarajućem materijalu.

Na njih su učvršćeni nosači čime se omogućio dotadašnji položaj skulptura, bez novih vidljivih dodataka koji bi vizualno narušavali umjetnine.

v. g., m. w. z.

Slika 1. *Košljunske jaslice*, stanje prije radova.

Slika 2. Sv Marija, stanje nakon radova.

Slika 3. Sv. Josip, stanje nakon radova.

Slika 1

Slika 1

Slika 3

Kraj

Samostan sv. Duje

Ophodno raspelo

Nepoznati autor, 17./18. st.

Mjed, mjedeni lim, drvena osnova, 28,5 cm x 21 cm

Voditelj programa: Aleksandar Kotlar

BROJ DOSJEA: 2205/1, Zadar, Bedemi zadarskih pobuna bb
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Na aversu raspelu u središtu nedostaje raspeti Krist. U trilobama se nalaze reljefno izrađeni likovi: gore Bog Otac, lijevo sv. Marko, desno sv. Luka, a dolje Marija Magdalena s Adamovom lubanjom. U središtu reversa apliciran je reljefni lik Bogorodice, gore se nalazi sv. Ivan evanđelist, lijevo i desno ženski likovi, a dolje sv. Matej. Rubna traka ukrašena je romboidnim rasterom i zvjezdicama. U križištu su dva ukrasa.

Početni dio zahvata obuhvatio je skidanje metalnog oplošja s drvenog nosioca. Skinuta je i bočna ukrasna traka. Nakon uklanjanja svih metalnih elemenata, utvrđeno je da je riječ o izvornom drvenom nosiocu, koji je bio u izrazito lošem stanju. Nedostajao je donji dio kraka, a na pojedinim mjestima je istrulio i popucao. Nakon demontaže metalnog oplošja, sa svakog je elementa kistom skinut dio sloja površinske nečistoće koji se nije kemijski vezao za površinu. Svi elementi oplošja smješteni su u kupku za desalinizaciju da bi se uklonile soli koje su

se kemijski vezale za metal. Nakon temeljite desalinizacije pristupilo se sljedećim fazama zahvata. Izmjena drvenog nosioca bila je nužna zbog njegova vrlo lošeg stanja. Novi drveni nosilac izrađen je od laminiranog drva. Nakon toga pristupilo se izradi nove bočne trake. Zatečena traka je recentna i bez bočnih ukrasa. Za novu bočnu traku odabran je bakreni lim koji je kaljen i potom posrebren. Izrađen je poseban alat za izvođenje tog dijela zahvata – „štance“ za uzorak kojom su se u novu srebrnu traku utisnuli odgovarajući ukrasi. Čišćenje oksidiranog oplošja izvedeno je elektrokemijski. Ravnanje deformacija metalnog oplošja izvedeno je u preši, preko kože i pijeska, čekićem. Novi srebrni čavlići načinjeni su od srebrne žice određene debljine. Nova bočna traka montirana je polaganim profiliranjem drvenim alatom i zaustavljanjem čavličima. Nakon montaže bočne ukrasne trake na novi drveni nosilac, postavljeni su elementi oplošja.

a. k.

Slika 1. Avers, stanje prije radova.

Slika 2. Revers, stanje prije radova.

Slika 3. Avers, stanje nakon radova.

Slika 4. Revers, stanje nakon radova.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Slika 4

Kraj

Samostan sv. Duje

Ophodno raspelo

Nepoznati autor, 17./18. st.

Bakar, bakreni lim, mjed, srebro drvena osnova, 60,5 cm x 34 cm

Voditelj programa: Aleksandar Kotlar

BROJ DOSJEA: 2205/2, Zadar, Bedemi zadarskih pobuna bb
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Zatečeni izgled križa rezultat je kasnijih popravaka; bakreni lim je vjerojatno nov, nema nikakvih oznaka (punci), a na njega su aplicirani likovi s izvornika izrađeni od mjedi, odnosno srebra (Bogorodica i Krist). Na cilindrični držak nastavlja se spljošteni nodus ukrašen naizmjeničnim buketima plodova i glavicama anđela. Na nodus se nastavlja prstenasti međučlan. U središtu aversa nalazi se raspeti Krist, na krakovima križa u trilobama naknadno su aplicirani dopojasni likovi: lijevo Marija Magdalena, desno sv. Luka, gore Bog Otac, a dolje Bogorodica. U središtu reversa prikazana je Bezgrešna Bogorodica. U trilobi dolje nalazi se sv. Ivan, dok u ostale tri trilobe nedostaju likovi. Bočne su trake rebrasto oblikovane.

Prva faza zahvata izvedena je tijekom 2012. godine i obuhvatila je demontažu metalnih dijelova ophodnog raspela s drvenog nosioca. Prema načinu izrade utvrđeno je da zatečeni nosilac nije izvoran. Zbog količine soli, svi dijelovi metalnog oplošja smješteni su u kupku za desalinizaciju. Nedostajući kerubini i drugi ukrasi izrađeni su uzimanjem otisaka te lijevanjem rastopljenog čistog kositra u izrađene kalupe. Konzervatorsko-restauratorski

zahvati nastavljeni su 2013. godine. Drveni nosilac je konsolidiran i premazan slojem termoplastične akrilne smole (*Paraloid B72*) da bi se zaštitila njegova površina. Nakon desalinizacije, metalni su dijelovi očišćeni od znatnih količina oksidacije i nečistoće. Mikroplamenikom su uklonjene naslage olovnog lema iz prijašnjeg zahvata. Sve deformacije na metalnim dijelovima ispravljene su čekićem i kliještima. Visok stupanj oksidacije ogolio je mnoge dijelove metalnog oplošja do bakra pa ih je bilo potrebno segmentno posrebriti. Izrađena je i nova bočna traka od posrebrene bakrenog lima na koju su utisnuti ukrasi jer zatečena nije bila izvorna i primjerena ostatku raspela. Montaža svih metalnih elemenata, uključujući i drške s nodusom, izvedena je nakon postavljanja nove bočne ukrasne trake na drveni nosilac. Elementi metalnog oplošja pričvršćeni su srebrnim čavlicima na drveni nosilac. Bočni vegetabilni ukrasi i kerubini, izvorni i oni naknadno izrađeni prema izvornima, postavljeni su na bočne strane križa.

a. k.

Slika 1. Avers, stanje prije radova.

Slika 2. Revers, stanje prije radova.

Slika 3. Avers, stanje nakon radova.

Slika 4. Revers, stanje nakon radova.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Slika 4

Krapina

Crkva Majke Božje Jeruzalemske na Trškom vrhu
Zidni oslik na svodu i zidovima svetišta

Anton Jožef Lerhinger, 1772.

Fresco tehnika, oko 30 m²

Voditelj programa: Miroslav Jelenčić

Suradnici: Petar Samuel Pal, Tomica Paradi, Matija Deak

BROJ DOSJEA: 1284, Zagreb, Radićeva 26

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Na kupolnom svodu svetišta crkve nalazimo naslikanu kompoziciju iluzionističke arhitekture unutar koje su prizori iz Marijina života te legende o pronalasku Marijina kipa u 17. stoljeću.

Okosnicu čini središnji prizor u vrhu svoda s temom „Pronalazak Marijina kipa“, dok su ostali prizori raspoređeni unutar medaljona na nižim dijelovima svoda.

Dijelovi slike na svodu bili su isprani djelovanjem vlage, što je najvidljivije na prikazu sv. Ivana evanđelista i dijelova slike oko prizora Marijina rođenja. Na zapadnom i južnom dijelu svoda, vidljive su duboke pukotine na žbukanom sloju. U manjoj mjeri zamijećeno je kristaliziranje topivih soli na prizoru sv. Marka i sjevernom zidu svetišta.

Godine 2013. provedena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja koja su uključivala dokumentiranje

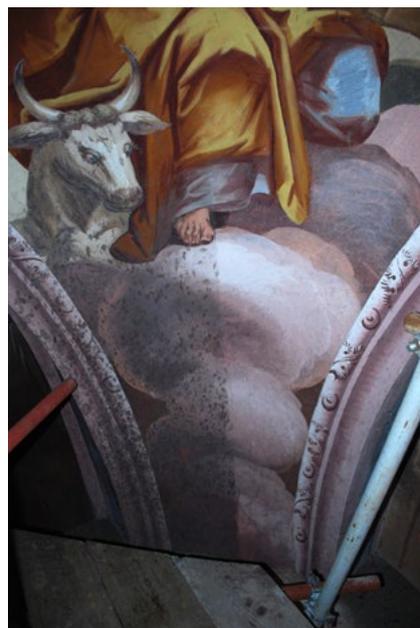
postojećeg stanja s utvrđivanjem tehnologije izrade oslika i detektiranjem preslika, zatim probe čišćenja, nadoknade žbukanih slojeva te probe rekonstrukcije slikanog sloja. Na zidovima je izrađeno devet proba uklanjanja preslika i čišćenja slikanog sloja. Uzorkovano je sedamnaest uzoraka pigmentata, šest uzoraka soli i jedan uzorak žbukanog sloja.

Na svodu su provedene probe čišćenja *Wishab* spužvom i gumicom uz djelomično otapanje prljavštine destiliranom vodom. Probe su se pokazale uspješnim pa su slike na svodu očišćene tom metodom. Jedino su na prikazu sv. Mateja evanđelista izvedene probe uklanjanja preslika kao smjernica za buduće radove. Preslik na dijelu iluzionističke arhitekture iznad sv. Mateja evanđelista uklonjen je *Wishab* spužvom i gumicom.

m. j.

Slika 1. Oslikani svod svetišta.

Slika 2. Detalj prikaza sv. Luke evanđelista tijekom čišćenja slikanog sloja.

Legrad

Zavjetni pil sv. Florijana

1735.

Voditelj programa: Domagoj Kačan

Suradnici: Tonko Fabris, Ante Guberina, Ivan Jengiđ, Mijo Jerković, Krasanka Majer Jurišić, Domagoj Mudronja, Andro Šimičić, Jurica Škudar, Daniel Štimac, Edita Šurina

BROJ DOSJEA: 1300/1, Zagreb, Voćarska 106

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Zavjetni pil svetog Florijana smješten je u javnom parku u Legradu. Načinjen je od kamena pješčenjaka, a sastoji se od arhitektonskih dijelova i skulptura. Na visokom postolju nalaze se skulpture sv. Ivana Nepomuka i sv. Josipa, a po sredini se uzdiže stup na kojem je skulptura sv. Florijana.

Hrvatski restauratorski zavod je 2008. godine proveo konzervatorsko-restauratorska istraživanja, a budući da je kamena plastika bila vrlo oštećena, 2009. počelo se s konzervatorsko-restauratorskim radovima na pojedinim arhitektonskim ili skulpturalnim dijelovima spomenika te su, ovisno o prispijeću financijskih sredstava, radovi izvođeni u kontinuitetu do 2012. godine.

Tijekom 2013. godine radovi su izvođeni u radionici Odjela za kamenu plastiku HRZ-a na arhitektonskim

dijelovima baze pila, a obuhvatili su konsolidaciju kamena pješčenjaka kemijskim sredstvom (*Silres BS OH 100*), injektiranje pukotina, spajanje odvojenih dijelova u cjelinu (lijepljenjem i trnovima od inoksa), domodeliranje nedostajućih formi u masi umjetnog kamena, kao i tonsko ujednačavanje površine domodeliranih dijelova s originalom.

Tako je završen konzervatorsko-restauratorski zahvat na svim elementima kamene plastike pila te su oni do daljnjega uskladišteni u prostoru radionice HRZ-a, tj. do početka ponovne montaže u Legradu.

i. j.

Slika 1. Domodeliranje nedostajućih formi kamene plastike u masi umjetnog kamena.

Lepoglava

Pavlini samostan

Zidne slike u nekadašnjoj samostanskoj ljekarni

Ivan Krstitelj Ranger, sredina 18. st.

Fresco-secco tehnika

Voditelj programa: Miroslav Jelenčić

Suradnici: Petar Samuel Pal, Tomica Paradi, Matija Deak

BROJ DOSJEA: 121/1, Zagreb, Radićeva 26

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Konzervatorsko-restauratorski radovi izvođeni su na istočnom, zapadnom i južnom zidu. Slojevi naliča uklanjani su mehanički, skalpelima, uz omekšavanje mješavinom destilirane vode i etilnog alkohola u omjeru 3:1. Ovogodišnji cilj bio je u što većoj mjeri nastaviti uklanjanje slojeva naliča sa slikanog sloja.

Na zapadnom zidu uklonjen je oko jedan četvorni metar slojeva naliča sa slikanog sloja. Na gornjem desnom dijelu zida potpuno je otkriven prikaz lika koji sjedi i čita knjigu. Također je otkriven dio draperije koji upućuje na

nepoznati lik u središtu lunete. Najvjerojatnije je riječ o prikazu kralja Solomona, što će se moći potvrditi tek u daljnjim restauratorskim radovima. Na istočnom zidu nastavljeno je skidanje preslika započeto 2012. godine, kad je djelomično otkriven prikaz dvaju nepoznatih likova i dijela crvene draperije. Daljnje skidanje naliča pokazalo je da su likovi prikazani ispred kamenog zida; jedan od njih u ruci drži štap, dok je u sredini lunete otkriven lik Krista. m. j.

Slika 1. Djelomično otkriveni prikaz Krista na istočnom zidu.

Slika 2. Detalj oslika.

Lopud

Župni muzej pri crkvi Gospe od Šunja

1. Mojsije i David, nepoznati autor, 16./17. st. (?), lanena tkanina, svilene trake, tempera, tkalačka, krojačka i slikarska tehnika, 65 x 270 cm
2. Danijel, nepoznati autor, 16./17. st. (?), lanena tkanina, svilene trake, tempera, tkalačka, krojačka i slikarska tehnika, 65 x 152 cm
3. Jeremija, nepoznati autor, 16./17. st. (?), lanena tkanina, svilene trake, tempera, tkalačka, krojačka i slikarska tehnika, 62 x 154 cm
4. Izaija i Salomon, nepoznati autor, 16./17. st. (?), lanena tkanina, svilene trake, tempera, tkalačka, krojačka i slikarska tehnika, 65 x 257 cm

Voditeljica programa: Sandra Lucić Vujičić

Suradnice: Vlasta Bošnjak, Katija Hrepić, Branka Regović

BRJ DOSJEA: 8020 (1), 8021 (2), 8022 (3), 8023 (4), Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Četiri slike na platnu iz Muzeja župne crkve Gospe od Šunja rad su nepoznatog autora i nepoznata im je provenijencija. Na tankom lanenom platnu temperom je oslikano šest starozavjetnih proroka i kraljeva. Platna su s gornje i donje strane rubovima uglavljena u proreze na drvenim štapovima koji su uzicama bili obješeni na zidove crkve.

Starozavjetni su proroci odjeveni u halje, ogrnuti plaštevima, kraljevi David i Salomon prikazani su s krunama, dok su Jeremija i Mojsije prikazani s dugim bradama i ćelave glave. Svaki prorok ili drži ploču s natpisom, izduženog, pravokutnog oblika ili se na nju oslanja, izuzev Izaije koji objema rukama drži natpis u obliku razvijenog rotulusa, a Mojsije, osim što se lijevom rukom oslanja na natpis, u desnoj ruci drži još i kamenu ploču sa Zakonima.

Četiri slike proroka vrlo su rijedak primjer umjetnina na našem području; izvedene su slikarskom tehnikom tzv. *tüchlein malerei* koja podrazumijeva oslikavanje tkanine bez nanošenja preparacije i zaštitnog sloja, a posebnost se očituje i u prisutnosti neoslikanih površina koje ravnopravno grade kompoziciju. U slučaju lopudskih slika, tempera je ipak nanosena na krednu preparaciju u tankom, lazurnom sloju, crnom su temperom na preparaciji od „bolonjske krede“ ocrtani detalji poput kontura i natpisa, a motivi poput plašteva, halja i natpisa proroka prikazani su plohama neoslikanog platna.

Nije sa sigurnošću utvrđeno da su slike izvorno bile smještene u župnoj crkvi Gospe od Šunja. Pretpostavka je da su bile pričvršćene čavlima za tvrdu podlogu, što potkrepljuju pronađeni okrugli otvori manjeg promjera koji se pojavljuju u pravilnim razmacima na gornjim i donjim rubovima slika s prikazom Danijela i Jeremije nakon odvajanja drvenih štapova. Dimenzije slika su tijekom vremena mijenjane - skraćivanje je izvedeno na gornjem dijelu slike s prikazom Jeremije, gornjem i donjem dijelu

slike s prikazom Danijela, gornjem dijelu slike s prikazom Mojsija, gornjem i donjem dijelu slike s prikazom Izaije te donjem dijelu slike s prikazom Salomona. Uz skraćivanje, slike s prikazom Jeremije, Salomona i Davida su i sužavane. Slike s prikazom Mojsija, Davida, Izaije i Salomona izvorno su bile samostalne, no u jednom su trenutku spojene po kraćem rubu tako da prikazuju po dva lika smještena jedan iznad drugoga (Izaija i Salomon, Mojsije i David).

Poznata je samo recentna pozicija slike s prikazom Mojsija i Davida; ona je, naime, do 2008. godine bila obješena na desnom zidu oltara desne bočne kapele biskupa Nikole Brautića.

Sve četiri slike bile su u sličnom stanju očuvanosti, osim slike *Mojsije i David* na kojoj je došlo do drastične promjene uzrokovane neprimjerenim načinom zaštite tijekom radova na bočnom oltaru uz koji je slika visjela i ekstremne vrijednosti relativne vlage u zraku tijekom jednog razdoblja. Sve su slike bile prekrivene finim slojem prašine, a na slici s prikazom Jeremije vidljive su mrlje nepoznatog porijekla. Na slikama su pronađeni ostaci insekata i čahura. Slikani je sloj dobro očuvan, osim na slici s prikazom Mojsija i Davida, gdje je razvoj plijesni prouzročio manja oštećenja tkanine i slikanog sloja. Slika je bila iščerkana ili oštećena usisavanjem i pohranjena u kartonsku kutiju. Rubne trake bile su uglavnom u dobrom stanju, uz više manjih oštećenja. Sve tkanine bile su više ili manje deformirane zbog nepravilnog načina vješanja i spajanja dviju slika u jednu, zamjećivale su se deformacije po dijagonali te manji i veći nabori. Na platnu su bila vidljiva oštećenja različitih dimenzija u obliku ovalnih ili nepravilnih otvora i pukotina. Tkanine su bile izrazito oštećene uz drvene štapove. Vidljivi su i tragovi prijašnjih neprimjerenih intervencija zatvaranja

Nastavak kataloške jedinice na sljedećoj stranici ►

oštećenja. Raznovrsnim je čavlicima položaj slika osiguran u drvenim štapovima.

Konzervatorsko-restauratorski radovi provedeni su s dva cilja - konzerviranje postojećeg stanja i smještaj u zatvorenom prostoru za pohranu i izlaganje. Vođena je detaljna dokumentacija stanja prije, tijekom i nakon radova. Kemijskim analizama određena je vrsta vlakana i pigmenta i otkriven je gips kao vezivno sredstvo crnog pigmenta. Mikrobiološka analiza uzorka uzetog sa slike s prikazom Mojsija i Davida pokazala je da su slike stabilne. Izrađena je povijesno-umjetnička analiza. Tehnološki su analizirani materijali i načini izrade: tkanine, trake, konci šivanja, zatečeni šavovi, konstrukcija slika i tehnika oslikavanja. Analizirane su i sve povijesne intervencije zatečene na slikama. Pribavljen je i obrađen (iskuhavanjem i bojenjem) materijal za izvođenje konzervatorsko-restauratorskih radova. Slike su odvojene od drvenih štapova i s njih su uklonjene neprimjerene povijesne intervencije

(noviji pamučni konci neprimjerene boje, drveni štapovi i hrđave pribadače i čavlići), a zadržane su one intervencije koje ne štete izvorniku (stariji i deblji laneni/konopljni konci). Nečistoće su uklonjene suhim postupkom. Slike su potom vlažene maglicom vodene pare, opterećene staklenim utezima u svrhu ravnjanja i sušene na sobnoj temperaturi. Svilenе trake su konzervirane prekrivanjem transparentnom tkaninom i šivanjem. Slike su cijelom površinom podložene novom lanenom tkaninom, a oštećenja su konzervirana šivanjem tankim svilenim koncima. Odlučeno je da se ne nanosi retuš na konzervirane slike.

Na kraju su smještene u zatvorenu konstrukciju od sačastih ploča, metalnih okvira i pleksiglasa kako bi bile zaštićene pri izlaganju. Izrađen je i prijedlog načina izlaganja slika. Slike su završno osigurane za transport i vraćene u čuvaonicu dubrovačke biskupije.

s. l. v., m. b.

Slika 1. *Mojsije i David*, stanje prije radova.

Slika 2. *David*, u okviru za izlaganje.

Uvala Lovrečina, otok Brač

Starokršćanska bazilika sv. Lovre

Zidni oslik

6. st.

Fresco buono, oslik na žbuci; *opus signinum*, podna žbuka, 10 m²

Voditelji programa: Ivana Jerković, Tonči Borovac

Suradnici: Maja Kiršić, Josipa Milišić, Antonija Gluhan

BROJ DOSJEA: 1530/1, Split, Porinova 2a

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

U uvali Lovrečina, istočno od Postira, sačuvan je kompleks starokršćanske bazilike. Prva arheološka istraživanja ondje je 1906. proveo don Frane Bulić, potom danski arhitekt E. Dyggve, a tek je 1963. crkva u cijelosti istražena i prezentirana. Crkva je jednobrodna građevina s transeptom. Tragovi oslika uočljivi su pri dnu južnog zida broda i u prostoru krstionice, dok najveći dio oslika zauzima unutarnji prostor južnog transepta s ostacima štukatura. *Fresco* oslici zauzimaju važno mjesto ne samo zbog svoje očuvanosti nego i zbog bogatstva različitih geometrijskih motiva. Točno ispod luka transepta ukomponirani su kanelirani stupovi na visokim bazama izvedeni u štuko tehnici. Na freskama sa štuko ukrasima su, od 1991. do 1995., provedeni zaštitni zahvati te je iznad južnog kraka transepta postavljena lakonosiva aluminijsko-staklena krovna konstrukcija. Svi sačuvani ostaci žbuka na lokalitetu bili su konzervirani. Godine 2003. odobrena su minimalna sredstva kojima su provedene tek manje hitne intervencije. Tijekom 2007. proveden je stalan restauratorski nadzor i praćenje stanja. Na temelju istraživanja

izradio se kompletan elaborat zaštitnih zahvata. Tijekom 2008. obavljena je sanacija temelja i istočnog lica zida južnog transepta. Smanjeni su štetni učinci kapilarne i temeljne vlage. Tijekom 2009. i 2010. konsolidirana je oslikana žbuka, provedena desalinizacija štukatura i oslika, izvedene su prve faze rekonstrukcije izvorne žbukane podnice u glavnom brodu i južnom transeptu. Potpuna rekonstrukcija izvorne podne žbuke izvedena je 2011., kad je i neutralizirana invazivna vegetacija u širokom opsegu oko bazilike. Dovršeno je fugiranje sljubnica na istočnom dijelu zida južnog transepta i postavljen novi pokrov na nadstrešnici koji bi trebao smanjiti emisiju UV zračenja. Tijekom 2012. i 2013. zamijenjeni su učvršćeni dotrajali rubovi žbuka, kao i nestabilni dijelovi oslika, injektiranjem, impregnacijom, obrublivanjem. Također su provedena termografska snimanja zidova i detaljna grafička dokumentacija s izradom 3D modela freske u južnom transeptu.

i. je.

Slika 1. Zatečeno stanje lokaliteta 2011. godine.

Slika 2. Pogled nakon radova na dio oslika i štukature u južnom transeptu.

Ludbreg

Arheološko nalazište Vrt Somođi / arheološki park Iovia - Ludbreg

Antika

Voditeljica programa: Tajana Pleše

Suradnici: Teodora Kučinac, Vektra d.o.o., Euro-Line d.o.o., Miroslav Premec

BROJ DOSJEA: 1967, Zagreb, Kožarska 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Antička je Jovija (*Iovia - Botivo*) nastala u ranocararsko vrijeme na važnoj podravskoj prometnici koja je povezivala Ptuj (*Poetovio*) i Osijek (*Mursa*), dva velika središta provincije Panonije. Iako je Jovija najvjerojatnije bila razrušena potkraj 4. ili početkom 5. stoljeća, tradicija urbanog života na tom mjestu nije zamrla, nego se nastavila sve do danas.

Arheološka istraživanja (2008.-2011.) provedena u središtu današnjeg Ludbrega (Vrt Somođi, površina 3629 m²) nastavak su sustavnih iskopavanja koja je na širem prostoru grada proveo Arheološki muzej u Zagrebu (1968.-1979.). Tijekom četiri sezone radova u cijelosti je istraženo malo kupalište (objekt 1; 230 m²) te veći dio objekta organiziranog oko pravokutnog dvorišta te određenog sa zapadne strane trijemom s kolonadom od dvanaest stupova (objekt 2; pretpostavljena bruto ukupna površina oko 1780 m²). Objekti su tipološki najsličniji vili portik i

peristil tipa. Istraženo nalazište dokumentirano je metodom 3D laserskog skeniranja (Vektra d.o.o.).

Usporedno s posljednjom sezonom istraživanja izvedeni su konzervatorsko-restauratorski građevinski radovi na objektu 1 (Euro-Line d.o.o. i Rovokop d.o.o.). Tijekom 2012. godine izrađeni su glavni arhitektonski i građevinski projekti gradnje potpornog zida oko arheološkog nalazišta te elaborat zaštite na radu. Predmetnu dokumentaciju ovjerio je Konzervatorski odjel u Varaždinu. U skladu s osiguranim sredstvima, prema ovjerenoj dokumentaciji izvedeni su građevinski radovi gradnje betonskog potpornog zida uz cijelu zapadnu stranu te uz najzapadniji segment sjevernog dijela nalazišta (Euro-Line d.o.o.). Tijekom 2013. godine prema ovjerenoj dokumentaciji izveden je betonski potporni zid u cijelu sjevernu stranu nalazišta (Euro-Line d.o.o.).

t. p.

Slika 1. Vrt Somođi, pogled s jugoistoka na sjeverni betonski potporni zid, 2013.

Ludbreg

Dvorac Batthyany, kapela Sv. Križa

Dvije crkvene zastave iz župe sv. Martina u Martijancu

Nepoznati autor, 19. st.

Zastava: bijeli vuneni damast, ukrasna tkana traka od pozlaćenih tekstilnih niti, blijedožuta ukrasna traka sa svilenim resama, 122 x 82 cm; slika: ulje na platnu, 45 x 36 cm

Voditeljica programa: Maja Vrtulek

Suradnici: Ada Vrtulek Gerić, Venija Bobnjarić-Vučković, Štefica Nemeč Panić, Zlatko Kapusta, Sandra Planko Kos, Margareta Klofutar, Natalija Vasić

BROJ DOSJEA: 2.2.13, Ludbreg, Trg Sv. Trojstva 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Obje zastave (inv. br. 3.8 i 3.9) pravokutnog su oblika s dva proreza na donjoj strani. Izrađene su od jednobojnog vunenog damasta s motivima četverolisnih rozeta u kojima se naizmjenice nalaze vegetabilni motiv i motiv grčkog križa. U središnjem dijelu zastava nalazi se ušivena slika obostrano slikana tehnikom ulja na platnu. Na zastavi inv. br. 3.8 s jedne strane slike prikazan je svetac u biskupskoj odori (sv. Matin?), a na drugoj strani pokaznica s hostijom kojoj se klanjaju dva klečeća anđela. Slika na zastavi inv. br. 3.9 s jedne strane prikazuje lik Immaculate, a s druge sv. Florijana. Rubovi slika ukrašeni su tkanom ukrasnom trakom od pozlaćenih i tekstilnih niti, a rubovi zastave svijetložutim svilenim trakama s resama. Na gornjoj strani zastave imaju preklap, čiji je rub dodatno ukrašen resama, a u otvor se umeće drveni stijeg za koji su učvršćene metalnim zakovicama u obliku rozetica.

Tkanine od kojih su načinjene zastave bile su one-čišćene površinskom prljavštinom, dok su na mnogim

mjestima bila vidljiva mehanička oštećenja (najvjerojatnije nastala od moljaca). Ukrasne trake bile su u dobrom stanju, s manjim oštećenjima.

Slike su bile deformirane, a na nekoliko je mjesta slikani sloj s obje strane otpao i bila je vidljiva struktura tkanog nosioca. Nastala oštećenja rezultat su iskrivljenja slike ili mehanička oštećenja uzrokovana nekim stranim objektom. Površina je bila prekrivena slojem prljavštine, zbog čega su boje potamnjele.

U prvoj fazi konzervatorsko-restauratorskih radova, provedenoj 2012. godine, izvedena je dezinsekcija i dekompozicija zastava: odvajanje slika od tekstilnog materijala zastava, kao i odvajanje ukrasnih traka koje uokviruju slike, uzorkovanje u svrhu identifikacije tekstilnih i metalnih niti, suhi i mokri postupak čišćenja od prljavštine i prašine, uklanjanje prijašnjih, neprimjerenih intervencija, izravnavanje tkanine i oštećenih niti te priprema nove tkanine za konsolidaciju. Na slikama s obje zastave proveden je

postupak izravnavanja te mehaničkog i kemijskog čišćenja prljavštine i prašine.

U drugoj fazi konzervatorsko-restauratorskih radova, provedenoj 2013. godine, sanirana su sva oštećenja tek-

stilnih materijala, nosioca i slikanog sloja na slikama te je izveden retuš i nanesen zaštitni premaz. Potom su svi dijelovi zastava spojeni u cjelinu.

m. vr.

Slika 1. Zastava s prikazom sv. Martina (?), stanje nakon radova.

Slika 2. Zastava s prikazom Immaculate, stanje nakon radova.

Ludbreg

Restauratorski centar Ludbreg, dezinfekcija umjetnina

1. Propovjedaonica, crkva sv. Leonarda, Goričan, nepoznati autor, 18. st., drvo, polikromija, pozlata, 400 x 150 x 110 cm
2. Skulptura sv. Jakova, crkva sv. Leonarda, Goričan, nepoznati autor, 19. st., drvo, polikromija, 140 x 50 x 35 cm
3. Skulptura sv. Franje, crkva sv. Leonarda, Goričan, nepoznati autor, 19. st., drvo, polikromija, 148 x 55 x 37 cm
4. Zastava pjevačkog društva, Gradski muzej Varaždin, nepoznati autor, 19. st., svila, vez, 152 x 135 cm
5. Tron biskupa Marcellića, katedrala Uznesenja Marijina, Dubrovnik, nepoznati autor, drvo, rezbareno, 271 x 130 x 94 cm
6. Skulpture s oltara sv. Josipa, crkva Sv. Trojstva, Slavonski Brod, nepoznati autor, 18. st., drvo, polikromija, pozlata, razne dimenzije
7. Okvir oltarne slike s oltara Četrnaest svetih pomoćnika, crkva sv. Martina, Jamnica Pisarovinska, nepoznati autor, 18. st., drvo, rezbareno, polikromirano, 198 x 115 x 5,5 cm
8. Zastava Dobrovoljnog vatrogasnog društva Varaždin, nepoznati autor, 19. st., svila, vezenje, 130 x 150 cm
9. Relikvijari i liturgijsko ruho, crkva sv. Marije, Lepoglava, nepoznati autor, 18. - 19. st., tkanina, papir, svila, vosak, metal, razne dimenzije

Voditelj programa: Stanko Kirić

Suradnica: Venija Bobnjarić-Vučković

BROJ DOSJEA: 714, Ludbreg, Trg Sv. Trojstva 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH, ŽUPAMA I MUZEJIMA

Tijekom 2013. godine u komori Restauratorskog centra provedena je dezinfekcija umjetnina zaraženih drvnim insektima i drugim nametnicima. Dezinfekcija se provodi *anoxo* metodom, tj. primjenom inertnog plina dušika, u trajanju od deset tjedana. Postupak je proveden na većem broju rezbarenih, polikromiranih i pozlaćenih oltarnih cjelina (skulptura, dekorativnih elemenata) i ostalog crkvenog inventara (propovjedaonica, sjedala), povijesnih tekstilnih predmeta od svile, vune ili pamuka te vezenih i ukrašenih metalnim nitima, titrankama i gajtanima (liturgijskog tekstila, kožnih jastučića, relikvijara, dijelova

građanskih, narodnih i vojničkih odora) iz muzeja i samostana te raznobojnih svilenih i vezenih zastava udruženja (pjevačkih, vatrogasnih). Dio tretiranih predmeta nakon dezinfekcije vraćen je vlasnicima, dio je pohranjen u depou Restauratorskog centra Ludbreg do nastavka konzervatorsko-restauratorskih radova, a na dijelu predmeta radovi preventivne zaštite ili konzervatorsko-restauratorski radovi nastavljeni su u sklopu redovitog programa rada za 2013. godinu u radionicama Restauratorskog centra ili na drugim odjelima Hrvatskog restauratorskog zavoda.

v. b. v.

Ludbreg

Restauratorski centar Ludbreg, Tekstiloteka

Povijesni tekstil: prikupljanje, obrada i pohrana

1. 101 komad liturgijskog tekstila (misnica, plašteva, veluma, bursa, manipula, stola, pala, baldahin), crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije, Bednja, nepoznati autori, 18. - 20. st., različite tehnike, različite dimenzije
2. 47 komada liturgijskog tekstila (misnica, stola, manipula, veluma, bursa i pala), crkva Sv. Križa, Križovljan, nepoznati autori, 18. - 19. st., različite tehnike, različite dimenzije
3. 28 komada liturgijskog tekstila (misnica, veluma, manipula, stola, bursa, pala), crkva sv. Benedikta, Hrastovljan, nepoznati autori, 18. - 19. st., različite tehnike, različite dimenzije
4. 3 komada ženske narodne nošnje (kiklja, keca, fragment), Zavičajna zbirka, Ludbreg, nepoznati autori, početak 20. st., različite tehnike, različite dimenzije
5. 11 komada liturgijskog tekstila i dijelovi relikvijara, crkva sv. Marije, Lepoglava, nepoznati autori, 18. - 19. st., različite tehnike, različite dimenzije

Voditeljica programa: Venija Bobnjarić-Vučković

Suradnice: Štefica Nemeč Panić, Maja Vrtulek, Ada Vrtulek Gerić

BROJ DOSJEA: T.5, T.8, T.9, T.10, Ludbreg, Trg Sv. Trojstva 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Tijekom 2013. godine prikupljeno je, obrađeno i pohranjeno dvjestotinjak predmeta ugroženog povijesnog tekstila iz župnih crkava na području sjeverozapadne Hrvatske. Prikupljanje je obavljeno u suradnji s konzervatorima KO u Varaždinu. Nakon prikupljanja na terenu, obavljena je dezinfekcija u komori Restauratorskog centra Ludbreg *anoxi* metodom. Tekstil je očišćen suhim postupkom, fotografiran, izrađena je osnovna konzervatorska pisana dokumentacija, nakon čega je građa pohranjena u Tekstiloteci. Jedan dio predmeta (misnice, plaštevi) položen je u metalne ladičare te zaštićen beskiselinskim papirom

i folijom Avos, a manji dijelovi (velumi, manipuli, stole, burse, pale) pohranjene su u kutije od beskiselinskog kartona unutar drvenih ormara. Predmeti većih formata (zastave, procesijski baldahini) namotani su na role od beskiselinskog kartona, a izvana zaštićeni folijom Avos te položeni na police. Manji dio navedenih predmeta prikupljen je potkraj 2012. godine te je nakon provedene dezinfekcije obrađen i pohranjen, dok je veći dio predmeta u cijelosti obrađen tijekom 2013. godine.

v. b. v.

Slika 1. Obrada povijesnog tekstila.

Slika 2. Pohrana povijesnog tekstila.

Malinska

Ranokršćanski lokalitet u šumi Cickini

Kasna antika

Voditelj programa: Andrej Janeš

Suradnica: Lea Čataj

BROJ DOSJEA: 2287, Zagreb, Kožarska 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S OPĆINOM MALINSKA - DUBAŠNICA

Arheološki odjel Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja iz Rijeke (voditelj istraživanja kustos Ranko Starac) više od deset godina provodi sustavna arheološka istraživanja kasnoantičkog i ranokršćanskog kompleksa u šumi Cickini kod Malinske.

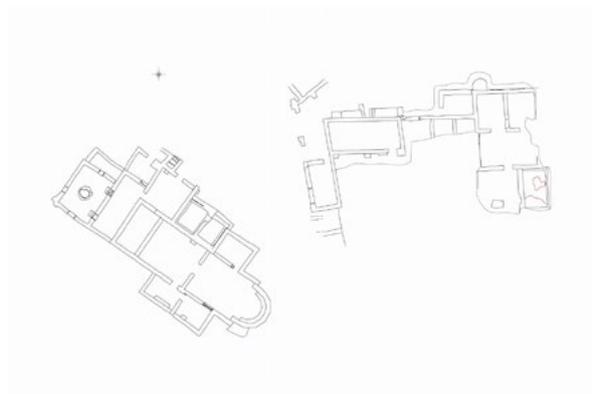
Od 28. do 30. listopada 2013. godine djelatnici HRZ-a proveli su geodetsku izmjeru istraženih arhitektonskih ostataka na kompleksu u toj šumi. Za snimanje arhitek-

tonskih ostataka korišten je GPS uređaj Stonex S9GNSS ROVER. Snimanje je provedeno uzimanjem točke obrisa arhitekture ili, ako se radilo o ravnim potezima, na svakih 50 cm radi preciznosti nacрта. Snimljeni su i rubovi istraženih sondi, kao i apsolutne visine terena istraženog područja.

a. j.

Slika 1. Snimanje arhitektonskih ostataka GPS-om.

Slika 2. Tlocrt istražene arhitekture.

Marčan (Vinica)

Dvorac Opeka

17. - 19. st.

Voditelj programa: Petar Puhmajer

Suradnici: Jasna Bartoniček, Anđelko Pedišić, Andrea Šimunić, Vjekoslav Schmidt, Ivan Bošnjak, Vladimir Lukenda, Ivan Jengiđ, Mijo Jerković, Ivica Majcen, Barbara Horvatić, Bel-Bau, d.o.o.; Vektra d.o.o.

BROJ DOSJEA: 119, Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

U 2013. godini nastavljeni su radovi preventivne zaštite dvorca, u koje je uključen i susjedni objekt, tzv. vrtlarova kuća. Građevinske radove izvodila je tvrtka Bel-Bau d.o.o. Na samom dvorcu iskopana je kamena plastika iz dvorišta i iz jame urušavanja te je sav kameni materijal (okviri prozora, vrata, elementi dimnjaka, stupovi i dr.) sortiran i pohranjen u prostorije prizemlja. Elementi su numerirani te je izrađen elaborat s katalogom kamene plastike. Demontiran je drveni tabulat u tornju uz istočno pročelje dvorca, čija je građa numerirana i dokumentirana te prevezena u depo Restauratorskog centra Ludbreg.

Na vrtlarevoj kući radovi su obuhvatili privremeno podupiranje urušenih stropova, raščišćavanje od rasli-

nja i otpada te postavljanje skele na pročelja da bi se moglo obaviti sondiranje i mjerenje. Izrađena je snimka postojećeg stanja kuće (Vektra d.o.o.) te su provedena konzervatorsko-restauratorska istraživanja unutrašnjosti i pročelja. Istraživanja su rezultirala nalazima o izvorno potpuno drukčijem izgledu pročelja koje je imalo ukrase od opeke. Konzervatorskim elaboratom predviđena je njegova restitucija.

Izrađeni su idejni projekti obnove dvorca, i to arhitektonski (HRZ, projektantica: Jasna Bartoniček, d.i.a), projekti za instalacije i projekt statičke sanacije.

p. p.

Slika 1. Demontaža stropa u tornju dvorca.

Slika 2. Vrtlareva kuća, zatečeno stanje.

Marija Bistrica

Zavjetni pil anđela čuvara

18. st.

Voditelj programa: Alan Vlahov

Suradnici: Ivan Jengiđ, Krasanka Majer Jurišić, Domagoj Mudronja, Marinko Šagolj, Andro Šimičić, Jurica Škudar, Daniel Štimac, Edita Šurina

BROJ DOSJEA: 2121, Zagreb, Voćarska 106

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Zavjetni pil anđela čuvara nalazi se nasuprot ulazu u mjesno groblje, uz cestu koja vodi prema središtu Marije Bistrice. Izrađen je od kamena pješčenjaka, a sastoji se od arhitektonskih elemenata (podnožja sa stubom, postolja, stupa i kapitela) te kipa anđela čuvara, na vrhu spomenika. Pil je blago nagnut u smjeru jugoistoka jer je došlo do klizanja temelja prema rubu padine platoa na kojemu je smješten. Na arhitektonskim dijelovima vidljiva su oštećenja nastala djelovanjem atmosferilija i štetnih soli na kamenu. Ista vrsta oštećenja primijećena su i na kipu anđela čuvara (osobito na dijelovima ekstremiteta te na licu). Također su primijećeni tragovi nekadašnjih obnova neprimjerenim materijalom (sivim cementom), kao i slojevi naknadno nanesenih naliča.

Hrvatski restauratorski zavod počeo je 2011. godine s konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima i izradom dokumentacije. Tijekom 2012. godine proveden je zahvat

na najugroženijem dijelu spomenika, tj. na kipu anđela čuvara. Kip je demontiran i prevezen u radionicu HRZ-a gdje su na njemu izvedeni radovi konsolidacije kamena kemijskim sredstvima te čišćenja od nečistoća i naknadno domodeliranih dijelova u cementnoj žbuci. Također je izvedena rekonstrukcija nedostajućih formi kamena u masi umjetnog kamena.

Zahvat je nastavljen i u 2013. godini, a obuhvatio je radove demontaže arhitektonskih elemenata pila (stupa s kapitelom i dijelova baze) te njihov prijevoz u radionicu Odjela za kamenu plastiku HRZ-a u Zagrebu. Ondje su nastavljeni konzervatorsko-restauratorski radovi čišćenja kamene plastike vodom pod kontroliranim tlakom, mikropjeskarenja, mehaničkog čišćenja ručnim alatom te čišćenja kamena kemijskim sredstvima.

i. j.

Slika 1. Čišćenje kamene plastike od korodiranih metalnih trnova.

Marija Gorica

Nadgrobna ploča Martina Mogorića iz župne crkve Pohoda Blažene Djevice Marije 1675.

Voditelj programa: Mijo Jerković

Suradnici: Ante Guberina, Ivan Jengiđ, Krasanka Majer Jurišić, Domagoj Mudronja, Marinko Šagolj, Andro Šimičić, Jurica Škudar, Alan Vlahov

BROJ DOSJEA: 1424/4, Zagreb, Voćarska 106

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Na sjevernoj strani svetišta župne crkve Pohoda BDM u Mariji Gorici uzidana je kamena polikromirana nadgrobna ploča s prikazom plemića Martina Mogorića. Ploča je bila u lošem stanju. Na površini kamena pješčenjaka uočena su mehanička oštećenja, ljuskanje i osipanje materijala zbog djelovanja vlage i transmisije štetnih soli.

Tijekom 2012. godine Hrvatski restauratorski zavod počeo je s konzervatorsko-restauratorskim zahvatom obnove ploče. Izvedeni su sljedeći radovi: sondiranje zidnog plašta svetišta radi utvrđivanja točnog položaja i dimenzija nadgrobne ploče; povijesno-umjetnička i arhivska istraživanja, pažljiva demontaža i prijevoz nadgrobne ploče u radionicu HRZ-a u Zagrebu; uzimanje uzoraka i izrada analiza stanja i oštećenja kamena te prisutnosti

štetnih vodotopivih soli. Nakon toga su u radionici počeli radovi ekstrakcije i neutralizacije soli u kamenu te radovi konsolidacije kamena kemijskim sredstvom, koji su nastavljeni i u 2013. godini. Provedeno je nekoliko tretmana ploče natapanjem otopinom 8%-tnog barijeva hidroksida i 4%-tne uree kako bi se neutralizirali tragovi detektiranoga gipsa. Nakon toga ploča je višekratno potopljena u kupke s destiliranom vodom. Provedena su zasebna kontrolna uzorkovanja u Prirodoslovnom laboratoriju HRZ-a. Na taj je način kamena ploča pa tako i njegova polikromija zaštićena od daljnjeg negativnog djelovanja štetnih vodotopivih soli.

i. j.

Slika 1. Snimka nadgrobne ploče u radionici Odjela za kamenu plastiku HRZ-a nakon završenih radova ekstrakcije i stabilizacije štetnih vodotopivih soli u kamenoj plastici.

Medulin

Vižula

Antika

Voditeljica programa: Vesna Zmaić

Suradnici: Igor Miholjek, Iva Stojević

BROJ DOSJEA: 1893, Zagreb, Cvijete Zuzorić 43

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Ovogodišnja istraživanja na podmorskom dijelu rimske maritimne vile na Vižuli trebala su ukazati na faze gradnje mola u objektu F. Otvorene su četiri sonde, nazvane E, F, G i H. Dvije sonde, E i F, izravni su nastavak na sonde istraživane 2012. godine i nalazile su se na spoju mola bližem obali. U sondi E pronađeni su ulomci stupa izvađeni iz neke veće građevine i sekundarno korišteni u gradnji antičkog mola. U zapuni mola pronađene su između ostalog i amfore tipa Porto Recanati, koje datiraju u 1. i 2. st., ali na lokalnoj razini u upotrebi ostaju i u 3. i 4. stoljeću. U sondi F ni ove se godine tijekom iskapanja nije došlo do kamena živca. Sonde G i H nalazile su se na južnom

spoju mola. Iz sonde G izvađen je raznovrstan arheološki materijal, ali sama sonda nije iskopana do kamena živca. U sondi H, kao i u sondama bližima obali, pronađena je amfora tipa Porto Recanati, a na udaljenosti od oko 30 cm pronađeni su drveni piloni koji prate liniju mola. Komad pilona odrezan je i odnesen u Zagreb gdje čeka znanstvenu obradu. Izrađena je fotografska i nacrtana dokumentacija iskopanih sondi. Položaj sondi koje se nisu nastavljale na istraživanja iz 2012. godine dobiven je triangulacijom iz postojećih, već geodetski snimljenih točaka.

i. st.

Slika 1. Dio stupa korišten kao spolija u sondi E objekta F.

Slika 2. Ulomak svjetiljke tipa *Loeschke IXb*.

Mikleuška

Pavlini samostan Blažene Djevice Marije

Kasni srednji vijek

Voditeljica programa: Tajana Pleše

Suradnici: Teodora Kučinac, Petar Sekulić, Vektra d.o.o., C.D. Gradnja d.o.o.

BROJ DOSJEA: 2039, Zagreb, Kožarska 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Samostan Blažene Djevice Marije na Moslavačkoj gori (Bela Crkva), najstariji samostanski sklop pavlinskog reda u kasnosrednjovjekovnoj Slavoniji, osnovan je u drugoj polovici 13. stoljeća. Nakon tri stoljeća prosperiteta, redovnici su zbog opasnosti od osmanskih napada napustili samostan između 1520. i 1544. godine.

Tijekom dviju sezona arheoloških istraživanja (2009.-2010.) istražena je samostanska crkva Navještenja Marijina (31,55 x 10,3 m) po cijeloj dužini unutar sjevernog dijela longitudinalne simetrale. Crkva je bila sagrađena u skladu s uzusima propovjedničkih redova: njezina longitudinalnost istaknuta je jednobrodnom, pravokutnom lađom te poligonalno zaključenim svetištem podjednakih dimenzija. Kako bi se moglo sigurno nastaviti s arheološkim istraživa-

njima, trebalo je početi s konzervatorsko-restauratorskim građevinskim radovima. Tim je radovima 2011. godine obuhvaćeno sjeverno rame samostanske crkve, a 2012. godine zapadno pročelje te najzapadniji dijelovi sjevernog i južnog zida lađe samostanske crkve.

Tijekom 2013. godine u cijelosti je istražen vanjski prostor uz sjevernu građevinsku liniju samostanske crkve. Nakon dokumentiranja postojećeg stanja (Vektra d.o.o.), provedeni su konzervatorsko-restauratorski građevinski radovi na sjevernom zidu lađe crkve (C.D. Gradnja d.o.o.). Ujedno su na tom zidu napravljene četiri testne zaštitne krune. Predmetni su radovi provedeni u skladu s prethodnim odobrenjem Konzervatorskog odjela u Sisku.

t. p.

Slika 1. Pogled sa sjeverozapada na samostansku crkvu nakon konzervatorsko-restauratorskih građevinskih radova, 2013.

Otok Mljet, Pomena, Polače

Uvala Zakamenica, punta Golog rata, uvala Medzuporat, Sparožni rat, uvala Srednja, poluotok Komptar, otok Galicija, otok Pomeštak, otok Mali Maslinovac, zapadni dio Velog Maslinovca, rt Rastup, Mali Kusarski rat, otok Tajnik, otok Moračnik, otok Ovrat, Podvolat, Ponta od Gradca

Antika / srednji vijek / novi vijek

Voditelj programa: Igor Miholjek

Suradnici: Igor Mihajlović, Jurica Bezak

BROJ DOSJEA: 1971, 1971/3, Zagreb, Cvijete Zuzorić 43

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH I NACIONALNIM PARKOM MLJET

Arheološkim rekognosciranjem podmorja Nacionalnog parka „Mljet“ provedenog u 2013. godini pregledano je podmorje oko jugozapadne obale otoka Mljeta, od uvala Zakamenica do poluotoka Komptar, podmorje otoka Galicije, Pomeštaka, Malog i Velog Maslinovca, rt Rastup, Mali Kusarski rat, otok Tajnik, Moračnik, Ovrat te Podvolat i Ponta od Gradca. Na pregledanom području otkriveno je više mjestimičnih pokretnih nalaza koji pripadaju razdoblju od 2./1. st. pr. Kr. do novovjekovne keramike 19./20. stoljeća. Od istaknutih predmeta pronađena je jedna gotovo cijela keramička kada koja bi mogla pripadati kasnoantičkom vremenu. Pronađeno je više sidara iz različitih razdoblja: prečka kamenog antičkog sidra, više olovnih prečki antičkih sidara, sidro bizantskog Y-tipa iz razdoblja između 7. i 13. st., željezna sidra tipa mačak i druga novovjekovna sidra. Na južnom dijelu Pomeštaka pronađen je željezni top dužine 250 cm prekriven debelim slojem inkrustacije. Kod Velog Maslinovca nalaze se

dvije veće koncentracije ulomaka amfora koje ukazuju na najmanje dva brodoloma. U blizini je pronađena gotovo cijela amfora tipa *Africana Grande*, dva sidra i veća kamena prečka antičkog sidra dužine tri metra. Na južnoj strani Moračnika pronađeno je više ulomaka kasnoantičkih amfora: tipa LR 1, globularnih LR 2 i sjevernoafričkih (*Africana grande*) amfora te tri sidra, bez veće koncentracije nalaza koji bi upućivali na brodolom. Oko otoka pronađeno je više ulomaka novovjekovne keramike, amfora tipa *Forlimpopoli* i jedan ulomak plitice (*terra sigillata*). Većina pregledanih pozicija nije zatvoreni nalaz poput brodoloma, ali se može pojmiti kao lokalitet jer se zbog učestalog sidrenja brodova kroz povijest i odlaganja oštećenog materijala na istom mjestu stvorila određena arheološka stratigrafija s materijalom iz razdoblja od 2./1. st. pr. Kr., preko kasnoantičkih i bizantskih tipova od 4. do 7. st., do novovjekovnih i recentnih predmeta 19. i 20. stoljeća.

v. z.

Slika 1. Keramička kada nađena kod otočića Šij *in situ*.

Slika 2. Olovne prečke sidara izvađene tijekom rekognosciranja 2013.

Motovun

Komunalna palača

Prapovijest / antika / srednji vijek

Voditelj programa: Josip Višnjić

Suradnik: Siniša Pamić

BROJ DOSJEA: 23/1, Vodnjan - Juršići, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S OPĆINOM MOTOVUN

Arheološki nadzor i sondiranje provodili su se uz zapadno pročelje komunalne palače u Motovunu. Zbog premještanja kabela s pročelja palače pod zemlju, uz pročelje je trebalo iskopati kanal širine 50 cm i dubine do 90 cm, a predviđene su bile i dvije sonde.

Sonda 1, dimenzija 260 x 120 cm, nalazila se na jugozapadnom kutu komunalne palače, a sonda 2, dimenzija 260 x 160 cm, na sjeverozapadnom kutu palače s južne strane kontrafora. Arheološkim sondiranjem u sondi 1 otkrio se temelj jugozapadnog dijela palače u dubini do 220 cm, građen na matičnoj stijeni. U sondi 2 na sjeverozapadnom kutu palače temelj je u dva reda kamenja. Temelj palače prati matičnu stijenu koja se diže s juga prema sjeveru.

Slika 1. Temelj komunalne palače u sondi 1.

Slika 2. Sonda 2 nakon istraživanja.

Pokretni materijal pronađen je većim dijelom u sondi 1 i u kanalu: manji broj ulomaka srednjovjekovne i kasnoantičke keramike te više fragmenata prapovijesne keramike koju možemo datirati u kasno brončano ili rano željezno doba. Sudeći prema prikupljenim podacima, prostor je najprije bio naseljen u brončanom i željeznom dobu te je nakon dulje stanke ponovno bio naseljen u kasnoantičkom vremenu; od tada se kontinuirano razvija, o čemu svjedoče ulomci keramičkog posuđa koje se može datirati u rani srednji vijek i poslije.

s. p.

Novi Vinodolski

Lokalitet Glavica

Antika

Voditelj programa: Ivica Pleština

Suradnik: Tihomir Percan

BROJ DOSJEA: 2292, Vodnjan - Juršići, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S INVESTITOROM JOSIPOM GALIĆEM

Djelatnici Hrvatskog restauratorskog zavoda proveli su probna arheološka sondiranja tijekom prosinca 2013. godine na lokalitetu Glavica. Istraženo je jedanaest probnih arheoloških sondi. Dvije sonde (1, 2) bile su dimenzija 3 x 3 metra, sedam sondi (3, 4, 5, 6, 8, 9, 11) bilo je dimenzija 2 x 2 metra, jedna sonda (7) dimenzija 4 x 2 metra te jedna sonda (10) dimenzija 1 x 1 metar. Istražena je površina od 59 m². Sve istražene sonde osim sonde 1 i 2 imaju jednostavnu stratigrafiju koja se sastoji od površinskog sloja, sloja smeđe zemlje u kojem je, ukupno gledajući,

pronađena manja količina keramičkih nalaza te matične stijene. Svi pronađeni keramički nalazi, kao pronađena brončana fibula, datiraju se u razdoblje od 1. stoljeća do kasne antike. S obzirom na to da tijekom istraživanja nisu pronađene nepokretne arheološke strukture te da je pronađena manja količina pokretnog arheološkog materijala, nameće se zaključak da taj prostor u rimsko vrijeme, ali i poslije, nije imao neku važniju ulogu.

i. pl.

Slika 1. Sonda 7 nakon istraživanja.

Slika 2. Sonda 8 nakon istraživanja.

Novi Vinodolski

Utvrda Lopar

Kasna antika / rani srednji vijek

Voditelj programa: Andrej Janeš

Suradnici: Ivica Pleština, Lea Čataj, Mario Zaccaria

BROJ DOSJEA: 2105/1, Zagreb, Kožarska 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADOM NOVIM VINODOLSKIM

U trećoj kampanji arheoloških istraživanja utvrde Lopar istraženo je područje na jugu omeđeno istočnim dijelom pregradnog zida (SJ 037) i na istoku istočnim obrambenim zidom sjevernog dijela utvrde (SJ 006).

U sondi 10 istražena je istočna strana pregradnog zida SJ 037, do spoja sa zidom SJ 006. Potvrđen je visok stupanj devastacije južnog lica tog zida koje je dodatno uništeno iskopom za polaganje vodovodnih cijevi. Sjeverno od zida SJ 037 istražena je površina pretpostavljenog dvorišta. Tom prilikom istraženi su slojevi humusa (SJ 001), deo sloj urušenja i šute (SJ 003), tanki sloj tamnosive zemlje (SJ 036). U sondi 11 nakon uklanjanja urušenja istraženi su kulturni slojevi (SJ 039 i 075, istraženi i u sondi 10) bogati arheološkim pokretnim materijalom. U sjevernom dijelu sonde do kraja je istražen zid SJ 049, pronađen u prošlogodišnjoj kampanji. Na zapadnom dijelu se preki- da, a u njegovu je nastavku otkrivena žbukana podnica.

Pretpostavlja se da je otkriven prolaz između dvorišta i možebitne kule smještene u vrhu trokuta sjevernog dijela utvrde.

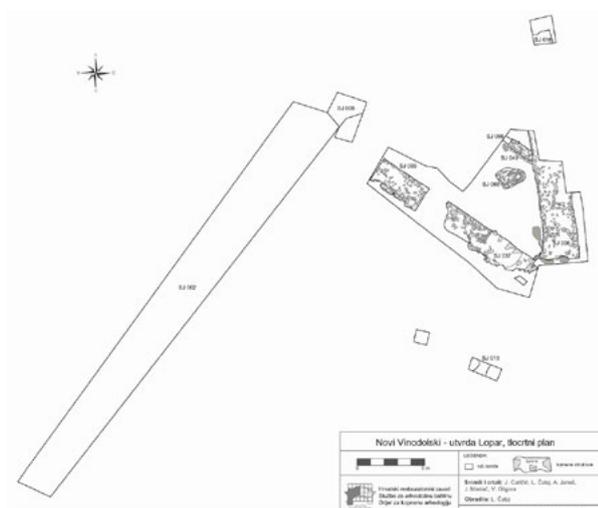
Južno od zida SJ 049 otkriveni su ostaci kamene konstrukcije izduženog ovalnog oblika (SJ 081) koja je bila zapunjena izrazito crnom zemljom (SJ 068). Na kamenju su vidljivi tragovi gorenja i izloženosti visokim temperaturama, tako da možemo zaključiti da je riječ o dobro građenom ognjištu ili vrsti peći.

Prikupljeni su nalazi ulomaka keramičkih posuda i stakla koje se preliminarno može datirati u rani srednji vijek, što se slaže s rezultatima iz 2012. godine, kad je evidentiran sloj datiran u kraj 9. stoljeća i u 10. stoljeće. Nalazi kasnoantičkog materijala bili su u svim slojevima u koje su dospjeli intervencijama u srednjem vijeku, ali i u zahvatima tijekom 20. stoljeća.

a. j.

Slika 1. Istražena površina utvrde do 2013.

Slika 2. Pogled na sonde 10 i 11 tijekom istraživanja.

Nuštar

Dvorac Khuen-Belassi

Metalni nalazi s avarskoga groblja

Srednji vijek

Voditeljica programa: Maša Vuković Biruš

Suradnici: Marko Nemeth, Petra Dinjaški, Elena Perković, Asta Dvornik, Ivan Gagro, Mihael Golubić

BROJ DOSJEA: 1467/1, Zagreb, Kamenita 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

U 2013. godini nastavljeni su radovi na metalnim nalazima s avarskoga groblja na lokalitetu Dvorac Khuen-Belassi u Nuštru. Očišćeno je, konzervirano i restaurirano 127 željeznih nalaza i 81 brončani.

Proces odsoljavanja željeznih predmeta završen je tijekom srpnja pa su predmeti izvađeni iz kade za sulfidni postupak. Konsolidirani su predmeti na kojima je primijećeno da bi se mogli raspasti. Svi su željezni predmeti očišćeni od površinske korozije i inkrustacija, mehanički pjeskarnikom i mikromotorom s brusovima. Fragmentirani su lijepljeni *epoxy* ljeplilom *Araldit 2020* s grafitnim pigmentom, kojim su i rekonstruirani dijelovi koji nedostaju. Površina predmeta zaštićena je lakom *Paraloid B72* i voskom *Cosmoloid 80H*. Na nekim želje-

znim predmetima primijećeni su ostaci kože, dok jedan predmet ima tragove pozlate.

Prije početka konzervatorsko-restauratorskih zahvata, svi brončani predmeti su pregledani i fotodokumentirani, a zatim mehanički očišćeni od korozije skalpelom pod binokularnim povećalom, mikropjeskarnikom, mikromotorom ili ultrazvučnom iglom. Tretirani su blokatorom korozije *benzotriazolom* i zaštićeni premazom *Paraloida B72* i *Cosmoloida H80*. Na nekim brončanim nalazima sačuvano je posrebrjenje ili pozlata.

Nakon konzervatorsko-restauratorskih postupaka, svi su predmeti fotografirani i napisana je dokumentacija o svim poduzetim postupcima i korištenim kemikalijama.
m. v. b.

Slika 1. Željezna aplika s ostatkom pozlate, stanje nakon radova.

Slika 2. Brončana aplika s grifonom, stanje nakon radova.

Okešinec

Sipćina

Antika

Voditeljica programa: Lea Čataj

Suradnici: Andrej Janeš, Gearh d.o.o.

BROJ DOSJEA: 2180, Zagreb, Kožarska 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S OPĆINOM KRIŽ

Prva arheološka istraživanja lokaliteta Sipćina provela je 1964. D. Iveković, kustosica Muzeja Moslavine. Tom je prilikom istraženo samo 24 m², a na temelju rezultata istraživanja zaključila je da se radi o rimskom vojnom logoru, pomoćnoj postaji ili privremenom boravištu rimske vojske.

Istraživanja su nastavljena tek 2012., a provela ih je Služba za arheološku baštinu Hrvatskog restauratorskog zavoda. Prije arheološkog iskopavanja obavljen je terenski pregled i georadarsko snimanje. Istraženo je osam sondi ukupne površine 157, 25 m². Ustanovljene su barem dvije faze gradnje, datirane od 1. do 4. stoljeća. Ranijoj fazi (1-2. st.) pripadaju drveni objekt 1, dva kanala, nekoliko manjih te jedna jama većih dimenzija, a mogli bi joj se pripisati i ostaci podnice i zida građenih od opeke te otpadna jama, koji su pronađeni u istraživanjima 1964. godine. Potkraj 2. ili u 3. st. navedeni se horizont nivelira, a iznad objekta 1 gradi se objekt A s pet prostorija i natkrivenim vanjskim prostorom te objekt B nešto zapadnije. Pokretni i nepokretni arheološki nalazi upućuju na postojanje moguće rimske ladanjske vile (*villa rustica*).

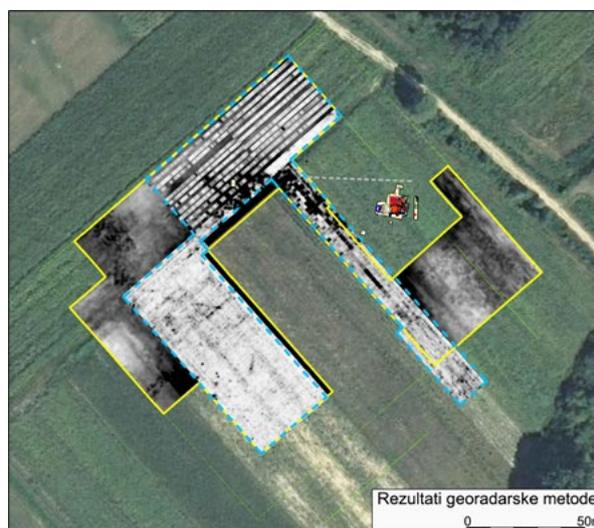
Slika 1. Rezultati metode geoelektričnog otpora.

Slika 2. Rezultati georadarske metode.

Geofizička istraživanja 2013. provedena su da bi se otkrila veličina antičkog kompleksa istraživanog 1964. i 2012. godine te da bi se procijenio arheološki potencijal i provele odgovarajuće mjere zaštite. Primijenjene su georadarske metode (*GSSI SIR3000, 400 MHz antena*), metode geoelektričnog otpora (*Geoscan RM15*) i magnetne metode (*Geotrics G-858*). Ispitane su k. č. 1085, 1086, 1087, 1088, 1089, 1090 i 1091. Istraživanja su obavljena između 7. i 25. studenoga 2013., uz nekoliko prekida zbog loših vremenskih uvjeta.

Geofizička istraživanja, kojima nije obuhvaćen cijeli položaj Sipćine, pokazala su tragove obitavanja zapadno i južno od sondi istraženih 2012. godine. Najzanimljiviji su tragovi gradnje uočeni na k. č. 1090 i 1091: zidovi, urušenja/podnice te sjeverozapadni ugao pravokutnog ili četvrtastog jarka pravilno položenog prema stranama svijeta, širine oko dva metra. Na k. č. 1089, jugoistočno od objekta A, uočena je pravokutna građevina.

I. č.

Orebić

Kuća Fisković

1. Karta Dalmacije, nepoznati autor, 1864., tisak, papir, 47,5 x 46 cm
2. Poštanska karta carskih zemalja naslijeđena od Georga Ignaza Freiherra von Metzburga, Johann Ernst Mansfeld, 1782., tisak, papir, 101 x 151 cm
3. Rafael i Michelangelo na Forumu Romanumu, Lemerner, 19. st., litografija, papir, 57 x 72 cm
4. Rafael i Michelangelo s umjetnicima, Lemerner, 19. st., litografija, papir, 7,5 x 72 cm

Voditelj programa: Samir Serhatlić

Suradnica: Sanja Serhatlić

BRJ DOSJEA: 2128/3, Dubrovnik, Batahovina bb

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Karta Dalmacije, tiskana u Beču, sastavljena je od dvanaest dijelova papira ručne izrade, dimenzija 16 x 11,5 cm. Nalijepljeni su na tanje laneno platno, tako da je između papirnih dijelova karte ostavljen razmak od 3 mm da bi se karta mogla preklapati i biti pogodna za putovanja. Papir je bio krt i diskoloriran, s umjereno izraženim mrljama od starosti (*foxing*) te nekoliko izraženijih smeđih mrlja u rubnim dijelovima i spojevima. Na platnu je bilo više vodenih mrlja.

Poštanska karta sastavljena je od trideset dva komada papira ručne izrade, dimenzija 18,5 x 25 cm, koji su nalijepljeni na tanje laneno platno, na isti način kao i na karti Dalmacije. Papir je bio krt i smeđ, dok su na spojevima zatečene svjetlije nepravilne mrlje. Najuočljivije su uz desni rub drugog dijela karte te iznad prikaza omjera u donjem desnom kutu.

Dvije grafike su u ukrasnim okvirima pod staklom. Izrađene su tehnikom litografije na tanjem papiru koji je nalijepljen na deblji papir, s otisnutim opisom prikaza i ostalim podacima o grafici. Papirnati je nosioci bio valovit, krt, potamnio, s vodenim mrljama duž donjeg dijela. Grafici *Rafael i Michelangelo s umjetnicima* nedostajao je dio u donjem lijevom kutu, a do njega je bila manja rupa. Na poledinu grafike bio je prislonjen nekvalitetan karton s kojega su u papir prodrle kiseline i dodatno ga degradirale.

Nakon dokumentiranja zatečenog stanja, suhog čišćenja gumom i četkama te analiza, zaključeno je da se karta Dalmacije neće odvajati od lanenog platna, a da će se mrlje uklanjati lokalno. Karta je postavljena na bugačicu natopljenu smjesom etanola i vode (1:1) na vakuumskom stolu. Uslijedilo je dugotrajno tretiranje mrlja, a potom ispiranje prskanjem vodom s lica. Bugačica se nekoliko puta morala promijeniti. U ostalim fazama rada primijenjeni su uobičajeni postupci.

Poštanska karta carskih zemalja naslijeđena od Georga Ignaza Freiherra von Metzburga odvojena je od starog platna teflonskom špatulom. Ostaci škrobnog ljepila s poledine uklonjeni su metilceluloznim gelom i špatulom. Dijelovi karte oprani su u toploj vodi i etanolu, neutralizirani kalcijevim hidroksidom, a potom bijeljeni kalcijevim hipokloritom. Antiklor tretman izveden je octenom kiselinom, a potom je karta ponovno tretirana kalcijevim hidroksidom, stvarivši tako alkalnu rezervu u papiru. U međuvremenu je novo platno pripremljeno i zategnuto na drvenu ploču. Dijelovi karte ojačani su po rubovima, napravljene su zakrpe, onda je karta prešana. Na platnu je iscrtana mreža grafitnom olovkom radi lakšeg pozicioniranja svih trideset dvaju dijelova karte pri lijepljenju. Lijepljenje je obavljeno smjesom metilceluloznog i PVA

ljepila (70:30). Sve konzervirane-restaurirane karte složene su i pohranjene u kutije od beskiselninskog kartona.

Dvije litografije restaurirane su uobičajenim postupcima za predmete na papirnom nosiocu - provedene su analize, suho i mokro uklanjanje nečistoća, dezinfekcija,

bijeljenje, neutralizacija, ojačavanje papira, podljepljivanje, ravnavanje, izrada zakrpa, prešanje i retuš. Izrađeni su paspartui od beskiselninskog, puferiranog kartona, nakon čega su litografije vraćene u ukrasne okvire.

sa. se.

Slika 1. Karta Dalmacije, stanje prije radova.

Slika 2. Karta Dalmacije, stanje nakon radova.

Slika 3. Rafael i Michelangelo s umjetnicima, stanje prije radova.

Slika 4. Rafael i Michelangelo s umjetnicima, stanje nakon radova.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Slika 4

Oroslavje

Dvorac Donje Oroslavje

Kipovi Flore i Satira iz parka

18. st.

Voditelji programa: Edita Šurina, Domagoj Kačan

Suradnici: Tonko Fabris, Ante Guberina, Ivan Jengiđ, Krasanka Majer Jurišić, Domagoj Mudronja, Marinko Šagolj, Andro Šimičić, Jurica Škudar, Daniel Štimac, Alan Vlahov

BROJ DOSJEA: 1285, Zagreb, Voćarska 106

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Hrvatski restauratorski zavod 2008. godine počeo je s radovima na kamenim skulpturama Satira i Flore. Provedena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja te je izrađena dokumentacija. Istraživanja su pokazala da su skulpture izrađene od vapnenačkog pješčenjaka, a postavljene su na profilirane postamente koji su izrađeni od istovrsnog materijala. Površine kamena bile su izrazito oštećene zbog štetnog djelovanja atmosferilija i soli prisutnih u visokim koncentracijama te izrazitih nakupina nižeg korova (algi, lišajeva i mahovine).

Od 2009. do 2012. godine izvođeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na skulpturama Flore i Satira. Radovi su uključivali ekstrakciju ili stabilizaciju štetnih soli, konsolidaciju kamena kemijskim sredstvima, čišćenje

površine kamena, domodeliranje i tonsko ujednačavanje nedostajućih formi, osobito na skulpturi Satira, kao i izradu faksimila skulpture Satira od umjetnog kamena.

Radovi u 2013. godini nastavljeni su izvođanjem minimalnih rekonstrukcija nedostajućih formi na skulpturi Flore: rekonstruiran je nos, potom lijeva i desna podlaktica i šake u kojima drži grozdove, dijelovi obaju stopala te dijelovi baze. Rekonstrukcija je izvedena prema arhivskoj fotodokumentaciji. Izrađen je gumeno-gipsani kalup za lijevanje faksimila, kao i lijevanje skulpture u umjetnom kamenu; uslijedilo je tonsko ujednačavanje faksimila s originalom te izrada dokumentacije o konzervatorsko-restauratorskim radovima.

i. j.

Slika 1. Skulptura Flore i njezin faksimil u radionici Odjela za kamenu plastiku u Zagrebu.

Osijek

Crkva Preslavnog Imena Marijina

Istraživanje crkvenog inventara

Različiti autori, različite datacije

Voditeljica programa: Irena Pauk Sili

Suradnici: Željko Hnatjuk, Dejan Pajić, Vesna Giener, Tihana Popinjač, Marko Buljan, Damir Glavica, Zdenko Samaržija

BROJ DOSJEA: 2027, Osijek, Fakultetska 4

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Župna crkva Preslavnog Imena Marijina nalazi se u osječkom Donjem gradu. Sagrađena je između 1714. i 1732. godine. Program se odnosi na konzervatorsko-restauratorska istraživanja cjelokupnog crkvenog inventara koja su obuhvatila arhivska i povijesna istraživanja, analizu zatečenog stanja inventara, izradu snimki zatečenog stanja i izradu prijedloga obnove.

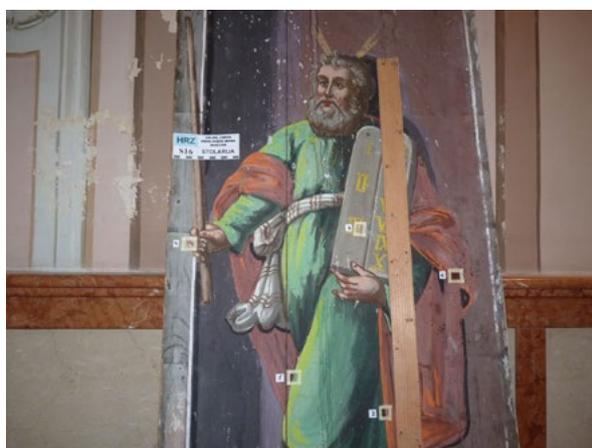
U početku se crkveni inventar sastojao od tri oltara, propovjedaonice i drvenih sjedala, dok je 1761. godine

zabilježeno postojanje pet oltara te propovjedaonice, drvenih sjedala i orgulja. Danas se u crkvi nalaze glavni oltar posvećen Preslavnom Imenu Marijinu, bočni oltari sv. Josipa i sv. Antuna Padovanskog, slika Crne Gospe, propovjedaonica, orgulje, pozitiv, drveni kipovi svetaca na postamentima, ispovjedaonica i Božji grob.

i. p. s.

Slika 1. Unutrašnjost crkve.

Slika 2. Oslikana vratnica Božjeg groba, stanje tijekom istraživanja.

Osijek

Crkva sv. Mihaela arkandela

Blažena Djevica Marija bezgrešna

Nepoznati bečki slikar, 18. st.

Ulje na platnu, 214 x 116 cm

Voditeljica programa: Svetlana Schmidt

Suradnici: Dora Bratelj, Vjekoslav Schmidt, Ivan Bošnjak, Vladimir Lukenda

BROJ DOSJEA: 1415/6/1, OSIJEK, FAKULTETSKA 4

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Oltarna pala bočnog oltara posvećenog Blaženoj Djevici Mariji u crkvi sv. Mihaela arkandela prikazuje dvije teme: Bogorodicu Bezgrešnog Začeca koju okružuju anđeli, naslikanu u gornjem dijelu, i Čistilište u donjem dijelu kompozicije. Bogorodica stoji na polumjesecu i gazi edensku zmiju, a okružuju je kerubini. Motiv polumjeseca postao je simbolom pobjede kršćanstva nad islamom nakon pobjede nad Turcima u bitci kod Lepanta.

Slika je pretrpjela višestruka oštećenja platna, osnove i slikanog sloja. U posljednjoj obnovi, kad je velikim dijelom preslikana (1939.), zbog višestrukog oštećenja nosioca, kaširana je na šperploču, od koje se s vremenom

na nekim mjestima odvojila. Cijelim rubnim dijelom slike, u širini petnaestak centimetara, dominiraju grubi nanosi kita. Nakon zaštite lica slike (*facing*), slika je odvojena od šperploče. S poleđine je uklonjeno dublirno platno i ostaci naknadnih intervencija; izvorno platno je zakrpano, s lica slike su uklonjeni kit, stari lak, preslik (naknadno naslikana dva anđela) i retuš. Slika je dublirana. Rekonstruirani su nedostajući crtež i boja. Mjesta bez osnove zapunjena su toniranim kitom, podložena akvarelom te završno retuširana. Mjesta oštećenja pozlate pozlaćena su zlatom u prahu. Slika je lakirana i napeta na novoizrađeni podokvir.

s. s.

Slika 1. Stanje prije radova.

Slika 2. Stanje nakon radova.

Osijek

Galerija likovnih umjetnosti Osijek

1. Studija biljne skupine, Adolf Waldinger, 1870., olovka na papiru, 30,5 x 41,5 cm
2. Studija trske na vjetru, Adolf Waldinger, 1874., olovka na papiru, 32 x 41 cm
3. Studija drveća, Adolf Waldinger, 19. st., olovka na papiru, 30,5 x 40 cm
4. Pustara Čalogović kraj Osijeka, Adolf Waldinger, 1861., olovka na papiru, 36 x 54 cm
5. Motiv iz Hallstadta, Adolf Waldinger, 1862., olovka na papiru, 41 x 35 cm
6. Studija stijena, Adolf Waldinger, oko 1870., kombinirana tehnika na papiru, 42,5 x 59 cm
7. Studija čička, Adolf Waldinger, 1870., olovka na papiru, 41,3 x 29 cm
8. Studija hrastovih stabala, Adolf Waldinger, 1874., olovka na papiru, 43,5 x 56,5 cm
9. Pastir s ovcama, Adolf Waldinger, 1867., ugljen na papiru, 28 x 35,5 cm
10. Akt s leđa, Miroslav Kraljević, 20. st., grafit na papiru, 34,3 x 26,5 cm
11. Za stolom, Miroslav Kraljević, 1912., bakropis na papiru, 13,1 x 17,8 cm
12. Udvaranje, Miroslav Kraljević, 1912., bakropis na papiru, 17,5 x 23,5 cm

Voditeljica programa: Sandra Juranić

Suradnice: Andreja Dragojević, Marta Budicin, Natalija Vasić

BROJ DOSJEA: 8131 (1), 8132 (2), 8133 (3), 8134 (4), 8135 (5), 8136 (6), 8137 (7), 8138 (8), 8139 (9), 8140 (10), 8141 (11), 8142 (12), Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Program je realiziran u prvom dijelu 2013. godine i obuhvatio je konzervatorsko-restauratorske radove na dvanaest umjetnina na papirnom nosiocu 19. i 20. stoljeća iz zbirke Galerije likovnih umjetnosti Osijek.

Umjetnine su bile prekrivene površinskom nečistoćom, papirni je nosilac bio požutio te djelomično ili potpuno posmeđio (*Studija stijena*). Zatečene su mrlje različitog porijekla, poput vodenih, starosnih (*foxing*) mrlja, onih od ljepila, tuša i bijele boje. Na poleđini umjetnina vidljive su oznake i žigovi te razne trake lijepljene škrobnim ljepilom i tutkalom, uključujući i samoljepive trake. Sedam crteža

A. Waldingera cijelom je površinom bilo podlijepljeno s poleđine kartonskom podlogom, a marginama lica kartonskim paspartuom, dok su dva crteža istog autora djelomično zalijepljena raznim trakama za kartonski paspartu. Na umjetninama su zatečeni pregibi i poderotine, uglavnom uz margine i na kutovima. Bilo je i manjih nedostajućih dijelova te sitnih perforacija od pribadača. Papirni nosilac kao i crtani sloj na crtežima A. Waldingera bili su površinski oštećeni od djelovanja insekata, što je osobito bilo izraženo na crtežu *Studija trske na vjetru*. Cijeli papirni nosilac crteža *Studija hrastovih stabala* bio je

deformiran. Crtež i grafike Miroslava Kraljevića površinski su bili oštećeni s poledine (poderotine nastale skidanjem ljepljivih traka). Na poledinama umjetnina nalazile su se oznake pisane grafičkom olovkom i flomasterom te žigovi.

Nakon preuzimanja, umjetnine su dokumentirane te je određen tijek i faze radova. Konzerviranju-restauriranju umjetnina pristupilo se odgovarajućim metodama, ovisno o zatečenom stanju umjetnine, tehnici kojom je umjetnina izvedena i stanju njezina nosioca. Umjetnine su otprašene suhim čišćenjem. Na crtežima podlijepljenima kartonskim paspartuom pristupilo se uklanjanju zatečene neadekvatne opreme. Na grafikama i crtežima crtanim olovkom provedeno je uklanjanje oznaka i žigova. Tako pripremljene umjetnine potom su čišćene mokrim postupkom, a zatim je provedena neutralizacija papirnog nosioca. Pregibi i poderotine su ojačani, a nedostajući dijelovi rekonstrui-

rani i konsolidirani odgovarajućim japanskim papirom. Umjetnine su potom vlažene u komori i sušene i ravnane u hidrauličkoj preši. Crteži koji su nakon uklanjanja zatečene neadekvatne opreme procijenjeni kao izrazito krti i čiji je papirni nosilac izrazito tanak, podlijepljavani su odgovarajućim japanskim papirom. Umjetninu *Studije hrastovih stabala*, zbog osjetljivosti flomasterom ispisanog naziva na poledini, nije bilo moguće tretirati potpuno mokrim postupkom, već je lokalno očišćena tamponom s otopinom kalcijeva hidroksida, a potom je neutralizirana raspršivanjem praha magnezijeva oksida na lice i poledinu.

U završnoj su fazi uglavnom sve umjetnine retuširane suhim pastelima. Izrađena je oprema za pohranu od beskiselinskog kartona i antistatične folije. Tako zaštićene umjetnine su, uz upute za pohranu, predane vlasniku.

s. j.

Slika 1. *Studija hrastovih stabala*, stanje prije radova.

Slika 2. *Studija hrastovih stabala*, stanje nakon radova.

Osijek

Galerija likovnih umjetnosti Osijek

1. Zima, Hans Klatt, 1905., ulje na platnu, 132 x 200 cm
2. Predaja prstena sv. Marka duždu, Than Mòr, 1858./1859., ulje na platnu, 116 x 91,5 cm
3. Marijana Hilleprand von Prandau, Friedrich Amerling, 1851., ulje na platnu, 60 x 47 cm
4. Blago na potoku, Josef Hoffmann, ulje na platnu, 63,5 x 79 cm

Voditeljica programa: Vlatka Rudeš Vončina

Suradnici: Marko Begović, Mirela Mateljak

BROJ DOSJEA: 8105 (1), 8106 (2), 8107 (3), 8108 (4), Zagreb, Kneza Mislava 18

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika *Predaja prstena sv. Marka duždu* Thana Mòra kopija je istoimene slike Parisa Bordonea iz 1534. koja se nalazi u Galleria dell'Accademia u Veneciji. Trusni slikani sloj i podloga, neravni zakiti, neravnine po cijeloj površini slike (nastale zbog nejednako nanesenog ljepila korištenog pri dubliranju prilikom prijašnje restauracije) predstavljali su najveći problem. Trebalo je slojeve boje i podloge slike učvrstiti konsolidantom i zaštititi lice slike *facing* metodom. Uslijedilo je odvajanje slike od starog dublirnog platna, kao i uklanjanje ostataka ljepila s poledine. Nataložene nečistoće, potamnjeni lak, stari zakiti i potamnjeni retuši uklonjeni su s lica slike. Rekonstrukcija sloja podloge napravljena je akrilnim kitom, nadomještanje sloja boje u podsliku akvarelnim bojama, a završna rekonstrukcija sloja boje smolnim bojama. Autor, Than Mòr, cijelu je sliku podslikao plavo-sivom bojom. Na nekim je mjestima

došlo do odvajanja gornjih slikanih slojeva od podslika. Završno nadomještanje sloja boje izvedeno je tako da i dalje prosijava plavo-siva kroz nadomješteni sloj boje.

Na slici *Zima* pozornost je bila usmjerena na uklanjanje laka i naknadnih slojeva na dijelu slike koji prikazuje nebo. Različite fature naslikanih površina (bijelesne površine snijega, ljubičasto-plave vode, zeleno-plava šuma...) upućivale su na različite načine uklanjanja nečistoća i laka, stoga su odabrani gelovi i emulzije različitih pH-vrijednosti. Na slikama *Blago na potoku* i *Marijana Hilleprand von Prandau* konzervatorsko-restauratorski postupci bili su usmjereni na uklanjanje nečistoća i potamnjenog laka te saniranje perforacija. Na ukrasnom okviru slike *Predaja prstena sv. Marka duždu* nakon konsolidacije nosioca, uklanjanja slojeva nečistoće, nadomještanja dijelova reljefa, radovi su bili usmjereni na nijansiranje bolusne

podloge i pozlatu pravim i umjetnim zlatom kako bi se nadomještene dijelovi reljefa, sloja bolusa i pozlate vjerno uklopili u cjelinu. Osobitost ukrasnog okvira slike *Blago na potoku* jest u tome što je u cijelosti bio pozlaćen pravim

zlatom pa je i rekonstrukcija sloja pozlate izvedena istim materijalom, listićima ili zlatom u prahu koji su prema potrebi ulašteni do visokog sjaja.

v. r. v., m. be.

Slika 1. *Zima*, stanje prije radova.

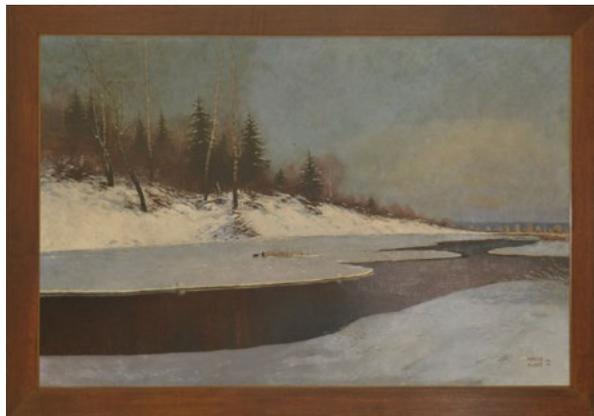
Slika 2. *Zima*, stanje nakon radova.

Slika 3. *Predaja prstena sv. Marka duždu*, stanje prije radova.

Slika 4. *Predaja prstena sv. Marka duždu*, stanje nakon radova.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Slika 4

Osijek

Hornwerk, velika i mala vojarna

Prva polovica 18. st., obnove u 19. i 20. st.

Voditeljica programa: Irena Pauk Sili

Suradnici: Željko Hnatjuk, Dejan Pajić, Vesna Giener, Tihana Popinjač, Marko Buljan

BROJ DOSJEA: 2254, Osijek, Fakultetska 4

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Velika i mala vojarna smještene su na strateški važnom prostoru *Hornwerka* – nekadašnje istočne fortifikacije osječke Tvrđe, koja je povezivala urbani prostor između Tvrđe i Donjeg grada. Vojarne su sagrađene od opeke kao slobodno stojeći prizemni objekti. Velika vojarna tlocrtno ima oblik slova L, a okrenuta je glavnim, zapadnim pročeljem prema cesti za baranjski most i istočnom dijelu Tvrđe. Mala je vojarna pravokutnog tlocrta, okomito je položena na zgradu velike vojarnje. Zatečena je kao prizemnica manjih dimenzija, ali je izvorno bila građena kao polukratna građevina većih dimenzija.

Programom su provedena detaljna konzervatorsko-restauratorska istraživanja unutrašnjosti i pročelja obiju vojarni koja su obuhvatila arhivska i povijesna istraživa-

nja, analizu zatečenog stanja, grafičku obradu snimki zatečenog stanja, sondiranje građe, žbuke i naliča, izradu prijedloga obnove i prezentacije, izradu nacrtu prijedloga prezentacije velike vojarnje i idealnu rekonstrukciju male vojarnje. Za rekonstrukciju građevinskih razvojnih faza korišteni su planovi i nacrti iz Državnog arhiva u Osijeku, a za izradu grafičkih priloga nacrtne podloge objekata Agencije za obnovu osječke Tvrđe iz 2010. godine. Istraživanjima je utvrđeno da su objekti građeni istovremeno u prvoj polovici 18. stoljeća, ali su na njima izvođene pregradnje i adaptacije 1810., 1880., 1904. i oko 1930. godine, što je uzrokovalo promjene njihova vanjskog izgleda i prostorne organizacije.

i. p. s.

Slika 1. *Hornwerk*, velika vojarna.

Osijek

Kuća Kästenbaum-Korsky

Ferenc Fischer, W. C. Hofbauer, 1905.

Voditeljica programa: Darija Cvitan

Suradnici: Vesna Giener, Vjekoslav Schmidt, Vladimir Lukenda, Ivan Pavešković Burazer, Damir Glavica

BROJ DOSJEA: 2282, Osijek, Fakultetska 4

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Secesijsku kuću Kästenbaum-Korsky dao je sagraditi ugledni osječki odvjetnik židovskog porijekla Alfred Kästenbaum 1905. godine prema projektu budimpeštanskog arhitekta Ferenc Fischera. Radove je izvodio W. C. Hofbauer. Danas je u kući smješten Odjel za oftalmologiju Kliničkog bolničkog centra Osijek.

Kuća je smještena na sjevernoj strani Europske avenije, omeđena sa zapadne strane kućom Sauter, a s istočne kućom Spitzer. Sagrađena je kao reprezentativna katnica na širokoj parceli s predvrtom, ograđenim od pješačke staze dekorativnom željeznom ogradom. Tlocrtno je građena u obliku razvedenog slova L. Prema podacima iz 1911. godine, kuća je imala petnaest soba, dvije kupaonice, četiri pisarne, dvije kuhinje i dvije nusprostorije, unutar jednog trosobnog stana i dvaju šesterosobnih stanova.

Pročelje kuće posljednji je put cjelovito obnovljeno 1980-ih. Nažalost, pogrešan odabir tehnika i vrsta fasadnih boja, kao i naknadne ratne štete, pridonijele su ubrzanom propadanju. Na mnogo je mjesta otpala boja i slojevi žbuke. Očiti su i brojni popravci cementnom žbukom.

Konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima obuhvaćeno je prikupljanje i obrada arhivske dokumentacije, arhitektonsko snimanje zatečenog stanja pročelja, sondiranje slojeva žbuke i naliča na zidnom plaštu, snimanje vučenih profila u omjeru 1:1 i izrada nacrtu profila, detalja, izrada troškovnika konzervatorsko-restauratorskih radova na manufakturnoj plastici te prijedloga obnove. Izrađena je opisna i fotografska dokumentacija zatečenog stanja, totala, detalja i oštećenja. Nalazi su dokumentirani i interpretirani te je na osnovi njih donesen prijedlog obnove.

d. c.

Slika 1. Ulično pročelje.

Slika 2. Detalj secesijske ograde.

Osijek

Kuća Najer

Wilim Carl Hofbauer, 1904.

Voditeljica programa: Irena Pauk Sili

Suradnici: Željko Hnatjuk, Dejan Pajić, Tihana Popinjač, Marko Buljan, Dominik Nikolić

BROJ DOSJEA: 2281, Osijek, Fakultetska 4

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Kuća Najer sagrađena je 1904. godine za Lauru Najer, prema projektu austrijskog arhitekta i ovlaštenog graditelja Wilima Carla Hofbauera 1903. godine. Koliko je poznato, upravo je kuća Najer bila prva najamna jednokatnica u nizu secesijskih kuća osječkog Gornjeg grada.

Jednokatna građevina, tlocrtno u obliku slova E, ima reprezentativno pročelje s predvrtom, okrenuto prema Europskoj aveniji. Sa zapadne strane graniči s kućom Povischil, a s istočne kućom Sauter. Danas se u njoj nalazi pet stanova. Glavno pročelje i interijer stubišta nose

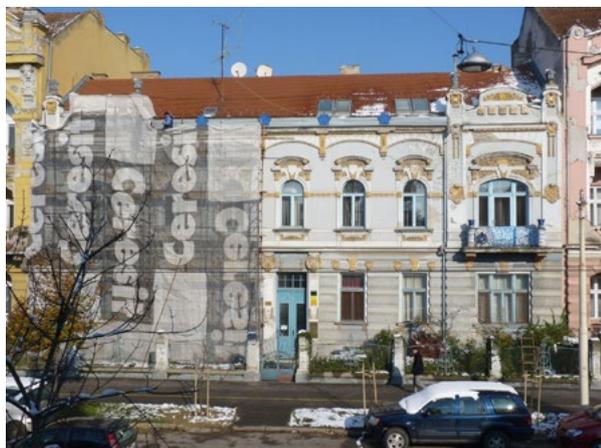
izrazite odlike secesije, dok je dvorišno pročelje ogoljeno od svih dekorativnih elemenata.

Konzervatorsko-restauratorskim istraživanjem obuhvaćena su arhivska i povijesna istraživanja, analiza postojećeg stanja s opisom oštećenja te sondiranje žbuke i naliča s ciljem utvrđivanja prvotne kolorističke obrade pročelja. Analiza arhivskog gradiva pokazala je da je zgrada u cijelosti izvedena prema nacrtima iz 1903. godine. Zgrada je posljednji put obnovljena osamdesetih godina 20. stoljeća.

i. p. s.

Slika 1. Glavno pročelje.

Slika 2. Sonda na kartuši iznad prozora u prizemlju.

Osijek

Kuća Spitzer

1905.

Voditeljica programa: Darija Cvitan

Suradnici: Vesna Giener, Vjekoslav Schmidt, Vladimir Lukenda, Ivan Pavešković Burazer, Marko Buljan

BROJ DOSJEA: 2255, Osijek, Fakultetska 4

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Kuća je sagrađena 1905. godine po narudžbi osječkog odvjetnika židovskog porijekla Huga Spitzera. Iako nisu sačuvani projektni nacrti kuće pa nije poznat njezin arhitekt, prostorno-oblikovna koncepcija i neki arhitektonski dekorativni elementi podsjećaju na kuće koje je u Osijeku projektirao poznati graditelj Ante Slaviček.

Zgrada je smještena na sjevernoj strani Europske avenije, omeđena sa zapadne strane kućom Kästenbaum-Korsky, a s istočne kućom Schmidt. Jednokatna dvokrilna kuća ima tlocrt u obliku slova L, a u njoj se nalaze dva velika stana. Bogatstvom arhitektonskih i dekorativnih elemenata, izvedenih u manufakturnoj plastici, štuku i metalu, jedan je od reprezentativnih primjera secesije u Osijeku.

Pročelje kuće posljednji je put cjelovito obnovljeno 1980-ih. Nažalost, pogrešan odabir tehnika i vrsta fasadnih

boja, kao i naknadne ratne štete, pridonijele su ubrzanom propadanju pročelja koje je danas u izuzetno lošem stanju. Na mnogo je mjesta otpala boja i žbuke, a očiti su i brojni popravci cementnom žbukom.

Konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima obuhvaćeno je prikupljanje i obrada arhivske dokumentacije, arhitektonsko snimanje zatečenog stanja pročelja, sondiranje slojeva žbuke i naliča na zidnom plaštu, snimanje vučenih profila u omjeru 1:1 i izrada nacrtu profila, detalja, izrada troškovnika konzervatorsko-restauratorskih radova na manufakturnoj plastici i prijedloga obnove. Izrađena je opisna i fotografska dokumentacija zatečenog stanja, totala, detalja i oštećenja. Nalazi su dokumentirani i interpretirani i na osnovi njih donesen je prijedlog obnove.

d. c.

Slika 1. Ulično pročelje.

Slika 2. Kuća na staroj razglednici.

Slika 3. Detalj pročelja.

Slika 4. Ulazna vrata.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Slika 4

Osijek

Muzej Slavonije

Portret žene s mašnom na haljini

Artur Schiffer, oko 1930.

Ulje na platnu, 97,5 x 76,5 cm

Voditeljica programa: Svetlana Schmidt

Suradnik: Vjekoslav Schmidt

BROJ DOSJEA: 1321/10, Osijek, Fakultetska 4

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Artur Schiffer (1875. - 1942.?) rođen je u Osijeku. Studirao je slikarstvo u Beču, Münchenu i Parizu. Slikao je mrtve prirode, portrete, pejzaže i vedute na postimpresionistički način, svježom skalom sonornih boja.

Portret žene s mašnom na haljini slikan je uljem na tankom lanenom platnu. Slika je u radionicu dopremljena bez podokvira, s oštećenim rubovima koji su u većem dijelu nedostajali. Velikim dijelom nedostajali su i osnova i slikani sloj. Okomite i vodoravne pruge bez slikanog sloja i osnove ukazuju na to da je slika bila presavijana. U desnom kutu slike nalazi se signatura: A. Schiffer Eszek. Zbog nestabilnosti slikanog sloja i osnove, lice

slike zaštićeno je japanskim papirom (*facing*). Izvedena je rekonstrukcija nedostajućih dijelova platna umetanjem komada platna sličnog izvornome. Sva mjesta na kojima je nedostajala osnova zapunjena su kitom koji je nakon sušenja površinski obrađen. Rubovi slike ojačani su i produženi s poledine novim trakama platna (*strip-lining*). Slika je potom dublirana na toplinskom vakuumskom stolu. Uklonjeni su ostaci potamnjelog laka. Zapunjena mjesta kitom su podložena gvašem, izolirana lakom i retuširana bojama *Maimeri Restauro*. Slika je napeta na novi podokvir s istakom.

s. s.

Slika 1. Stanje prije radova.

Slika 2. Stanje nakon radova.

Osijek

Zavjetni pil sv. Marije od Bezgrešnog Začeca
18. st.

Voditelj programa: Stjepan Lucić

Suradnici: Dinko Ramljak, Klara Debeljak, Iva Abičić

BROJ DOSJEA: 2227, Osijek, Fakultetska 4

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Zavjetni pil nalazi se u Vukovarskoj ulici u osječkom Donjem gradu. Pil se sastoji od arhitektonskih dijelova podnožja (postamenta i stupa), dijelom kamenih, a dijelom rađenih u betonu, te kamene skulpture Marije Bezgrešnog Začeca koja stoji na kugli na vrhu stupa. Na površini stupa cijelom se visinom proteže isklesani, slabo čitljivi, latinski tekst u kojemu piše da je pil dao podići 1776. Andrija pl. Knežević, sudac Virovitičke županije, u čast svoje majke. Na dijelu postamenta rađenom od šikloškog kamena na južnoj je strani uklesani tekst *O.H. WENZL KLESAR OSIJEK D.G.*

Pregledom kamena na pilu uočena su velika oštećenja i prethodni nestručni obnoviteljski zahvati rađeni neadekvatnom cementnom žbukom. Struktura kamena je u vrlo

lošem stanju, ponajprije zbog dugogodišnje izloženosti atmosferskim prilikama bez odgovarajuće zaštite. Zbog toga su vidljive pukotine gotovo na svim kamenim elementima, što bi moglo izazvati urušavanje spomenika.

Upravo je zato najprije bilo potrebno demontirati sve elemente spomenika. Nakon parnog i mehaničkog čišćenja skulpture Marije, pristupilo se čišćenju baze, stupa i kapitela od recentnih slojeva boje. Očišćeni fragmenti sastavljeni su u cjelinu trnovima od prokroma i epoksidnog ljepila. Dijelovi koji nedostaju rekonstruirani su u umjetnom kamenu. Betonski dijelovi pila faksimilno su obnovljeni u kamenu pješčenjaku.

s. l.

Slika 1. Skulptura Marije, stanje prije radova.

Slika 2. Skulptura Marije, stanje nakon radova.

Pakrac

Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije

Glavni oltar Blažene Djevice Marije

Franjo Antun Straub, 1760.

Drvo, rezbareno, polikromirano, pozlaćeno, 745 x 440 cm

Voditelj programa: Miroslav Pavličić

Suradnici: Marijana Galović, Vanesa Gjini, Renata Duvančić, Ivona Peranić, Goran Cukrov, Ida Gnjatović, Sabina Obrst, Ana Marija Franić, Stela Grmoljez Ivanković, Ksenija Škarič, Davor Filipčić, Veljko Bartol, Dragutin Furdi, Eugen Juriček, Jelena Čurić, Orest Šuman, Dejana Brdarić, Ana Gizdić, Slobodan Planinčević, Maja Crkvenčić, Domagoj Mudronja, Marijana Fabečić, Mirjana Jelinčić, Dragica Krstić, Janko Hrnjak, Vid Barac, Nikolina Oštarijaš, Natalija Vasić, Jovan Kliska, Ljubo Gamulin, Martina Wolff Zubović

BROJ DOSJEA: 5973, Zagreb, Zmajevac 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Vizitacija od 16. svibnja 1761. godine daje detaljan opis glavnog oltara: „... glavni (oltar), Blažene Djevice, po pravilu Częstochowske, u cijelosti je od drva. Sliku je iz Poljske nabavio preuzvišeni biskup, čijom je darežljivosti cijeli ovaj oltar iznova uskrsnuo. Taj oltar ima dva kata. U središtu prvoga nalazi se spomenuta slika, koju kao da podupiru dva kipa anđela smještena sa svake strane, sa svijećnjakom u drugoj ruci. Slika je ukrašena okvirom vrlo lijepe stolarske i kiparske izrade. Iznad nje nalazi se carski grb, a s obiju strana po jedan stup. Gornji kat. S baldahina koji se nalazi iznad cijelog oltara spuštaju se zastori, koji okružuju plemićki grb Njegove Preuzvišenosti i pokazuju na njega dopirući sve do spomenute slike. Cijeli je kat podignut u stolarskoj i kiparskoj izradi, prema pravilima arhitekture, i ukrašen ornamentima; budući da je isto tako sav obojen, dijelom bojama koje dočaravaju raznoliki mramor, dijelom zlatom...“ Natpisi otkriveni s unutrašnje strane središnjeg dijela predele te na lijevoj oplati stipesa potvrđuju da je oltar podignut 1760. godine. Doris Baričević pripisuje oltar zagrebačkom

kiparu Franji Antunu Straubu na temelju sličnosti s radom njegove braće i činjenici da je on u to vrijeme bio djelatnik u Zagrebu. Prema pretpostavkama koje je iznijela i iscrpno argumentirala, Franjo Antun Straub autor je niza oltara i propovjedaonica u crkvama sjeverozapadne Hrvatske. Tako je bio autor propovjedaonica u crkvi sv. Marije Snježne u Kutini (1761.), u istoimenim crkvama u Mariji Gorici i Brezovici, zatim glavnih oltara u crkvi sv. Mihovila Arkandela u Ludini (1761.), u crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije u Kloštru Ivaniću te oltara u crkvi Blažene Djevice Marije u Brezovici (1762.). Biskup Franjo Thauzy preuzeo je brigu za pakrački oltar kao i za glavni oltar župne crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Kloštru Ivanić 1759. godine, o čemu svjedoči postavljeni grb sa insignijama biskupa u kartuši nad oltarnom slikom. Umjesto pale Blažene Djevice, po pravilu Częstochowske, koju je biskup nabavio u Poljskoj, na oltar je 1942. godine postavljena slika Uznesenja Bogorodice koju je prema natpisu u donjem lijevom uglu oltarne slike naslikao Nikola Čipor, a darovali supruzi Hunjak. Slika je rađena

prema poznatoj Tizijanovoj slici Uznesenja Bogorodice iz venecijanske crkve Santa Maria Gloriosa dei Frari.

Osim mehaničkih oštećenja uzrokovanih ratnim razaranjem, oltar je pretrpio velika oštećenja i propadanje uzrokovano dugogodišnjim vlaženjem zbog razorenog krova.

Bojani sloj otpao je u velikim površinama, posebno na predeli i oplati stipesa. Na takvim je mjestima preostali izvorni sloj bio ugrožen zbog oslabljene kredne podloge.

Oslabljeni su bili i spojevi drvenog nosioca, jer je ljepilo organskog podrijetla oslabilo uslijed izloženosti oborinskim vodama; spojeve drva na arhitekturi oltara držali su drveni klinovi i čavli. Dijelovi drvenog nosioca koji su bili učvršćeni samo lijepljenjem (manji dijelovi, poput profiliranih letvica i središnjeg dijela svetohraništa) dijelom su otpali i nisu sačuvani. Oštećenja drvenog nosioca truljenjem vidljiva su na donjem dijelu oplata stipesa koji se nalazio u izravnom doticaju sa zemljom te na vodoravnim daskama oplata stipesa i predele na kojima se zadržavala oborinska voda.

Prije demontaže oltara najugroženiji dijelovi polikromiranog sloja podlijepljeni su ili zaštićeni japanskim papirom. Prije početka radova na manjim dijelovima izvršena je dezinfekcija gama zračenjem, a na velikim dijelovima fumigacija dušikom. Uklanjanje preslika koji se dijelom listao i podlijepljivanje izvornog sloja izvedeno

je usporedno. Veliki dio preslika uklonjen je mehanički, skalpelom, a dio otapalima. Drvo oslabljeno crvotočinom i truljenjem natopljeno je konsolidantom. Stolarska sanacija bila je zahtjevna. Dijelove kao što su atika, svetohranište, oplata stipesa, centralna draperija i donji dijelovi predele bilo je potrebno u potpunosti rastaviti jer su svi spojevi popustili. Rekonstruirani su nedostajući dijelovi i spojevi su slijepljeni. Truli dijelovi drvenog nosioca koji nisu mogli biti učvršćeni natapanjem smolom zamijenjeni su novim drvom. Nedostajući dijelovi rekonstruirani su rezbarenjem u drvu. Oštećenja polikromiranog sloja zatvorena su krediranjem i retušem. Retuš je izveden akvarelним i gvaš bojama. Pozlata i posrebreni dijelovi rekonstruirani zlatnim listićima i zlatom u prahu na polimentu, odnosno srebrnim listićima i srebrom u prahu. Lazure su retuširane restauratorskim bojama na bazi mastiksa (*Maimeri Restauro*). Godine 2010. u crkvu je postavljeno svetohranište, 2011. postavljen je antependij s bočnim dijelovima, a 2012. postavljena je menza oltara i predele. 2013. godine završeni su radovi i svi preostali dijelovi su montirani. Tada je izveden završni retuš i ujednačavanje pozlate. Oltar je završno lakiran lakom od hidrogenizirane ugljikovodične smole *Regalrez 1094* koji je stabiliziran na djelovanje UV-zraka sredstvom *Tinuvin 292*.

m. pa, m. w. z.

Slika 1. Stanje prije radova.

Slika 2. Stanje nakon radova.

Pavlin Kloštar (Streza)

Pavlini samostan Svih svetih

Kasni srednji vijek

Voditeljica programa: Tajana Pleše

Suradnici: Petar Sekulić, Bel-Bau d.o.o., Vektra d.o.o.

BROJ DOSJEA: 1832, Zagreb, Kožarska 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Pavlini samostan Svih svetih osnovan je 1374. godine zakladnicom magistra Ivana Bisena, kaštelana Bijele Stijene. Nakon nešto manje od dva stoljeća prosperiteta, redovnici su zbog osmanlijskih prodora napustili samostan između 1538. i 1547. godine te se preselili u sigurniju Lepoglavu. Napušteni je samostan postao izvorište građevnog materijala te je posljednja četiri stoljeća polagano nestajao.

Dosadašnjim arheološkim istraživanjima (2006.-2012.) određeni su vanjski gabariti samostanskog sklopa (oko 3500 m²) te je u cijelosti istražena samostanska crkva Svih svetih, smještena u njegovu jugoistočnom dijelu (32,9 x 9,25 m). Istražena arhitektura sustavno je fotodokumentirana (J. Kliska, HRZ) te snimljena metodom 3D laserskog skeniranja (Vektra d.o.o.), prema čemu je izrađena nacrtana dokumentacija s pripadajućim tehničkim opisom objekta.

Nakon dovršetka toga dijela istraživanja, trebalo je razviti strategiju upravljanja tim kulturnim dobrom i njome uskladiti potrebe zaštite toga kulturnog dobra i njegovih jasno određenih vrijednosti s realnim financijskim mogućnostima. Prema analizi dobivenih podataka, usvojen je zaključak da će daljnja istraživanja biti kampadna, novoistraženi dijelovi će se subsekventno dokumentirati metodom 3D laserskog skeniranja te potom tamponski zatrpavati. Tijekom 2013. godine samostanska crkva prekrivena je zaštitnim materijalom (geotekstil). Potom je na navedene strukture nanesen 20-40 cm deo sloj pijeska koji je potom prekriven jednako debelim slojem zemlje. Radovi su provedeni u skladu s Rješenjem Konzervatorskog odjela u Bjelovaru.

t. p.

Slika 1. Pogled s jugozapada na samostansku crkvu tijekom tamponskog zatrpavanja.

Pavlovec Pregradski

Kapela sv. Donata

Pietà

Nepoznati autor, oko 1740.

Ulje na platnu, 92,5 x 95,5 cm

Voditeljica programa: Ivana Sambolić

BROJ DOSJEA: 5597, Zagreb, Zmajevc 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika *Pietà* smještena je na atici glavnog oltara u kapeli sv. Donata u Pavlovcu Pregradskom. Kapela je nedavno obnovljena; izvedeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na bočnim oltarima, kao i na svim štafelajnim slikama u kapeli. Sve slike u kapeli sv. Donata nastale su sredinom 18. stoljeća i stilski pripadaju krugu pavlinske radionice u Lepoglavi. Slika *Sv. Donata* s retabla kao i *Pietà* s atike rad su istog anonimnog autora kojem je moguće pripisati i sliku *Sv. Notburge* s retabla desnog bočnog oltara. Na slici *Pietà* 2003. godine izvedena je konsolidacija nestabilnih slojeva slike te umetanje platnenih intarzija. Slika prikazuje Bogorodicu s mrtvim Kristovim tijelom u naručju, smještene u pejzažu. Nosilac slike je laneno platno spojeno šavom od dva komada. Na slici su bila mnogostruka oštećenja te se uočavaju mnogobrojna područja otpale preparacije i nekadašnjih perforacija platna.

U donjim kutovima uočeni su preslici. Površina slike bila je prekrivena slojem potamnjenog laka. Nakon skidanja slike sa staroga podokvira uslijedilo je čišćenje poledine te ravnanje nosioca opterećivanjem pod bugačicama. Provedene su probe čišćenja te se pristupilo uklanjanju laka i sloja teško topivog konsolidanta nanesenog tijekom radova 2003. godine. Manjkajući dijelovi preparacije nadomješteni su toniranim kitom na bazi polivinil-acetata, nakon čega je izvedeno dubliranje slike na novo laneno platno te napinjanje na novi podokvir. Izvedene su rekonstrukcije nedostajućeg slikanog sloja podlaganjem retuša u gvaš tehnici. Nanesen je sloj mastiks laka, nakon čega je izveden završni, fini retuš bojama *Maimeri Restauro*. Na ukrasnom okviru izvedeni su nužni konzervatorski zahvati, a potom je slika montirana na atiku glavnog oltara.

i. sa.

Slika 1. Stanje prije radova.

Slika 2. Stanje nakon radova.

Pazin

Crkva sv. Nikole

Vizija sv. Antuna Padovanskog

Nepoznati srednjoeuropski slikar, 1760. - 1770.

Ulje na platnu, 220 x 128 cm

Voditelj programa: Orest Šuman

Suradnice: Maja Sučević Miklin, Irina Šadura

BROJ DOSJEA: 8179, Zagreb, Zmajevac 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Rad nepoznatog autora, slika *Vizija sv. Antuna Padovanskog* smještena je na retablu oltara kojemu pandan čini oltar sv. Josipa s palom pavlinskog slikara L. Kecheisena datiranom u 1759. godinu. Narudžbu slike moguće je vezati uz isto razdoblje. *Vizija sv. Antuna Padovanskog* prikazuje Bogorodicu s Djetetom koja lebdi na oblaku okružena anđelima. Ispod nje kleči sv. Ante Padovanski u franjevačkom habitu, obraćajući se Bogorodici patetičnim izrazom i gestom. Cvijet ljiljana položen je na tlo pred sveca, a u donjem dijelu slike dva *putta* sjede i čitaju knjigu. U pozadini je prostran krajolik s vedutom utvrđenoga grada.

U Institutu Ruđer Bošković provedena je dezinfekcija slike. U radionici Zavoda dokumentirano je zatečeno stanje i slika je snimljena pod UV svjetlom. Uklonjeni

su jednostavni ukrasni okvir i dotrajali podokvir. Slika je vlažena i ravnata pod pritiskom, uklonjene su stare poleđinske zakrpe te sloj prašine s lica i poledine slike. Slika je konsolidirana i izravnata na toplinskom vakuumskom stolu. Uklonjeni su zadnji preslici, kitovi i diskolorirani lak. Na zakrpe kojima su popunjene rupe u nosiocu, kao i na mjestima oštećene preparacije nanesen je kit te površinski obrađen da imitira strukturu okolne površine. Slika je dublirana novim platnom. Izrađen je i novi podokvir na koji je slika napeta. Retuš je izveden u dvije faze - podlaganjem boja i završnim slikanjem restauratorskim smolnim bojama. Između faza retuša, kao i nakon završnog retuša, slika je lakirana.

o. šu.

Slika 1. Stanje prije radova, snimka pod kosim svjetlom.

Slika 2. Stanje nakon radova.

Pazin

Crkva sv. Nikole

Srednji vijek / novi vijek

Voditelj programa: Siniša Pamić

BROJ DOSJEA: 1016, Vodnjan - Juršići, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

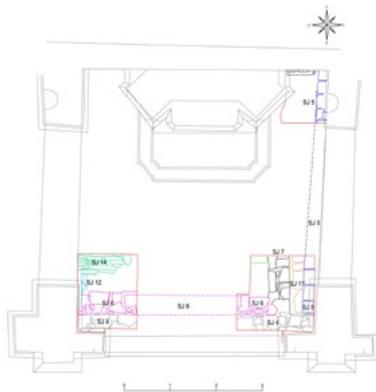
U župnoj crkvi sv. Nikole u Pazinu proveden je nadzor prilikom kopanja triju geotehničkih sondi. Sonde su bile postavljene u središnjoj kapeli sjevernog broda crkve s oltarom posvećenim sv. Antunu Padovanskom, a postavljene su radi utvrđivanja dubine temelja i statike crkve zbog višestrukih napuknuća na bočnim oltarima. Arheološkim sondiranjem pronađene su strukture temelja crkve te manjih zidova koji čine konstrukciju grobova. Temelj sjevernog zida crkve pronađen je u sondi 1 na dubini od 150 cm, na kojoj je i matična stijena. Na istoj dubini je i dno temelja istočnog, poprečnog zida sjevernog broda.

U sondi 2 i sondi 3 nije se došlo do dna temelja zidova crkve zbog pronađenih struktura koje su dio temelja sjevernog zida glavnog broda, kao i zidova konstrukcije grobnice. U sloju ispod popločenja crkve i oko pronađenih struktura pronađene su ljudske kosti, koje su se zatrpavanjem ponovno vratile u sonde. U sondama se nisu uklanjale strukture, stoga je iskopana dubina u sondi 2 bila 140 cm, a u sondi 3 - 150 cm, ali se nije došlo do dna temelja. U sondi 2 su unutar grobnice pronađene kosti stopala i noge pokojnika položenog u smjeru zapad-istok koji su ostavljeni *in situ*.

s. p.

Slika 1. Položaj sondi s ucrtanim pronađenim strukturama.

Slika 2. Sonda 2 nakon istraživanja.

Peroj, Batvači

Lokalitet Sv. Foška

Antika / srednji vijek / novi vijek

Voditelj programa: Josip Višnjić

Suradnik: Tihomir Percan

BROJ DOSJEA: 2164/1, Vodnjan - Juršići, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADOM VODNJANOM

Zaštitna arheološka istraživanja na lokalitetu Sv. Foška (Batvači, grad Vodnjan) provodila su se tijekom prosinca 2013. godine, a proveli su ih radnici Službe za arheološku baštinu Hrvatskog restauratorskog zavoda. Istraženo je oko 71 m². Iskopavanjima je obuhvaćen dio na kojem je bilo predviđeno polaganje drenažnih cijevi te su iz tog razloga arheološki istražena dva uzdužna kanala (kanal A i kanal B), a istražena je i manja sonda zapadno od crkve. Istraženi slojevi su ispremiješani te se u njima nalazi pomiješani materijal od vremena antike pa do 20. stoljeća. Ipak, ne može se reći da istraženi kanali A i B te sonda 1 obiluju pokretnim nalazima; nalazi su tek mjestimični. Uz pokretni arheološki materijal, pronađeni su i ostaci arhitekture, odnosno ostaci zidova koji pripadaju zapadnom ogradnom zidu crkve, kao i manja prostorija za koju su iskorišteni dijelovi tog zida prilikom

gradnje. Iako je stratigrafska situacija prilično jednostavna i istraženi slojevi su ispremiješani, valja napomenuti da pronađeni materijal u njima pokazuje i potvrđuje kako je riječ o lokalitetu koji se intenzivno koristio još od vremena antike preko srednjeg i novog vijeka sve do današnjih dana. Uz keramički materijal (amfore, renesansna gravirana keramika), pronađena je i poneka kost, staklo, nekoliko željeznih klinova te ulomak kamene plastike (prozorska rešetka). Najviše nalaza ipak pripada tegulama i kanalicama. S obzirom na pronađene nalaze, potvrđeno je postojanje antičkog lokaliteta u neposrednoj blizini ili na samom mjestu crkve sv. Foške, iako nisu pronađeni njegovi arhitektonski ostaci. Sama je crkva porijeklom iz 11. ili 12. st. i nalazi iz srednjeg i novog vijeka pokazuju da je i u tom razdoblju navedeni prostor intenzivno korišten.

t. pe.

Slika 1. Pogled na dio istraženog zapadnog ogradnog zida crkve (SJ 87).

Slika 2. Pogled na dio istraženog zapadnog ogradnog zida crkve (SJ 87).

Petrovac / Zlat

Pavlinski samostan sv. Petra

Kasni srednji vijek / novi vijek

Voditeljica programa: Tajana Pleše

Suradnici: Teodora Kučinac, Ingor d.o.o.

BROJ DOSJEA: 1833/1, Zagreb, Kožarska 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Pavlinski samostan sv. Petra na Petrovoj gori (Petrovac, Zlat), za sada jedini u cijelosti istraženi (2006.-2007.) kasnosrednjovjekovni pavlinski samostan na onodobnom slavonskom prostoru, osnovao je 1303./1304. godine otac Grdoš. Pavlini su ga trajno napustili između 1545. i 1558. godine zbog učestalih napada osmanlijskih trupa.

Tlocrtna dispozicija zlatkog samostana, znatno drugačija od uobičajenih onodobnih rješenja, bila je određena geomorfološkim odrednicama terena, u skladu s kojima je izgrađen sklop primjeren potrebama male redovničke zajednice (površina oko 490 m²). U vrijeme Vojne krajine lađa crkve prenamijenjena je u čardak, dok su temelji svetišta bili iskorišteni kao temelji za drveni trijem. Početkom 19. stoljeća prenamijenjen je prostor svetišta pavlinske crkve u pravoslavni Hram Silaska Sv. Duha.

Uz suglasnost Konzervatorskog odjela u Sisku počeli su 2009. godine radovi na konzerviranju i prezentiranju zlatkog samostana sv. Petra. Godine 2009., 2010. i 2011. u cijelosti je konzervirana samostanska crkva, a 2012. godine u cijelosti su konzervirani istočni zid refektorija/kapitularne dvorane te svi zidovi pravoslavnog zvonika. Tijekom 2013. godine dovršeno je konzerviranje i restauriranje zidova refektorija/kapitularne dvorane te svih kontrafora na istočnoj građevinskoj liniji objekta (Ingor d.o.o.). Ovogodišnji su radovi provedeni u skladu s Rješenjem Konzervatorskog odjela u Sisku te uz suglasnost Državnog ureda za upravljanje državnom imovinom. Ujedno je oko samostanskog sklopa u suradnji s „Hrvatskim šumama“ postavljeno pet interpretacijskih panoa.

t. p.

Slika 1. Pogled sa sjeveroistoka na samostanski sklop nakon konzervatorsko-restauratorskih građevinskih radova izvedenih 2013. godine.

Plitvička jezera

Stari grad Krčingrad

Kasni srednji vijek

Voditelj programa: Petar Sekulić

Suradnici: Tajana Pleše, Vektra d.o.o., Braniteljska zadruga „Plitvička jezera“

BROJ DOSJEA: 1992/2, Zagreb, Kožarska 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Stari grad Krčingrad (gradina Kozjak) nalazi se na šumovitom poluotoku između jezera Kozjak i Gradinskog jezera u sklopu Nacionalnog parka Plitvička jezera. Prvim sustavnim arheološkim istraživanjima koja je vodio Emil Laszowski (1911.-1912.) utvrđena je nizom manjih sondi tlocrtna dispozicija vanjskih obrambenih zidova, a djelomično su bile istražene i dvije kule na južnom dijelu platoa. Istraživanja su nastavljena tek stoljeće poslije.

Tijekom dviju sezona radova (2008.-2009.) istražen je i dokumentiran veći dio trokutaste kule na južnom dijelu platoa. Zbog poteškoća u uspostavi partnerskog odnosa s Nacionalnim parkom Plitvička jezera, radovi su nastavljeni tek 2013. godine. Arheološka istraživanja 2013. provedena su u skladu s Rješenjem Konzervatorskog odjela u Gospiću.

Arheološkim istraživanjima provedenima prošle godine dovršeno je istraživanje vanjskog prostora uz južno

pročelje trokutaste krčingradske kule te je definiran jugozapadni kut predmetnog objekta. S obzirom na vrlo malo odstupanje u odnosu na dužinu pročelja (južno 15,95 m, sjeverozapadno i sjeveroistočno 16 m), tlocrtna osnova objekta može se odrediti kao jednakostranična. Nakon dovršetka predmetnih radova, novoistraženi dijelovi predmetnog objekta temeljito su dokumentirani fotografiranjem i metodom laserskog 3D skeniranja (Vektra d.o.o.). Na temelju prikupljenih podataka izrađena je nacrtana dokumentacija s pripadajućim tehničkim opisom objekta.

Datiranje starog grada Krčingrada potvrđeno je analizom pokretnog arheološkog materijala (druga polovica 13. st. - 15. st.) pronađenog tijekom triju sezona istraživanja (2008., 2009. i 2013.).

p. s.

Slika 1. Pogled s istoka na trokutastu kulu, 2013.

Pokupsko

Župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije

Antička stela

1. - 2. st. (?)

Voditelj programa: Ivan Jengiđ

Suradnici: Tonko Fabris, Mijo Jerković, Domagoj Kačan, Domagoj Mudronja, Andro Šimiđić, Natalija Vasić

BROJ DOSJEA: 1400/5, Zagreb, Voćarska 106

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Antička stela, izrađena od lokalnog kamena pješčenjaka, nalazila se u sjeveroistočnom uglu lađe crkve. Vidljivo je da je prije smještaja stele u prostor crkve njezina površina bila izložena negativnom utjecaju atmosferilija, odnosno dolazilo je do erozije i ljuskanja kamenog bloka, a dijelovi natpisa na latinskom jeziku su nestali. Na kamenu su bile vidljive i manje naslage prašine i ostataka uraštanja algi, lišajeva i mahovine.

Tijekom 2013. godine izveden je konzervatorsko-restauratorski zahvat kojim je također riješena njezina trajna prezentacija *in situ*. Izrađena je fotodokumentacija i grafička dokumentacija, izvedeni su radovi čišćenja i kiparskog retuša, kao i dodatna zaštita kamena kemijskim sredstvom za učvršćivanje i konsolidaciju (*Silres BS OH 100*).

S nadležnim Konzervatorskim odjelom Ministarstva kulture te župom Uznesenja BDM usuglašen je prijedlog trajne prezentacije stele u jugoistočnom dijelu lađe crkve. Izrađen je postament za montažu, odnosno prezentaciju stele - napravljen je kalup za njegovo lijevanje prema otisku (negativu) donjeg dijela kamene plastike, a zatim je postament izliven u umjetnom kamenu te teksturom (obradom ručnim klesarskim alatom) i tonski (slikarskim alatom i pigmentima) ujednačen s izgledom površine originalnog kamena. Stela je montirana na postament i tako trajno prezentirana *in situ*.

i. j.

Slika 1. Konzervatorsko-restauratorski radovi izrade postamenta za prezentaciju stele.

Pomer

Crkva sv. Foške

Kip Bogorodice

Nepoznati autor, 16. st.

Drvo, rezbareno, polikromirano, pozlačeno, 127 x 35 x 27 cm

Voditeljica programa: Kristina Bin Latal

Suradnici: Laura Stipić Miočić, Silvo Šarić

BROJ DOSJEA: 2201/1, Vodnjan - Juršići, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Kip Bogorodice izvorno potječe iz samostanske crkve na otočiću Veruda pokraj Pule, odakle je premješten u župnu crkvu Pohodaženja Blažene Djevice Marije u Pomeru, a zatečen je u istom mjestu u crkvi sv. Foške. Kip se sastoji od više drvenih dijelova spojenih u cjelinu, a predstavlja svetohranište. Na glavi Bogorodice je metalna kruna koja izvorno nije pripadala kipu. Kip je bio višekratno preslikan. Zatečemo velika oštećenja polikromije, gubitke polikromije do drva i gubitke raslojavanjem slikanih slojeva. Oscilacija temperature i vlage rezultirala je olabavljenim drvenim spojevima, a time i oštećenjima polikromije. Uočeni su neadekvatno spojeni pojedini olabavljeni dijelovi drvenog nosioca iz prijašnjih intervencija na kipu. Budući da kip predstavlja svetohranište, pri dnu široke forme Bogorodičine haljine nalaze se vratašca. Na samim vratima, s vanjske i unutarnje strane, nalazimo korodirane šarke i čavlice. Unutrašnjost svetohraništa i vratašca su oslikani; na osliku se nalaze pozlačene papirnate zvjezdice. Svojevremeno se na vratašcima nalazila tkanina postavljena iznad papirnatih zvjezdica. Danas zatečemo samo

glavice korodiranih čavlica koji su pridržavali tkaninu i niti tkanine koje su ostale ispod glavica čavlica.

Na kipu je provedena dezinfekcija. Rasušena polikromija je podlijepljena. Provedena su istraživanja slikanih slojeva sondiranjem i uzimanjem uzoraka za izradu mikropresjeka. Presjeci uzoraka polikromije ukazuju na postojanje više slikanih slojeva na haljini i inkarnatu. Konzervatorsko-restauratorskim zahvatom uklonjen je zatečeni tamnoplavi parcijalno nanese preslik Bogorodičine haljine, izrazito loše tehnološke kvalitete, s vrlo malo veziva. Čišćen je mlakom destiliranom vodom, po potrebi blagom otopinom limunske kiseline ili triamoni-um citrata. Zatečeni preslik nanese je bez preparature izravno na oslik, preko oštećenja polikromije i gubitaka polikromije do drva. U postupku je zadržan prvi kvalitetniji oslik - svijetloplavi uljni oslik s cvjetnim uzorkom, bolje tehnološke i estetske kvalitete, gusto i debelo nanese te zatečeni pozlačeni porub rukava, inkarnat i oslik kose. Neadekvatno spojeni dijelovi drvenog nosioca su odvojeni, očišćeni od ostataka ljepila i ponovo spojeni drvenim

tiplicama, piljevinskim kitom i ljepilom za drvo. Kip je krediran kredno-tutkalnim kitom, podslikan temperama, retuširan lakirnim bojama i lakiran. Metalne su šarke očišćene i tretirane antikorozivnim sredstvom, zaštićene i retuširane. Zahrđale glavice čavlića na unutarnjem dijelu vrata uklonjene su zajedno s preostalim nitima tkanine, a ostaci čavlića u drvu tretirani su kao i ostali metalni dijelovi i zaštićeni lakom. Metalna kruna bila je

zatamnjena oksidacijom i mogućim zaštitnim premazom. Sondiranjem je utvrđeno da je izrađena od srebra. Očišćena je i pričvršćena na zatečeni drveni klin na tjemenu Bogorodičine glave. Uklonjen je neadekvatni postament i u podnožje kipa umetnute su centimetar široke drvene tiple kako drveni nosilac, postavljen na kamenu menzu u crkvi, ne bi upijao vlagu iz kamena.

k. b. l.

Slika 1. Stanje prije radova.

Slika 2. Stanje nakon radova.

Popovača

Stari grad Jelengrad

Kasni srednji vijek / novi vijek

Voditelji programa: Tajana Pleše, Petar Sekulić

Suradnici: C.D. Gradnja d.o.o., Vektra d.o.o.

BROJ DOSJEA: 2210/1, Zagreb, Kožarska 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH I GRADOM POPOVAČOM

Stari grad Jelengrad nalazi se na Moslavačkoj gori, oko 30 km sjeveroistočno od Popovače. Jelengrad je u kasnom srednjem vijeku bio dio posjeda Moslavina u vlasništvu obitelji Moslavačkih te poslije Čupora Moslavačkih. Pretpostavlja se da su stari grad osvojile osmanlijske trupe 1545. godine, no nije poznato jesu li se njime koristile. Nakon tog vremena Jelengrad nikad nije obnovljen.

Prva sustavna arheološka istraživanja provedena su 2012. godine. Istraživanjima je potvrđena stratigrafska slika lokaliteta, istočni dio unutrašnjosti starog grada očišćen je od urušene građe i humusnog sloja te je izrađena cjelovita snimka postojećeg stanja s tehničkim opisom objekta.

Tijekom radova 2013. godine očišćena je gotovo cijela unutarnja površina starog grada na visinu pretpostav-

ljenog hodnog sloja. Nadalje, djelomično je istražena sjeverna polovica zapadnog dijela starog grada Jelengrada (pretpostavljena kula s tri etaže). Nakon dovršetka istraživanja, novoistraženi dijelovi starog grada Jelengrada dokumentirani su metodom 3D laserskog skeniranja te je dopunjena postojeća nacrtana dokumentacija unutarnjih pročelja (Vektra d.o.o.). Pokretni arheološki materijal pronađen tijekom istraživanja 2013. godine potpuno se uklapa u utvrđenu kronološku sliku starog grada, odnosno u razdoblje od 14. do 16. stoljeća. Arheološka istraživanja provedena 2013. godine izvedena su u skladu s Rješenjem Konzervatorskog odjela u Sisku.

t. p., p. s.

Slika 1. Pogled s istoka na unutrašnjost starog grada nakon arheoloških istraživanja 2013. godine.

Slika 2. Pogledi sa zapada na unutrašnjost starog grada nakon arheoloških istraživanja 2013. godine.

Poreč

Eufrazijeva bazilika, Biskupijski muzej
 Ukrasni okvir poliptiha Bogorodica s Djetetom i svecima
 Nepoznati autor, oko 1440.
 Drvo, rezbareno, polikromirano, pozlačeno, 200 x 182 cm
 Voditeljica programa: Marijana Galović
 Suradnica: Martina Wolff Zubović

BROJ DOSJEA: 83.001, Zagreb, Zmajevac 8
 PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Poliptih *Bogorodice s Djetetom i svecima* pripisuje se Antoniju Vivariniju (Venecija, oko 1415.-1420. - oko 1476.-1484.) i datira u 1440. godinu prema signaturi na donjem dijelu naslikanog postamenta Bogorodice: *1440 Antoni(us) de Murano pinxit hoc o(pus)*. Slike svetaca na drvenom nosiocu umetnute su u raskošno izrezbareni pozlačeni okvir u stilu cvjetne gotike. Šest vitkih fijala trokutastih završetaka dijele poliptih na pet vertikalnih polja koja su zaključena trolisnim zabatima ušiljenih vrhova. Uspravni listovi plamenog akanta naglašavaju vertikalne kompozicije. Autor rezbarenog okvira (koji je sličan rezbarenim okvirima drugih poliptiha Vivarinijeve radionice) nije poznat. Deset je polja složeno u dva reda. Središnja polja gornjeg i donjeg reda s prikazima Bogorodice s Djetetom i Imago pietatis veća su. U bočnim poljima donjeg reda u punoj su figuri prikazani sv. Nikola, sv. Šimun, sv. Franjo Asiški i sv. Jakov, a u gornjem su polufigure sv. Marije Magdalene, sv. Kristofora, sv. Antuna Opata i sv. Katarine Aleksandrijske. Pišući o poliptihu u katalogu izložbe „Tizian, Tintoretto, Veronese, veliki majstori renesanse“ Ivan Matejčić slaže se s tezom Line Galli da je naručitelj mogao biti biskup Ivan iz Poreča (Ivan Porečan, Ivan Mohorov) koji na biskupsku stolicu dolazi upravo 1440. godine, nakon nekoliko godina biskupovanja u Rabu. Unutar opusa Antonia Vivarinija poliptih se smješta među njegove mladenačke radove kojima se pribrajaju i srodni poliptih Svetog Mihovila Arkandela, danas u Walters Art Gallery u Baltimoru, i Poliptih Svetog Jeronima iz Kunsthistorisches Museum u Beču. Kako navodi I. Matejčić, rani radovi A. Vivarinija, uz vertikalni ritam cjeline unutar rezbarenoga pozlačena okvira u stilu cvjetne gotike, pokazuju i renesansni utjecaj, osobito u mekoj voluminoznosti lika Bogorodice s Djetetom u kojoj nazire mogući utjecaji Masolina i Fillippa Lippija. Poliptih se do 1907. godine nalazio u sakristiji Eufrazijane, a potom na oltaru u bočnom brodu. Od 2001. godine izložen je u Zbirci crkvene umjetnosti Biskupije

Eufrazijane. Restauriran je početkom 20. stoljeća (preuzet na restauriranje 1907. godine) kada je „radikalno, prema sačuvanim ostacima, obnovljen rezbareni okvir.“

U svrhu prezentacije poliptiha u Biskupskom muzeju, u 2013. godini je na temelju postojeće fotografske dokumentacije i drugog komparativnog materijala rekonstruirana nedostajuća drvena konstrukcija ukrasnog okvira poliptiha. Bilo je potrebno izraditi nosivu konstrukciju s obzirom da je od okvira sačuvana samo ukrasna rezbarija, koja je restaurirana u razdoblju od 1984. do 2000. godine. Na poliptihu su u tom razdoblju izvedeni cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi. Uklonjeni su preslici i naknadni potamnjeni lakovi, izvedena je rekonstrukcija oštećenja u sloju kredne podloge, retuš i zaštitno lakiranje.

Potrebno je bilo precizno izmjeriti slikane table i ukrasne aplikacije izložene u Biskupskome muzeju kako bi se dimenzije novog nosivog okvira njima podredile. Vidljivi drveni dijelovi okvira bez ukrasnih aplikacija tonirani su lazurama u odgovarajućim tonovima kako bi se sve ujednačilo u cjelinu. Pregledom stanja poliptiha u travnju 2013. godine ustanovljeno je da precizna mjerenja nije moguće izvesti u izložbenom prostoru Biskupskog muzeja, jer su daske nepravilno zakrivljene, a oblik okvira trebalo je točno prilagoditi njihovom zakrivljenju. Dodatan problem predstavljala je parketaža koja je izvedena na svakoj pojedinoj oslikanoj tabli i prilagođena svakoj zasebno, ovisno o obliku i zakrivljenosti pojedine daske. Stoga su slike transportirane u radionicu Hrvatskog restauratorskog zavoda u Zagrebu, gdje je izrađena nosiva drvena konstrukcija i svi su dijelovi, s već ranije restauriranim ukrasnim profilacijama (koje su bile pohranjene u depou HRZ-a na Zmajevcu), montirani u jedinstvenu cjelinu. Važno je napomenuti da su sve ukrasne profilacije pričvršćene za nosivu drvenu konstrukciju malim drvenim tiplama te je time izbjegnuto bušenje oslikanih tabli. Oslikane table umetane su sa stražnje strane nosive konstrukcije

te fiksirane malim drvenim kvadratićima (stoperi) koji su također pričvršćeni bočno u nosivu konstrukciju. Cijela konstrukcija sa stražnje strane povezana je i učvršćena poprečnim letvama na dvije različite visine čime su ujedno i dodatno osigurane oslikane ploče sa stražnje strane. Takav način omogućava vrlo jednostavno manipuliranje

pri eventualnom daljnjem transportu. Poliptih s ukrasnim okvirom transportiran je u Biskupski muzej u Poreču i cijela je konstrukcija fiksirana je za zid u izložbenom prostoru na dva mjesta.

m. g., m. w. z.

Slika 1. Poliptih s ukrasnim okvirom, stanje nakon radova.

Poreč

K. č. 61, probna arheološka sondiranja

Antika / srednji vijek / novi vijek

Voditelj programa: Ivica Pleština

Suradnici: Josip Višnjić, Tihomir Percan

BROJ DOSJEA: 2257, Vodnjan - Juršići, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S INVESTITOROM MARKOM GUDELJEVIĆEM

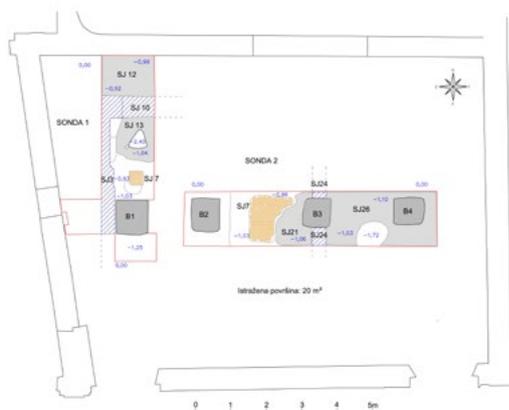
Istraživanja su trajala od 14. do 26. veljače 2013. godine prema Dozvoli za probno arheološko sondiranje, koju je izdao Konzervatorski odjel Ministarstva kulture RH u Puli. Istražene su dvije probne arheološke sonde ukupne površine 20 m². Pronađeni zidovi, ostaci mozaika te vapnene podnice pripadali su dijelu antičke insule, koja se uklapa u pravilni urbani raster antičkog Parentia. Insula je sagrađena sjeverno od rimske komunikacije koja se pružala u smjeru istok-zapad i koja je paralelna s gradskim dekumanusom. Najstariji antički materijal koji je pronađen prilikom istraživanja može se smjestiti

u 1. stoljeće, odnosno u njegovu drugu polovicu, dok se najmlađi nalazi mogu smjestiti u 5. i 6. stoljeće. Pronađeni nepokretni i pokretni nalazi ukazuju na dugi kontinuitet života unutar antičkog stambenog bloka, iako je sama stratigrafija poprilično siromašna, što se može objasniti prilično visokom matičnom stijenom, ali i gradnjom same palače Vergotini iznad antičkih ostataka. Pokretni arheološki materijal iz razdoblja novog vijeka pripada upravo vremenu gradnje palače Vergotini.

i. pl.

Slika 1. Crtež pronađenih struktura.

Slika 2. Nalaz mozaika unutar sonde 2.

Požega

Crkva sv. Lovre
Zidne slike
Srednji vijek
Voditelj programa: Ivan Srša

BROJ DOSJEA: 3/1, Zagreb, Radićeva 26
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Početak 2013. godine izrađen je izvještaj o konzervatorsko-restauratorskim radovima na zidnim slikama obavljenima 2012. godine na svodu u svetištu crkve sv. Lovre. Radovima na zidovima svetišta u 2013. godini između luneta i donjeg ruba prozorskih niša izvedena je reintegracija slikanog sloja. Njome su povezana manja i veća oštećenja unutar sačuvanih fragmenata, uzrokovana oštrim alatom u nekoj prijašnjoj obnovi, u kojoj su zidovi ožbukani bez uklanjanja prijašnjih žbukanih slojeva.

Radovima na zidovima svetišta također je bilo obuhvaćeno: čišćenje nataložene prašine i nečistoća, skidanje u prazninama tankog sloja prijašnje restauratorske žbuke, punjenje praznina (*lacunae*) vapnenom žbukom i reinte-

gracija slikanog sloja na novom žbukom popunjenim prazninama. Punjenje praznina izvedeno je dvama slojevima žbuke: dublje su praznine punjene žbukom od gašenoga vapna, mramornoga praha i manje količine riječnoga pijeska, a gornji (završni) tanki sloj žbuke izveden je od gašenog vapna i mramornog praha.

Pigmenti su miješani u otopini bistre vapnene vode i alkohola, a patina je izvedena pigmentima i otopinom gašenog vapna u *isopropanolu*. Mjestimice su za izradu patine korišteni i suhi pasteli. Na izvornim zidnim slikama reintegracija slikanog sloja nije poduzimana, a zatečena oštećenja na slikanom sloju zadržana su bez intervencija.

i. s.

Slika 1. Stanje prije zahvata 2013. godine.

Slika 2. Stanje nakon zahvata 2013. godine.

Pregrada

Stari grad Kostel

Kasni srednji vijek / novi vijek

Voditelj programa: Andrej Janeš

Suradnici: Anja Bendeković, Petar Sekulić, Vektra d.o.o.

BROJ DOSJEA: 2085, Zagreb, Kožarska 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Utvrda Kostelgrad nalazi se na Kostelskoj ili Kuna gori, odnosno na brdu Kostelju koje se nastavlja na Kuna goru. Sagrađena je da bi branila prolaz Sutinsko (Sutlin) na rječici Kosteljini. Bila je ulaz u kraljevinu Slavoniju sa sjeverozapada i imala veliko strateško značenje na granici s njemačkim carstvom, čuvajući zapadnu granicu.

Za potrebe izrade nacrtne dokumentacije bilo je potrebno očistiti područje utvrde od vegetacije nabujale od posljednjih radova 2010. godine. To se prije svega odnosilo na područje središnjeg dijela utvrde, s palasom i područjem vanjskog dvorišta. U suradnji s Gradom Pregradom i udrugom „Kostelska pištola - Keglevićeva straža Kostel“, početkom listopada provedeno je čišćenje nalazišta.

Slika 1. Južni zid palasa nakon uklanjanja vegetacije.

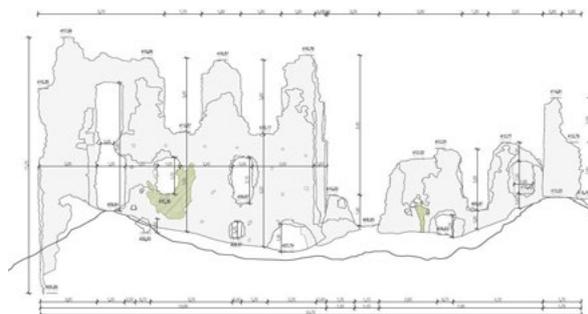
Slika 2. Arhitektonska snimka južnog zida palasa.

Uspješno se raščistilo područje palasa, vanjsko dvorište, zapadno, južno i istočno od palasa, istočni parametar obrambenih zidova te dio vegetacije uz dio južnog vanjskog zida između jugoistočne polukule i baterijske kule.

Postojeće stanje arhitektonskih ostataka snimila je tvrtka Vektra d.o.o. iz Varaždina sredinom listopada.

Istovremeno su provedena arhivsko-povijesna istraživanja dostupne stručne literature i arhivskih izvora s ciljem dopune i kompilacije dosadašnjih saznanja o povijesnom razvoju staroga grada Kostela. Prikupljena je i postojeća fotodokumentacija iz Fototeke Ministarstva kulture koja će poslužiti u planiranju konzervatorskih zahvata.

a. j.

Prodol (Skitača)

Crkva sv. Mateja

Zidne slike

Radionica majstora Alberta iz Constanze, 15. st.

Fresco-secco tehnika, oko 50 m²

Voditelj programa: Toni Šaina

Suradnici: Alan Vlahov, Jovan Kliska, Ane Karuza, Matko Kezele, Tea Trumbić, tvrtka Kapitel d.o.o. Žminj

BROJ DOSJEA: 2018/1, Rijeka, Užarska 26

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Crkva sv. Mateja je gotička građevina pravokutnog tlocrta, presvođena šiljatim svodom. U unutrašnjosti su sačuvane zidne slike iz polovice 15. stoljeća, čije se autorstvo povezuje s radionicom majstora Alberta iz Constanze. Crkva je pokrivena privremenim krovom od kupa koji je postavljen 2009. godine, čime je zamijenjen raniji pokrov od kamenih škriplja. Sanacijom krova, obnovom pročelja i uređenjem okoliša crkve iskopom zemljanih kanala nizbrdo od crkve, uklonjena je većina uzroka oštećivanja i propadanja zidnog oslika.

Konzervatorsko-restauratorski radovi na terenu počeli su početkom studenoga 2013. dopremanjem materijala na teren. S obzirom na to da je pristup crkvi iznimno nepristupačan, za prijevoz materijala, alata i ljudi trebalo je specijalno vozilo. Sam put bio je dodatno otežan zbog kiše, jakog vjetra i niskih temperatura koji su se izmjenjivali za cijelog trajanja radova.

U unutrašnjosti su se izvodili konzervatorsko-restauratorski radovi žbukanja dijelova zidova i svoda na kojima nedostaje žbuka i zidni oslik. Prije nego što se počelo s radovima u unutrašnjosti, montirana je skela te su uklonjene zelene alge i plijesni blagim dezinfekcijskim sapunom *Asepsol* s fungicidnim svojstvima, razrijeđenim

u destiliranoj vodi. Nakon što je zid tretiran *Asepsolom* uz pomoć četki i spužvi, oslik je dobro ispran destiliranom vodom.

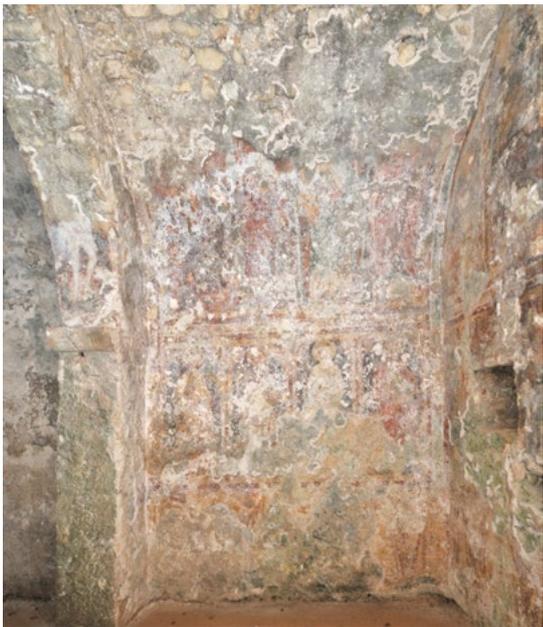
Prije početka žbukanja u unutrašnjosti, zidni oslik zaštićen je građevinskom PVC folijom. Nakon toga zidovi su mjestimično očišćeni od trule žbuke, a kamena podloga je impregnirana vapnenom vodom. Na tako pripremljeni zid nanosila se žbuka u tri sloja. Prvi sloj sastoji se od grublje žbuke kojom su ispunjavane reške između kamenja. Drugi sloj sastojao se od grublje žbuke koja se nanosila u debljini od oko 1-2 cm i prati neravnine zida. Treći sloj je toniran i nanesen u tankom sloju (do 0,3 mm) i dodatno obrađen tijekom sušenja. Pri nanošenju i obradi žbuke posebno se pazilo na kontakt sa zidnim oslikom. Manje lakune na zidnom osliku ispunjene su finom toniranom žbukom koja je poslije dodatno obrađena.

Nakon nanošenja završne žbuke, uklonjena je zaštita, a zidni oslik je ponovo pregledan i dočišćen na pojedinim mjestima. Nakon svih konzervatorsko-restauratorskih radova, izvedena je fotografska i grafička dokumentacija te provedena povijesno-umjetnička analiza.

t. š.

Slika 1. Pogled na sjeverni zid prije radova.

Slika 2. Pogled na unutrašnjost nakon radova.

Pula

Arheološki muzej Istre

Podni mozaici

1. - 6. st.

17 mozaika površine oko 60 m²

Voditelj programa: Toni Šaina

Suradnici: Matko Kezele, Ane Karuza, Jovan Kliska, tvrtka Kapitel d.o.o. Žminj

BROJ DOSJEA: 2052/4, Rijeka, Užarska 26

PROGRAM PREMA UGOVORU S ARHEOLOŠKIM MUZEJOM ISTRE

Hrvatski restauratorski zavod, u suradnji s tvrtkom Kapitel d.o.o., u prizemlju zgrade Arheološkog muzeja Istre izveo je konzervatorsko-restauratorske radove demontaže, zaštite i prijenosa mozaika do privremenog skladišta. Radovi su poduzeti radi preuređenja zgrade i postojećeg lapidarija Arheološkog muzeja Istre u Puli.

Mozaici se nalaze u pet prostorija u prizemlju zgrade muzeja, dijelu lapidarija s izlošcima iz antičkog i rano-kršćanskog razdoblja. Ima 17 mozaika koji su podijeljeni na 50 fragmenata različitih veličina, ukupne kvadrature otprilike 60 m². Svi fragmenti imaju dimenzije do najviše 2 m², osim središnjeg fragmenta mozaika s prikazom Pauna, koji ima dimenzije 4 m². Demontaža tog mozaika je bila zahtjevnija jer, osim što je velikih dimenzija, mozaik zajedno s armiranobetonskom podlogom teži više od jedne tone.

Konzervatorsko-restauratorski radovi počeli su izradom plana rezanja i odvajanja fragmenata mozaika. Nakon toga su zarezani spojevi fragmenata te je uklonjena površinska nečistoća pranjem blagim deterdžentom. Kad se površina

mozaika osušila, zalijepljeno je više slojeva gaze i jute, a nakon sušenja je svaki fragment numeriran i označen. Nakon postavljanja zaštite (*faceing*), zarezan je i uklonjen *terrazzo* pod, otprilike 20-30 cm od mozaika. Fragmenti su potom lagano odvojeni od ostatka mozaika te je svaki fragment podignut, premješten i okrenut.

Prilikom čišćenja poledine podnica fragmenata, pronađeno je nekoliko natpisa i starih inventarnih brojeva. Većina podloga je u lošem stanju jer je željezna armatura korozijom uzrokovala listanje podloge. Zbog takvog stanja uklonjeni su svi nestabilni dijelovi i usisana je prašina te je podloga pojačana armaturnom PVC mrežicom i gipsom.

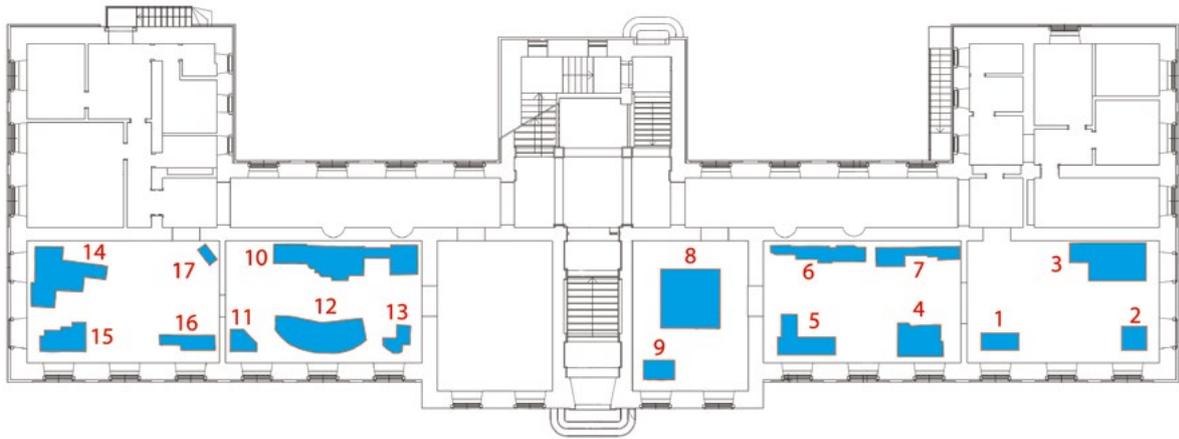
Za sve su mozaike nakon vađenja iz podova izrađeni drveni sanduci po mjeri, a nakon polaganja u sanduke, zaštićeni su omatanjem spužvama. Nakon završetka pakiranja, sanduci su označeni i preneseni pokretnom dizalicom i kamionom do privremenog skladišta Arheološkog muzeja u utvrdu Fort Bourguignon u okolici Pule.

t. š.

Slika 1. Tlocrt prizemlja Arheološkog muzeja Istre s ucrtanim položajem mozaika (arhiv Arheološkog muzeja Istre).

Slika 2. Pogled na mozaik s prikazom Pauna prije radova.

Slika 3. Premještanje mozaika u pripremljeni sanduk.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Rijeka

Arheološki park Principij

Antika

Voditelj programa: Josip Višnjić

Suradnici: Siniša Pamić, Tihomir Percan

BROJ DOSJEA: 1920/5, Vodnjan - Juršići, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADOM RIJEKOM

Tijekom 2013. i 2014. godine obavljani su radovi na uređenju arheološkog parka Principij u riječkom Starom gradu. Radovi su se izvodili prema projektu prof. Nenada Fabijanića, dipl. ing. arh. Radovi na uređenju parka podrazumijevali su između ostalog i arheološka istraživanja.

Nalazi pronađeni u arheološkim istraživanjima pokazuju kako je prilikom gradnje Tarsatičkog principija zadanost zatečenog stjenovitog terena u znatnoj mjeri uvjetovala formiranje njegova izgleda, što je nagnalo graditelje građevinskog sklopa na djelomično odustajanje od ustaljenih simetričnih tlocrtnih shema karakterističnih za takve komplekse. Spomenuto prilagođavanje terenu omogućilo je da najistočnija zgrada u nizu koji je zauzimao sjeverni dio principija ima podrumsku prostoriju, za razliku od ostalih. Istraživanja su nam otkrila i dosad nepoznate

detalje funkcionalnih rješenja u sklopu principija, poput odvodnje oborinskih voda. Prilog upotpunjavanju spoznaja o nekadašnjem izgledu principija nalazi se poput, ovom prilikom istraženih sjevernih dijelova bočnih platoa, nalaza koji potvrđuju postojanje trijema oko središnjeg trga te puta na sjevernom platou kompleksa.

Pronađeni pokretni arheološki nalazi potvrdili su već utvrđene datacije kompleksa. Antički pokretni arheološki materijal može se, naime, datirati u 3. i 4. st., što odgovara vremenu u kojemu je principij funkcionirao. Nakon njegova napuštanja, ponovno zamire taj dio urbane jezgre, a dokaz tome svakako može biti njegovo korištenje u funeralne svrhe. Ponovno važnije korištenje toga dijela grada u arheološkim se nalazima može pratiti od 15. st. nadalje.

j. v.

Slika 1. Istraženi istočni segment pročelnog zida bazilike principija.

Slika 2. Arheološki park nakon prezentacije.

Rijeka

Crkva sv. Marije

Ukrasni okvir gipsanog reljefa Bogorodica s Djetetom

Nepoznati autor, 18. st.

Drvo, rezbareno, polikromirano, 129 x 120 x 20 cm

Voditeljica programa: Nevena Krstulović

BROJ DOSJEA: 410/4, Rijeka, Užarska 26

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Drveni polikromirani okvir dio je ostataka baroknog retable stilski srodnog oltarima na području Vinodola. Nisu sačuvani podaci o izvornom izgledu oltara, osim razglednice s početka 20. stoljeća na kojoj je vidljivo da je tada bio cjelovit. U središnjoj niši retable nalazi se gipsani reljef *Bogorodice s Djetetom*. Okvir je bogato izrezbaren profiliranim florealnim viticama i anđelima; po jedan je anđeo na bočnim stranama i dva na gornjoj stranici okvira. Izrezbareno lišće širi se i uvija oko unutarnjeg pravokutnog brida okvira. Aplicirani anđeli okrenuti su prema središtu okvira u gesti klanjanja, tako da dva bočna anđela stoje u laganom kontrapostu, a dva su gornja ispružena ležeći kao da lebde. Na okvir su pričvršćena staklena vrata s drvenim pozlaćenim okvirom. Cijeli okvir preslikan je debelim slojem uljane boje i alteriranog laka. Debeo sloj preslika potpuno je zapunio oštećenja donjih slojeva, kao i minucioznije izrezbarene dijelove okvira. Drveni je nosilac izrađen od više komada drva. Na poleđini su vidljive rupice crvotočine, koja je gušće rasprostranjena na gornjoj i donjoj stranici okvira. Vidljivi su i tragovi suhe truleži na rukama anđela, što je znatno

oslabjelo nosilac i uzrokovalo odlamanje i razdvajanje ruku. Anđelima nedostaju dijelovi šaka i stopala. Na bočnim su stranicama vidljivi tragovi polimentne pozlate. Istraživanjem je otkriveno devet preslika. Šest ih potpuno prekriva predmet. Izvorni oslik sačuvan je u tragovima, tj. pronađeno je nekoliko „otočića“ polimentne pozlate u utorima bočnih strana bočnih anđela i ukrasne ornamentike. U dogovoru s nadležnim konzervatorom, odlučeno je prezentirati šesti preslik, jer je on prvi cjelovit pronađeni oslik koji je ujedno i estetski prihvatljiv. Nakon izvedene dezinsekcije i istraživanja, drveni je nosilac konsolidiran, a slikani je sloj podlijepljen sintetičkim ljepilom. Potom je postupno uklonjen preslik. Uklanjanje petog preslika izvedeno je pažljivije zbog osjetljivosti šestog preslika koji se prezentira. Naime, oba su oslika temperna i otapaju se istim otapalima, stoga je, da bi se izbjeglo oštećivanje donjeg oslika, svojstvo topivosti voštane emulzije regulirano kontroliranjem pH-vrijednosti emulzije. Nakon faze uklanjanja preslika, okvir je stolarski saniran te su rekonstruirani nedostajući dijelovi i oštećenja drvenog nosioca i kredne osnove. Nanesen je sloj izolacijskog laka.

Retuš je izveden gvaš bojama. Na kraju je okvir lakiran zaštitnim lakom. Okvir staklenih vrata je nakon čišćenja izoliran otopinom šelaka, ali samo na mjestima na kojima će se nanositi crveni bolus. Nakon bolusa, nanesen

je mikstion i zlatni listići. Na kraju je okvir patiniran bitumenom i lakiran.

n. k.

Slika 1. Stanje prije radova.

Slika 2. Stanje nakon radova.

Rijeka

Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja

Viteški oklop i štit

Nepoznati autor, 1813./1814.

Čelik, koža, 178 x 60 x 30 cm, promjer štita 52,5 cm

Voditelj programa: Antonio Šerbetić

Suradnici: Ivan Fočić, Sanda Milošević, Jovan Kliska, Natalija Vasić

BROJ DOSJEA: 8149, Zagreb, Grškovićeve 23

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Viteški oklop grofa Laval Nugenta jedan je od dva dekorativna oklopa koji se čuvaju u Zbirci oružja, vojne opreme i militarije Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja u Rijeci. Prema podacima dobivenima od kustosa zbirke Ive Mileusnića, prvi poznati vlasnik oklopa bio je grof Laval Nugent koji je oklop dobio na dar od pape Pija VII. 1815. godine. Grof je za napoleonskih ratova u Italiji ratovao na strani tadašnjeg Austrijskog Carstva protiv Napoleonova upravitelja Italije, Joachima Murata. Pobjede grofa Nugenta u Italiji omogućile su povratak obitelji Bourbon na prijestolje napuljskog kraljevstva te povratak pape u Rim iz kojega je bio protjeran. U znak zahvalnosti, papa ga je nagradio titulom rimskog princa, a vjerojatno mu je tom prilikom darovao taj oklop i štit kao trofej pobjedniku.

Najvjerojatnije je oklop izrađen u Rimu početkom 19. stoljeća kao dekorativni predmet, sastavljen od nekoliko dijelova izrađenih od tankog čelika (rezanjem, kovanjem, savijanjem, zakivanjem). Ukrašen je vrlo stiliziranim

ornamentima i simbolima sunca, mjeseca i rajskih ptica, tehnikom jetkanja. Moguće je da motiv ptice predstavlja i baziliska (mitsko biće, istovremeno zmija, zmaj i pijetao) koji je bio simbol kuće Nugent. Dijelovi su međusobno povezani kožnatim remenima te zakovicama.

Oklop je bio zahvaćen korozijom i talozima nečistoće. U cijelosti je bio premazan slojem toniranog paraloida koji je uz produkte korozije uzrokovao brže propadanje čelika. Na jednoj polovici štita vidljiv je trag neprimjerenog restauratorskog zahvata kojim se vjerojatno pokušao ukloniti sloj korozije koji je počeo izbijati na površinu. Nažalost, tim zahvatom stanjen je sloj ornamenta. Neprikladno izloženi oklopi u Muzeju bili su nadohvat ruke posjetiteljima koji su ih dodirivali i pritom oštećivali. Kožato remenje također je oštećeno pa su dijelovi oklopa naknadno međusobno pričvršćeni metalnom žicom.

Viteški oklop rastavljen je na dijelove koji su bili spojeni zakovicama ili kožnatim remenjem. Najprije je uklonjena površinska nečistoća, a zatim i neodgovarajući tonirani

premaz paralooidom s unutarnjih i vanjskih dijelova oklopa. Produkti korozije mjestimice su uznapredovali zbog prodiranja paraloida u nosilac. Dugotrajni proces čišćenja izveden je rotacijskim četkama, ultrasondom te mjestimice skalpelom. Primijenjeno je više mehaničkih sredstava za uklanjanje paraloida s oklopa kako bi produkti korozije bili potpuno uklonjeni. Potom je izvedeno ravnanje deformiranih dijelova. Oklop je nakon čišćenja sastavljen u

cjelinu da bi se nanio konzervatorski premaz (uljni premaz koji se suši i nema statički elektricitet koji bi privlačio čestice prašine). Zakovice kojima su bili spojeni dijelovi oklopa, a koje su mjestimice nedostajale, nadomještene su i oblikom prilagođene izvornima. Na kožnatom remenju koje spaja metalne elemente oklopa provedeno je čišćenje i omekšavanje kože.

s. m.

Slika 1. Dio viteškog oklopa, stanje prije radova.

Slika 2. Viteški oklop, stanje nakon radova.

Rijeka

Samostan Gospe Lurdske (kapucinski samostan)

Mistična večera Svete Obitelji

Nepoznati autor, 1650.

Ulje na platnu, 55,5 x 136 cm

Voditelj programa: Goran Bulić

BROJ DOSJEA: 2093/1, Rijeka, Užarska 26

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika je vjerna kopija *Mistične večere Svete obitelji* fra Serafina Schöna, dimenzija 210 x 820 cm, naslikane 1640. godine za refektorij samostana sv. Franje na Trsatu. Osim po dimenzijama, dvije se slike razlikuju i po proporcijama. Trsatska *Mistična večera* naslikana je u formatu dvostrukog kvadrata (dvokvadrata), dok je format „kapucinske“ verzije slike konstruiran spuštanjem dijagonale pravokutnika $\sqrt{5}$ na horizontalu. Nosilac je platno srednje debelih niti, koje je oksidiralo, postalo kruto i deformirano. Na licu slike vidljive su dvije perforacije, koje su na poledini sanirane zakrpama, te otisak podokvira. Rubovi su bili ojačani platnom (ljepilom i šivanjem). Preparacija je crvenkaste boje, dobro prijanja uz podlogu i na više je manjih mjesta otpala do nosioca; ta su oštećenja najizraženija uz rub slike. Slikani je sloj stabilan, no na više manjih mjesta otpao je do nosioca zajedno sa slojem preparacije. Krakelire su sitne. Vidljivo je više slojeva široko nanesenih retuša koji mjestimično prelaze u preslik. Oksidirani je lak bio prekriven slojem površinske nečistoće i neurednim retušima; posljednje restauratorske intervencije nanese su preko laka i nisu naknadno izolirane novim slojem laka, što je uzrok različitog intenziteta sjaja slike. Ukrasni je okvir noviji, drveni, profiliran i bojen. Probe čišćenja provedene su prema *Wolbersovu testu* topivosti. Odabrana su otapala

koja uklanjaju strane materijale, a ujedno su sigurna za izvorni sloj boje. Izvedeno je uklanjanje površinske nečistoće s lica slike, uklanjanje oksidiranog laka te preslika i retuša. Nakon demontaže podokvira, uklonjene su zakrpe, podloženo platno te nečistoće i ljepilo s poledine. Provedeno je konsolidiranje slikanih slojeva i preparacije te ravnanje nosioca na toplinskom vakuumskom stolu. Nedostajući dijelovi nosioca su reintegrirani te dodatno ojačani s poledine. Rubovi nosioca ojačani su novim sintetskim platnom. Posebna je pozornost posvećena pečatu s likom Majke Božje Trsatske, pronađenom na poledini (na tom je mjestu podstavno platno izrezano). Izrađen je novi drveni podokvir na koji je slika montirana. Nedostajući su dijelovi sloja preparacije, nakon izoliranja oštećenja, rekonstruirani. Rekonstrukcija nedostajućih i oštećenih dijelova slikanog sloja izvedena je kombinacijom pokrivnih i lazurnih boja u dvije faze. Izolacijsko lakiranje je obavljeno kistom, a završno lakiranje zračnim kistom. Na ukrasnom okviru izvedeni su sljedeći radovi: konsolidacija nosioca, stolarska sanacija, uklanjanje površinske nečistoće, rekonstrukcija oštećenja, retuš oštećenja i lakiranje. Slika je postavljena u ukrasni okvir te zaštićena polupropusnom kartonskom ljepenkom s poledine.

g. b.

Slika 1. Stanje prije radova.

Slika 2. Stanje nakon radova.

Rijeka

Srpska pravoslavna crkva sv. Nikole

Bogorodica s Kristom

Nepoznati majstor, 18. st.

Tempera na dasci, pozlata, 49 x 39,5 x 2,1 cm

Voditelj programa: Goran Bulić

BROJ DOSJEA: 1985/6, Rijeka, Užarska 26

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Prema povjesničaru umjetnosti Dejanu Radovanoviću, ikona je izrađena u Grčkoj u 18. stoljeću, no majstor nije poznat. Nosilac ikone deformirano je i rasušeno drvo, oslabljeno crvotočinom, s vidljivim brojnim mehaničkim oštećenjima. Djelomično razdvojeni spojevi dasaka na licu ikone uzrokovali su mehanička oštećenja preparacije i slikanog sloja. Potporni je sustav stabilan. Brojne izlazne rupice insekata vidljive su na licu i poledini ikone. Tutkalno-kredna preparacija je stabilna, kao i slikani sloj, osim uz spojeve i mjesta uz mehanička oštećenja. Na slikanom sloju jasno su vidljivi tragovi prošlih nestručnih intervencija jer je taj sloj mjestimično prečišćen. Sloj laka nanesen je u debelom sloju. Lak je zbog oksidacije jako potamnio i bio je prekriven gustim slojem površinske nečistoće. Drveni ukrasni okvir je profiliran i preslikan imitacijom pozlate. Nosilac ukrasnog okvira je u dobrom stanju, pozlata je preslikana i prekrivena gustim slojem površinske nečistoće.

Provedeno je podljepljivanje i konsolidacija nestabilnih i osjetljivih dijelova preparacije, slikanog sloja i nosioca.

Nakon izvedene konsolidacije, a u skladu s rezultatima provedenih istraživanja i proba topivosti, uklonjene su površinske nečistoće i oksidirani lak. Izvedena je konsolidacija, stolarska sanacija i rekonstrukcija oštećenog nosioca. Nedostajući dijelovi sloja preparacije rekonstruirani su kitom i obrađeni tako da oponašaju izvornu površinu, zatim su izolirani slojem laka. Tada je izvedena rekonstrukcija oštećenja slikanog sloja, u dvije faze: oštećenja su podložena pokrivnom bojom gvašem u nijansi svjetlijoj i hladnijoj od originala, slika je lakirana i završni retuš nanesen je lazurnim bojama. Nedostajući dijelovi pozlate rekonstruirani su 22-karatnim zlatom. Završni lak nanesen je kompresorom i zračnim pištoljem. Na ukrasnom okviru provedene su probe topivosti površinske nečistoće i preslika, temeljem kojih su odabrana sredstva za njihovo uklanjanje. Potom je izvedena konsolidacija nosioca. Nedostajući dijelovi nosioca su rekonstruirani i retuširani. Nedostajući dijelovi pozlate rekonstruirani su 22-karatnim zlatom.

g. b.

Slika 1. Stanje prije radova.

Rovinj

Crkva Blažene Djevice Marije od Polja

Uznesenje Bogorodice

Nepoznati autor, mletačka radionica, prva polovica 17. st.

Ulje na platnu, 169,6 x 118,4 cm

Voditeljica programa: Mia Kaurlotto

Suradnice: Irina Šadura, Maja Velicogna Novoselac

BROJ DOSJEA: 8198, Zagreb, Zmajevac 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Na pali glavnog oltara rovinjske crkve Blažene Djevice Marije od Polja prikazana je scena Uznesenja Djevice u nebo. Marija je okružena mnoštvom anđela, a nad njom je lik Boga Oca s krunom u desnoj ruci kojom će je okruniti. Sliku je puk smatrao čudotvornom te joj je upućivao molbe za kišu, pa je prozvana „Kišna Bogorodica – Madona Piovana“. Nošena je tijekom procesija u zbornu crkvu gdje bi stajala na glavnom oltaru do pada prve kiše, kad bi molbe puka bile uslišane. Rad je nepoznatog kasnorenesansnog venecijanskog majstora, sljedbenika Palme mlađeg. Nosilac slike je gusto laneno platno, sastavljeno od dva komada, tkano keper-vezom. Metalna kruna pričvršćena je iznad Bogorodičine glave kroz pet rupa u platnu za drvenu oplatu na poleđini. Dosta rupica na platnu nastalo je tijekom zabadanja zavjetnih darova na sliku. Kutovi slike koji su jednom prilikom odrezani, tijekom prethodne restauracije rekonstruirani su dvama komadima platna i zalijepljeni za sliku i drvenu oplatu. Slikani je sloj bio dobro vezan za nosilac, unatoč oštećenjima i brojnim krakelirama. Zbog debelog, potamnjelog premaza i sloja prašine te

mного preslika, kolorit slike bio je izrazito izmijenjen od izvornog stanja. Složenim postupkom odlijepljeni su kutovi iz prethodnih restauracija od oplata i slike. Slika je demontirana s podokvira. Tijekom čišćenja lica najprije su uklonjeni debeli, potamnjeni premaz i sloj prašine. Uslijedilo je uklanjanje preslika i tom se prilikom uzimalo u obzir stanje slikanog sloja ispod njih. Dio naknadnih zahvata ostavljen je kao povijesni trag novog prikaza slike. Očišćena je poleđina slike, nakon čega je uslijedilo ravnjanje i konsolidacija na toplinskom vakuurom stolu. Napravljene su rekonstrukcije nedostajućih dijelova nosioca intarzijama platna te je slika dublirana novim platnom. Nadoknađena su oštećenja u sloju osnove i boje. Slika je napeta na novi drveni podokvir, ojačan sa stražnje strane drvenim nosačem krune. Retuš je u podsliku izveden gvaš bojama i slika je lakirana. Završni retuš izveden je bojama otopljenim u smolnom mediju. S obzirom na to da slika i dalje ima sakralnu namjenu, metalna je kruna ponovno montirana na sliku.

m. ka.

Slika 1. Stanje prije radova.

Slika 2. Stanje nakon radova.

Rovinj

Kula Turnina

Srednji vijek

Voditelj programa: Josip Višnjić

Suradnik: Tihomir Percan

BROJ DOSJEA: 2071, Vodnjan - Juršići, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Ostaci srednjovjekovne kule Turnina nalaze se na istoimenom brdu četiri kilometra istočno od Rovinja. Danas se još mogu vidjeti dvije sačuvane prizemne prostorije natkrivene bačvastim svodovima te dio još jedne prostorije na prvom katu, također s bačvastim svodom. Prema ostacima zidova, kao i prema starim fotografijama, jasno je da se građevina sastojala od središnjeg dijela kvadratnog tlocrta, podijeljenog na četiri prostorije, te izbočenog dijela na jugozapadu kule. Ukupne tlocrtne dimenzije objekta iznose 23,5 x 14 m.

Arheološka istraživanja provedena 2013. prva su istraživanja te vrste na navedenom lokalitetu. Kao polazišna točka istraživanja odabrana je južna strana kule. Nakon čišćenja površinskih slojeva urušenja, otvorena je sonda dimenzija 8 x 4 m. Prilikom istraživanja pronađeni su ostaci južnog perimetralnog zida građevine, širokog gotovo dva metra. Ispred toga zida pronađen je još jedan, naknadno sagrađen zid. Riječ je zidanom ukošenju koje

je trebalo dodatno osigurati utvrdu od eventualnih napada. Od ostalih nepokretnih arheoloških nalaza svakako treba spomenuti i vapnenu podnicu pronađenu na prostoru južne prostorije kule.

Među pokretnim arheološkim nalazima prevladavaju ulomci grubog kuhinjskog posuđa, odnosno lonaca ukrašenih jednostrukim valovnicama te stolnog posuđa iz skupina rane venetske invetriate te arhajske majolike. S obzirom na oblike pronađenih posuda, možemo zaključiti da se radi o posuđu proizvedenom tijekom 13. i 14. st., što najvjerojatnije ukazuje na vrijeme posljednjeg intenzivnijeg korištenja objekta.

Glavnina financijskih sredstava usmjerena je na građevinsku sanaciju najugroženijih dijelova objekta. To se prije svega odnosilo na dijelove svodnih konstrukcija prizemnih prostorija kojima je na pojedinim mjestima prijetilo urušavanje.

j. v.

Slika 1. Pogled na arheološku sondu nakon istraživanja.

Slika 2. Ulomak kuhinjskog lonca.

Rukljevina

Kapela sv. Marije

1. Lijevi anđeo s glavnog oltara sv. Marije, nepoznati autor, 18. st., drvo, rezbareno, polikromirano, pozlačeno, 49 x 19 cm
2. Desni anđeo s glavnog oltara sv. Marije, nepoznati autor, 18. st., drvo, rezbareno, polikromirano, pozlačeno, 57 x 24 cm
3. Oltar sv. Marije Magdalene, nepoznati autor, 18. st., drvo, rezbareno, polikromirano, pozlačeno, posrebreno, 350 x 290 cm

Voditelj programa: Tomislav Sikinger

Suradnice: Dunja Vedriš, Margareta Klofutar, Ljiljana Jelinčić

BROJ DOSJEA: 77.1 (1 i 2), 77.2 (3), Ludbreg, Trg Sv. Trojstva 15

PROGRAM PREMA UGOVORU SA ŽUPOM SV. TRI KRALJA, SVIBOVEC

Današnja kapela sv. Marije u zaseoku Rukljevina nedaleko od Varaždinskih Toplica sagrađena je na ostacima stare gotičke crkve kao kasnobarokno zdanje s početka 19. stoljeća. Prvotna kapela jedna je od najstarijih crkava u tom kraju, njezino se postojanje spominje već u 13. stoljeću. Velik dio baroknih umjetnina koje su krasile unutrašnjost crkve devastiran je u potresu 1986. godine, kad je srušen i zvonik crkve.

Konzervatorsko-restauratorski radovi na skulpturama anđela s glavnog oltara provedeni su 2013. godine. Utvrđeno da je izvorna polikromija preslikana u više slojeva. Drveni nosilac skulptura bio je oštećen cvotočinom, a polikromija je u većem dijelu bila odignuta od drvenog nosioca i kredne osnove. Skulpturama nedostaju dva para krila, lijevom anđelu nedostaje lijeva noga i lijeva ruka, a desnom anđelu obje ruke. Nakon konsolidacije nosioca, podlijepljeni su nestabilni dijelovi polikromije. Nedostajući dijelovi nosioca izrezbareni su u drvu lipe. Rekonstruirani su nedostajući dijelovi osnove. Preslik je

čvrsto prijanjao uz izvorni slikani sloj i nije ga bilo moguće ukloniti bez oštećivanja izvornika, ni kemijskim ni mehaničkim putem. U dogovoru s nadležnim konzervatorom odlučeno je u cijelosti izvesti novi slikani sloj inkarnata po uzoru na izvornik te na draperije i krila anđela nanijeti novu poliranu pozlatu.

Konzervatorsko-restauratorska istraživanja na arhitekturi bočnog oltara sv. Marije Magdalene provedena su potkraj 2013. godine *in situ*, u kapeli sv. Marije u Rukljevini, a istraživanja na skulpturama s tog oltara provedena su u prostorima Restauratorskog centra Ludbreg. Istraživanja i analize slikanog sloja oltara pokazala su različita oštećenja drvenog nosioca, kredne preparacije i slikanog sloja, preslik oltara uljanim bojama preko izvorne crne monokromije i pozlaćenih elemenata. Preslik je moguće kemijskim putem ukloniti s izvornog sloja, no izvorni je sloj polikromije u lošem stanju.

t. s.

Slika 1. Lijevi anđeo s oltara sv. Marije, stanje prije radova.

Slika 2. Lijevi i desni anđeo s oltara sv. Marije, stanje nakon radova.

Slika 3. Bočni oltar sv. Marije Magdalene, *in situ*.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Sali

Crkva sv. Roka
 Bogorodica s Djetetom, sv. Sebastijanom i sv. Rokom
 Antonio Zuccaro, 19. st.
 Ulje na platnu, 179 x 101 cm
 Voditeljica programa: Rita Antišin

BROJ DOSJEA: 2209/1, Zadar, Bedemi zadarskih pobuna bb
 PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

U vrhu kompozicije slike s glavnog oltara crkve sv. Roka u Salima je Bogorodica koja sjedi na oblaku te pridržava golo Dijete na koljenima. Ispod njih su, u prednjem planu, sv. Sebastijan i sv. Roko. Sv. Sebastijan, izmučena tijela, probodena strelicama, privezan je za stup. Oko pojasa mu je omotana bijela tkanina koja pada do tla. Zdesna stoji sv. Roko, muževnih crta lica, tamnosmeđe kose i brade te pogleda usmjerena prema Bogorodici. Lijevom se rukom oslanja na hodočasnički štap, a desnom pokazuje ranu na nozi. Odjeven je u smeđu halju i tamnu pelerinu na kojoj je pričvršćena školjka, a obuven je u čizme. Iza svečevih nogu proviruje pas. Scena je smještena u kameniti i šumoviti krajolik, a u daljini se naziru plavičaste planine i nebo. Na kamenu, pod desnom nogom sv. Roka je slikarev potpis: A. Zuccaro F.

Antonio Zuccaro (1827. - 1892.) kao dugogodišnji učitelj crtanja u gimnaziji u Trstu, povremeno je dolazio i u Dalmaciju, gdje u duhu akademizma oslikava kazališta u Zadru, Šibeniku i Splitu te stvara brojna djela religiozne tematike, portrete građana, plemića i crkvenih osoba. Slika je vrijedno svjedočanstvo o tome da su se tijekom

19. stoljeća i za manja mjesta zadarskih otoka nabavljale slike uglednih umjetnika, prateći tako umjetnička strujanja većih središta.

Prvi dio zahvata izveden je 2012. godine, kad je slika konsolidirana, izravnata i dublirana da bi se spriječilo daljnje oštećivanje nestabilnih dijelova slikanog sloja i preparacije. U 2013. godini radovi su nastavljeni čišćenjem slikanog sloja. Nakon testiranja različitih metoda, najprimjerenijom se pokazala kombinirana metoda čišćenja – aceton i gel *Pemulen* (pH-vrijednosti 8) koji je ispiran vodom. Oštećenja slikanog sloja sanirana su tutkalno-krednom preparacijom koja je zatim obrađena, pod kosim svjetlom, da oponaša teksturu slikanog sloja. Retuš je izveden u dvije faze: podslik je nanesen gvaš bojama, slika je potom lakirana tankim slojem izolacijskog laka, a završni retuš izveden je lakirnim bojama od finih pigmenata vezanih kanadskim balzomom. Slika je lakirana zaštitnim, završnim, mastiks lakom otopljenim u terpentinu.

Postupak na ukrasnom pozlaćenom okviru slike započeo je čišćenjem pozlate. Ono je izvedeno masnom

emulzijom. Svi nedostajući dijelovi okvira rekonstruirani su epoksi masom (*Araldit SV 427*). Mehanička oštećenja okvira rekonstruirana su tutkalno-krednom preparacijom. Dijelovi okvira na kojima je nedostajao izvorni sloj pozlate prekriveni su 24-karatnim komadićima zlatnih

listića. Odvojeni dijelovi ukrasnog okvira zalijepljeni su tankim slojem epoksi mase (*Araldit SV 427*). Da bi se spojevi okvira dodatno učvrstili, s poledine su postavljena staklena vlakna, pojačana poliesterom.

r. a.

Slika 1. Stanje prije radova.

Slika 2. Stanje nakon radova.

Samobor

Samoborski muzej

1. Krštenje, nepoznati autor, 18. st., kombinirana tehnika, bakropis, akvatinta, 42,6 × 55 cm
2. Sveta potvrda (krizma), nepoznati autor, 18. st., kombinirana tehnika, bakropis, akvatinta, 42,6 × 55 cm
3. Euharistija (sv. pričest), nepoznati autor, 18. st., kombinirana tehnika, bakropis, akvatinta, 42,6 × 55 cm
4. Pomirenje (ispovijed, pokora), nepoznati autor, 18. st., kombinirana tehnika, bakropis, akvatinta, 42,6 × 55 cm
5. Bolesničko pomazanje, nepoznati autor, 18. st., kombinirana tehnika, bakropis, akvatinta, 42,6 × 55 cm
6. Svećenički red, nepoznati autor, 18. st., kombinirana tehnika, bakropis, akvatinta, 42,6 × 55 cm
7. Ženidba, nepoznati autor, 18. st., kombinirana tehnika, bakropis, akvatinta, 42,6 × 55 cm
8. Majka Božja s Djetetom, obitelj Klauber iz Augsburga, 18. st., bakrorez, 37 x 23 cm
9. Prikaz sveca, Adam G., 1778., bakrorez, bakropis, 34,8 x 22 cm

Voditeljica programa: Andreja Dragojević

Suradnici: Marta Budicin, Natalija Vasić, Jovan Kliska, Margareta Klofutar

BRJ DOSJEA: 8213 (1), 8214 (2), 8215 (3), 8216 (4), 8217 (5), 8218 (6), 8219 (7), 8220 (8), 8221 (9), Zagreb, Ilica 44
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Na devet grafika iz Samoborskog muzeja, od kojih je sedam akvarelirano, proveden je cjelovit konzervatorsko-restauratorski zahvat: suho i mokro čišćenje papirnog nosioca, neutralizacija papira, konsolidacija poderotina, rekonstrukcija nedostajućih dijelova, podstavljanje japanskim papirom, ravnjanje te retuš u neutralnom tonu reverzibilnim tehnikama. Nakon provedenih postupaka, grafike su položene u opremu za pohranu (trajni karton i antistatična folija). O akvareliranim grafikama s prizorima sedam sakramenata nisu postojali podaci o dataciji i autoru, no suradnja s dr. sc. Katarinom Ninom Simončić s Tekstilno-tehnološkog fakulteta u Zagrebu, predstojnicom Zavoda za dizajn tekstila i odjeće, donijela je nove spoznaje. Analizom povijesne odjeće prikazane na grafikama, dr. sc.

Simončić zaključuje da „ženska i muška moda odgovara kulturi odijevanja od 1750. do 1770. godine, šireg područja današnje Europe. No detaljnijom analizom primijetile bi se srodnosti s modnim ozračjem unutar Habsburške Monarhije, u vrijeme Sedmogodišnjeg rata (1756.-1763.), kad je Marija Terezija sklopila pakt s Francuskom, što se odrazilo i na modu.”

Grafika *Majka Božja s Djetetom* izrađena je u grafičkoj radionici Klauber koja je djelovala u 18. stoljeću i bavila se izdavačkom djelatnošću s područja katoličke umjetnosti. U suradnji s voditeljicom Grafičnog oddelka pri Narodnom muzeju Slovenije u Ljubljani, Blaženkom First, otkriveni su detaljniji podaci o temi grafike. Grafika predstavlja motiv tzv. *udarjene Matere Božje* koja je stvorena na te-

melju legende o nevjerniku, koji je udario kip Djevice Marije s Djetetom. Priča je predstavljena nizom scena koje okružuju središnji lik Marije s Djetetom i govore o čudu koje se dogodilo u selu Ljubno na Bledu 1692. godine u hodočasničkoj crkvi posvećenoj Mariji Pomoćnici, također poznatoj kao Udarjena Marija.

Grafika s prikazom sveca (9) zapravo prikazuje sv. Vasilija: na poleđini je tekst napisan na staroslavenskom jeziku, a opisuje liturgiju sv. Vasilija; to je prva stranica službene pravoslavne liturgije sv. Vasiliju Velikom. Dodatna istraživanja provedena su na vodenom znaku koji

se nazirao na papirnom nosiocu. Detaljnije snimanje vodenog znaka obavljeno je u suradnji s dr. sc. Damirom Markučićem, predstojnikom Zavoda za kvalitetu pri Fakultetu strojarstva i brodogradnje u Zagrebu i mag. ing. stroj. Markom Rakvinom, znanstvenim novakom na Katedri za nerazorna ispitivanja (Zavod za kvalitetu). Prema snimljenim radiogramima, može se zaključiti da je riječ o alovima A i obratno postavljenom L u dimenzijama visine 26 mm i širine 22,2 mm.

a. d.

Slika 1. *Majka Božja s Djetetom*, stanje prije radova.

Slika 2. *Majka Božja s Djetetom*, stanje nakon radova.

Senj, Karlobag, Pag

Uvala Spasovac, uvala Planikovac, Žrnovnica, Lukovačke grede, Lukovo, Karlobag - benzinska, Svetojanjska uvala na Pagu

Antika / novi vijek

Voditelj programa: Igor Mihajlović

Suradnici: Krunoslav Zubčić, Jurica Bezak

BROJ DOSJEA: 2218, Zagreb, Cvijete Zuzorić 43

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Projekt rekognosciranja podmorja Ličko-senjske županije započeo je 2012. godine, kad je pregledano osam pozicija u Velebitskom kanalu. Riječ je o lokalitetima u uvali Baška draga (Karlobag), uvala Veliko Lukovišće i Vlaška mala (Pag), uvala Spasovac (Senj), uvala Duboka (Žrnovnica), otočić Lisac (Sv. Juraj), uvala Dražica (Starigrad senjski) te područje oko rta Skočikobila južno od Karlobaga. Ovogodišnje rekognosciranje zamišljeno je kao nastavak prošlogodišnjeg pa je nastavljen pregled terena

u Velebitskom kanalu. Pregledane su pozicije: područje između uvale Spasovac i uvale Planikovac, Žrnovnica (ulomci amfora Keay 3 i Lamboglia 2), Lukovačke grede (ulomci trbuha amfora), Lukovo (ostaci vjerojatno dvaju antičkih brodoloma), Karlobag – benzinska (sloj antičke keramike i „tronožaca“) i Svetojanjska uvala na Pagu (ulomci kasnoantičkih amfora).

i. mi.

Slika 1. Kasnoantička amfora Opait C1, rt Malta, 4./5. st.

Sinac, Ličko Lešće

Župna crkva sv. Ilije proroka

1. Sv. Franjo Borgia, nepoznati autor, sredina 18. st., ulje na platnu, 154 x 98 cm

2. Sv. Ilija prorok, Fortunat Bergant, 1751., ulje na platnu, 208 x 135 cm

Voditeljica programa: Maša Štrok Tičić

Suradnica: Irina Šadura

BROJ DOSJEA: 8223, Zagreb, Zmajevac 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Program je obuhvatio dvije oltarne pale iz župne crkve sv. Ilije proroka u Sincu. Slika *Sv. Franjo Borgia* s desnog bočnog oltara crkve prikazuje sveca u crnoj isusovačkoj odori kako pogleda uprta prema gore stoji uz stol; lijeva mu je ruka položena na prsa, a desna na lubanju na stolu. Pokraj lubanje je raspelo. U dnu kompozicije smještena su dva anđela koja pridržavaju procesijski križ, dok je u vrhu kompozicije naslikano nekoliko anđeoskih glavica. Pala je djelo nepoznatog autora, vjerojatno iz kruga pavlinskih slikara, nastala u drugoj polovici 18. stoljeća.

Slika je čavlima je bila učvršćena za drvenu oplatu. Izvorno laneno platno slike bilo je vrlo deformirano, istegnuto, s valovitim naborima i istanjenim rubovima. Spojeno je od dva gotovo jednaka dijela, čiji se šav jasno ocrtava na licu slike. Većih mehaničkih oštećenja na slici nije bilo, osim po rubovima, gdje su bile rupe od čavala. Slikani je sloj u prethodnim restauratorskim intervencijama mjestimice bio istanjen prilikom čišćenja, a IC snimkom precizno su određena mjesta preslika i alteriranih retuša. Preslici su bili po cijelom formatu, naročito u gornjem, lučnom dijelu, te po dijelovima s prikazom draperije. Cijela površina slikanog sloja prožeta je sitnim krakelirama. Slikani je sloj bio dosta kompaktni i vrlo dobro vezan uz preparaciju. U stari, požutjeli lak uvukla se prljavština. Preparacija je tutkalno-kredna, žučkaste boje, jednoslojna u tanjem nanosu i vrlo dobro prianja uz osnovu, osim po rubovima, gdje je istanjena i mehanički oštećena. Slojevi slike su konsolidirani, a samim radovima na slici prethodila su istraživanja, uključujući i XRF snimanje. Zbog osjetljivosti izvornog slikanog sloja, preslici nisu potpuno uklonjeni. Nakon sanacije oštećenja uslijedilo je dubliranje tanjim lanenim platnom, a zatim je slika napeta na novi

podokvir. Nakon podlaganja retuša u gvaš tehnici, izveden je završni sloj retuša sa smolnim lazurama.

Oltarna pala s prikazom sv. Ilije proroka nalazi se na glavnom oltaru crkve. U dijagonalno i piramidalno građenom prikazu, prorok Ilija u prisutnosti svojega nasljednika Elizeja biva uznesen na nebo u ognjenim kočijama. Svetac je odjeven u plavu halju i ogrnut bijelim plaštem koji seže do Elizejeva lika. Elizej gleda prema Iliji i izgovara: „Pater mi, pater mi, currus Israēl, et auríga ejus.“ (Oče moj, oče moj, kola Izraelova i konjanici njegovi), stihovi iz Druge knjige kraljeva II. 11., 12. Palu svijetloga kolorita poput fresko-tehnike naslikao je 1751. slovenski kasnobarokni slikar Fortunat Bergant koji je u Lici živio i djelovao od 1751. do 1755. godine.

Izvorno laneno platno slike sastavljeno je od dva dijela; bilo je vrlo deformirano s istanjenim rubovima i mehaničkim oštećenjima od čavlića kojima je slika bila pričvršćena za oplatu. Slikani je sloj bio prekriven prašinom i debljim slojem požutjelog laka u koji se uvukla prljavština. Iako je cijeli format slike bio prekriven raznim vrstama i veličinama krakelira i pukotina, slikani je sloj bio kompaktni i vrlo dobro vezan uz preparaciju i osnovu. Kapljice bijele zidne boje bile su vidljive po cijeloj površini lica slike. Preparacija je tutkalno-kredna, žučkaste boje. Preslici iz prethodnih restauratorskih intervencija djelomično su uklonjeni. Istraživanjima je ustanovljeno da je prilikom čišćenja slike u prethodnom zahvatu izvorni slikani sloj mjestimice istanjen ili uklonjen (dijelovi inkarnata, neba, kotača i draperije).

Slika je konsolidirana, skinuta s podokvira te očišćena od prašine, insekata i prljavštine. Nakon čišćenja poledine, provedena su dodatna istraživanja, a potom se pristupilo čišćenju površine lica. Tvrdochorniji preslici na slici nisu

uklonjeni zbog istanjenosti izvornog slikanog sloja pod njima. Slika je u više navrata ravnata na toplinskom vakuumskom stolu. Mehanička oštećenja nosioca sanirana su umecima lanenog platna te akrilnim kitom s odgovarajućim pigmentom. Nakon dubliranja, slika je napeta

na novi drveni podokvir. Retuš je izveden u podlozi gvaš bojama, a u završnom sloju smolnim lazurama. Nanesen je industrijski smolni lak.

m. š. t.

Slika 1. *Sv. Franjo Borgia*, stanje prije radova.

Slika 2. *Sv. Franjo Borgia*, stanje nakon radova.

Slika 3. *Sv. Ilija prorok*, stanje prije radova, snimka pod kosim svjetlom.

Slika 4. *Sv. Ilija prorok*, stanje nakon radova.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Slika 4

Sinj

Viteško alkarsko društvo

Oružje sinjskih alkara

Nepoznati autor, 18./19. st.

Kombinirana tehnika (čelik, koža, mesing, drvo, koralji), razne dimenzije

Voditelj programa: Antonio Šerbetić

Suradnici: Ivan Fočić, Sanda Milošević, Jovan Kliska, Natalija Vasić

BROJ DOSJEA: 5323.1, Zagreb, Grškovićeve 23

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Tijekom 2013. godine obavljani su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na šest predmeta u vlasništvu Viteškog alkarskog društva iz Sinja - tri jatagana (inv. br. 82, 83 i 86) i tri puške (inv. br. 4, 9 i 10).

Riječ je o bogato ornamentiranom oružju koje će biti izloženo u budućem Muzeju viteškog alkarskog društva u Sinju. Na drvenim i metalnim dijelovima nalazimo srebrne, zlatne i mesingane aplikacije, inkrustacije te iskucane biljne i zoomorfne ornamente. Prisutni su i utisnuti komadi koralja i sedefa.

Jatagan je hladno oružje, jednobridnog zakrivljenog sječiva, bez križa na balčaku, a držak je savinut prema dolje, nerijetko optočen dragim i poludragim kamenjem. Završetak drška ima karakteristično istaknute uši koje izgledom podsjećaju na leptirova krila. Zaštitne korice jatagana imale su deformirane ulaze, dok su uši jatagana, izrezbarene u bjelokosti, nedostajale ili su bile razlomljene u nekoliko komada. Željezni, srebrni i mesingani okovi pripadajućih zaštitnih korica od kože bogato su ornamentirani figuralnim, zoomorfnim, geometrijskim, vitičastim i

biljnim motivima. Šavovi na koži su bili raspucani, a okovi deformirani. Oštrice jatagana su tauširanjem ukrašene vegetabilno-linearnim ornamentima, ali su ornamenti u velikoj mjeri nečitki zbog oštećenja od korozije.

Puške su izrađene kombinacijom drva, čelika i mesinga. Materijali su ukrašeni tehnikom rezbarenja, biljnim i geometrijskim urezanim te kucanim ornamentima. Mjestimice su aplikacije i razni dijelovi, kako se ne bi izgubili, lijepljeni neodgovarajućim ljepilima. Metalni dijelovi oružja zahvaćeni su korozijom, drveni elementi (kundak s usadnikom cijevi) nedostaju ili su oštećeni, kao i aplikacije izrađene od drugih materijala.

Svi su predmeti rastavljeni kako bi se svaki komad tretirao ovisno o potrebama materijala. Nakon dopreme u Radionicu za metal, stanje predmeta je dokumentirano. Oružje je rastavljeno i dijelovi su očišćeni od površinske nečistoće i neadekvatnih naknadnih premaza. S metalnih dijelova uklonjeni su produkti korozije da bi se zaustavilo propadanje materijala. Oštećenja metalnih dijelova ispravljena su prema mogućnostima, manjkajući su dijelovi

izrađeni te usklađeni s izvornikom. Otpalo uho jatagana s inventurnim brojem 82 spojeno je s originalom. Kožnati su dijelovi na koricama jatagana podlijepljeni, dodatno učvršćeni za metalni dio korica kako bi jatagan bio što bolje zaštićen. Jataganu s inventurnim brojem 86 nadomješteno je manjkajuće uho od slonovače. Deformacije mjesta ulaska jatagana u korice ispravljene su kako bi se jatagani lakše ulagali.

Slika 1. Jatagan (inv. br. 86), detalj prije radova.

Slika 2. Dvije puške i dva jatagana, stanje nakon radova.

Drveni dijelovi pušaka su podlijepljeni, dok su metalni očišćeni od produkata korozije. Nakon provedenih konzervatorsko-restauratorskih radova, dijelovi su spojeni u cjeline i svaki predmet premazan je zaštitnim uljem.

Predmeti su vraćeni vlasniku uz upute o pravilnom čuvanju.

s. m.

Sisak

Biskupski ordinarijat
Bogorodica zaštitnica
Nepoznati autor, 18. st.
Ulje na platnu, 79 x 157,5 cm
Voditeljica programa: Ivana Sambolić

BROJ DOSJEA: 8296, Zagreb, Zmajevac 8
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Antependij *Bogorodica zaštitnica* dio je zbirke Biskupskog dvora u Sisku, koja je bila obuhvaćena radovima preventivne zaštite i nužnih konzervatorskih intervencija tijekom 2012. godine. Nakon utemeljenja Dijecezanskog muzeja Sisačke biskupije u studenome 2012., sve slike zbirke Biskupskog dvora pripale su zbirci muzeja. Cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi izvedeni su na antependiju 2013. godine. Slika je očuvana u relativno dobrom stanju. Antependij *Bogorodice zaštitnice* tipičan je prikaz Bogorodice koja svojim raširenim plaštem štiti vjernike, s jedne strane muške likove koji su u prvom redu predstavnici svećenstva i plemstva, a s druge strane ženske likove u narodnim nošnjama. S lijeve i desne strane središnjeg motiva s Bogorodicom, antependij je oslikan bogatim florealnim motivima. Ukrasni okvir ne potječe iz vremena nastanka slike, već je naknadno dodan. Nosilac slike je laneno platno od dva dijela spojeno šavom. Uočena su mnogostruka sitna oštećenja, kao i mjestimično nedostajanje slikanog sloja i preparacije. Slika je bila prekrivena slojem alteriranog laka. Slikani

sloj prelazi preko rubova platna, što upućuje na zaključak da je sadašnji format antependija smanjen. Uz donji rub platno je izuzetno trošno i odvojeno od ukrasnog okvira. Vidljiva su bila oštećenja platna u vidu sitnih rupica od čavala uz donji rub. Nakon skidanja slike sa staroga podokvira, uslijedilo je čišćenje poledine te ravnanje nosioca opterećivanjem pod bugačicama. Nakon provedenih proba čišćenja, pristupilo se uklanjanju laka i sloja teško topivog konsolidanta nanesenog tijekom radova 2003. godine. Manjkajući dijelovi preparacije nadomješteni su toniranim kitom na bazi polivinil-acetata, a potom je izvedeno dubliranje slike na novo, laneno platno te napinjanje na novi podokvir. Izvedene su rekonstrukcije nedostajućeg slikanog sloja podlaganjem retuša u gvaš tehnici. Nakon nanošenja sloja mastiks laka, izveden je završni, fini retuš bojama *Maimeri Restauro*. Na ukrasnom okviru izvedeni su nužni konzervatorski zahvati, a potom je slika montirana na atiku glavnoga oltara crkve.

i. sa.

Slika 1. Stanje prije radova.

Slika 2. Stanje nakon radova.

Slavonski Brod

Franjevački samostan i crkva Sv. Trojstva

Glavni portal crkve

18. st.

Voditelj programa: Ivan Jengiđ

Suradnici: Ante Guberina, Mijo Jerković, Domagoj Kačan, Domagoj Mudronja, Ana Škevin Mikulandra, Vladanka Milošević, Edita Šurina, Natalija Vasić

BROJ DOSJEA: 1087/4, Zagreb, Voćarska 106

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Glavni portal zauzima cijelu širinu srednjeg polja zapadnog pročelja crkve Presvetog Trojstva, a čine ga snažni, plastički istaknuti, kameni klesani okviri i dvokrilne barokne vratnice. Portal je formiran od velikih klesanih blokova vapnenačkog pješčenjaka.

Većina njegove površine bila je izvorno bojena svijetlosivim vapnenim naličem koji je u velikoj mjeri oštećen ispiranjem ili otpao, dok na donjim zonama nisu pronađeni tragovi naliča zbog istrošenosti i oštećenosti površine kamena. Gornji dio portala naknadno je oblikovan prilikom ugrađivanja nadsvjetla. Tada je ugrađen ravni betonski nadvoj s polukružnom lunetom. Ulaz u crkvu odignut je od razine podne plohe za dvije niske stube koje su izvedene od brušenog kulira.

Tijekom 2013. godine provedena su konzervatorska istraživanja koja su obuhvatila sondiranje slojeva naliča na portalu, arhivska i povijesno-umjetnička istraživanja, uzeti su gipsani otisci profilacije zaključnog vijenca, provedena

su uzorkovanja i analize u Prirodoslovnom laboratoriju HRZ-a, izrađena opisna i grafička dokumentacija stanja i oštećenja kamene plastike. Uslijedila je prva faza konzervatorsko-restauratorskih radova. Površina kamena očišćena je vodom pod kontroliranim tlakom te mehanički, čime su uklonjeni recentni slojevi naliča, cementnih zakrpa i manje naslage oštećenog i razljuskanog kamena, koji je mjestimično potpuno propao zbog djelovanja atmosfere. Kamen je dodatno očišćen biocidnim kemijskim sredstvom (*Asepsol*). Izvedeno je probno domodeliranje manjih oštećenja i nedostajućih formi kamene plastike u masi umjetnog kamena uz postavljanje armature od nehrđajućeg metala, a domodelirani su elementi u teksturi ujednačeni s izvornim dijelovima kamena. Na kraju je cijela površina portala višekratno natopljena vodoodbojnim i paropropusnim kemijskim sredstvom za konsolidaciju i zaštitu kamena (*SILRES BS OH 100*).

i. j., e. š.

Slika 1. Konzervatorsko-restauratorski radovi mehaničkog čišćenja portala.

Slavonski Brod

Franjevački samostan i crkva Sv. Trojstva

Zidni oslik u oratoriju

Prva polovica 19. st.

Secco tehnika

Voditelj programa: Željko Hnatjuk

Suradnici: Dejan Pajić, Tihana Popinjač

BROJ DOSJEA: 1087/2, Osijek Fakultetska 4

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Gradnja zgrade samostana počela je 1727. godine. Oratorij je smješten na prvom katu južnog krila samostana te je prozorskim otvorom (danas zazidanim) nekad bio rastvoren prema svetištu crkve. Zidovi oratorija oslikani su 1840. godine; na istočnom i zapadnom zidu nalaze se naslikani oltari s prikazima uzašašća sv. Ilije na nebo i Abrahamove žrtve.

Godine 2013. godine provedena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja zidnog oslika. Zidovi su u najranijoj fazi bilo oličeni bijelom bojom, a oslikani tek 1840. godine. Usljedilo je još jedno oslikavanje u nepoznatom vremenu, kad je prostorija oličena dvobojno te ukrašena zvijezdama i križevima. Prijedlog konzervatorsko-restauratorskih istraživanja bio je vratiti oslik iz 1840. godine.

ž. h.

Slika 1. Stanje prije istraživanja, naslikani oltar s prikazom uzašašća sv. Ilije na nebo.

Slika 2. Sonda naliča na svodu.

Sotin

Vašarište

Keramički arheološki nalazi

Prapovijest

Voditeljica programa: Maša Vuković Biruš

Suradnici: Mihael Golubić, Elena Perković

BROJ DOSJEA: 739/9, Zagreb, Kamenita 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S INSTITUTOM ZA ARHEOLOGIJU

Tijekom 2012. i na početku 2013. godine provedeni su konzervatorski i restauratorski radovi na arheološkim nalazima s nalazišta Sotin - Vašarište. Konzervirane su i restaurirane tri keramičke, prapovijesne posude. Posude su zaprimljene vrlo fragmentirane, a površina ulomaka bila je prekrivena zemljom i kalcifikatom. Ulomci su očišćeni mehaničkim i kemijskim metodama i konsolidirani konsolidantom *Mowilith*. Zatim su ulomci međusobno

lijepljeni ljepilom *Mecosan*, a nedostajući dijelovi su rekonstruirani gipsom i tonirani akrilnim bojama. Dvije su posude rekonstruirane u cijelosti, a jedna djelomično, jer nisu postojali elementi potrebni za rekonstrukciju oboda. Svi radovi popraćeni su pisanom i fotografskom dokumentacijom.

m. v. b.

Slika 1. Keramička posuda, stanje prije radova.

Slika 2. Keramička posuda, stanje nakon radova.

Split

Katedrala sv. Dujma, riznica

Mitra nadbiskupa Stjepana Cupillija

Nepoznati autor, 17./18. st.

Tkalačka, krojačka tehnika, svileni brokat, zlatne lamele, pamuk, lan, 33 x 40 cm

Voditeljica programa: Lana Čačić

Suradnici: Natalija Vasić, Jovan Kliska, Marta Budicin, Margareta Klofutar

BROJ DOSJEA: 8172, Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Mitra nadbiskupa Stjepana Cupillija dio je izložbene zbirke Riznice katedrale sv. Dujma. Izrađena je od žutog svilenog brokata i prekrivena zlatovezom vegetabilnog motiva. Tkanina je proširana pozlaćenim metalnim nitima. Podstavljena je crvenom svilom. Na krajevima vrpca izvezen je grb u stiliziranom štitu s dvostrukim križem i kardinalskim šeširom na vrhu. U bijelom polju grba nalaze se tri zlatne zdjele na nozi koje simboliziraju prezime obitelji Coppo (Cupilli).

Mitra je zatečena u lošem stanju zbog starosti i izloženosti nepovoljnim mikroklimatskim uvjetima koji su uzrokovali krhkost tekstila i propadanje tkanine i veza. Oštećenja na tkanini nastala su zbog pucanja svilene osnove, čime je i došlo do odvajanja niti potke. Najviše materijala nedostaje na rubnim presavijenim dijelovima mitre. Svilena tkanina potpuno nedostaje na vrhu mitre s prednje i stražnje strane te na donjem rubu, gdje su vidljive prijašnje intervencije koje su uzrokovale raspad tkanine. Zlatni vez s florealnim motivom imao je sloj patine. Prema vidljivom ostatku iscrtanog predloška na svili, zlatni vez lamelama mjestimično je nedostajao.

Cijela površina svile bila je prašna i prekrivena tamnijim mrljama, nastalim vjerojatno kombinacijom prašine i vlage. Unutarnja strana mitre izrađena je od crvene svilene tkanine koja je u donjem rubu oštećena cijelom dužinom prednje i stražnje strane. Također se uočavaju tamne masne naslage, vjerojatno od nošenja.

Tijekom 2013. godine izveden je cjelovit konzervatorsko-restauratorski zahvat na mitri. Izrađena je detaljna dokumentacija stanja prije, tijekom i nakon radova. Grafički su prikazana oštećenja, povijesni slojevi, uzorak raporta, strukturna analiza tkanine i dimenzije predmeta. Provedena je identifikacija svih materijala. Konstruktivni dijelovi su odvojeni. Uklanjanje nečistoća provedeno je suhim i mokrim postupkom. Sva oštećenja izvornih tkanina podložena su odgovarajućim tkaninama i konzervirana šivanjem tankim svilenim koncima. Na kartonskim učvršćenjima, u suradnji s Odsjekom za papir i kožu HRZ-a, provedeno je mokro čišćenje. Zatim je postupak ponovljen u otopini kalcijeva hidroksida (pH 10), čime su podloge dodatno očišćene. Uslijedilo je ravnanje u hidrauličnoj preši te popunjavanje mjesta poderotina i

puknuća smjesom papirnih vlakana i ljepila. Ta su mjesta konsolidirana trakama japanskog papira i ljepilom. Postupnim ravnanjem i sušenjem završen je zahvat na kartonskim podlogama za mitru. Nakon završnog relaksi-

ranja svih konstruktivnih dijelova mitre, čime je izravnata većina nepravilnosti, pristupilo se spajanju svih odvojenih dijelova istim redoslijedom prema kojem su i rastavljeni. l. ča.

Slika 1. Prednja strana, stanje prije radova.

Slika 2. Prednja strana, stanje nakon radova.

Slika 3. Stražnja strana, stanje prije radova.

Slika 4. Stražnja strana, stanje nakon radova.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Slika 4

Split

Katedrala sv. Dujma, riznica

Šarena mitra

Nepoznati autor, 17./18. st.

Tkalačka, krojačka tehnika, svileni brokat, zlatne lamele, pamuk, lan, 34 x 41 cm

Voditeljica programa: Lana Čačić

Suradnici: Natalija Vasić, Jovan Kliska, Marta Budicin, Margareta Klofutar

BROJ DOSJEA: 8171, Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Šarena mitra dio je izložbene zbirke Riznice katedrale sv. Dujma u Splitu. Izrađena je od bijele svile s proširanim bogatim florealnim motivima u zlatovezu i svilovezu. Veliki cvjetni motivi naturalistički su komponirani i koloristički modelirani. Izmjenjuju se sitni žuti i plavi cvjetići u kiticama s rascvalim cvijetom poput maka, a na sredini mitre je u zlatovezu izveden motiv ljiljana. Po rubovima su zlatnom niti izvezene vitice, kao i na ukrasnim vrpčama koje završavaju zlatnim resama. Podstava je od crvene svile.

Šarena je mitra prema preliminarnom vizualnom pregledu bila u nešto boljem stanju od mitre nadbiskupa Stjepana Cupillija. Na prednjoj strani prisutna su oštećenja uz rubove; najveća oštećenja glavne tkanine su uz donji rub, vrh i na donjim bočnim stranama, gdje mjestimično nedostaje glavna tkanina pa je vidljiva međupodstava.

Na stražnjoj strani, oštećenja su prisutna također uz donji rub i vrh, vidljiv je nedostatak pozlaćenih metalnih niti na zlatovezu. Podstavna donja tkanina ima velika oštećenja uz rub spoja s glavnom tkaninom, a prisutne su i masne naslage i mrlje na području čela i tjemena. Podstava mitre u gornjem je dijelu u dobrom stanju, s

manjim oštećenjima uz rubne dijelove. Na trakama mitre nalaze se manja oštećenja glavne tkanine u vidu pukotina nastalih zbog pucanja niti osnove i potke. Podstava traka je u znatno lošijem stanju. U prethodnoj intervenciji podstava je bila popravljena. Gornji, izvorni dio svilene podstave vrlo je krhak i rasipa se po rubovima, a donji, novi dio je u nešto boljem stanju. Na njemu su prisutna oštećenja uz rubove na presavijenom dijelu spoja s glavnom tkaninom.

Iako malo potamnjen, višebojni florealni vez je stabilan, no obrubna je ukrasna vitica u tehnici zlatoveza bila istrošena, prekrivena slojem patine te je mjestimično nedostajala. Cijela je površina svile bila prašna, prekrivena tamnijim mrljama, nastalim vjerojatno kombinacijom prašine i vlage.

Tijekom 2013. godine izveden je cjelovit konzervatorsko-restauratorski zahvat na mitri. Izrađena je detaljna dokumentacija stanja prije, tijekom i nakon radova. Grafički su prikazana oštećenja, povijesni slojevi, uzorak raporta, strukturna analiza tkanine i dimenzije predmeta. Provedena je identifikacija svih materijala. Uklanjanje

nečistoća provedeno je suhim postupkom usisavanjem različitim vrstama četki. Konstruktivni dijelovi traka su odvojeni, a provedeno je i njihovo parcijalno relaksiranje i ravnanje podstave. Sva oštećenja izvornih tkanina podložena su odgovarajućim tkaninama i konzervirana šivanjem tankim svilenim koncima. Nakon završnog relaksiranja

konstruktivnih dijelova mitre, pristupilo se spajanju svih odvojenih dijelova istim redoslijedom prema kojem su i rastavljeni. Metalne niti zlatoveza čišćene su otopinom destilirane vode i alkohola.

l. ča.

Slika 1. Prednja strana, stanje prije radova.

Slika 2. Prednja strana, stanje nakon radova.

Slika 3. Stražnja strana, stanje prije radova.

Slika 4. Stražnja strana, stanje nakon radova.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Slika 4

Split

Palača Bajamonti-Dešković

Četiri samostojeće skulpture i jedno poprsje

Nepoznati autor, 18. st.

Kamen

Voditelj programa: Nenad Lešina

Suradnici: Marin Barišić, Domagoj Mudronja, Iva Paduan

BROJ DOSJEA: 1707/2/1, Split, Porinova 2a

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Četiri skulpture-alegorije bile su smještene iznad krovnog vijenca istočnog pročelja palače Bajamonti-Dešković, a mramorno poprsje, po svemu sudeći alegorija Istine, nalazilo se u niši na sjeverozapadnom zidu palače. Skulpture je prema stilskim karakteristikama moguće datirati u 18. stoljeće, a pretpostavka je da su rad neke venecijanske radionice.

Skulpture su 2005. godine na incijativu Grada Splita demontirane s pročelja palače te pohranjene u depou sve do 2010. kad ih je preuzeo Hrvatski restauratorski zavod i počeo konzervatorsko-restauratorski zahvat. Vizualnim pregledom utvrđeno je da su skulpture u izrazito lošem stanju. Zamijećeno je luskanje i osipanje kamena, erozija površine, gubljenje plastičnosti reljefa te brojni lomovi. Pojedini dijelovi skulptura su izgubljeni. Laboratorijske analize kamena gotovo su u svim analiziranim uzorcima pokazale izrazito visoku koncentraciju soli sulfata i blago

povišenu koncentraciju klorida. Mramorno poprsje sačuvano je u mnogo boljem stanju, a jedino strukturalno oštećenje, uočeno u dnu prsa, bilo je uzrokovano ekspanzijom hrđe željeznog trna.

Konzervatorsko-restauratorski zahvati obuhvatili su uklanjanje željeznih elemenata iz kamena, mehaničko čišćenje kamena od cementa, hidromehaničko uklanjanje lišajeva i površinskih naslaga nečistoća. Male površine kamena zahvaćene naslagama skrame očišćene su laserom. Površina skulptura je desulfatizirana i konsolidirana metodom amonij-oksalata. Odlomljeni dijelovi skulptura spojeni su upotrebom prokromskih trnova i epoksidnog ljepila. Oštećenja su zatvorena smjesom umjetnog kamena. Pitanje njihove završne prezentacije i smještaja još uvijek nije riješeno pa se skulpture nalaze u radionici Hrvatskog restauratorskog zavoda.

v. ma.

Slika 1. Pročelje palače Bajamonti-Dešković u Splitu.

Slika 2. Skulptura s pročelja nakon radova.

Split

Željezna vrata Dioklecijanove palače

Kraj 3., poč. 4. st.

Kamen

Voditelj programa: Ivan Sikavica

Suradnici: Ivka Lipanović, Ivana Jerković, Mladen Matijaca, Domagoj Mudronja

BROJ DOSJEA: 1550/13, Split, Porinova 2a

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Željezna vrata (Porta Ferrea, u srednjem vijeku znana kao Porta Franche) bila su zapadni ulaz u Dioklecijanovu palaču. Nakon širenja grada u srednjem vijeku, ta su vrata ostala unutarnja veza staroga grada i novog dijela, koji se formirao zapadno od palače. U kasnijem srednjem vijeku Zapadna vrata dobivaju važnu ulogu u životu grada, a ondje se gradi i crkva Gospe od Zvonika. U obrambenom dvorištu koje se u izvorima XIII. st. obično naziva „prostor između dvaju vrata“ (*Inter ambas portas*) događaju se javne rasprave, čime se već tada na tom području stvara municipalno središte koje je poslije preneseno na Trg sv. Lovre, danas Narodni trg.

Početkom prosinca 2013. godine započet je program istraživanja Željeznih vrata. Programom je obuhvaćena povijesna analiza, detaljna fotodokumentacija, analiza zatečenog stanja i probe čišćenja kamena, kao i sondažna istraživanja slikanih slojeva i žbuke u crkvi Gospe od Zvonika. U Prirodoslovnom laboratoriju HRZ-a uzeti su i obrađeni uzorci skrame, kamena, patine s kamena i fugi sa Željeznih vrata. Provedena su sljedeća ispitivanja:

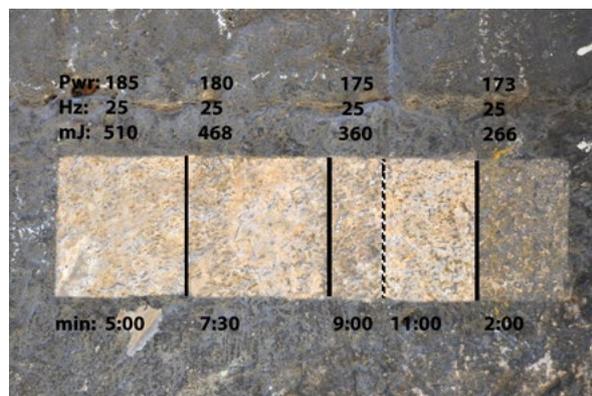
mikroskopska analiza, kemijska analiza, fizikalna analiza, rendgenska difrakcija (XRD) i mjerenje vodoupojnosti. Zbog nepostojanja arhitektonske snimke Željeznih vrata, oštećenja i intervencije ucrtane su na fotografije.

Izvedene su, također *in situ*, probe čišćenja kamena na zonama karakterističnih onečišćenja i oštećenja, i to *steamerom* i laserom „Michelangelo“. U crkvi Gospe od Zvonika uočena su brojna oštećenja uzrokovana prodorom vlage i prokišnjavanjem krovišta. U određenim zonama nataložila se plijesan, gljivice i različiti mikroorganizmi, a vlaga je uzrokovala i otpadanje recentnog sloja žbuke sa zidova, koji je ukazao na postojanje slikanih slojeva na zidovima crkve. Uz suglasnost Konzervatorskog odjela Ministarstva kulture u Splitu, izvela su se manja sondažna istraživanja slikanih slojeva i žbuke na unutarnjim zidovima i svodovima. Otvoreno je deset manjih sondi na unutarnjem istočnom zidu, istočnoj lezeni, sakristiji i u svetištu.

i. l.

Slika 1. Pogled na Zapadna vrata Dioklecijanove palače.

Slika 2. Probe laserskog čišćenja na površini kamena.

Stari Grad, otok Hvar

Dominikanski samostan sv. Petra mučenika

Raspelo

Giacomo Piazzetta, 1703.

Rezbareno drvo, polikromija, korpus 107 x 78 cm, križ 267 x 133,5 cm

Voditelj programa: Stanko Alajbeg

BROJ DOSJEA: 2261/1, Split, Porinova 2a

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Raspelo se nalazi u dominikanskoj crkvi sv. Petra mučenika, u koju je preneseno iz crkve sv. Dominika u Zadru, nakon što je dominikanski samostan ukinut početkom 19. stoljeća. Prema natpisu na poledini perizome, korpus je rad mletačkog baroknog drvorezbara i kipara Giacoma Piazzete. Uz ime autora urezani su i godina nastanka i ime donatora. Dramatski razigrani volumen korpusa, uočljive crvenkaste boje, kovanim je čavlima i mjedenim vijkom pričvršćen na jednostavni križ pravokutnog presjeka s titulusom INRI, koji je sudeći prema vrsti drva (četinar) nastao poslije. Na Kristovoj je glavi žičana željezna aureola.

Raspelo je u novije vrijeme izloženo u samostanskoj zbirci. Izloženost vlazi u debelom kamenom zidu, mikroklimatske oscilacije te dugotrajna dostupnost devocijskom dodirivanju odrazili su se na stanje raspela. Iako je drveni nositelj u relativno dobrom stanju i bez vidljivih oštećenja od aktivnih drvnih nametnika, primjetne su raspukline promjera 2-4 mm. Nastale su na mjestima spojeva dijelova nositelja – poglavito na rukama, oko čvorova drva i oko kovanih čavala. Na skulpturi su primjetna i oštećenja s nedostajućim dijelovima (prsti nogu).

Drveni nositelj skulpture raspetoga Krista tretiran je lazurnim slojem špiritnog bajca (močila) crvenkastog tona. Zbog stalnog dodirivanja i čišćenja, sloj bajca se istrošio na izbočenim dijelovima, a u rezbarenim udubinama nataložio se sloj prašine i prljavštine. Takva kombinacija

daje lažni dojam namjernog bojenja, kako bi se istaknula Kristova muskulatura. Na skulpturi je uočljiv deblji sloj vrlo sjajnog recentnog laka.

U radionici dijelovi skulpture odvojeni od križa. Nakon oprašivanja nevezane nečistoće, pristupilo se kemijskom uklanjanju nakupina prljavštine. Tretirane zone impregnirane su lanenim uljem razrijeđenim u terpentinu, a potom su polirane. Svi nestabilni i odvojeni dijelovi skulpture zalijepljeni su dvokomponentnim ljepljivom uz dodatak drvenih klinova. Zatečeni kovani čavli nakon čišćenja su vraćeni na izvorno mjesto. Najveća raspuklina dodatno je sanirana umetanjem i lijepljenjem drva balse. Ljepilo je izrađeno na bazi vodene disperzije polvinil-acetata. Za rekonstrukcije je, zbog karakteristične crvenkaste boje, korišteno drvo trešnje, koje je na izvornik lijepljeno dvokomponentnim epoksidnim ljepljivom. U spoj novog ubačen je drveni klin da bi se postigla što bolja stabilnost rekonstruiranog dijela. Novi dio špiritnim je bajcom izjednačen s originalnom. U dogovoru s nadležnim konzervatorima, križ je prebojen u sivo-maslinastu boju radi što ekspresivnijeg isticanja korpusa, koji pričvršćen na križ izvornim metalnim čavlima. Pločica titulusa i aureola, za koje se utvrdilo da su nastale u novije vrijeme, nisu vraćene na raspelo.

s. a.

Slika 1. Stanje prije radova.

Slika 2. Stanje nakon radova.

Svetvinčenat

Crkva sv. Vinka

Zidne slike

Majstor Ognobenus Trevisanus, kraj 13. st.

Fresco-secco tehnika

Voditelj programa: Toni Šaina

Suradnici: Anka Čulić, Duško Čikara, Domagoj Mudronja, Jovan Kliska, Egidio Budicin, Matko Kezele, Ane Karuza, Tea Trumbić, Restavratorski center Zavoda za varstvo kulturne dediščine Republike Slovenije, Zavod za gradbeništvo Slovenije

BRJ DOSJEA: 2052/4, Rijeka, Užarska 26

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

U unutrašnjosti crkve nalaze se tri sloja zidnih oslika. Među njima je najopsežniji istarski ciklus romaničkih fresaka s kraja 13. st., rad majstora Ognobenus Trevisanusa. Freske prikazuju biblijske scene (žrtva Abelova, Navještenje, Pohodjenje, Raspeće...), kalendar (ilustracije radova po mjesecima) i scene iz života svetaca (ponajviše iz života sv. Vincenta). Zidne slike su u relativno lošem stanju, žbuka je mjestimično podbuhla, osipa se i prijeto joj otpadanje. Pigment zidnog oslika mjestimično se ljuška i otpada, a na mjestima je pulveriziran.

Sam zidni oslik prekriven je slojem prašine i prljavštine, a na pojedinim mjestima se uočavaju masne i tamne mrlje. Iako je oslik u više navrata restauriran, tada nije bio potpuno očišćen. Na pojedinim mjestima vide se ostaci naknadnih vapnenih premaza. Crkva je građevinski u zadovoljavajućem stanju, ali se u unutrašnjosti osjeća prisutnost vlage. Zbog toga se od listopada 2013. godine provodi mjerenje temperature i vlage.

Slika 1. Pogled na unutrašnjost svetišta crkve.

Slika 2. Pogled na sjevernu apsidu.

Slika 3. Probe konsolidacije zidnog oslika.

Radovi na terenu počeli su izradom fotodokumentacije zatečenog stanja, uzimanja uzoraka za laboratorijske analize, izradom grafičke dokumentacije te izradom arhitektonske snimke unutrašnjosti crkve. Zatim su postavljene male montažne skele i počelo se s preventivnom zaštitom ugroženih dijelova zidnog oslika. Preventivna zaštita sastojala se od opšivanja lakuna vapneno-pješčanom žbukom i parcijalnog injektiranja odvojenih žbukanih slojeva. Trula i neprimjerena restauratorska žbuka na pojedinim mjestima mehanički uklonjena. Uklanjanjem te žbuke otkriveni su novi slojevi povijesnih žbuka i urezani grafiti.

Nakon preventivne zaštite, u suradnji s kolegama iz Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, izvedene su probe i analiza rezultata čišćenja i učvršćivanja zidnog oslika i njezina nosioca. Na kraju su izvedeni zajednički zaključci te prijedlog konsolidacije i čišćenja zidnog oslika.

t. š.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Svetvinčenat

Crkva sv. Vinka

Drveni kip Blažene Djevice Marije s Isusom na tronu

Nepoznati autor, 17. st.

Drvo, rezbareno, polikromirano, bakreni lim, 110 x 63 x 42 cm

Voditelj programa: Silvo Šarić

Suradnici: Kristina Bin Latal, Laura Stipić Miočić, Mario Miočić

BROJ DOSJEA: 2132/1, Vodnjan - Juršići, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Drveni polikromirani kip s prikazom Blažene Djevice Marije zatečen je na kamenoj menzi lijevog bočnog zida u grobnjoj crkvi sv. Vinka u Svetvinčentu. Porijeklo i izvorni smještaj kipa nisu poznati. Stanje umjetnine bilo je izrazito loše: pojedini su dijelovi kipa bili odvojeni, dio Marijina lica od otpadanja je štitila samo kruna, drvo je bilo crvotočno s napuknućima i rasušenim spojevima, nedostajali su dijelovi skulpture (Isusovi i Marijini prsti), a slikani slojevi bili su izrazito rasušeni i odvajali su se od drvenog nosioca. Prisutna su i oštećenja slikanih slojeva, uzrokovana čavlama i naknadnim intervencijama. Pregledom umjetnine utvrđeni su višestruki preslici, a posljednji je sloj izrazito degradirao ukupni izgled umjetnine. Broj preslika bio je neujednačen i varirao je ovisno o zoni, od dva slikana sloja do sedam slikanih slojeva. Utvrđeno je postojanje prijašnjih dobro očuvanih i estetski kvalitetnijih slikanih slojeva, stoga je odlučeno ukloniti one neprikladne. Oštećenja i spojevi bili su prekriveni tvrdokornim sivim kitom, a izvorna pozlata i srebro na tronu kipa slojevima bijele i brončane uljane boje. Na sličan je način bila preslikana i haljina Blažene Djevice Marije, koja je

izvorno svijetloplave boje te pozlačena i posrebrena. Bakrene pozlačene krune preslikane su uljanom brončanom bojom. Slikani slojevi inkarnata i Marijine i Isusove kose složeniji su u usporedbi s ostatkom umjetnine. Preslici su uklanjani postupno, metodom raslojavanja od zatečenog sloja prema dubljim slojevima. Na taj je način dobiven uvid u povijesne slojeve, njihovu kvalitetu i rasprostranjenost. Različite zone kipa - inkarnat, Marijina haljina, tron ili bakrene krune zahtijevale su različite pristupe u uklanjanju slikanih slojeva. Tako je Marijina haljina bila preslikana debelim slojem boje, koja je imala i funkciju kita, s namjerom prekrivanja postojećih oštećenja. Takav slikani sloj bio je izuzetno zahtjevan za uklanjanje. Drveni nosilac je konsolidiran, a olabavljeni spojevi su ojačani. Naknadno dodani metalni dijelovi koji su štetili ili nagrđivali umjetninu (uglavnom čavli) uklonjeni su, a oni koje nije bilo moguće ili nije bilo potrebno uklanjati, zaštićeni su antikorozivnim sredstvima. Na gornjoj, desnoj strani trona zatečen je reljefni spiralni ornament (dodatno nadograđen sivim kitom) koji je izvorno pripadao poziciji lijeve donje zone, između trona i haljine kipa. Na njegovoj izvornoj

poziciji zatečen je drugi, grubo izrađen drveni element. Izvorni ornament vraćen je na svoju prvotnu poziciju, a naknadno dodani drveni element je uklonjen. Novonastala praznina popunjena je rekonstrukcijom izrađenom u lipovu drvu prema elementu koji se nalazi zrcalno na lijevoj strani trona. To je jedini rekonstruirani drveni element na skulpturi. Zone oštećenja slikanih slojeva zapunjene

su tutkalnom kredom te retuširane akvarelom. Nanesen je međulak pa završni sloj retuša lazurnim bojama. Poblata je rekonstruirana zlatom u prahu. Zbog radova na freskama u crkvi, skulptura je privremeno smještena u sakristiju župne crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Svetvinčentu.

s. š.

Slika 1. Stanje *in situ*, prije preuzimanja skulpture.

Slika 2. Stanje nakon radova.

Svib

Crkva sv. Ante Padovanskog

Zidni oslik

Secco tehnika, oko 80 cm²

Voditeljica programa: Josipa Milišić

Suradnici: Tonči Borovac, Ivana Jerković, Maja Kiršić, Antonija Gluhan

BROJ DOSJEA: 2242/1, Split, Porinova 2a

PROGRAM PREMA UGOVORU SA ŽUPOM SV. ANTE PADOVANSKOG, SVIB

Crkva sv. Ante Padovanskog sagrađena je 1747. godine kao jednobrodna građevina, pravokutnog tlocrta. Jedna je od rijetkih crkvice Dalmatinske zagore sa sačuvanim zidnim oslikom.

Istraživački radovi provedeni su 2013. godine na istočnom zidu broda crkve, iznad trijumfalnog luka. Ondje je sačuvan zidni oslik tamnoružičaste boje s naslikanim pravokutnim rasterom linija. Istraživanja su, međutim,

pokazala da se ispod njega u prethodnom sloju nalazi oslik s prikazom Bogorodice s Djetetom pod baldahinom koji je u znatno višem stupnju očuvanosti. Zbog sadržaja i vrijednosti odlučeno je da se prezentira upravo taj slikani sloj. Skinut je preslik na cijeloj površini zida, a za iduću je godinu planiran nastavak konzervatorskih i istraživanja.

j. m.

Slika 1. Istočni zid prije istraživanja.

Slika 2. Istočni zid nakon istraživanja.

Šibenik

Hrvatsko narodno kazalište

Zidni oslik u atriju

Nepoznati autor, 19. st.

Secco tehnika

Voditeljica programa: Antonija Gluhan

Suradnici: Tonči Borovac, Ivana Jerković, Josipa Milišić, Maja Kiršić, Ivana Petković, Anđela Razlog, Martina Kolar

BROJ DOSJEA: 126/1, Split, Porinova 2a

PROGRAM PREMA UGOVORU S HRVATSKIM NARODNIM KAZALIŠTEM U ŠIBENIKU

Šibensko narodno kazalište sagrađeno je 1865. godine prema projektu arhitekta Josipa Slade. Poznato je da je unutrašnjost gledališta oslikao slikar Antonio Zuccaro. Strop gledališta obnovljen je 1998. godine, a tom je prilikom u ulaznom atriju, na zidovima, stropovima i stupovima također otkriven iluzionistički oslik.

Konzervatorsko-restauratorski zahvat na oslikanim zidovima u atriju počeo je 2013. godine Hrvatski restauratorski zavod. Zahvatom je predviđeno istraživanje slikanih slojeva te zaštita oslika, posebno učvršćenje oslika na stropu koji je bio najugroženiji. Količina odobrenih sredstava i ograničeno vrijeme radova nisu bili dostatni za provođenje radova na cjelokupnom prostoru atrija, zbog čega su radovi izvođeni samo u istočnom dijelu. Cilj istraživanja

slikanih slojeva je ustanoviti zidnu dekoraciju atrija iz vremena njegova nastanka te definirati tijek i razvoj vremenski kasnijih oslika. U navedenim radovima otvoreno je deset sondi na zidovima i tri sonde na stropu. Područja otkrivenih sondi odgovaraju razinama postavljene skele te se nižu vodoravno. Preslici su uklonjeni korištenjem mehaničkih i kemijskih metoda. Statički ugroženi oslik na stropu s brojnim naprslinama i pukotinama te mrljama uzrokovanim provlaživanjem bilo je nužno stabilizirati, što je provedeno metodom sidrenja stropa drvenim štapovima. Navedenim postupkom učvršćenja postignuta je stabilnost stropa i pravilna rasprostranjenost dinamičkih i statičkih sila kojima je izložen.

a. g.

Slika 1. Pogled na atrij kazališta.

Slika 2. Detalj naslikanih ornamenata.

Šibenik

Katedrala sv. Jakova

Juraj Matejev Dalmatinac, Nikola Firentinac, 15. i 16. st.
Kamen

Voditelji programa: Marin Barišić, Mate Rošćić

Suradnici: Veljko Karić, Jovan Kliska, Ivka Lipanović, Vinka Marinković, Mladen Matijaca, Domagoj Mudronja, Duje Ordulj, Frane Oreb, Malik Palčok, Iva Paduan, Toni Paladin, Ivana Petković, Mate Pavin, Frane Prižmić, Željka Radić, Ivan Sikavica, Ana Škevin Mikulandra

BROJ DOSJEA: 82/7, 82/8, Split, Porinova 2a

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Tijekom 2012. godine započeti su istražni, probni konzervatorsko-restauratorski radovi na kamenoj plastici u unutrašnjosti prezbiterija i glavne apside katedrale sv. Jakova. Na temelju probnih radova, koja su uključivala i saznanja iz višegodišnjih konzervatorsko-restauratorskih istraživanja od kraja 1970-ih, predložene su smjernice za daljnje cjelovite konzervatorsko-restauratorske radove.

Početkom 2013. godine počela je prva faza konzervatorsko-restauratorskih radova koja je obuhvatila unutarnje oplošje glavne apside s polukupolom te bočne zidove svetišta. Potpuno je izvedeno lasersko i kemijsko čišćenje kamena. Razina čišćenja ovisi o načinu potpunog uklanjanja nečistoća i štetnih supstancija na kamenu a da se očuva prirodna patina na kamenu te svi kasniji slojevi (polikromija i pozlata), ujedno poštujući estetsko jedinstvo i integritet objekta. Istovremeno je s čišćenjem kamena obavljeno čišćenje polikromije i pozlate na kamenu uz stabilizaciju slojeva koji se osipaju. Tijekom tog čišćenja, obavljana su daljnja ispitivanja i detekcija

slojeva, a posljednja otkrića pokazala su izvornu pozlatu posvetnih križeva.

Uklanjanje cementnih nanosa na sjevernom zidu ukazalo je na izuzetno velika oštećenja kamena na tom predjelu i strukturalne probleme, stoga je angažiran statičar. Uz stručni nazor statičara, oštećeni kameni blokovi zamijenjeni su novima od prirodnog kamena. Sanirana su oštećenja prouzrokovana željeznim trnovima, spojnica i zategama. Noviji metalni elementi uklonjeni su iz kamena, dok su izvorni zadržani *in situ* uz prethodnu konzervaciju. Cementne sljubnice su potpuno uklonjene te su stavljene nove. Istodobno se s radovima u unutrašnjosti izvodila sanacija vanjske polukupole radi sprječavanja prodora vode u unutrašnjost.

Program je također uključivao izradu arhitektonskih nacrti postojećeg stanja, izradu projekta statičke sanacije katedrale, povijesno-umjetničku analizu slojeva i intervencija u središnjoj apsidi te izradu fotografskog kataloga ornamenata i klesarskih detalja.

v. ma.

Slika 1. Oštećenje na sjevernom zidu nakon uklanjanja cementa i čišćenja kamene plastike.

Slika 2. Reljef Nikole Firentinca nakon čišćenja.

Šibenik

Palača Mattiazzi

Oslík na stropu stubišta

Nepoznati autor, 19. st.

Secco tehnika, 39 m²

Voditelj programa: Tonči Borovac

Suradnici: Ivana Jerković, Antonija Gluhan, Maja Kiršić, Josipa Milišić, Ivana Petković, Anđela Razlog, Martina Kolar

BROJ DOSJEA: 1941/1, Split, Porinova 2a

PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADOM ŠIBENIKOM

Palača Mattiazzi, reprezentativna neorenesansna dvokatnica, sagrađena je 1884. godine za šibenskog poduzetnika Vicka Mattiazzija. Na stropu stubišta sačuvan je iluzionistički oslik s prikazom triju razigranih krilatih amora koji nose ružine vijence te leptira na plavoj nebeskoj podlozi s oblacima, što je uokvireno širokim rubnim vijencem.

Oslík je bio predmet hitne intervencije tijekom 2007. godine, kad je, nakon dojave o urušavanju dijela stropa, provedena djelomična sanacija. U studenome 2013. godine, nakon urušavanja još jednog dijela, pristupilo se zahvatu na cijelom stropu.

Provedeno je sidrenje cijelog stropa, posebno dijelova uz lakune i pukotine, umetanjem štapića koje žbuku povezuju s drvenom grednom konstrukcijom. Tijekom zahvata provedena su dodatna sondažna istraživanja koja

su rezultirala konačnim uvidom u slojevitost oslikanih površina. Nedvojbeno je dokazano postojanje izvornih slojeva oslika, poglavito unutar središnjeg polja, na području plavih nijansi neba, gdje je otkrivena cvjetna dekorativna kompozicija.

Dvije veće lakune nastale otpadanjem žbuke, zapunjene su primjerenom vapneno-gipsanom žbukom u dva sloja, od kojih je prvi armiran karbonskom mrežicom. Nakon prosušivanja, površina se prilagodila izvornoj teksturi u okružju i takva spremna čeka retuš. Ostatak stropa također je pripremljen za rekonstrukcijske zahvate impregnacijskim sredstvima i zaštitnim slojevima, osobito na područjima pukotina, repariranih rupica nastalih sidrenjem te pulveriziranih dijelova.

a. g.

Slika 1. Stanje prije radova.

Slika 2. Stanje nakon radova.

Šišan

Župna crkva sv. Feliksa i Fortunata

Raspelo

Nepoznati autor, 17. st. (?)

Drvo, rezbareno, polikromirano, korpus: 38,5 x 28 x 9,5 cm, križ: 98 x 46 cm

Voditeljica programa: Kristina Bin Latal

Suradnici: Mario Miočić, Silvo Šarić

BROJ DOSJEA: 2258/2, Vodnjan - Juršići, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Drveno raspelo iz Šišana pripada sakralnoj zbirci župne crkve sv. Feliksa i Fortunata. Zatečeno je u sakristiji župne crkve. Korpus je malih dimenzija, rustične izvedbe i neproporcionalan, što je vidljivo po skraćenjima savinutih potkoljenica, veće glave u odnosu na tijelo. Postavljen je na novi, neadekvatan križ. Iznad korpusa nalazi se titulus, parcijalno preslikan. Na Kristovoj je glavi aureola u obliku „tanjura“, pričvršćena čavlom. Korpus je bio višekratno preslikavan; zatečen je s parcijalnim i raslojenim preslikom loše estetske kvalitete i gubicima do drva. Vidljivi su gubici drvenog nosioca, olabavljeni i neadekvatni spojevi te oštećenja.

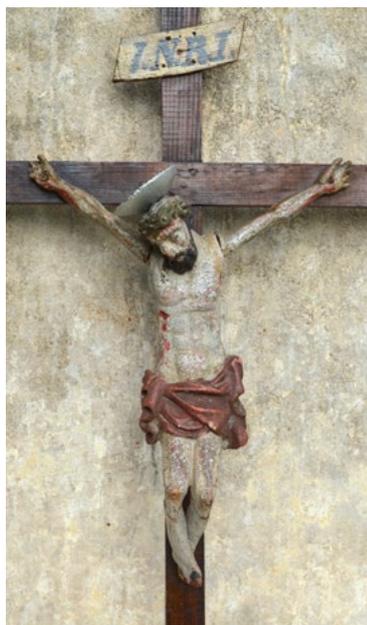
Na raspelu je izvedena dezinfekcija u reduciranom prostoru metil-bromidom. Provedena su istraživanja polikromije testovima topivosti i uzimanjem uzoraka

za izradu mikropresjeka slikanih slojeva. Zatečeno je do četrnaest slojeva na inkarnatu i osamnaest na perizomi. Uklonjen je zatečeni preslik i zadržan prvi kvalitetniji oslik. Korpus i titulus odvojeni su od križa i podlijepljena je polikromija. Odvojene su ruke i potkoljenice po spojevima i ponovo učvršćene novim tiplama. Aureola je primjerenije učvršćena drvenim klinom. Gubitak drvenog nosioca pokraj spojeva nadomješten je ispunama od piljevinskog kita. Korpus i titulus su kredirani, podslikani temperama, muzealno retuširani i zaštićeni damar lakom. Novi križ od jelovine premazan je crnom akrilnom bojom. Izrađeni su i novi klinovi na dlanovima. Korpus i titulus učvršćeni su klinovima i tiplicama za novi križ.

k. b. l.

Slika 1. Stanje prije radova.

Slika 2. Stanje nakon radova.

Otok Šolta

Trogir, Marinča rat, uvala Tatinja, otočić Polebrnjak (otok Šolta), rt Širan (otok Drvenik), brak kod otoka Drvenika, hrid Balkun (otok Čiovo), otočić Mrduja, rt Pelegrin (otok Hvar),

Antika / novi vijek

Voditelj programa: Jurica Bezak

Suradnici: Igor Mihajlović, Pavle Dugonjić

BROJ DOSJEA: 1932, Zagreb, Cvijete Zuzorić 43

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Tijekom treće faze realizacije programa rekognosciranja podmorja Splitsko-dalmatinske županije pregledano je osam lokacija u akvatoriju otoka Šolte, Drvenika i Hvara. Najvažniji rezultat te faze je pronalazak novog i dosad nepoznatog antičkog brodoloma na poziciji Marinča rat na jugozapadnoj strani otoka Šolte. Tipološkom analizom fragmenata amfora koji su izvađeni s lokaliteta, utvrđeno je da je teret s lokaliteta hispanškog porijekla. Iako je na novootkrivenom lokalitetu provedeno samo jedno ronjenje, nalazi djelomično sačuvanih amfora tipa Dressel 20 i Dressel 10 omogućuju preliminarnu dataciju brodoloma u 1. - 2. stoljeće. Na lokacijama u uvali Tatinja na otoku

Šolti i kod otočića Mrduja pronađene su dvije amfore tipa LR 1 iz 5./6. st., a kod rta Širan na otoku Drveniku jedna amfora tipa Dressel 6 A iz 1. st. pr. Kr./1. st. koja ima radio-nički žig. Pregledom podmorja kod otočića Polebrnjak na zapadnoj strani otoka Šolte pronađene su olovna i kamena prečka antičkih sidara, koje su tragovi intenzivne plovidbe i sidrenja u akvatoriju. U blizini hridi Balkun kod otoka Čiova obavljen je stručni uviđaj na olupini zrakoplova o kojoj ne postoji službena dokumentacija. Pronađeni ostaci zrakoplova uništeni su i nerazpoznatljivi, tako da nije bilo moguće ustanoviti tip, starost i porijeklo zrakoplova.
j. b.

Slika 1. Olovna prečka antičkog sidra, otok Polebrnjak.

Slika 2. Dio amfore Dressel 20, Marinča rat, otok Mrduja.

Štrigova

Nalazište Štrigovčak

Kasni srednji vijek / novi vijek

Voditeljica programa: Marijana Krmpotić

Suradnici: Anja Bendeković, David Bergant

BROJ DOSJEA: 2285, Zagreb, Kožarska 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Arheološko nalazište Štrigovčak smješteno je na istoimenom brdu koje se uzdiže južno od naselja Štrigova. Povijesni izvori svjedoče kako je od 14. do 16. st. na tom položaju bila srednjovjekovna utvrda, čiji ostaci sredinom 18. st. više nisu bili vidljivi. Od 9. do 20. rujna 2013. godine provedena su probna arheološka istraživanja na sjevernom platou ne bi li se utvrdilo stanje ostataka utvrde. Otvoreno je pet sondi ukupne površine 90 m², od kojih četiri na samome platou, a jedna na zapadnim obroncima. Konstatirano je da je utvrda obuhvaćala cijeli sjeverni plato Štrigovčaka. Nađeni su ostaci vapnene podloge za

podnicu koja je postavljena na sloj nabijenog šljunka te ostaci nekadašnjeg opločenja poda od manjeg pločastog kamenja. Na istočnom rubu platoa evidentirani su ostaci strukture izgrađene od lomljenog kamenja i veziva s većim udjelom šljunka, dok je na zapadnom obronku zabilježeno urušenje obrambenog zida. Ostaci utvrde izrazito su devastirani zbog eksploatacije ležišta pijeska i šljunka na lokalitetu te kamenja iz zidova utvrde kao građevnog materijala, a kulturni su slojevi erodirali pa pokretni arheološki nalazi gotovo potpuno nedostaju.

m. k.

Slika 1. Položaj sondi 2013. godine.

Slika 2. Sonda S-4 s vapnenom podlogom za podnicu, pogled s juga.

Topusko

Park Opatovina, položaj nekadašnje cistercijske opatije sv. Marije

Kasni srednji vijek

Voditeljica programa: Ana Azinović Bebek

Suradnik: Andrej Janeš

BROJ DOSJEA: 1093, Zagreb, Kožarska 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

U sklopu programa konzervatorskih istraživanja, restauratorskih radova na obnovi kamene plastike i nastavku radova na konstruktivnoj i građevinskoj sanaciji zapadnog portala crkve sv. Marije u Topuskom, istražene su dvije probne sonde na prostoru unutrašnjosti crkve. Istraživanja su trajala pet radnih dana, od 14. do 18. listopada 2013. Cilj istraživanja bio je utvrditi visine poda u crkvi, od čega je pod napravljen te u kolikoj su mjeri očuvani stupovi sjeverne kolonade. Sonda 1 otvorena je na istočnoj polovici sjevernog broda. Na dubini od oko 60 cm od današnje hodne površine parka pronađen je pod od kamenih ploča. U sondi 1 evidentirano je šest grobnih cjelina, od kojih je jedna istražena.

Sonda 2 otvorena je na pretpostavljenom mjestu stupa sjeverne kolonade. Istražena je južna polovica baze stupa velikih dimenzija (oko 2 x 1 m). Uz bazu stupa s južne strane položena je zidana, svodena grobnica s jednim pokojnikom.

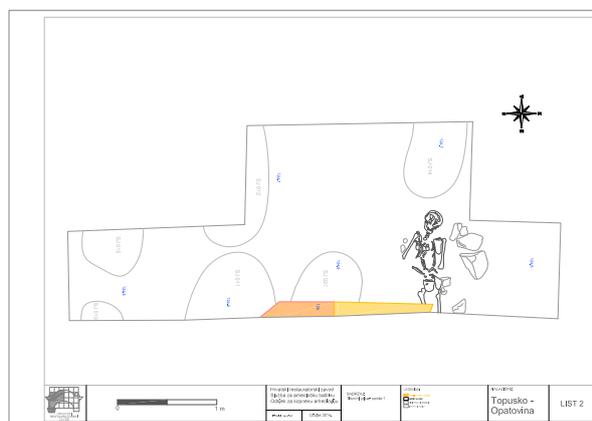
Slika 1. Sonda 2, 3D model grobnice.

Slika 2. Sonda 1, položaj groba 1 i grobnih raka.

Prilikom istraživanja prikupljen je i pokretni arheološki materijal. Nađeno je nekoliko ulomaka uporabne keramike te veća količina opečnih podnih pločica, željezni čavli, ulomci uglavnom prozorskog stakla te jedanaest komada obrađenog kamena.

Istraženim sondama potvrđeno je postojanje ukopa na prostoru samostanske crkve. Posebno je važna činjenica da velik dio samostana nije uništen kasnijim intervencijama u parku Opatovina. Ovogodišnji nalazi ukazuju na potrebu cjelovitog konzervatorskog pristupa u istraživanju crkve i samostana. Arheološkim istraživanjem bit će moguće doći do velikog broja kamenih ulomaka arhitektonskih profilacija koje će nam pomoći u tumačenju i interpretiranju graditeljskih faza toga vrijednog spomenika kulture, ali i prve cistercijske zajednice na tlu Hrvatske.

a. a. b.

Topusko

Zgrada bivše Žandarmerije

Sredina 19. st., dogradnja poč. 20. st.

Voditeljica programa: Ana Škevin Mikulandra

Suradnici: Edita Šurina, Duško Čikara, Miroslav Jelenčić, Branimir Rašpica, Anka Čurić, Krasanka Majer Jurišić, Domagoj Mudronja, Mirjana Jelinčić, Natalija Vasić, Jovan Kliska

BROJ DOSJEA: 2289, Zagreb, Ilica 44/1

PROGRAM PREMA UGOVORU S OPĆINOM TOPUSKO

Zgrada bivše Žandarmerije nalazi se u sjeveroistočnom dijelu Topuskog, u Školskoj ulici. Sagrađena je sredinom 19. stoljeća, u vremenu pojačane izgradnje i urbanizacije Topuskog, a karakterističan je primjer građevina za smještaj vojnih časnika na području Vojne krajine.

Zgrada je samostojeća prizemnica s visokim potkrovljem, zaključena dvostrešnim krovom na „lastavicu“, prekrivenim ravnim crijepom. Građena je od kamena u donjim zonama i od opeke u gornjim, s velikim uglovnim klesancima, te je ožbukana. Osnovni tlocrt je izduženi pravokutnik s kraćim, naknadno prigradenim trijemom uz duže pročelje. Prostor prizemlja je grupiran u dva niza manjih pravokutnih prostorija. Izvorni tlocrtni raspored nije sačuvan.

Konzervatorska istraživanja i dokumentacija zgrade izrađeni su u svrhu projekta uređenja Školskog parka u Topuskom, koji obuhvaća prezentaciju arheološkog nalazišta, graditeljske i parkovne baštine te prirodne baštine s izvorima termalne vode. Zgrada je namijenjena edukativnim, muzejskim i turističkim aktivnostima.

Na zgradi su provedena konzervatorsko-restauratorska istraživanja koja su obuhvatila povijesno-umjetnička i arhivska istraživanja, pregled stanja građevine, izradu arhitektonske dokumentacije postojećeg stanja (Vektra d.o.o, Varaždin), fotodokumentaciju, sondiranje unutrašnjosti i pročelja zgrade. Utvrđena je stratigrafija obojenja zidova, ispitane su vrste žbuka i građa. Provedeno je također istraživanje ranijeg prostornog rasporeda, veličine i oblika otvora zgrade te građevinske konstrukcije. Provedena su laboratorijska ispitivanja vrste kamena i sastava žbuka. Izrađena je Posebna geodetska podloga prema odredbama Zakona o prostornom uređenju i gradnji. Radovima su prethodile pripreme (raščišćavanje terena od vegetacije) koje je obavila Općina Topusko. Rezultati istraživanja zajedno s prijedlogom prezentacije i smjernicama za obnovu prikazani su u elaboratu konzervatorsko-restauratorskih istraživanja.

e. š.

Slika 1. Sjeveroistočno pročelje Žandarmerije nakon čišćenja od vegetacije.

Slika 2. Pogled na Žandarmeriju sa zapada.

Trakošćan

Dvorac Trakošćan

1. Nepoznati časnik, nepoznati autor, 2. polovica 18. st., ulje na platnu, 91,5 x 74 cm
2. Nepoznati časnik, nepoznati autor, 2. polovica 18. st., ulje na platnu, 90,5 x 74,5 cm
3. Mlada djevojka s bijelom maramom, Julijana Erdödy Drašković, druga polovica 19. st., ulje na platnu, 50 x 39 cm
4. Leopold I. Habsburg, nepoznati autor, oko 1670., ulje na platnu, 94 x 75 cm
5. Portret nepoznate žene, nepoznati autor, 18. st. (?), ulje na platnu, 62 x 50 cm

Voditeljica programa: Marina Đurović

Suradnici: Marko Begović, Mirela Mateljak, Sanda Milošević, Jurica Škudar

BRJ DOSJEA: 8156 (1), 8157 (2), 8158 (3), 8159 (4), 8160 (5), Zagreb, Kneza Mislava 18

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Dva portreta nepoznatih časnika dio su cjeline od četrdesetak časničkih portreta smještenih u Dvorcu Trakošćan u Sobi s portretima časnika. Manji dio njih bio je izložen na izložbi „Od svagdana do blagdana; Barok u Hrvatskoj“ održanoj u Muzeju za umjetnost i obrt 1993. godine u Zagrebu. Slike su datirane u 18. stoljeće. Monografija muzeja „Trakošćan, burg-muzej“ iz 2007. godine donosi podatak da su portreti vjerojatno djelo Johanna Michaela Millitza i njegove škole. Sustavnim radom na toj cjelini restaurirano je više od polovice časničkih portreta i pripadajućih drvenih, rezbarenih ukrasnih okvira.

Mlada djevojka s bijelom maramom, rad Julijane Erdödy Drašković, dio je stalnog postava muzeja. Na slici je prikazana mlada djevojka u bijeloj haljini s bijelom maramom pod kojom duga crna valovita kosa pada po prednjoj strani haljine. Zbog trusnosti i osipanja boje i preparacije, slika je konsolidirana, a zatim je s površine uklonjena nataložena nečistoća i požutjeli lak. Budući da su na mnogim mjestima, najviše u središnjem dijelu slike, otpali komadići boje i preparacije, rekonstruirana je osnova i slikani sloj. S ukrasnog okvira uklonjen je kruti sloj nataložene prašine.

Portret *Leopold I. Habsburg* slikan je na tamnosmeđoj pozadini s figurom prikazanom u poluprofilu, do pojasa. Slika je bila dublirana, a zatim i nalijepljena na drveni podokvir. Promijenjen joj je bio format (povećana je vjerojatno radi prilagođavanja veličini ukrasnog okvira koji je u međuvremenu izgubljen), čime je narušena ravnoteža kompozicije slike. Rekonstrukcije slikanog sloja iz prethodnih intervencija jako su potamnjele, a slikani sloj bio

je vrlo rasušen. Tijekom konzervatorsko-restauratorskog zahvata slici je vraćen izvorni format.

Portret nepoznate žene vjerojatno je prikaz venecijanske kurtizane. To sugeriraju njezina raskošna rokoko haljina, nakit i ukrasi za kosu, a potvrđuje naknadno otkriveni natpis u donjem dijelu slike *M. (mula - djevojka) VENETA*. Nakon prijašnje restauratorske intervencije, u kojoj je slika bila dosta preslikana (lice, nakit, natpis u dnu slike), slika je pretrpjela teže mehaničko oštećenje - u središnjem dijelu nalazila se razgranata poderotina platna koja se protezala preko lica i vrata portretirane dame. Tako oštećena, slika je godinama ležala u depou muzeja, na sreću dobro zaštićena i u odličnim mikroklimatskim uvjetima. Nakon konsolidacije boje, osnove i nosioca, slika je izravnata, a na mjestima perforacija i velike poderotine napravljena je rekonstrukcija nosioca. Prije uklanjanja alteriranih slojeva preslika i laka, rekonstruiran je sloj preparacije kako bi se dodatno učvrstili rijetki ostaci izvornog slikanog sloja na najoštećenijim mjestima. Slika je dublirana novim platnom i napeta na odgovarajući podokvir. Potpuna rekonstrukcija slikanog sloja provedena je samo na mjestima gdje je bilo dovoljno podataka za imitaciju izvornog slika-rea rukopisa, dok je na ostalima izveden samo podslik u lokalnom tonu. Taj je konzervatorsko-restauratorski zahvat plakatom predstavljen 2014. na Susretu restauratora u Ljubljani, a takav će plakat biti izložen uz sliku i u Dvorcu Trakošćan, na izložbi restauriranih umjetnina koju će muzej organizirati.

m. đ., s. m., j. p.

Slika 1. *Portret nepoznate žene*, stanje prije radova.

Slika 2. *Portret nepoznate žene*, stanje nakon radova.

Slika 3. *Leopold I. Habsburg*, tijekom radova.

Slika 4. *Leopold I. Habsburg*, stanje nakon radova.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Slika 4

Trsteno

Ljetnikovac Gučetić

15. st., obnove od 17. do 19. st.

Voditeljica programa: Krasanka Majer Jurišić

Suradnici: Anka Čurić, Ivana Drmić, Edita Šurina, Dijana Požar, Domagoj Mudronja, Vinka Marinković, Tomica Paradi, Stijepo Jukić, Petra Pivac Nodilo, Nikolina Vukanović Urljević, Lucija Vuković, Ana Marinković, Marija Bošnjak, Mirjana Jelinčić, Marijana Fabečić, Andrea Šimunić, Martina Wolff Zubović, Marin Barišić, Natalija Vasić

BROJ DOSJEA: 1428, Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S HRVATSKOM AKADEMIJOM ZNANOSTI I UMJETNOSTI

Hrvatski restauratorski zavod je, temeljem ugovora s Hrvatskom akademijom znanosti i umjetnosti, počeo program konzervatorsko-restauratorskih istraživanja ljetnikovca Gučetić (Gozze) u Trstenom koji je dio Arboretuma HAZU-a.

Gučetićevo ljetnikovac sagrađen je potkraj 15. stoljeća i smatra se najranijim primjerom ladanjske arhitekture dubrovačkog područja na kojem se pojavljuju samo renesansni oblici. Iako se smatralo da je ljetnikovac u cijelosti srušen u potresu 1667. godine, provedenim istraživanjima pokazalo se da je njegova arhitektura u izvjesnoj mjeri ipak sačuvana, a današnji je izgled rezultat uređenja u 18. i 19. stoljeću.

Konzervatorsko-restauratorska istraživanja provedena su u dvije faze: u studenome 2012. i u svibnju 2013. godine.

Obuhvatila su povijesno-umjetnička i arhivska istraživanja te konzervatorsko-restauratorska istraživanja s pregledom stanja zgrade i izradom fotodokumentacije. Sondirane su prostorija podruma, prizemlja, kata i potkrovlja, obavljena su ispitivanja zidnih obojenja i oslika, žbukanih slojeva i pigmenata, kao i ispitivanja kamena, drvenine, okova te podnih obloga.

U skladu s dobivenim podacima, izrađeni su grafički prilozi i prateća dokumentacija.

Rezultati svih navedenih istraživanja, zajedno s tekstom o povijesti gradnje i arhitektonskim karakteristikama ljetnikovca, prijedlogom prezentacije i smjernicama za obnovu, predstavljeni su u *Elaboratu konzervatorsko-restauratorskih istraživanja ljetnikovca Gučetić (Gozze) u Trstenom*.
k. m. j.

Slika 1. Južno pročelje ljetnikovca.

Turčišće

Lokalitet Gradišće II

Prapovijest

Voditeljica programa: Marijana Krmpotić

Suradnici: Lea Čataj, Mario Zaccaria

BROJ DOSJEA: 2284, Zagreb, Kožarska 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Arheološki lokalitet Gradišće II nalazi se sjeveroistočno od zaseoka Dvorišće, danas dijela naselja Turčišće. Smješten je na blago povišenom dijelu ravnice, omeđen na jugu rječicom Trnavom, a na sjeveru potokom Crni jarak. Površinski nalazi ukazivali su na to da se na tom položaju nalazi prapovijesni lokalitet. Kako bi se odredio karakter i opseg nalazišta, provedena su probna arheološka istraživanja od 30. rujna do 18. listopada 2013. godine u sklopu kojih je otvoreno šest sondi ukupne površine 96,5 m². Utvrđeno je da se na tom položaju nalazi višeslojno arheološko nalazište naseobinskog karaktera, čiji je istočni dio devastiran poljoprivrednim radovima, dok se prema zapadu nalazište prostire na šumom obraslu površinu koja nije bila obuhvaćena ovogodišnjim istraživanjima.

Slika 1. Plan sondi 2013. godine.

Slika 2. Zapuna eneolitičke jame SJ 05 u sondi S-2.

Najstariji nalazi su tri manja objekta, vjerojatno otpadne jame, evidentirana na južnom dijelu istražene površine, bliže Trnavi. Radiokarbonskom analizom uzorka ugljena datirane su u razdoblje srednjeg eneolitika, a na osnovi tipologije keramičkog materijala mogu se pripisati nositeljima najstarije faze badenske kulture. Sljedeći horizont naseljavanja datira iz razdoblja kasnog brončanog doba. Ulomci keramičkih posuda kulture polja sa žarama potječu isključivo iz najvišeg, preoranog sloja na krajnjem zapadnom dijelu istražene površine. Na nalazištu su najzastupljeniji nalazi mlađeg željeznog doba, no intaktni su kulturni slojevi te faze naseljavanja utvrđeni samo uz rub šume.

m. k.

Turčišće

Nalazište Močvare, Lug

Prapovijest

Voditeljica programa: Marijana Krmpotić

Suradnici: Lea Čataj, Mario Zaccaria, Gearh d.o.o.

BROJ DOSJEA: 2284, Zagreb, Kožarska 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Arheološko nalazište Turčišće - Močvare, Lug smješteno je istočno od naselja Domašinec i Turčišće. S južne strane nalazišta teku Crni potok i rječica Trnava. Riječ je o stariježeljeznodobnoj nekropoli tumula ubiciranoj 1977. godine. Danas su vidljiva samo dva tumula, čija je istraživanja 1978. (tumul I) i 1986. godine (tumul III) proveo Muzej Međimurja. Kako spomenutim istraživanjima nije obuhvaćena cijela površina plašta tumula, tijekom 2013. godine provedena su geofizička istraživanja (Gearh d.o.o.). Preliminarni rezultati ukazivali su na postojanje stanovitih anomalija na južnom dijelu plašta tumula III, radi čije su provjere provedena revizijska arheološka iskopavanja. Otvorene su dvije sonde ukupne površine

47,5 m². U prvoj sondi, ispod plašta tumula III, utvrđeni su ostaci ranobrončanodobnog naselja. Istražena su dva ukopana objekta s licenskom keramikom. U drugoj sondi, smještenoj sedam metara istočno od prve, uz sam rub plašta tumula III, nađeni su ostaci paljevinskog groba mlađeg željeznog doba. Grob je vrlo plitak pa je najvećim dijelom devastiran oranjem, a materijal iz groba je razvučen. Budući da je paljevinski grob iz istog razdoblja evidentiran u neposrednoj blizini, kao sekundarni ukop u tumulu I, može se pretpostaviti da je na tom položaju smještena i mladežheljeznodobna nekropola.

m. k.

Slika 1. Dno zapune ranobrončanodobnog objekta SJ 05/06 i ulomak posude s licenskim ukrasom.

Slika 2. Zapuna mladežheljeznodobnog paljevinskog groba SJ 12/13 i detalj iz groba.

Varaždin

Franjevačka crkva

Metalni arheološki nalazi

Novi vijek

Voditelj programa: Mihael Golubić

BROJ DOSJEA: 223/37, Zagreb, Kamenita 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADSKIM MUZEJOM VARAŽDIN

Tijekom 2013. godine provedeni su konzervatorski i restauratorski radovi na arheološkim nalazima pronađenim na trgu kod franjevačke crkve u Varaždinu. Dovršeno je konzerviranje i restauriranje pet brončanih medaljica. Predmeti su čišćeni mehanički, tretirani *benzotriazolom*

zbog zaustavljanja procesa korozije, a zatim zaštićeni lakom *Paraloid B72* i voskom *Cosmoloid*. Svi radovi popraćeni su pisanom i fotografskom dokumentacijom.

m. go.

Slika 1. Medaljica, stanje prije radova.

Slika 2. Medaljica, stanje nakon radova.

Varaždin

Franjevački samostan sv. Ivana Krstitelja

1. Ezop, Izaija Gasser, 18. st., ulje na platnu, 71 x 64,5 cm
2. Homer, Izaija Gasser, 18. st., ulje na platnu, 72 x 65 cm
3. Sveti Ladislav, nepoznati autor, 18. st., ulje na platnu, 133 x 98 cm
4. Immaculata / Sv. Mihovil, nepoznati autor, 18. st., ulje na platnu, 87 x 57 cm

Voditelj programa: Zoran Durbić

Suradnica: Irina Šadura

BROJ DOSJEA: 8180 (1), 8181 (2), 8182 (3), 8183 (4), Zagreb, Zmajevac 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Dvije slike, portreti grčkih filozofa Ezopa i Homera, djelo su franjevačkog slikara laika Izaije Gassera. Njegov slikarski rad je prema zapažanjima dr. sc. Mirjane Repanić Braun mješavina vlastite interpretacije rokokoa i kasnobaroknog klasicizma. Poput slikara Blaža Grubera, baštinik je štajerske barokne slikarske škole. Njegova se djelatnost veže uz samostane u Čakovcu, Koprivnici, Kloštar Ivaniću i Ormožu, odakle je nakon ukinuća samostana dosta slika premješteno u franjevački samostan u Varaždinu. Portreti *Ezop* i *Homer* dio su ciklusa portreta grčkih filozofa koje su zajedno sa slikama svetaca nepoznatih autora iz 18. stoljeća izložene na zidovima hodnika franjevačkog samostana u Varaždinu.

Djela istog autora, *Ezop* i *Homer*, tehnološki su identično izvedena. Kako bi se spriječilo otpadanje trusnih slojeva, poledine i lica slika premazani su otopinom *Plexsisola*. Vrlo tanki i blago oksidirani sloj laka potpuno je uklonjen. Nekoliko manjih perforacija u platnu zatvoreno je umecima novih komada platna, a potom su sva oštećenja i nedostajući dijelovi podloge zapunjena akrilnim kitom. Slike su potom dublirane novim platnom te napete na nove podokvire. Retuš je u sloju podloge izveden akvarelnim bojama, slike su lakirane damar lakom te završno

retuširane bojama *Maimeri*. Na poledinu slika postavljen je zaštitni karton.

Slika *Sveti Ladislav* zaštićena je s lica i poledine te skinuta s podokvira. Izvedene su probe uklanjanja oksidiranog sloja laka koji je zatim s preslikom zatečenim u pozadini lika sv. Ladislava očišćen primjerenim otapalom. Veća poderotina platna V-oblika u desnom dijelu slike zakrpana je umetanjem intarzija. Potom su sva oštećenja podloge, kao i zakrpana područja, zapunjena akrilnim kitom. Slika je dublirana novim platnom te napeta na novi podokvir. Zakitana mjesta podložena su akvarelnim bojama, slika je zaštićena slojem damar laka i zatim je izvedena završna faza retuša bojama *Maimeri*. Na poledinu je postavljen zaštitni karton. Ukrasni je okvir stolarski konsolidiran, očišćen od prljavštine, manja su oštećenja zapunjena kitom, a unutarnja je letva pozlačena.

Oval *Immaculata / Sv. Mihovil* dvostrano je naslikan. Podokvir je ujedno i ukrasni okvir koji je rastavljen da bi se slika mogla odvojiti. S objiju strana slika je konsolidirana otopinom *Plexsisola*. Izravnata je na toplinskome stolu. Jače oksidirani lak je u cijelosti očišćen s objiju strana. Na mjestima perforacija umetnute su intarzije platna i precizno spojene. Mnogo manjih oštećenja osnove, kao

i intarzije platna, zapunjene su akrilnim kitom. Da bi se slika mogla ponovo napeti na okvir, izvedeno je ojačanje rubova platna dodacima novih traka platna (*strip-lining*). Na kit je nanescena podloga retuša akvarelnim bojama. Manja oštećenja na ukrasnom okviru su zakitana te retuširana

crnom bojom. Slika je potom napeta u jednu polovicu okvira, dok je druga polovica spojena drvenim tiplama. S objiju je strana slika lakirana damar lakom te završno retuširana bojama *Maimeri*.

z. d.

Slika 1. *Homer*, stanje prije radova.

Slika 2. *Homer*, stanje nakon radova.

Slika 3. *Sv. Ladislav*, stanje prije radova.

Slika 4. *Sv. Ladislav*, stanje nakon radova.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Slika 4

Varaždin

Gradski muzej Varaždin

1. Castanowitz Croatia Propugnaculum, Georg Hoefnagel, 1617., bakrorez, ručno koloriran, 40,1 x 53,3 cm
2. Belgrado met syn slot en voor-steeden stormenderhand veroverd door de keyserlyke machten den 6 sept: 1688., Romeyn de Hooghe, 1688., bakrorez, 46 x 57,7 cm
3. Die Gerbermühle bey Frankfurt am Main, Franziska Redelsheimer, 1903., litografija, 54,9 x 69,8 cm
4. Gejša s vazom, Eishi Hosoda, 18. st., japanski drvorez, 31 x 22 cm
5. Gejša s pratljom, Eishi Hosoda, 18. st., japanski drvorez, 36 x 23,5 cm
6. Le remouleur, Jacques Philippe Le Bas, 1735., bakrorez, 28,4 x 39,1 cm
7. Aratasi jelenet, Engerth Vilmos, prema slici Marka Karolya, 1864., litografija, 63 x 89 cm
8. Alt Wien – Universitätsplatz, Max Pollak, prva polovica 20. st., bakropis u boji, suha igla, 52 x 68 cm

Voditeljica programa: Daniela Ratkajec

Suradnici: Andreja Dragojević, Marta Budicin, Jovan Kliska, Natalija Vasić

BROJ DOSJEA: 8123 (1), 8124 (2), 8125 (3), 8126 (4), 8127 (5), 8128 (6), 8129 (7), 8130 (8), Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Program je u 2013. godini obuhvatio cjelovite konzervatorsko-restauratorske radove na osam umjetnina na papirnom nosiocu iz Zbirke slika, skulptura, grafika i crteža Galerije starih i novih majstora. Zbirka sadrži više od 2400 grafičkih listova i tridesetak mapa, a grafike datiraju od 16. do 20. stoljeća.

Radovi su počeli dokumentiranjem zatečenog stanja umjetnina. Izmjerena je pH-vrijednost papirnog nosioca svakog djela kako bi se stekao bolji uvid u stanje i stabilnost. Odgovarajuće metode konzervatorsko-restauratorskih postupaka određene su ovisno o zatečenom stanju papirnih nosilaca i postojanosti izvedbene tehnike. Rad na grafikama počeo je suhim čišćenjem, odnosno otpišivanjem lica i poledine specijalnim kistom, spužvom i gumicom, a za osjetljive i najoštećenije dijelove korišteno je brisaće sredstvo u prahu Document cleaning powder. Zatim se pristupilo odvajanju zatečenih podloga kojima su pojedine grafike bile podlijepljene. Grafika Belgrado met syn slot en voor-steeden stormenderhand veroverd door de keyserlyke machten. den 6 sept: 1688 bila je s poledine podlijepljena tankim papirom, a na mjestima poderotina nalazile su se neodgovarajuće zakrpe od industrijskog papira. Zahtjevnije je bilo uklanjanje neodgovarajućih

podloga na dva japanska drvoreza iz 18. stoljeća, Gejša s vazom i Gejša s pratljom, koji su pripisani poznatom japanskom majstoru Kitagawi Utamaru. Poteškoće su nastale zbog toga što je izvorni, izrazito fini i tanki japanski papirni nosilac, dodatno degradiran kiselom kartonskom podlogom, bio mjestimično zalijepljen sintetskim ljepljivom za podlogu. Sam proces odvajanja od kartonske podloge trebalo je izvoditi izrazito oprezno, skalpelom i tamponima s otapalom, da bi se papirni nosilac još više opustio. Postupno je ovlaživan i agar-agar gelom koji ne prodire naglo kroz vlakna papira te ga čini podatnijim za manipulaciju. Usporedno s radovima istraživala se tehnika izrade japanskog drvoreza Ukiyo iz žanra japanskog slikarstva i grafike u kojem prevladava slavljena ljepota življenja, prirode i ženske ljepote, a poznat je i pod nazivom „plutaјуći svijet“. Usporedbom formalnih elemenata, kaligrafski izvedenih potpisa te pečata majstora na dva drvoreza iz Gradskog muzeja Varaždin s djelima majstora Kitagawe Utamara, nije potvrđena analogija u stilu i načinu kaligrafske izvedbe potpisa majstora Utamara s drvorezima iz GMV-a. Daljnjim istraživanjem potpisa i pečata japanskih majstora drvoreza Ukiyo, drvorezi su pripisani majstoru Eishiju Hosodi (1756.-1829.), što je i potvrđeno zatečenom

Nastavak kataloške jedinice na sljedećoj stranici ►

signaturom „Yeishi“, koja je ispisana olovkom u donjem lijevom kutu kartonske podloge drvoreza Gejša s pratnjom, dok je druga signatura „Eishi“, također ispisana olovkom, zatečena u lijevom gornjem kutu, na poleđini papirnog nosioca drvoreza Gejša s vazom. Oba su drvoreza pomno očišćena od zaostalih nakupina sintetskog ljepila.

Usljedila je faza mokrog čišćenja. Grafike su uranjane u otopinu vode i etanola, izuzev djela *Castanowiz Croatia Propugnaculum*, s obzirom na to da je bakrorez dodatno ručno koloriran. Grafike su zatim podvrgnute postupku neutralizacije, uglavnom mokrim postupkom ili metodom *Bookkeeper* - raspršivanjem magnezijeva oksida na lice i poleđinu. Usljedila je konsolidacija poderotina, pregiba i nedostajućih dijelova japanskim i europskim ručno rađenim papirom i celuloznim ljepilom; potom su grafike

vlažene i podvrgnute ravnanju. Djelo *Gejša s pratnjom* podlijepljeno je cijelom površinom poleđine japanskim papirom s obzirom na to da je cjelina izvornika bila u velikoj mjeri narušena višestrukim poderotinama i nedostajućim dijelovima. Konsolidacija poleđine izvedena je celuloznim ljepilom i japanskim papirom izrezanim na manje četvrtaste formate (oko 11 x 13 cm), koji su lijepljeni na poleđinu tako da se neznatno preklapaju preko margina, čime je postignuto razbijanje napetosti koju često izaziva dodavanje novog sloja na izvorni papirni nosilac. Minimalnim retušem, zatečena površinska oštećenja na svim djelima usklađena su u cjelinu. Nakon završetka radova, sve su grafike pohranjene unutar opreme za pohranu od beskiselinskog muzejskog kartona te vraćene vlasniku.

d. r.

Slika 1. Gejša s pratnjom, stanje prije radova.

Slika 2. Gejša s pratnjom, stanje nakon radova.

Varaždin

Gradski muzej Varaždin

Devocionalije:

1. Sv. Franjo Ksaverski (GMV 65970), nepoznati autor, 18. st., drvo, polikromirani i ukrućeni papir, kolorirani vosak, tkanina
2. Relikvijar u obliku raspela (GMV KPO 2151), nepoznati autor, 18. st., svila, kolorirano staklo, metalne i biserne perlice, vez pozlaćenom žicom, staklo, kolorirana grafika, ljepenka, ukrasna traka
3. Bijeg u Egipat, nepoznati autor (GMV KPO 430), 18. st., pozlaćena i posrebrena žica, ukrućena svila i papir, aplikacije, pozlaćeni i polikromirani lim, akvarel na papiru, raznobojna stakalca i perle
4. Bogorodica u zvonolikom plaštu (GMV KPO 1433), nepoznati autor, 18. st., ukrućeni papir, svila, brokatna tkanina, kolorirana grafika, posrebrena metalna žica, ljepenka
5. Relikvijar s redovnicom kapucinskih klarisa (GMV KPO 1364), nepoznati autor, 18. st., obojeni vosak, pozlaćena i posrebrena žica, raznobojno staklo i perlice, drvo, ukrućeni papir
6. Relikvijar s prikazom sv. Franje Asiškog (GMV KPO 1363), nepoznati autor, 18. st., obojeni vosak, pozlaćena i posrebrena žica, raznobojno staklo i perlice
7. Sveta Magdalena (GMV KPO 44588), nepoznati autor, 18. st., polikromirani vosak, pozlaćena i posrebrena žica, papir, drveno postolje, stakleno zvono
8. Sveti Petar (GMV KPO 44589), nepoznati autor, 18. st., polikromirani vosak, pozlaćena žica, papir, drveno postolje, stakleno zvono
9. Dijete Isus i anđeo (GMV KPO 2853), nepoznati autor, 18. st., polikromirani vosak, pozlaćena metalna žica, papir, drveno postolje polikromirano, stakleno zvono
10. Svetica (GMV KPO 1429), nepoznati autor, 18. st., polikromirani vosak, pozlaćena i posrebrena žica, drveno postolje, stakleno zvono
11. Raspeće (GMV KPO 2530), nepoznati autor, 19. st., polikromirani vosak, drvo, pozlaćena i posrebrena žica, drveno postolje
12. Madona s Isusom u modrom plaštu (GMV KPO 2525), nepoznati autor, 19. st., ukrućeni polikromirani papir, srma, vosak oblikovan u kalup, posrebrena žica, drvo, tkanina, stakleno postolje i stakleno zvono
13. Bogorodica s Isusom pod baldahinom (GMV KPO 2098), nepoznati autor, 19. st., drvo, rezbareno, šelakirano, drveno postolje, stakleno zvono

Voditeljica programa: Venija Bobnjarić-Vučković

Suradnici: Dunja Vedriš, Stanko Kirić, Maja Vrtulek, Štefica Nemeč Panić

BROJ DOSJEA: 47.1.5., Ludbreg, Trg Sv. Trojstva 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADSKIM MUZEJOM VARAŽDIN

Tijekom 2013. godine Restauratorski centar Ludbreg sudjelovao je u projektu Gradskog muzeja u Varaždinu na pripremi muzejskih predmeta za izložbu „Vjera, ufanje, ljubav“. Na osam minuciozno izrađenih skulpturica od voska i ukrućenog papira provedeni su preparatorsko-konzervatorski radovi kako bi se skulpturice, nakon duljeg vremena u mračnim prostorima depoa, pripremile za prvo pojavljivanje u javnosti.

Skulpturice pripadaju zbirci devocionalija, a predstavljaju likove svetaca, anđela, Bogorodice s Isusom i raspeća. One su, kao i svete sličice, služile za iskazivanje pobožnosti kod kuće. Veličine samo desetak centimetara, najčešće su modelirane od obojenog voska ili ukrućenog papira, bogato ukrašene i smještene unutar staklenog zvona na drvenom

tokarenom postolju. Datirane su u 18. stoljeće i prvu polovicu 19. stoljeća, a najvjerojatnije su rad samostanskih radionica iz Austrije ili sjeverozapadne Hrvatske (poznata je bila radionica časnih sestara uršulinki u Varaždinu).

Oštećenja i nedostaci koje je trebalo sanirati ili ukloniti bili su raznoliki pa je priprema bila poseban izazov za restauratore. Površina skulptura bila je prekrivena slojem prašine. Dijelovi papirnih i voštanih skulpturica bili su polomljeni i nedostajali su, a ukrasni elementi od metalne žice, ukrućene svile i papira (cvjetići, vjenčići, aureole) bili su iskrivljeni. Neki su se dijelovi odvojili od nosioca i otpali na dno postolja. Postolja su bila oštećena, drvo crvotočno ili bez nožica. Dvjesto skulpturica postolja

Nastavak kataloške jedinice na sljedećoj stranici ►

nisu sačuvana, a staklena zvana bila su zaprljana, napukla ili su nedostajala.

Nagomilana prašina s površine ukrućenih papira i svile te metalnih žica uklonjena je nježnim otprašivanjem mekanim kistom, a s koloriranog voska triamonijevim citratom. Dijelovi ukrućenog papira izravnati su parnim raspršivačem, a oštećenja sanirana japanskim papirom i 15%-tnim *Klucelom*. Iskrivljeni dijelovi voštanih figurica izravnati su laganim zagrijavanjem, a oštećenja sanira-

na umetanjem prirodnog voska obojenog pigmentom. Ukrasni elementi od metalnih niti (bujona) izravnati su i učvršćeni u vosak. Rupice od crvotočine na drvenim postoljima sanirane su popunjavanjem kitom za drvo i retuširane akvarelnim bojama, nove nožice izrađene su od *Araldita*, mase za modeliranje, a nova postolja tokarena su od hrastova drveta, kredirana, retuširana i završno lakirana damar lakom. Staklena zvana očišćena su od prljavštine.

v. b. v.

Slika 1. Relikvijar s redovnicom kapucinskih klarisa, stanje prije radova.

Slika 2. Relikvijar s redovnicom kapucinskih klarisa, stanje nakon radova.

Slika 3. Voštana figurica svetice, stanje prije radova.

Slika 4. Voštana figurica svetice, stanje nakon radova.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Slika 4

Varaždin

Gradski muzej Varaždin

1. Kazula, nepoznati autor, 18./19. st., atlas broširan i lizeriran raznobojnim svilenim, metalnim i pamučnim nitima, ukrasne trake i ostaci podstavnih tkanina, 104 x 64 cm
2. Pala, nepoznati autor, 19. st., svilena tkanina s vezom od svilenih i metalnih niti, metalne titranke i aplikacije te metalne lamele, papirna podloga i svilena podstava, 14 x 14 cm
3. Kazula, nepoznati autor, 19. st., svilena tkanina s vezom i metalnim nitima, ukrasne trake i pamučna podstava, 102 x 67 cm (stražnji dio), 92 x 63 cm (prednji dio)

Voditeljica programa: Marija Zupčić

Suradnici: Marta Budicin, Natalija Vasić, Jovan Kliska, Domagoj Mudronja, Margareta Klofutar

BRJ DOSJEA: 8168 (1), 8170 (2), 8169 (3), Zagreb, Ilica 44
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

U nastavku dugogodišnje suradnje Odjela za tekstil, papir i kožu HRZ-a i Gradskog muzeja Varaždin, u 2013. godini preuzeti su predmeti iz Sakralne zbirke predviđeni za izlaganje na izložbi „Vjera i vjerovanje“.

Kazula (inv. br. GMV 6587) izrađena je od svilenog atlasa, broširanog i lizeriranog raznobojnim svilenim, metalnim i pamučnim nitima, tvoreći cvjetne i biljne motive božura, akanta, ruža i potočnica postavljenih u okomite spiralne vitice. Kazula se sastoji od tri različite tkanine spojene u cjelinu ukrasnim trakama. Posebnost kazule je ukrasni vez tipičan za 18. stoljeće, tzv. *chenille* vez s nitima u obliku „dlakave gusjenice“, a nalazi se na prednjoj središnjoj tkanini. Na prednjoj i stražnjoj središnjoj tkanini nalazi se još jedan vez često korišten u 18. stoljeću; tzv. *frost* ili *frise* vez, na kojemu su svilene niti presavijene tako da tvore čvoriće oko kojih je omotana metalna lamela.

Zatečeno stanje kazule je dokumentirano, a zatim su provedene laboratorijske i strukturne analize. Uslijedio je postupak suhog čišćenja, vlaženje i ravnjanje te uklanjanje starih prepravaka. Oštećenja su zatvorena šivanjem, a kazuli je izrađena i našivena nova podstava. Predmet je pohranjen u opremljenu beskiselinu kutiju za transport.

Pala (inv. br. GMV KPO 1345) izrađena je od svilene tkanine s vezom od raznobojnih svilenih i metalnih niti, ukrašena metalnim titrankama i aplikacijama, ima papirnu podlogu te svilenu podstavu. Rubovi pale ukrašeni su

metalnom niti i valovitom metalnom lamelom. U pali je pronađeno nekoliko slojeva papira s otisnutom riječi *Časoslov* na latinskom jeziku i ukrašenim stiliziranim biljnim i cvjetnim te religijskim motivima i grbovima. Na prvom papiru, koji je služio kao podloga za vezenje, nalazi se nečitljiv ručno napisan tekst. U središnjem dijelu lica pale postavljen je vezeni motiv Jaganjca Božjeg sa zastavom i procesijskim križem, a ostatak površine ispunjen je prikazima četiriju povećih cvjetova sa stabljikama i dva lista.

Stanje pale je dokumentirano, provedene su laboratorijske i strukturne analize materijala te postupak suhog čišćenja, prišivanja aplikacija i lamele te napuknutih dijelova papira i tkanine. Svilena tkanina je podložena i oštećenja su zatvorena šivanjem na podstavnoj tkanini. Izrađena je oprema za beskiselinu kutiju, za pohranu i transport.

Kazula (inv. br. GMV KPO 8222) izrađena je od svilenog damasta s vezom i metalnim nitima te podstavom od pamuka. Damast prednjih bočnih dijelova ukrašen je većim motivima sa zrcalno postavljenim parovima heraldičkih životinja te vrpcom s natpisima iz Staroga zavjeta. Središnja prednja i stražnja strana kazule ukrašene su izvezenim četverolisnim medaljonima s crvenim plošnim cvjetovima. Na poleđini se u leđnom križu također nalaze izvezeni četverolisni medaljoni s vegetabilno-ara-besknom dekoracijom, a u središtu križa izvezen je oveci medaljon s Kristovim monogramom i viticama. Stražnji

bočni dijelovi izrađeni su od bijele damastne tkanine sa sitnijim četverolisnim medaljonima, uz prikaze četvorice evanđelista i biljnih motiva.

Provedeni su nužni konzervatorsko-restauratorski postupci. Izrađena je dokumentacija, laboratorijska i struk-

turna analiza materijala. Provedeni su postupci suhog čišćenja i uklanjanja starih prepravaka te zatvaranja oštećenja djelomičnim podlaganjem i šivanjem. Za pohranu i transport izrađena je oprema za beskiselinu kutiju.

m. z.

Slika 1. Kazula GMV 65807, stanje prije radova.

Slika 2. Kazula GMV 65807, stanje nakon radova.

Slika 3. Pala GMV KPO 1345, stanje prije radova.

Slika 4. Pala GMV KPO 1345, stanje nakon radova.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Slika 4

Varaždin

Gradski muzej Varaždin

Puška

Nepoznati autor, 18./19. st.

Drvo, sedef, željezo, mjed, rezbarenje, apliciranje, kovanje, 17 x 3 x 107 cm

Voditelj programa: Antonio Šerbetić

Suradnici: Ivan Fočić, Sanda Milošević, Jovan Kliska, Natalija Vasić

BROJ DOSJEA: 8148, Zagreb, Grškovićeve 23

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Puška istočnjačkog porijekla iz Povijesnog odjela, Zbirke militarije Gradskog muzeja u Varaždinu preuzeta je za rad 2013. godine. Riječ je o jednocijevnoj puški, paljenja na kremen, s prijelaza iz 18. u 19. stoljeće. Cijev puške je okrugla, s unutarnje strane glatka. S donje strane cijevi je drvena šipka za nabijanje. Na stražnjem dijelu cijevi nalazi se mjedeni nišan. Kundak puške je kratak, učvršćen na cijev mjedanim prstenom, ukrašen tehnikom izrezivanja ukrasnog motiva (tzv. ukrašavanje na proboj). S lijeve strane puške nalaze se dva željezna prstena (dvije alke) za vješanje predmeta. Mehanizam za paljenje sustava je na kremen, tipa *miquelet*. Na suprotnoj strani mehanizma mjedena pločica ukrašena je biljnim motivima na proboj. Nosač kremena ukrašen je urezanim biljnim viticama. Na mjestu gdje se cijev spaja s kundakom nalazi se ukrasna mjedena pločica s iskucanim biljnim motivima. Kundak je izveden od orahovine, kao na talijanskim lovačkim puškama, ukrašen inkrustiranim mesinganim čavlicima. Duž hrpta kundaka je niz mjedenih aplika graviranih ravnim i valovitim linijama. Kundak je zbog dekorativnosti bogato

ukrašen kružićima, valovitim, cvjetnim i lisnatim tankim elementima sedefa od kojih neki nedostaju.

Puška je zahvaćena produktima korozije koji su štetno djelovali na metalne dijelove i uzrokovali njezino propadanje. Drugi dijelovi puške poput drveta, mjedjenih aplikacija, sedefa i mesinga bili su prekriveni površinskom nečistoćom.

Nakon dopremanja predmeta u Radionicu za metal, stanje puške je dokumentirano. Puška je rastavljena na dijelove, čime je omogućeno zasebno čišćenje svakog dijela. Skinuta je površinska nečistoća sa svih dijelova, a potom su metalni dijelovi očišćeni od produkata korozije da bi se zaustavilo daljnje propadanje materijala. Deformiteti koji su s vremenom nastali su ispravljani, a iz istog razloga provedena je sanacija usadnika cijevi. Drveni su dijelovi očišćeni i konsolidirani. Aplikacije sedefa na kundaku dodatno su učvršćene za nosilac. Nakon provedenih radova, puška je sastavljena u cjelinu te vraćena vlasniku uz upute o čuvanju.

s. m.

Slika 1. Puška, detalj prije radova.

Slika 2. Puška, stanje nakon radova.

Varaždin

Gradski muzej Varaždin

1. Uznesenje i krunjenje Marijino, nepoznati autor, 18. st., ulje na platnu, 140 x 80 cm
2. Portret plemkinje s djetetom, nepoznati autor, 18. st., ulje na platnu, 185,5 x 113,6 cm

Voditeljica programa: Mia Krkač

Suradnici: Dijana Nazor, Marko Begović

BROJ DOSJEA: 8151 (1), 8152 (2), Zagreb, Kneza Mislava 20
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Tijekom 2013. godine obavljani su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na dvije slike i jednom ukrasnom okviru iz fundusa Gradskog muzeja u Varaždinu.

Na slici *Uznesenje i krunjenje Marijino* prikazana je Marija kako sjedi na oblacima raširenih ruku, odjevena u bijelu haljinu i plavi plašt. Iznad njezine glave dva anđela pridržavaju krunu. U donjem dijelu slike smještene su dvije svete u sjedećem položaju, a između njih je janje.

Sloj laka bio je izrazito požutio, potamnio i ispucao te ga je trebalo ukloniti. Bio je neujednačene debljine, na mjestima istanjen do sloja boje. Na slici su se nalazili tragovi prijašnjih zahvata - stari kitovi, preslici i retuš. Slojevi slike bili su izrazito trusni, pa ih je trebalo konsolidirati, a nedostajuće dijelove rekonstruirati. Stari retuš i preslici uklonjeni su samo u manjoj mjeri, budući da ispod nekih od njih izvorni sloj boje nije sačuvan.

Nakon zaštitnih radova na površini slike ispreplitali su se slojevi izvorne boje, ostataka preslika i starih retuša, zajedno s ostacima laka koji nije bilo moguće potpuno ukloniti. Retušem je to trebalo ujednačiti u cjelinu.

Slika je u radionicu dopremljena bez podokvira, pričvršćena na improviziranu ravnu podlogu. Uz sliku je dopremljen i drveni polikromirani ukrasni okvir za koji je ustanovljeno da izvorno nije pripadao slici, već je ona, kako bi se prilagodila njegovu formatu, smanjena, što sugerira i kompozicija: uz rubove nedostaju dijelovi tijela figura.

Odlučeno je da će ukrasni okvir biti konzerviran-restauriran neovisno o slici, kako bi i slika i okvir bili pošteđeni dodatnog prekrajanja. Za sliku su izrađene nove jednostavno profilirane drvene polikromirane ukrasne letvice.

Portret plemkinje s djetetom prikazuje damu kako sjedi u crvenoj fotelji, odjevena u rokoko bijelu haljinu s čipkastim rukavima. Duguljasto lice uokviruje bijela perika. Lijevom rukom grli djevojčicu smještenu uz svoja koljena.

Na slici su bili tragovi opsežnijih prethodnih restauratorskih intervencija - zakrpe na poledini i potamnili retuš. Tijekom prijašnjih postupaka čišćenja, na mnogim je mjestima slikani sloj istanjen, a izvorne lazure oštećene. Duboka mreža krakelira odvajala je osnovu i boju od nosioca u konveksnim formacijama. S pomoću UV osvjetljenja ustanovljeno je da je u prijašnjoj intervenciji oko trećine slike tretirano voskom, što je utjecalo na sjaj i upojnost površine. Šav kojim su spojena dva komada platna stvarao je uočljivo ispupčenje na licu. Sloj nečistoće prekrivao je debeo sloj alteriranog laka. Najveći izazov bilo je čišćenje slike. Zona obojena osjetljivom crvenom bojom čišćena je izrazito blagim otapalima. Uklonjen je stari lak i mnogo starih alteriranih retuša te starih kitova koji su mjestimice prekrivali i izvornu boju. Na kraju su rekonstruirani nedostajući slojevi slike.

m. kr., s. m.

Slika 1. *Uznesenje i krunjenje Marijino*, stanje prije radova, snimka pod kosim svjetlom.

Slika 2. *Uznesenje i krunjenje Marijino*, stanje nakon radova.

Slika 3. *Portret plemkinje s djetetom*, stanje prije radova, snimka pod kosim svjetlom.

Slika 4. *Portret plemkinje s djetetom*, stanje nakon radova.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Slika 4

Varaždin

Utvrda Paka

Metalni arheološki nalazi

Novi vijek

Voditelj: Marko Nemeth

Suradnik: Mihael Golubić

BROJ DOSJEA: 223/39, Zagreb, Kamenita 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADSKIM MUZEJOM VARAŽDIN

Tijekom 2013. godine provedeni su konzervatorski radovi na arheološkim nalazima u vlasništvu Gradskog muzeja Varaždin, pronađenih kod utvrde Paka. Na 67 željeznih predmeta koji su zaprimljeni 2013. godine, pokrenut je proces uklanjanja soli u sulfitnoj kupki koji traje godinu

dana. Radovi će biti dovršeni 2014. godine u skladu s ugovorom. Svi radovi popraćeni su pisanom i fotografskom dokumentacijom.

m. n.

Slika 1. Strelica samostrela, stanje prije radova.

Varaždinske Toplice

Crkva sv. Martina biskupa

Oltarna slika sv. Martina

Johann Beyer, 1856.

Ulje na platnu, 186 x 107 cm

Voditelj programa: Zlatko Kapusta

Suradnice: Dunja Vedriš, Ana Pohl, Venija Bobnjarić-Vučković

BROJ DOSJEA: 56.2., Ludbreg, Trg Sv. Trojstva 15

PROGRAM PREMA UGOVORU SA ŽUPOM SV. MARTINA BISKUPA, VARAŽDINSKE TOPLICE

Oltarna slika sv. Martina izvorno nije pripadala sadašnjem glavnom oltaru u crkvi, već se pretpostavlja da je premještena sa starog drvenog i polikromiranog oltara iz crkve na novi, mramorni, koji je 1892. dopremljen iz zagrebačke katedrale. Slika je tijekom 19. i 20. stoljeća mijenjala poziciju unutar crkve i na glavnom oltaru, dok napokon 1970-ih nije potpuno uklonjena. Do danas se čuvala u župnom dvoru.

Slikom dominira lik sv. Martina u punoj figuri kako stoji na oblacima. Ispod oblaka prikazana je žanr scena s mladim sv. Martinom na konju koji mačem odsijeca dio svojega plašta i daruje ga siromahu.

Slika je bila napeta na stari drveni podokvir i smještena unutar skromnog, profiliranog, drvenog i pozlaćenog ukrasnog okvira. Vidno je bila oštećena. Drveni je podokvir bio oslabljen, što je utjecalo na otpuštanje napetosti slike - po rubovima je bila naborana. Platneni nosilac slike bio je vrlo tanak, istrošen te stoga porozan. Tragovi podokvira bili su vidljivi s lica, a na tim mjestima su bili oštećeni slikani sloj i nosilac. Površina slike bila je prljava

i prašna, potamnjenih boja, a na nekoliko mjesta i jače oštećena. Slikani sloj je mjestimice popucao, a mjestimice i nedostajao. Na donjem rubu slike nedostajao je slikani sloj u visini od oko 4 cm.

Na slici je proveden cjelovit konzervatorsko-restauratorski zahvat. Slika je preuzeta iz župnog dvora u Varaždinskim Toplicama te transportirana u Restauratorski centar Ludbreg. Skinut je ukrasni okvir, a nakon toga i slika s podokvira koji je trebalo zamijeniti novim. Vrlo raspucani slikani sloj preventivno je zaštićen podljepljivanjem s lica (*facing*). Uslijedilo je čišćenje poleđine. Zaštita s lica je potom uklonjena te se pristupilo čišćenju površinske prljavštine i požutjelog laka. Rubovi slike oštećeni od korodiranih čavala sanirani su, a potom je slika dublirana cijelom površinom. Slijedilo je kitanje, krediranje, niveliranje na mjestima oštećenja slikanog sloja. Slika je napeta na novi podokvir, a potom retuširana. Radovi na slici trajali su 2012. i 2013. godine. Nakon završetka radova, slika je vraćena u župni dvor u Varaždinskim Toplicama.

v. b. v.

Slika 1. Stanje prije radova.

Slika 2. Stanje nakon radova.

Veli Lošinj

Župna crkva sv. Antuna opata

Sv. Josip s Djetetom

Nepoznati talijanski slikar, kraj 17./početak 18. st.

Ulje na platnu, 103 x 84 cm

Voditeljica programa: Dijana Nazor

Suradnici: Jurica Škudar, Marko Begović

BROJ DOSJEA: 8153, Zagreb, Kneza Mislava 18

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika *Sv. Josip s Djetetom* vjerojatno je rad talijanskog slikara s kraja 17. ili početka 18. stoljeća. Na tamnosmeđe toniranoj pozadini naslikan je nagnuti lik sv. Josipa s bradom, pogleda usmjerena prema Djetetu. Dijete je slikano znatno svjetlijim tonovima od ostatka slike i pruža desnu ruku prema sv. Josipu. Prilikom konzervatorsko-restauratorskih radova na slici najveći je problem bilo uklanjanje traka platna s rubova slike dodanih u prethodnoj intervenciji (*strip-lining*), ravnanje slike i sanacija oštećenja duž svih četiriju rubova slike.

Slika je konsolidirana, napravljene su probe i uklonjene nečistoće i požutjeli lak s lica slike. Nakon što je slika skinuta sa starog podokvira, uklonjene su široke trake platna s poledine iz prijašnje intervencije. Rubovi slike izravnati su restauratorskim glačalom te vlaženjem i pritiskanjem. Nečistoće s poledine slike, ostaci ljepljivih traka i jedna veća zakrpa uklonjeni su krutim agar ge-

lom. Uslijedilo je uklanjanje sloja nataložene nečistoće i starog laka s lica slike. Na sva četiri ruba slike dodane su intarzije platna od 1,5 cm širine kako bi slika mogla stati u postojeći ukrasni okvir. Slika je izravnata i dublirana na toplinskom vakuumskom stolu. Rekonstruiran je sloj preparacije te proveden podslik gvašem. Potom je slika napeta na novi podokvir i nanesen je međulak. Završna faza rekonstrukcije slikanog sloja dovršena je lazurnim smolnim restauratorskim bojama. Slika je završno lakirana lakom svilenog sjaja s dodatkom UV zaštite i sredstvom protiv tamnjenja.

Na ukrasnom okviru, nakon stolarske konsolidacije, provedena je konsolidacija slojeva polikromije i uklonjena je površinski nataložena nečistoća. Izvedena je rekonstrukcija nedostajućih reljefnih ornamenata, sloja osnove i polikromije te završno lakiranje.

d. n., s. m.

Slika 1. Stanje prije radova, snimka pod kosim svjetlom.

Slika 2. Stanje nakon radova.

Velika Kopanica

Crkva sv. Ilije proroka

Zidni oslik

Druga polovica 18. st.

Secco tehnika

Voditelj programa: Željko Hnatjuk

Suradnici: Dejan Pajić, Marko Buljan, Tihana Popinjač

BROJ DOSJEA: 1889/1, Osijek Fakultetska 4

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

U 2013. godini nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnom osliku u svetištu. Uklonjeni su naknadni popravci s cementnom žbukom. Završeci stare žbuke su opšiveni, a sitnije i krupnije pukotine su sanirane. Učvršćena su mjesta na kojima je žbuka zajedno

sa slikanim slojem popustila. Nakon toga, provedena je završna obrada površine, pri čemu je upotrijebljen vapneni glet te su uslijedili retuš i rekonstrukcija.

ž. h.

Slika 1. Naslikana vaza na vrhu oltara, stanje prije radova.

Slika 2. Pogled na dio naslikanog oltara u gornjoj zoni, stanje nakon radova.

Virovitica

Crkva sv. Roka

Metalni arheološki nalazi

Srednji i novi vijek

Voditelj programa: Marko Nemeth

Suradnik: Mihael Golubić

BROJ DOSJEA: 1561/10, Zagreb, Kamenita 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADSKIM MUZEJOM VIROVITICA

Tijekom 2013. godine provedeni su konzervatorski i restauratorski radovi na arheološkim nalazima pronađenim u Virovitici kod crkve sv. Roka. Zaprimljeno je jedanaest predmeta od željeza, dva brončana i dva od organskih materijala (ulomak kože i sjemenka). Na željeznim predmetima pokrenut je proces uklanjanja soli u sulfitnoj kupki

koji traje godinu dana, a ostali su predmeti preventivno zaštićeni. Radovi će biti dovršeni 2014. godine u skladu s ugovorom.

Svi radovi popraćeni su pisanom i fotografskom dokumentacijom.

m. n.

Slika 1. S-karičica, stanje prije radova.

Virovitica

Franjevački samostan

1. Sv. Ante Padovanski, nepoznati franjevački slikar, oko 1767., ulje na platnu, 116 x 90 cm
2. Sv. Bonaventura, nepoznati franjevački slikar, oko 1767., ulje na platnu, 116 x 90 cm
3. Blažena Djevica Marija, nepoznati franjevački slikar, oko 1767., ulje na platnu, 116 x 90 cm

Voditeljica programa: Melania Sobota

Suradnica: Irina Šadura

BROJ DOSJEA: 8120 (1), 8121 (2), 8122 (3), Zagreb, Zmajevac 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Sve su slike ovalnog formata te istih dimenzija. Smještene su na lukovima između prozora samostanske blagovaonice, u nakošenom položaju, na lučnim prijelazima zidova na strop. Slike su djela franjevačkih slikara laika koji su ondje boravili šezdesetih i sedamdesetih godina 18. stoljeća. Kako njihova slikarska djelatnost nije arhivski dokumentirana i slike nisu signirane, ne mogu se sa sigurnošću utvrditi autori pojedinih djela.

Platna slika su se, zbog nakošenog položaja, izbočila i deformirala, a na poleđinu je napadao debeo sloj prašine. I lica slika bila su prekrivena debelim slojem površinske nečistoće i plijesni, ispod kojega se uočavao nataloženi nanos tamnog laka. Ispod laka slikani sloj je sitno ispucan i prečišćen u prijašnjoj restauratorskoj intervenciji. Primjerice, donji dio lica i vrat sv. Ante Padovanskog prečišćeni su do sloja crvenkastosmeđe preparacije, a sitne krakelire na slici *Sv. Bonaventura* bile su zapunjene starim lakom. Na slici *Blažena Djevica Marija* uočen je, u gornjem dijelu oko glave, žuti preslik koji prekriva vrlo oštećen izvorni slikani sloj; stoga je odlučeno da se preslik neće uklanja-

ti. Na svim slikama mjestimično su nedostajali dijelovi slikanog sloja i na svima se ocrtavao raspucani ovalni rub nastao zbog kontakta platna s podokvirom.

Na svim slikama provedeni su isti konzervatorsko-restauratorski postupci. Provedena su istraživanja (testovi čišćenja površinske nečistoće, testovi topivosti starog laka). Nakon uklanjanja površinske nečistoće, slikani sloj je preventivno konsolidiran da bi se moglo pristupiti ravnanju deformacija platna. Nakon ravnjanja, sa slikanog sloja uklonjeni su ostaci prljavštine. Oštećenja slikanog sloja su rekonstruirana te je izvedeno dubliranje slika novim platnima. Retuš je izveden u podlozi gvaš bojama, a u završnom sloju lak bojama *Maimeri*. Slike su montirane na nove drvene podokvire i lakirane završnim polusjajnim lakom. U listopadu 2013. slike su vraćene u Viroviticu i postavljene u samostansku blagovaonicu. Time je završen dvogodišnji ciklus restauriranja sedam ovala iz virovitičkog samostana.

m. s.

Slika 1. *Blažena Djevica Marija*, stanje prije radova.

Slika 2. *Blažena Djevica Marija*, stanje nakon radova.

Vis

Crkva Gospe od Spilica

Bočni portali, rozete

15. - 18. st.

Voditelj programa: Mate Pavin

Suradnici: Marin Barišić, Frane Oreb, Mate Roščić

BROJ DOSJEA: 1435/2, Split, Porinova 2a

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Crkva je sagrađena kao jednobrodna u 15. stoljeću na obali, ali je proširenjem u 17. stoljeću postala trobrodna, pri čemu je prošireno i prvotno pročelje. Godine 2013. nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski zahvati započeti prethodne godine na dvama bočnim portalima i rozetama na pročelju.

Nakon podizanja radne skele, pristupilo se lijepljenju razlomljenih dijelova obaju bočnih portala i rekonstruiranju nedostajućih dijelova u umjetnom materijalu (*MarGrip 411-ZB* proizvođač: *Tecnochem*). Na rozeti iznad sjevernog portala također su izvedeni rekonstrukcijski zahvati, ornamentirana površina je očišćena mikropjeskarnikom sa staklenim granulatom od 0,25mm pod tlakom od 2 bara. Sljubnice su izvedene u toniranom vapneno-akrilnom

mortu. Ugrađena su i tri kamena umetka koja su sidrena karbonskim trnovima promjera 3 mm u kombinaciji s epoksidnim ljepilom. Izrađeno je šesnaest rekonstrukcija oštećenja profilacije korištenjem umjetnog kamena.

Isklesan je novi središnji dio na rozeti iznad južnog bočnog portala u prirodnom kamenu. Taj je dio teksturiran tradicionalnim ručnim alatima i prije montaže toniran anorganskim pigmentima u akrilnoj emulziji (2% akrilne disperzije u vodi). Segment je lijepljen dvokomponentnim ljepilom za kamen na bazi epoksi smola (*Megapoxy, Viva-city Engineering Pty. Ltd.*). Nedostajući dio kružne profilacije okvira rozete izmodeliran je u umjetnom materijalu (*MarGrip 411-ZB*, proizvođač: *Tecnochem*).

m. p.

Slika 1. Zatečeno stanje pročeljne rozete.

Slika 2. Stanje nakon rekonstrukcije rozete prema izvorniku.

Otok Vis, (Vis, Komiža), otok Biševo

Lokaliteti: olupina broda Vasilios, olupina broda Teti, olupina zrakoplova B-24 J Tulsamerican, hrid Krava, uvala Srebrena (otok Vis), uvala Labotovo (otok Vis), uvala Saladinac (otok Biševo), otok Brusnik

Antika / novi vijek

Voditelj programa: Jurica Bezak

Suradnici: Igor Miholjek, Pavle Dugonjić

BROJ DOSJEA: 1932, Zagreb, Cvijete Zuzorić 43

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Tijekom prve faze rekognosciranja podmorja Splitsko-dalmatinske županije 2013. godine pregledano je osam lokacija u akvatoriju otokâ Visa, Biševa i Brusnika. Primarni cilj programa rekognosciranja bio je pronalazak novih i dosad nepoznatih arheoloških lokaliteta i nalaza te kontrola registriranih lokaliteta. U uvali Labotovo na otoku Visu otkriven je novovjekovni brodolom mletačkog trgovačkog broda koji je na osnovi nalaza keramičkih posuda preliminarno datiran u vrijeme 15. stoljeća. Pregledom stanja na lokalitetu Krava iz 3. - 4. st. pr. Kr., koji se smatra najstarijim antičkim brodolomom u hrvatskom podmorju, pronađene su cijele amfore tipa Korint B. U uvali Saladinac na otoku Biševu dokumentirani su

brojni ostaci tereta trgovačkog broda iz 16. - 17. stoljeća. Zahvaljujući logističkoj pomoći Pomorske policije Split, iz podmorja u uvali Srebrena izvađena je olovna prečka antičkog sidra približne težine oko 800 kg. Prema dostupnim podacima o dosadašnjim nalazima u hrvatskom podmorju, to je najteža antička prečka sidra pronađena u našem podmorju. Tijekom stručnog uviđaja na olupini broda Vasilios, utvrđeno je da manja količina mazuta istječe kod pukotine na trupu koja je bila sanirana 2006. i 2007. godine. Kontrolom stanja na lokalitetu olupine američkog bombardera B-24 J Liberator Tulsamerican otkriveni su tragovi neovlaštenog ronjenja i devastacije.

j. b.

Slika 1. Uvala Saladinac, ostaci tereta novovjekovnog brodoloma.

Slika 2. Olupina zrakoplova B-24 J Tulsamerican.

Visoko

Gradišće, utvrda Čanjevo

Srednji vijek / novi vijek

Voditelj programa: Siniša Pamić

Suradnik: Josip Višnjić

BROJ DOSJEA: 1739, Vodnjan - Juršići, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S OPĆINOM VISOKO

Arheološka istraživanja na lokalitetu Gradišće – Čanjevo provode se od 2003. godine, a ovogodišnjom kampanjom obuhvatio se manji dio središnjeg dijela utvrde te prostor uz sjevernu kulu. Arheološka istraživanja u 2013. godini provedena su u sektoru M sa zapadne strane sjeverne kule K1 te na manjem dijelu središnjeg dijela utvrde u sektorima O i T. U sektoru M nastavljeno je istraživanje započeto u prošloj kampanji te nastavak istraživanja zida Z 23. U sektoru O i T pronađen je zid Z 43 koji se na svojem zapadnom dijelu nastavlja prema središnjem dijelu utvrde, dok na istočnoj strani polukružno skreće prema jugu te

se spaja sa zidom Z 40. Polukružni dio zida na istočnoj strani utvrde još treba utvrditi jer se taj dio nije istraživao.

Na taj se način postupno počinje definirati istočna strana utvrde, a da bi se zaokružila linija bedema, treba istražiti središnji dio istočnog prilaza utvrde.

Pronađen je mnogobrojni pokretni arheološki materijal - ulomci keramičkih posuda, pećnjaka, ulomaka staklenih predmeta i metalnih predmeta, među kojima se izdvajaju brončani novac i željezni nož.

s. p.

Slika 1. Sektor M nakon istraživanja 2013. godine.

Slika 2. Zid Z 43 u sektorima O i T.

Vrbnik

Vitezićeva ulica

Srednji vijek / novi vijek

Voditelj programa: Siniša Pamić

Suradnik: Josip Višnjić

BROJ DOSJEA: 2240/1, Vodnjan - Juršići, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S OPĆINOM VRBNIK

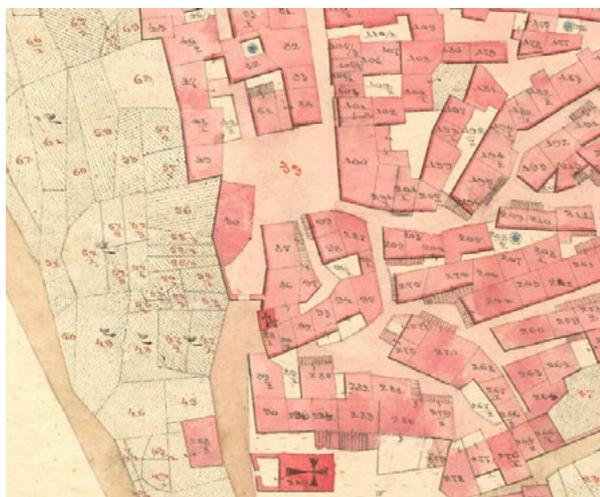
Unutar zaštićene Urbanističke cjeline Vrbnik provodio se arheološki nadzor prilikom izvođenja oborinske kanalizacije i uređenja partera Vitezićeve ulice. Radovi su obuhvaćali kopanje kanala za postavljanje vodovodnih i kanalizacijskih cijevi duž Vitezićeve ulice, dijelom i po već postojećem kanalu kopanom za infrastrukturu, a arheološki nadzor obavljen je na spomenutom dijelu. Nadzor se provodio zato što se ulica nalazi uz samu povijesnu jezgru grada, a prema podacima iz Catastro franceschino iz 1821. i 1874. godine (647 c adio: Mappa catastale del Comune di Verbenico foglio XXV, sezione ad X /mappa in doppia

scala della città di Verbenico alla sezione X/ 1821 - sec. XIX secondo quarto) poznato je da su se na tom mjestu nalazila gradska vrata. Na predmetnom području bio je moguć pronalazak starijeg, povijesnog popločenja te ostataka gradskih vrata. Tijekom provedenog arheološkog nadzora pregledano je mjesto cjelokupne iskopane trase kanala u Vitezićevoj ulici, ali nisu uočene arheološke strukture i slojevi, osim tri fragmentarno sačuvana kamena dovratnika i jedne pravokutne kamene ploče.

s. p.

Slika 1. Dio Mappa catastale del Comune di Verbenico iz Catastro franceschino iz 1874. s prikazom gradskih vrata pri vrhu današnje Vitezićeve ulice.

Slika 2. Vitezićeva ulica na početku radova.

Vrsar

Pličina Mramori, otočić Sv. Juraj, otočić Galiner, Plić Kuvrsada, olupina B-24 Liberatora, Vrsarska uvala
Antika / novi vijek

Voditelj programa: Igor Miholjek

Suradnici: Igor Mihajlović, Jurica Bezak

BROJ DOSJEA: 2029/2, Zagreb, Cvijete Zuzorić 43

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Rekognosciranje podmorja Vrsara provedeno je u sklopu IPA programa *Podmorje Istre* koji je dogovoren u suradnji sa Slovenijom. Odjel za podvodnu arheologiju Hrvatskog restauratorskog zavoda realizirao je dio posla koji je prema planu i programu projekta bio dužan obaviti. Prilikom istraživanja utvrđeno je stanje nekoliko poznatih lokaliteta, uzete su njihove GPS pozicije te su fotografski dokumentirani. Lokalitet s olupinom američkog bombardera B-24 Liberatora nije pronađen zbog loše vidljivosti i jakih

struja te zbog GPS pozicija koje su se pokazale nepreciznima. Otkriven je novi lokalitet s ostacima brodoloma s antičkim tegulama. Lokalitet je zatečen u dobrom stanju, vjerojatno zbog neatraktivnog materijala (antički crijep, grubi građevinski materijal). Na tegulama pregledanim u podmorju nisu pronađeni žigovi kojima bismo mogli utvrditi radionicu.

i. st.

Slika 1. Nalazi s pličine Mramori.

Slika 2. Brodolom s tegulama na sjevernoj strani otočića u Vrsarskoj luci.

Vukovar

Barokna jezgra

18. - 20. st.

Voditeljice programa: Suzana Purišić, Blanda Matica

Suradnici: Darija Cvitan, Ivana Popović, Nives Marušić, Miroslav Usenik, Eduard Hudolin, Vuković company d.o.o.

BROJ DOSJEA: 1811/1, 1811/2, 1811/3, 1812/1, 1812/2, 1812/3, 1814/1, 1814/2, 1814/3, 1816/1, 1816/2, 1816/3, 1817/1, 1817/2, 1817/3, 1818/1, 1818/2, 1818/3, 1819/1, 1819/2, 1819/3, 1820/1, 1820/2 i 1820/3, Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH (FINANCIRANJE IZ ZAJMA RAZVOJNE BANKE VIJEĆA EUROPE)

Program „Barokna jezgra u Vukovaru“ provodi se u sklopu projekta „Istraživanje, obnova i revitalizacija kulturne baštine Vukovar-Vučedol-Ilok“. Projektom su obuhvaćena konzervatorsko-restauratorska istraživanja, građevinska sanacija i konzervatorsko-restauratorski radovi. U program su uvršteni sljedeći objekti: Rezidencija Paunović (druga pol. 19. st.), Zlatna dolina (druga pol. 18. st.), Magaze Mihajlović I i II (1760.), kuće Bingulac II i III (druga pol. 18. st.), kuća Emsminger (oko 1800.), kuća Puches (sredina 19. st.), kuće u Ulici dr. F. Tuđmana 8 i 10 (1880.-ih) i kuća Paunović (oko 1920.). Obnova Zlatne doline i Rezidencije Paunović (1920.) završena je 2009. godine. Obnova ostalih kuća započeta je 2010. i završena 2012. godine, s iznimkom kuće Paunović u Ulici dr. F. Tuđmana br. 7.

Tijekom 2013. godine izvođeni su radovi na kući Paunović. S obzirom na vrlo zahtjevnu i kompleksnu sanaciju

konstrukcije zidova koji su zbog detonacija pomaknuti u vertikalnom smjeru te zbog požara koji je uništio građevni materijal, radilo se izvođenje konzola zavojitog stubišta kroz tri etaže. Ono je također diktiralo brzinu ostalih radova pa je prolongiran rok dovršetka radova.

Tijekom 2013. godine ožbukana su i obijeljena ulična i dvorišna pročelja, ugrađena je vanjska prozorska i vratna stolarija, u unutrašnjosti je rekonstruirano stubište s ogradom. U razini prvog kata dvorišnog pročelja rekonstruiran je kameni balkon s kovano-željeznom ogradom. U prizemlju uličnog pročelja ugrađen je drveni izlog. U ulazu u vežu s ulične i dvorišne strane ugrađena su metalna vrata s polukružnim, ostakljenim nadsvjetlom. Na terasi trećeg kata izvedena je izolacija.

i. p.

Slika 1. Kuća Paunović, ulično pročelje nakon radova.

Vukovar

Gradski muzej Vukovar
Mrtva priroda s lubenicom
Josip Leović, početak 20. st.
Ulje na platnu, 190 x 95 cm
Voditeljica programa: Svetlana Schmidt
Suradnik: Vjekoslav Schmidt

BROJ DOSJEA: 1527/16, Osijek, Fakultetska 4
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Za Leovićeva boravka u Beču, na njegovo su stvaralaštvo znatno utjecala moderna slikarska strujanja koja obilježavaju europsku umjetnost na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. *Mrtva priroda s lubenicom* izvedena je impresionističkim potezima neujednačenih slojeva boje, prenatrpana voćem i povrćem. Šarenilom zemljanih boja dočarava obilje kasnog ljeta i početak jeseni. Dijagonalno, igrom tamne i svijetle površine podijeljena je na dva trokuta, dok sredinom dominira ružičasta polutka lubenice. Njezino oštećenje prouzročio je umjetnik nepravilnom pripremom platna i izvedbom slike. Neimpregnirano i nepreparirano platno sastavljeno od dva nejednaka komada, spojena po horizontali u donjem dijelu slike, jako je reagiralo na oscilacije temperature i vlažnost zraka, tako da se spoj odšio

u dužini od 132 cm. Neujednačene debljine nanosa boje još su više utjecale na nejednako rastezanje i skupljanje platna. Kako bi se platna mogla zašiti, trebalo ih je svesti na njihovu širinu prije oštećenja. To je postignuto tako da je kontrolirano navlažena poledina platna podvrgnuta djelovanju sila opruga koje su ga ponovo izravnale. Dublirani rubovi izravnatog platna su zašiveni. Spoj je s lica slike zapunjen kitom, načinjenim vinil-acetatnim ljepilom *Beva 371* i mikrobalonima, koji prati promjene u napetosti platna izazvane promjenama mikroklimatskih uvjeta. Istovremeno, smjesa je bila pogodna za obradu toplinskom špahtlom radi oponašanja poteza i reljefa izvornika. Slika je potom retuširana.

s. s.

Slika 1. Stanje prije radova.

Slika 2. Stanje nakon radova.

Vukovar

Gradski muzej Vukovar

1. Sjedeći ženski akt, Ante Despot, 1947., kreda, 37 x 28 cm
2. Interieur ateljea, Omer Mujadžić, sredina 20. st., pastel, 63 x 49 cm
3. Torzo muškarca, Rudolf Lešić Švagel, 1930., ugljen i kreda na papiru, 71 x 45 cm
4. Mapa posjeda časnoga samostana vukovarskoga svetih Filipa i Jakoba apostola unutar i izvan rezidencije u starom Vukovaru, Eugenius Jeroslavsky i Carolus Bahy, 1847., olovka, tuš i akvarel na papiru, 41,6 x 61 cm
5. Svjedodžba s pečatom Tobiasa Weissmayra, vrtlara grofa Eltza, 1747., pergamena, 36,5 x 60 cm

Voditeljica programa: Daniela Ratkajec

Suradnici: Andreja Dragojević, Marta Budicin, Jovan Kliska, Natalija Vasić

BROJ DOSJEA: 8143 (1), 8144 (2), 8145 (3), 8146 (4), 8147 (5), Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Program je obuhvatio cjelovite konzervatorsko-restauratorske radove na tri umjetnine iz Zbirke Bauer (1, 2 i 3) te na dva djela iz Kulturno-povijesne zbirke (4 i 5). Radovi su započeti dokumentiranjem zatečenog stanja umjetnina. Provedeno je mjerenje pH-vrijednosti papirnog nosioca svakog djela da bi se stekao potpuniji uvid u njegovo stanje i stabilnost. Uslijedilo je uklanjanje neodgovarajuće opreme i papirne podloge s umjetnina (raznih kartona, industrijski proizvedenih papira veće gramature, neodgovarajućih paspartua). U pojedinim paspartuima uočeni su i mikroorganizmi, koji su djelomično zahvatili i same umjetnine. Provedena je dezinfekcija papirnih nosilaca na mjestima gdje su zatečene mrlje od djelovanja mikroorganizama. Poteškoće s uklanjanjem kartonske opreme pojavile su se na karti s prikazom posjeda vukovarskog samostana sv. Filipa i Jakova. S obzirom na to da je izvorni papirni nosilac izrazito fin i tanak, a sam nacrt posjeda izveden kombiniranim tehnikama koje uključuju crnu i smeđu tintu, olovku i akvarel, postupak tanjenja i uklanjanja kartonske podloge izvodio se izrazito oprezno skalpelom, uz vlaženje slojeva kartona, pri čemu se pazilo da djelovanje vlage eventualno ne potakne migracije prljavštine i nakupina ljepila po cijeloj površini papirnog nosioca. Kako rezultati uklanjanja kartonskih slojeva ovlaženim bugačicama nisu dali očekivane rezultate, provedeno je tretiranje komadićima mekanog agar-agar gela koji zadržava vlagu i ne prodire naglo kroz vlakna papirnog nosioca. Time je omogućeno precizno odvajanje slojeva kartona i nakupina ljepila s originala. Zatim je izvedeno suho čišćenje prednje strane i poledine slika i crteža specijalnim brisačim gumicama i sredstvom u prahu. Uslijedilo je mokro čišćenje umjetnina koje su izvedene stabilnim tehnikama u otopini destilirane vode i etanola.

Neutralizacija papirnih nosilaca izvedena je na djelima na kojima je izmjerena kiselost, odnosno niska pH-vrijednost; kod stabilnih je tehnika provedena standardnim mokrim postupkom - uranjanjem u otopinu destilirane vode i kalcijeva hidroksida, dok je kod nestabilnih tehnika, kao što je djelo *Interieur ateljea*, primijenjena metoda raspršivanja magnezijeva oksida na poledinu i lice umjetnine. Neutralizacija omogućuje stvaranje zaliha lužnatih rezervi koje štite materijal od mogućeg ponovnog djelovanja kiselina koje mogu dospjeti u njega zbog različitih okolnosti. Mrlje viševrsnog porijekla, vodene mrlje, mrlje od masnoća i sl. tretirane su izravno u otopini destilirane vode i etanola, odnosno kalcijeva hidroksida te dodatno kistom umočenim u celulozno ljepilo u vrijeme mokrog čišćenja, a po potrebi i na usisnom stolu, parcijalno, kapanjem odgovarajućeg otapala na najintenzivnije pozicije mrlja. Mehanička oštećenja u obliku poderotina, pregiba, nedostajućih dijelova papirnog nosioca konsolidirana su japanskim papirom i celuloznim ljepilom. Deformacije papirnog nosioca podvrgnute su ravnanju dodatnim vlaženjem i izlaganjem pritisku unutar hidraulične preše. Oštećenja crtanih ili slikanih slojeva te otisnutih slojeva uklopljena su u cjelinu postupkom retuša. Nakon završetka konzervatorsko-restauratorskih radova, umjetnine su zaštićene unutar opreme za pohranu, izrađene od muzejskog, pH-neutralnog kartona te predane vlasniku.

Nakon dokumentiranja zatečenog stanja, radovi na pergameni (5) započeti su postupkom suhog čišćenja prednje strane i poledine. Proveden je test topivosti tinte te probe parcijalnog mokrog čišćenja površine pergamene. Uslijedila je faza parcijalnog mokrog čišćenja pergamene i mokrog čišćenja pripadajuće dekorativne trake. Pergamena je potom vlažena te parcijalno ravната pod pritiskom

Nastavak kataloške jedinice na sljedećoj stranici ►

utega, dok su dekorativne trake položene između slojeva bugačica, također pod pritiskom manjih utega. Poderotine i nedostajući dijelovi konsolidirani su manjim fragmentima pergamene i ljepila *colla mista*. Nakon završetka radova,

pergamena je pohranjena u kutiju od beskiselinskog kartona, pripremljenu odgovarajućim načinom učvršćivanja i fiksiranja pečata s ukrasnom vrpcom.

d. r.

Slika 1. Mapa posjeda časnoga samostana vukovarskoga svetih Filipa i Jakoba, stanje prije radova.

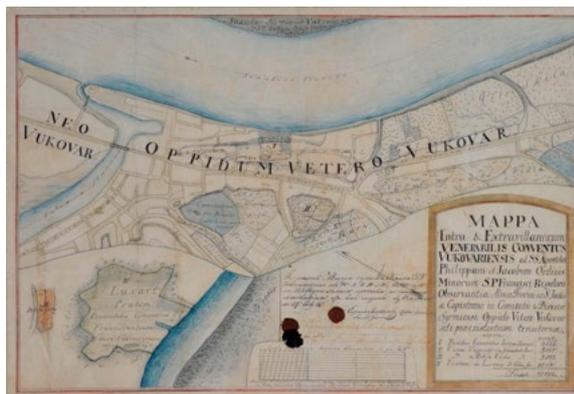
Slika 2. Mapa posjeda časnoga samostana vukovarskoga svetih Filipa i Jakoba, stanje nakon radova.

Slika 3. Svjedodžba s pečatom Tobiasa Weissmayra, stanje prije radova.

Slika 4. Svjedodžba s pečatom Tobiasa Weissmayra, stanje nakon radova.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Slika 4

Vukovar

Gradski muzej Vukovar

1. Tri djevojke s labudom, Edouard Klieber, 1852., ulje na platnu, 129,4 x 100,2 cm
2. Tri gracije, Edouard Klieber, 19. st., ulje na platnu, 129,4 x 100,2 cm
3. Marija Schwerer, Franjo Giffinger, 19. st., ulje na platnu, 74 x 58 cm
4. Stjepan Schwerer, Franjo Giffinger, 19. st., ulje na platnu, 74 x 58 cm
5. Konstantin Birra, Josip Franjo Mücke, 1849., ulje na kartonu, dublirano lanenim platnom, 48,5 x 36 cm

Voditeljica programa: Magdalena Vlaho

Suradnici: Marko Begović, Mia Krkač, Sanda Milošević, Jelena Pasarić, Jurica Škudar

BROJ DOSJEA: 8109 (1), 8110 (2), 8111 (3), 8112 (4), 8113 (5), Zagreb, Kneza Mislava 18

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Natpisi na slikama *Tri djevojke s labudom* i *Tri gracije* otkrivaju podatak da su autori slika dvojica slikara: Eduard Klieber (naveden kao autor figura) i Altheopf (naveden kao autor pejzaža). Zapisana je i datacija (852). Edouard Klieber (1803.-1879.) austrijski je slikar s bečke Akademije, slikao je uglavnom portrete i *genre scene*. Radio je kao učitelj slikanja i crtanja mnogim članovima austrijske carske obitelji.

Tijekom radova na slikama, najveća pažnja posvećena je uklanjanju nečistoće i alteriranog laka s lica slika kako bi se sačuvala fine lazure. U donjem djelu obiju slika nalazile su se izražene krakelire s odignutim rubovima. Nakon ravnjanja, slike su dublirane novim platnom. Na mjestima oštećenja rekonstruirani su nosilac, sloj preparacije i slikani sloj. Slike su napete na nove podokvire i lakirane.

Djela *Marija Schwerer*, *Stjepan Schwerer* i *Konstantin Birra* građanski su portreti iz 19. stoljeća. Osim umjetničke vrijednosti, djela su važna i kao dokument o građanskim obiteljima Vukovara i njihovim zanimanjima. Autori slika su Josip Franjo Mücke (1819.-1883.) i Franjo Giffinger (1826.-1878.). Slike su nakon restauracije izložene u stalnom postavu Muzeja, uz već restaurirane portrete bračnog para ljekarnika, podžupana sa suprugom i limara, također djelima te dvojice slikara. Prema informacijama u katalogu Galerije umjetnina u Osijeku, Franjo Giffinger bio je putujući slikar, a osobito se isticao slikajući portrete. Školovao se na bečkoj Akademiji, a radio je i u ateljeu kod F. G. Waldmüllera. Portretirao je uglavnom građane srednjeg staleža, a oglašavao se u novinama, što je bio i običaj za ono vrijeme. Slikao je portrete u duhu bidermajera, psiholoških karakteristika, i to na neutralnoj pozadini, kako bi portretirana osoba došla još više do izražaja. Josip Franjo Mücke hrvatski je slikar mađarskog podrijetla. Studirao je u Beču, a djelovao u Hrvatskoj (Vukovar, Osijek, Zagreb). Slikao je u duhu

akademske realizma bečke škole, ponajviše obiteljske i službene portrete članova grofovskih obitelji i imućnih građana Vukovara sredinom i tijekom druge polovice 19. stoljeća (Portret grofice Sofije Schönborn-Eltz). Autor je žanr-scena i sakralnih kompozicija te prizora i ličnosti iz hrvatske povijesti. Portrete Josipa Franja Mückea odlikuje psihologizacija izraza i tonska modelacija, dok je kod Giffingerovih portreta istaknutiji crtež, a oblikovanje pokazuje izvjesnu krutost.

U konzervatorsko-restauratorskom zahvatu na slikama *Marija Schwerer* i *Stjepan Schwerer* uklonjen je debeo sloj izrazito požutjelog laka i alteriranih starih retuša koji su tvorili mrlje po glatkoj površini slika. Promatranjem pod UV svjetlom, ustanovljeno je da su slike bile i lokalno čišćene u nekoj od prethodnih intervencija. Nakon testova topivosti, odabrano je najmanje štetno otapalo kojim su pažljivo uklonjeni stari lak i retuši, a sačuvane su osjetljive lazure kojima je slikar gradio forme. Ukrasni okviri slika *Marija Schwerer* i *Stjepan Schwerer* jednostavno su profilirani i pozlaćeni. Očišćeni su od površinski nataložene nečistoće, na mjestima oštećenja rekonstruiran je sloj pozlate i nanesen je zaštitni sloj laka.

Kartonski nosilac slike *Konstantin Birra* bio je deformiran i vrlo krut, a završni sloj laka vrlo taman i neujednačen. Slika je konsolidirana i demontirana s podokvira, a zatim je odvojena i od dublirnog platna. Nečistoće i potamnjeni lak su uklonjeni, a zatim je slika izravnata i dublirana novim platnom. Nakon nanošenja međulaka, na mnogobrojnim mjestima sitnih oštećenja rekonstruiran je slikani sloj, pri čemu su retušima također ublažene vrlo izražene krakelire u donjem dijelu slike. Završnom laku dodano je sredstvo protiv tamnjenja i mikrokristalični vosak radi postizanja svilenkastog sjaja površine.

S bogato profiliranog i pozlaćenog okvira slike jedan se komad štukature odlomio, ali je sačuvan, a nekoliko

Nastavak kataloške jedinice na sljedećoj stranici ►

je kutnih drvenih elemenata sa štukaturom nedostajalo. Ukrasni je okvir konsolidiran, odljevima su nadomješteni nedostajući dijelovi štukaturnih ornamenata, a površina je očišćena od nataložene nečistoće. Na rekonstruirane

dijelove nanesen je sloj bolusa i provedena je rekonstrukcija sloja pozlate. Sjaj površine ujednačen je umjetnom patinom i završnim lakom.

m. kr., s. m., j. p., m. v.

Slika 1. *Tri gracije*, stanje prije radova.

Slika 2. *Tri gracije*, stanje nakon radova.

Slika 3. *Konstantin Birra*, stanje prije radova .

Slika 4. *Konstantin Birra*, stanje nakon radova.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Slika 4

Vukovar

Kompleks dvorca Eltz

Zgrada Kolnice, Sjemenarska stanica, Vodotoranj i Kuća vrtlara
18. - 20. st.

Voditeljica programa: Blanda Matica

Suradnici: Darija Cvitan, Eduard Hudolin, Ing-grad d.o.o.

BROJ DOSJEA: 1800, Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH (FINANCIRANJE IZ ZAJMA RAZVOJNE BANKE VIJEĆA EUROPE)

Kolnica, Sjemenarska stanica, Vodotoranj i Kuća vrtlara dio su kompleksa dvorca Eltz čija se obnova provodi u sklopu projekta „Istraživanje, obnova i revitalizacija kulturne baštine Vukovar-Vučedol-Ilok“. Projektom su obuhvaćena opsežna konzervatorsko-restauratorska istraživanja, građevinska sanacija i konzervatorsko-restauratorski radovi.

Nakon provedenog postupka javne nabave u studenome 2011., ugovoreni su radovi nastavka i dovršetaka građevinske sanacije zgrada: Kolnice, Sjemenarske stanice, Vodotoranja, Kuće vrtlara i gospodarskog dvorišta (II. faza radova obnove kompleksa) s rokom završetka radova krajem 2012. godine. S obzirom na to da se kompleks sanirao fazno, za II. fazu radova izrađene su izmjene i dopune projektne dokumentacije. Potvrda za taj dio glavnog projekta dobivena je tek početkom studenoga 2013. godine.

Radovi su obuhvatili ugradnju prozorske i vratne stolarije te žbukanje i bojenje pročelja, ugradnju limarije za odvodnju oborinske vode, montažu gromobrana, izradu i montažu kovano-željezne ograde oko dvorišta, izradu i montažu kliznih, kovano-željeznih ulaznih vrata u gospodarsko dvorište, planiranje, drenažu, popločenje i ozelenjavanje, postavu rasvjetnih tijela u dvorištu.

Unutarnji radovi u Kolnici i Sjemenarskoj stanici počeli su tek u drugoj polovici 2013. godine jer su prostori zbog velike količine padalina bili vlažni, s nedopuštenim postocima vlage za ugradnju drvenih elemenata te za žbukanje i bojenje zidova. Radovi u Kolnici obuhvatili su postavljanje drvenih podova, instaliranje grijanja i hlađenja, postavu

lijevanog, antistatičkog poda u velikoj dvorani. U Sjemenarskoj stanici radilo se bojanje unutrašnjosti, instalacija dizala, završni radovi postave drvena obloga, staklena ograda stubišta, drveni podovi u svim prostorijama te sustav grijanja konvektorima ugrađenim u podove.

Na Vodotoranju su konzervirani postojeći zidovi, preizdana veća oštećenja, izvedena metalna vrata u prizemlju te su vanjski, pročeljni zidovi premazani zaštitnim premazom u tonu opeke.

U Kući vrtlara, uređenoj kao muzejski *caffè*, obojena su i ožbukana pročelja, ugrađena prozorska i vratna stolarija, ugrađene ukrasne, kovano/željezne rešetke i limarija. U unutrašnjosti su izvedeni priključci za električnu, vodovod, kanalizaciju, grijanje. Prostor je ožbukano i obijeljeno.

Radilo se također na uređenju perivoja kompleksa Eltz. Obuhvaćen je dio perivoja uz sjeverno pročelje Velikog dvora, dio uz istočno pročelje Paviljona za goste, uz zapadno pročelje Oranžerije te na ovalnom parteru zelene površine. Radovi su obuhvatili popločenje površine sa svim potrebnim radnjama iskopa, nasipavanja, drenaže, niveliranja, potom izvedbe elektroinstalacija, vodovoda za zalijevanje i odvodnje oborinskih voda. Potom je perivoj uređen te su izrađeni faksimili povijesnog kandelabra. Napravljen je potporni zid i stuba s metalnom ogradom na istočnom dijelu perivoja, između kapele sv. Roka i Oranžerije.

i. p.

Slika 1. Zgrada kolnice, dvorišno pročelje prije radova.

Slika 2. Zgrada kolnice, dvorišno pročelje nakon radova.

Slika 3. Kuća vrtlara, južno pročelje prije radova.

Slika 4. Kuća vrtlara, južno pročelje nakon radova.

Slika 5. Sjemenarska stanica, sjeverno pročelje prije radova.

Slika 6. Sjemenarska stanica, sjeverno pročelje nakon radova.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Slika 4

Slika 5

Slika 6

Vukovar

Kompleks dvorca Eltz

Vlastelinske kurije

Druga polovica 18. st.

Voditeljice programa: Suzana Purišić, Blanda Matica

Suradnici: Ivana Popović, Nives Marušić, Dijana Požar, Dom d.o.o.

BROJ DOSJEA: 1806/1, 1806/2, 1806/3, 1807/1, 1807/2, 1807/3, 1808/1, 1808/2, 1808/3, 1809/1, 1809/2 i 1809/3,
Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE HR (FINANCIRANJE IZ ZAJMA RAZVOJNE BANKE VIJEĆA EUROPE)

Vlastelinske kurije dio su kompleksa dvorca Eltz čija se obnova provodi u sklopu projekta „Istraživanje, obnova i revitalizacija kulturne baštine Vukovar-Vučedol-Ilok“. Projektom su obuhvaćena opsežna konzervatorsko-restauratorska istraživanja, građevinska sanacija i konzervatorsko-restauratorski radovi.

Godine 2013. završeni su radovi na sanaciji i rekonstrukciji triju kurija (*Perceptoratum, Directoratum, Domum*), i to ugradnjom stolarije te gromobranskih instalacija.

i. p.

Slika 1. Kurija I, ulično pročelje nakon radova.

Slika 2. Kurija I, dvorišno pročelje nakon radova.

Slika 3. Kurija II, ulično pročelje nakon radova.

Slika 4. Kurija II, dvorišno pročelje nakon radova.

Slika 5. Kurija III, ulično pročelje nakon radova.

Slika 6. Kurija III, dvorišno pročelje nakon radova.

Slika 1

Slika 2

Nastavak kataloške jedinice na sljedećoj stranici ►

Slika 3

Slika 4

Slika 5

Slika 6

Zadar

Crkva sv. Krševana

Zidne slike

Srednji vijek

Voditelj programa: Ivan Srša

BROJ DOSJEA: 358/1, Zagreb, Radićeva 26

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Radovima *in situ*, nastavljenima 2013. godine u podnožju zidnoga plašta sjeverne apside, trula je žbuka zamijenjena dvoslojnom vapnenom žbukom: u donjem je sloju zid ožbukana smjesom od drobljene opeke i gašenog vapna, a na nju je nanescena žbuka od gašenoga vapna, riječnog pijeska, sitnih zrnaca drobljene opeke i mramornoga brašna. Toniranje velikih praznina u žbuci obavljeno je smjesom bistre vapnene vode i etilnog alkohola s dodatkom praha od opeke. Tijekom konzervatorsko-restauratorskih radova u sjevernoj apsidi freske su očišćene od prašine, a s njihove su površine uklonjene i sve u međuvremenu kristalizirane soli. Ostaci reintegracije slikanog sloja iz godine 1956. (najvećim dijelom stradali kristaliziranjem

soli na njegovoj površini, a mjestimice izbrisani zbog slabe prionjivosti bojenoga sloja) uklonjeni su zajedno s tankim površinskim slojem stare restauratorske žbuke. Njihovim je uklanjanjem površina žbuke blago ohrapavljena, što je olakšalo upijanje razrijeđene boje nove reintegracije slikanoga sloja. Njome je uglavnom, uz nekoliko manjih odstupanja, ponovljena koncepcija restauratorskog zahvata iz godine 1956. godine: crno-siva boja pozadine zamijenjena je svijetlosivo-modrom, a praznine silueta likova i pozadine tonirane su svjetlijim blijedosivkasto-modrim, sivkasto-okker i sivkasto-crvenim nijansama.

i. s.

Slika 1. Stanje prije radova 2013. godine.

Slika 2. Stanje nakon radova 2013. godine.

Zadar

Zadarska nadbiskupija

Uskrsnuće Krista / Porciunkula

Nepoznati autor, 18. st.

Ulje na platnu, 154 x 223 cm

Voditeljica programa: Jadranka Baković

Suradnik: Tomislav Grzunov

BROJ DOSJEA: 1751/9/1, Zadar, Bedemi zadarskih pobuna bb

PROGRAM PREMA UGOVORU SA STALNOM IZLOŽBOM CRKvene UMJETNOSTI, ZADAR

Krist je prikazan u sjedećem položaju, ogrnut crvenim plaštem, s trokutastom aureolom kojom se često prikazuje Bog Otac, a ukazuje na Sv. Trojstvo. U podnožju Kristovih nogu nalazi se sv. Toma nevjerni (ili sv. Franjo) koji klečeći dotiče njegove rane, dok je u pozadini sv. Marija Magdalena. Na donjoj lijevoj strani dva anđela pridržavaju natpis VOLKOMN.. ABLAFS.. PORCIUNCULA, mogućeg značenja „potpuni oprost grijeha“ tj. aluzije na Porciunkulski oprost grijeha.

Istraživanjima zatečenog stanja slike evidentiran je visok stupanj nestabilnosti slojeva uzrokovan neprimjerenim unutarnjim okvirom. Nosilac slike je laneno platno srednje gustoće kojem su s vremenom izmijenjene izvorne dimenzije. Pretrpio je znatna mehanička oštećenja, a boravak u neprimjerenim uvjetima pokrenuo je štetne kemijske procese koji su ga dodatno degradirali. Nedostaci slikanog sloja zastupljeni su u velikoj mjeri po cijeloj površini umjetnine, naročito u gornjem polukružnom dijelu. Slikani sloj bio je nestabilan i podložan osipanju boje. Krakelire su mrežnog oblika, pravilne i difuzno raspoređene po cijeloj površini. Tanak sloj požutjelog

laka s vremenom je matirao i mjestimice poprimio izgled bjeličaste maglice. Pregledom lica slike pod UV svjetlom utvrđeno je postojanje preslika na zatečenom sloju laka. Lice slike bilo je prekriveno slojem površinske nečistoće. Prva faza zahvata izvedena je 2009. godine, kad su konsolidirane sve nestabilne zone slikanog sloja i postavljeni platneni umeci na mjestima nedostataka nosioca. Slika je nakon toga podložena novim odgovarajućim platnom na vakuurom stolu. U nastavku zahvata izvorno je planirano uklanjanje laka, preslika i rekonstrukcija kredne osnove, podslikavanje i završni retuš lakirnim bojama. Uklonjen je prvi sloj potamnjelog laka, nakon čega je bojeni sloj postao jasnije čitljiv. Dodatne vizualne analize, stratigrafska analiza uzoraka i pregled pod UV svjetlom pokazali su da na slici postoji više slojeva preslika iz različitih razdoblja i ostaci laka starijeg od onog koji je uklonjen. Otvorene su sonde kojima se utvrdilo stanje izvornog slikanog sloja. Iako je izvorni slikani sloj estetski kvalitetniji od preslika, pokazalo se da je na većini mjesta znatno oštećen, što je prema svemu sudeći razlog prisutnosti preslika. Odlučeno je da se zbog visokog stupnja oštećenja izvornog slikanog

sloja preslici ne uklanjaju te da se umjesto cjelovitog retuširanja tonški neutraliziraju oštećene površine bez prethodne rekonstrukcije kredne osnove. Uklonjeni su ostaci starog tvrdokornog laka, nakon čega je slikani sloj premazan slojem izolacijskog laka. Retušem su primarno

definirane nepovezane forme i neutralizirane nametljive zone oštećenog slikanog sloja, čime je postignuto povezivanje kompozicije u jasno čitljivu vizualnu cjelinu.

t. g.

Slika 1. Stanje prije radova.

Slika 2. Stanje nakon radova.

Zagreb

Grad Zagreb, Zbirka umjetnina

Skulptura iz ciklusa *Krvavi fašnik*

Vanja Radauš, 1966.

Vosak, gips, metalna žica, drvo, 80 x 24 x 15 cm

Voditelj programa: Siniša Cvetković

Suradnici: Sanda Milošević, Ljubo Gamulin, Natalija Vasić

BROJ DOSJEA: 8010, Zagreb, Kneza Mislava 18

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Skulptura autora Vanje Radauša dio je ciklusa *Krvavi fašnik*, nastalog 1966. godine. Ciklus je izložen iste godine u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu. Skulpture su izvedene u obojenom vosku; tematski predstavljaju pogrebnu povorku pjesniku. Groteskni likovi žena i predstavnici vlasti u povorci odraz su Radauševe kritike tadašnjeg društva i ukazuju na dehumanizaciju svijeta.

Kao dio Zbirke umjetnina u vlasništvu Grada Zagreba, skulptura je zavedena pod inventurnim brojem 118 i upisana je na Listu zaštićenih kulturnih dobara Registra Ministarstva kulture RH.

Napuknuća unutarnje konstrukcije uzrokovala su nestabilnost i daljnja napuknuća, naročito u postamentu skulpture te odvajanje i otpadanje slojeva voska. Razlog tome je i raznorodnost korištenih materijala tijekom gradbenog procesa. Skulptura je izrađena od drva preko kojega je nanesen gips. Na gips je položena žica kao armatura

vosku koji je višeslojno nanesen. Prvi slojevi voska žućkaste su boje, dok su ostali slojevi bili tonirani. Korišteni su narančasti, zeleni, sivi, crni i smeđe-crvenkasti tonovi voska koji su u procesu stvrđavanja dodatno modelirani.

Izvedeno je ojačavanje konstrukcije polivinil-acetatnim ljepilom i tekućim voskom da bi se učvrstila narušena statika skulpture. Sve pukotine zatvorene su topljenjem toniranog voska, a nedostajući dijelovi domodelirani su mikrokristaličnim voskom i ta su mjesta površinski obrađena kako bi se uskladila s izvornikom. Izveden je retuš u lokalnom tonu u zonama rekonstrukcija i zatvorenim pukotinama. Te su zone stabilizirane odgovarajućim zaštitnim premazom nanesenim zračnim kistom (*air brush*). Skulptura je postavljena na novoizrađeni postament od drveta.

s. c., s. m.

Slika 1. Skulptura iz ciklusa *Krvavi fašnik*, stanje prije radova.

Slika 2. Skulptura iz ciklusa *Krvavi fašnik* (poleđina), stanje nakon radova.

Zagreb

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Kabinet grafike

1. Prizor na zdencu, Marco Marcola, 18. st., crtež perom smeđom tintom i sangvinom, 18,8 x 29,5 cm
2. Apolon i muze (Apolon mousegetes), Ludovico Dorigny, 18. st., crtež perom, smeđom tintom i sepijom, 35,5 x 39 cm
3. Poklonstvo pastira, Andrea Lilli, kraj 16./početak 17. st., crtež sangvinom, 25,6 x 18,9 cm
4. Studije figura, maskeroni, kaligrafija, inicijali, dekorativni motivi, nepoznati autor, druga pol. 18. st., crtež perom i smeđom tintom, 28,6 x 17,1 cm
5. Poklonstvo kraljeva, Claudio Ridolfi, 16.-17. st., crtež perom i smeđom tintom, 25,7 x 17,5 cm
6. Solomonov sud prema Paolu Veroneseu, Carlo Caliari (Carletto), crtež perom i crnom tintom, 24,6 x 39,4 cm
7. Šejla, Jeftina kći, nepoznati majstor prema Luci Giordanu, 16.-17. st., crtež perom i smeđom tintom, 41,8 x 26,3 cm
8. Mitološka alegorija, Marco Marcola, 18. st., crtež perom i smeđom tintom, podcrtež sangvinom, 38,5 x 37,5 cm
9. Studija za kompoziciju oltarne pale, Giovanni Battista Marcola, 18. st., crtež perom i smeđom tintom, 45 x 31 cm

Voditeljica programa: Andreja Dragojević

Suradnici: Marta Budicin, Natalija Vasić, Jovan Kliska, Margareta Klofutar

BROJ DOSJEA: 8235 (1), 8236 (2), 8237 (3), 8238 (4), 8239 (5), 8240 (6), 8241 (7), 8242 (8), 8243 (9), Zagreb, Ilica 44
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Program u 2013. godini obuhvatio je cjelovite konzervatorsko-restauratorske radove na devet crteža na papiru iz Zbirke crteža europskih majstora od 16. do 18. stoljeća, koji su predstavljeni na izložbi „Crteži starih talijanskih majstora iz fundusa Kabineta grafike HAZU“ (ožujak-svibanj 2009.).

Svi su crteži izvedeni na ručno rađenom papiru. Na pet crteža pronađeni su vodeni znakovi koji potvrđuju njihovu dataciju. Riječ je uglavnom o predlošcima za zidne slike. Tehnike kojima su crteži izrađeni vrlo su slične na svim umjetninama - prevladava tehnika perom i smeđom tintom s laviranim dijelovima, dok je crtež *Mitološki prizor, vjenčanje Dioniza i Arijadne* izveden perom i smeđom tintom s koloriranim dijelovima u akvarelu. Na nekoliko umjetnina crteži se nalaze *verso* i *recto*.

Postupak je počeo izradom detaljne dokumentacije zatečenog stanja i kemijskom analizom sastava papirnog nosioca. Gotovo sve umjetnine u svojoj papirnoj podlozi sadrže lanena vlakna, izuzev njih nekoliko koje sadrže mješavinu lanenih i pamučnih vlakana. Mjerenjem pH-

vrijednosti papira i poledinskih kartona utvrđena je blaga kiselost (između 5 i 6) svih nosilaca. Probama odvajanja poledinskog kartona na pet umjetnina razrađen je postupak njihova odvajanja, kao i paspartua. Suhom metodom uklonjeni su prvi slojevi zatečenih kartona, dok su zadnji slojevi i ostaci uklonjeni blagim vlaženjem. Na tri su umjetnine tada otkriveni nova signatura i crteži ili ostaci crteža ili pak dijelovi grafike. Na poleđini nekih umjetnina uklonjen je ostatak samoljepivih traka te je izvedeno suho čišćenje lica i poleđine. Lokalno uklanjanje mrlja usisnom metodom provedeno je na nekoliko umjetnina, no samo na crtežu *Apolon i muze* pokazalo je pozitivan učinak. Uslijedila je rekonstrukcija nedostajućih dijelova umetanjem popuna japanskim papirom odgovarajuće debljine i gramature te konsolidacija poderotina. Zbog odvajanja kartona i poledinskih papira došlo je do blagih deformacija papirnog nosioca pa su crteži podvrgnuti ravnanju u preši. Grafike su pohranjene u izrađenu zaštitnu opremu.

a. d.

Slika 1. *Prizor na zdencu*, stanje prije radova.

Slika 2. *Prizor na zdencu*, stanje nakon radova.

Zagreb

Hrvatski povijesni muzej

1. Helena Marochino, r. Rechner, nepoznati autor, oko 1785., ulje na platnu, 73 x 59 cm
2. Josip Vinko Marochino, nepoznati autor, oko 1785., ulje na platnu, 72,5 x 58,9 cm
3. Gašpar Orešković (Orehoczy), Jakobey Karoly, 1866., ulje na platnu, 49,1 x 59,3 cm
4. Gjuro Stipetić, Mato Celestin Medović, 1909., ulje na platnu, 91,8 x 70,7 cm
5. Žiga Scholl, Maksimilijan Vanka, 1925., ulje na platnu, 86,5 x 80,5 cm
6. Franjo Vjekoslav Kružić Kliški, nepoznati autor, sredina 19. st., ulje na platnu, 60 x 47 cm

Voditeljica programa: Jelena Pasarić

Suradnici: Marko Begović, Mirela Mateljak, Sanda Milošević, Jurica Škudar, Magdalena Vlaho

BROJ DOSJEA: 8161 (1), 8162 (2), 8163 (3), 8164 (4), 8165 (5), 8166 (6), Zagreb, Kneza Mislava 18
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Program u 2013. godini nastavak je višegodišnjeg konzervatorsko-restauratorskog rada na djelima iz fundusa Hrvatskog povijesnog muzeja. Sve su slike bile u prilično lošem stanju te je na svima izveden cjelokupni zahvat. Slike su preventivno konsolidirane, izravnate i očišćene od površinski nataloženih nečistoća s lica i poledine. S izvornog slikanog sloja uklonjeni su potamnjeni lak i retuši. Na mjestima oštećenja rekonstruirani su nosilac i preparacija, slike su dublirane novim platnom (osim u slučaju slika 3 i 4, gdje su dublirani samo rubovi) i napete na nove podokvire (osim slike 6). Nakon nanošenja međulaka, izvedene su rekonstrukcije oštećenog slikanog sloja. Lica slika zaštićena su završnim lakom, a na poledine je postavljen beskišelinasti muzejski karton. Ukrasni okviri kojima su bile opremljene slike 1, 2 i 6 očišćeni su od površinski nataložene nečistoće, konsolidirani, na mjestima oštećenja provedena je rekonstrukcija sloja polikromije, a na ukrasnom okviru slike 2 deformirana gornja letvica nadomještena je novom.

Helena Marochino r. Rechner i *Josip Vinko Marochino* pomalo su naivno slikani portreti bračnoga para, no vrijedni su dokumenti o modi pripadnika imućnog građanskog staleža u Bakru u drugoj polovici 18. stoljeća. Obje su slike zbog težih oštećenja već jedanput bile restaurirane i tada su voskom dublirane novim platnom. Vosak je prouzročio nejednoliko tamnjenje boje pa ga je trebalo ukloniti. Zbog iznimne tvrdoće sasušene voska, taj je postupak bio zahtjevan i dugotrajan.

Površina slike *Gašpar Orešković (Orehoczy)* bila je vrlo potamnijela. Unatoč prisutnosti nekoliko perforacija, nosilac je ostao čvrst i stabilan. Nakon izrade platnenih intarzija za mjesta perforacija, slici su dublirani samo rubovi da bi se proširenjem površine slike omogućilo ponovno napinjanje.

Gjuro Stipetić je portret velikog župana Modruško-riječke županije (1886.-1895.). Nakon uklanjanja površinski nataložene nečistoće i potamnjeloga laka, u donjem je lijevom kutu slike otkrivena signatura „M C Medović“. Zbog dobrog stanja platnenog nosioca, platnenim trakama dublirani su samo rubovi da bi se slika mogla napeti na novi podokvir.

Intervencija na slici *Žiga Scholl* bila je potrebna zbog dotrajalosti starih retuša i širokih krakelira. Kraklire su vjerojatno nastale zbog dodavanja sikativa u boju, što je uzrokovalo pucanje slikanog sloja. Pukotine u obliku pravilnih udubljenja širine 2 mm, poput mreže plitkih kanala, bile su najizraženije u gornjem dijelu slike. Na slici su nađeni tragovi dviju prethodnih intervencija - rekonstrukcija sloja preparacije svijetlim kitom i dva sloja potamnjenih retuša.

Slikani sloj slike *Vjekoslav Kružić Kliški*, na čijoj se poledini, na dublirnom platnu nalazi natpis: „Narodni zastupnik 1848.“, pretrpio je nepovratna oštećenja. Na mnogim je mjestima uništen lazurno slikani sloj, a na nekim mjestima i svi slojevi boje te se kroz potamnjele retuše iz prethodne restauratorske intervencije nazirala

preparacija. Platno je dublirano sekundarnim platnom te napeto na podokvir novijeg datuma. Uklanjanje površinski nataložene nečistoće, požutjeloga laka i potamnjenih retuša bilo je vrlo zahtjevno zbog oštećenja izvornog slikanog

sloja, a rekonstrukcija slikanog sloja iznimno opsežna. Zbog dobrog stanja nosioca, slika nije skinuta s postojećeg podokvira pa nije uklonjeno ni dublirno platno.

m. be., m. m., s. m., j. p., m. v.

Slika 1. *Franjo Vjekoslav Kružić Kliški*, stanje tijekom radova.

Slika 2. *Franjo Vjekoslav Kružić Kliški*, stanje nakon radova.

Slika 3. *Helena Marochino r. Rechner*, stanje prije radova, snimka pod UV svjetlom s vidljivim oštećenjima i tragovima prethodne restauracije.

Slika 4. *Helena Marochino r. Rechner*, stanje nakon radova.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Slika 4

Zagreb

Hrvatski povijesni muzej

1. Skica konja 2, Raul Goldoni, 1944., crvena kreda na papiru, 33 x 34 cm
2. Oslobođanje Cazina, Andrija Maurović, 1944.-1945., tuš na papiru, 39,5 x 29,5 cm
3. Iz zbjega, Branko Kovačević, 1944., pero i kist na papiru, 21,9 x 15 cm
4. Zbjeg, Frano Šimunović, 1944.-1945., tuš i lavirani tuš na papiru, 18,7 x 23,9 cm
5. Strijeljanje, Frano Šimunović, 1947., akvarel na papiru, 29,7 x 34,5 cm
6. Portreti zatvorenika na Savskoj cesti, Mladen Iveković, 1942., grafitna i kemijska olovka na papiru, 36,7 x 55 cm
7. Žene Pokuplja, nepoznati autor, 1945., tempera na papiru, 125 x 88,5 cm
8. Zemlja, Krsto Hegedušić, 1929., kombinirana tehnika na papiru (kolaž, tuš, tempera), 122,5 x 85 cm
9. Predložak za fresko sliku, Edo Murtić, 1952., kombinirana tehnika na papiru, lesomit (tuš, tempera), 88,3 x 121 cm
10. Skica za fresko sliku, Edo Murtić, 1953., grafitna olovka na paus-papiru, 89 x 115 cm
11. Stražar, Kamilo Ružička, 1944., tempera na kartonu, 97 x 68,5 cm
12. Odlazak partizana (skica), Marijan Detoni, 1944., akvarel i grafitna olovka na papiru, 40,5 x 62 cm

Voditeljica programa: Majda Begić Jarić

Suradnice: Marta Budicin, Natalija Vasić

BROJ DOSJEA: 8093 (1), 8094 (2), 8095 (3), 8096 (4), 8097 (5), 8098 (6), 8099 (7), 8100 (8), 8101 (9), 8102 (10), 8103 (11), 8104 (12), Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Od odabranih dvanaest umjetnina, *Skica za fresko sliku* izvedena je na paus-papiru, *Stražar* na kartonu, dok su *Zemlja* i *Strijeljanje* podlijepljene novim papirnim nosiocem. Jedino je *Predložak za fresko sliku* podlijepljen na lesomit.

Umjetnine su zatečene prekrivene slojem prašine po licu i poledini te oštećene manjim poderotinama, najviše po rubnim dijelovima. Na nekim su se umjetninama na poledini nalazili tragovi samoljepivih traka, a *Skici za fresko sliku* i *Stražaru* nedostajali su i dijelovi papirnog nosioca. Nosioci crteža *Zbjeg*, *Žene Pokuplja* i *Iz zbjega* u manjoj su mjeri bili deformirani.

Nakon dokumentiranja zatečenog stanja umjetnina, izmjerena je pH-vrijednost papirnog nosioca, a zatim je izvedeno suho čišćenje površinske nečistoće s prednje strane i poledine umjetnina. Zatečene samoljepive trake, kao tragovi prethodnih restauratorskih zahvata, uklonjene su mehaničkim i kemijskim postupcima. Potpuno mokro čišćenje uranjanjem i neutralizacija izvedeni su jedino na plakatu *Portreti zatvorenika na Savskoj cesti* zbog postojanosti bojenog sloja u vodi. Na ostalim je umjetninama s obzirom na osjetljivost crtače tehnike mokro čišćenje izvedeno parcijalno, a neutralizirane su

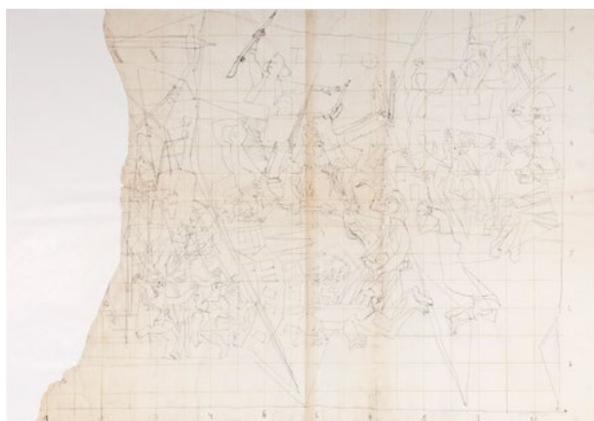
suhim postupkom - raspršivanjem magnezijeva oksida (metodom *Bookkeeper*). Papirni je nosilac kojim je *Zemlja* bila u prijašnjem restauratorskom zahvatu podlijepljena, uklonjen te je umjetnina ponovno zalijepljena na novi, deblji japanski papir 4%-tnim celuloznim ljepilom. Na ostalim umjetninama oštećenja u vidu poderotina i pregi- ba parcijalno su konsolidirana debljim japanskim papirom

i 4%-tnim celuloznim ljepilom. Nedostajuće zone papira rekonstruirane su primjerenim japanskim papirom i 4%-tnim celuloznim ljepilom. Nakon ravnjanja umjetnina, prethodno rekonstruirane zone retuširane su u akvarelu i suhoj pasteli. Umjetnine su pohranjene u dimenzijama prilagođenu opremu od beskiselinskog kartona.

m. b. j.

Slika 1. *Skica za fresco sliku*, stanje prije radova.

Slika 2. *Skica za fresco sliku*, stanje nakon radova.

Zagreb

Hrvatski povijesni muzej
Zastava slobodnog i kraljevskog grada Koprivnice
Nepoznati autor, 1718.
Svileni damast i rese, vuneni keper, oslik, 107 x 132 cm
Voditeljica programa: Vlasta Bošnjak

BROJ DOSJEA: 7494, Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE

Dvokraka zastava od svilenog damasta zatečena je u izrazito lošem stanju. Radi se o dvostranoj zastavi izrađenoj od jednog sloja tkanine. Na gornji rub našivena je tkanina od vunenog kepera koja čini „prolaz“ za koplje. Zastava je s obiju strana oslikana. S prednje strane je prikaz austrijskoga grba s vladarskim insignijama i dvoglavim crnim orlom na čijim se prsima nalazi medaljon s prikazom Bogorodice s Djetetom, dok je sa stražnje strane prikazan grb grada Koprivnice. Gledano s prednje strane, nedostaje lijevi i dio desnoga kraka. Uz preostali fragment zastave bio je dio svilenih resa koje su na nekoliko mjesta bile isprekidane i zapetljane. Tkanina zastave bila je oštećena brojnim pukotinama, rupicama te naborana i prekrivena slojem prašine. Mrlje i zatamnjenja na tkanini posljedica su preslika oslikanog prikaza na poledinu.

Tkanine su relaksirane vlaženjem i ravnate pod opterećenjem staklenih utega. Na isti su način tretirane i rese.

Slika 1. Stanje prije radova.

Slika 2. Stanje nakon radova.

Kako su one bile zatečene s prišivenim ostacima tkanine, pokazala se mogućnost uklapanja tih ostataka u postojeću tkaninu zastave; time se mogao odrediti prvobitan oblik zastave. Proveden je minimalni retuš oslika koji je bio nanesen bez podloge na svilenu tkaninu.

Pripremljena je tanka svilena tkanina – krepelin, kojom je fragment zastave obložen s obiju strana. Svi postojeći dijelovi izvorne tkanine uklopljeni su oblikom u cjelinu, poštujući raport tkanine. Dobiveni trosloj učvršćen je svilenim filamentima, koji su šivani uz rub otvora i pukotina, počevši od kopljenog ruba zastave prema dolje. Tkanina svilenog krepelina obrezana je uz rub zastave, jedanput podvijena i prišivena za rub, uključujući tkani dio resa. Tako je zastava, iako s velikim nedostatkom izvorne tkanine, u cijelosti obrubljena resama.

v. b.

Zagreb

Katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije, riznica

Dalmatika s prikazom sv. Marka evanđelista

Nepoznati autor, 17. st.

Svileni saten i taft, lanena platna, raznobojne svilene niti, pozlaćene niti i titranke, tkalačka, krojačka i vezilačka tehnika, 121,5 x 125 cm

Voditeljica programa: Sandra Lucić Vujičić

Suradnice: Vlasta Bošnjak, Katija Hrepić, Branka Regović

BROJ DOSJEA: 8244, Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Dalmatika s prikazom sv. Marka evanđelista dio je kompleta od četiri dalmatike biskupa Mikulića s vezenim prikazima evanđelista. Čuva se u Riznici zagrebačke katedrale. Na bjelokosnoj svilenoj tkanini bogato su reljefno vezeni biljni motivi korištenjem raznovrsnih pozlaćenih i posrebrenih niti i titranki tehnikom zlatoveza preko podloge. Uz vanjske rubove dalmatike postavljena je deblja uzica od pozlaćenih niti. Po sredini prednje strane dalmatike nalazi se polje s biljnim motivima vezenima raznobojnim svilenim nitima u tehnici punjenja ravnim bodom te posrebrenim i pozlaćenim nitima tehnikom zlatoveza. Po sredini stražnje strane dalmatike vezena je kartuša s prikazom sv. Marka evanđelista kako sjedi za stolom pred drapiranom zavjesom i piše. Pokraj zavjese otvara se duboka perspektiva pejzaža. Uz njega je prikazan lav, njegov simbol. To vezeno polje rađeno je raznobojnim svilenim, posrebrenim i pozlaćenim nitima tehnikama zlatoveza i „slikanja iglom“. Umjesto ukrasnih traka, na dalmatici se zamjećuju omeđena i izdužena područja s biljnim motivima koja imitiraju trake vezene zlatovez

tehnikom. Dalmatika je podstavljena tamnocrvenom svilenom tkaninom, a sprijeda se na vratnom izrezu veže pamučnim trakama. Na vratnom izrezu i na bočnim izrezima vidljive su omčice od pamučne uvijene uzice sprijeda i raznovrsna puceta za kopčanje.

Dalmatika je vjerojatno bila pohranjena u drvenom ladičaru Riznice katedrale. Po sebi nije imala naročitih nečistoća. Glavna svilena tkanina bila je prepuna manjih i većih otvora pa se međupodstavna lanena tkanina mogla vidjeti na gotovo trećini površine. Većina je pozlaćenih titranki otpala s dalmatike, a postojeće su bile vrlo nestabilne. Oštećenja veza pozlaćenim materijalom i svilom zamjećivala su se po cijeloj površini (nedostaci vezenih dijelova, odvojene niti od podloge ili izgubljene ovojnice od pozlaćene lamele). Zatečene omčice i puceta za kopčanje bili su raznovrsni, a najstariji primjerci bili su deformirani i s nekoliko manjih oštećenja. Svi rubni dijelovi dalmatike bili su pohabani; na njima su bila izražena oštećenja tkanine u obliku pukotina ili je tkanina nedostajala, a pozlaćenim uzicama vidjela se samo pamučna srž. Pod-

stavna je tkanina bila puna manjih i većih otvora te zakrpi od izbljednjenih komada različitih svilenih tkanina.

Konzervatorsko-restauratorski radovi na dalmatici izvedeni su tijekom 2013. godine. Fotografirano je i opisano stanje predmeta prije, tijekom i nakon radova. Grafički su dokumentirana sva oštećenja i mrlje, konstrukcija predmeta i osnovne jedinice tkanja. Izrađena je povijesno-umjetnička analiza. Provedena je identifikacija svih materijala u Prirodoslovnom laboratoriju HRZ-a. Analiziran je način izrade tkanina, traka, puceta i veza, konstrukcija predmeta te zatečeni povijesni slojevi na predmetu. Uklonjene su sve povijesne intervencije koje su ugrožavale predmet: neodgovarajuće uzice i puceta, konci krpanja, zakrpe od tkanine druge vrste na podstavi. Nečistoće glavne tkanine uklonjene su suhim postupkom iglicama, pincetama te usisavanjem preko zaštitne mrežice. Nečistoće podstavne tkanine uklonjene su mokrim postupkom u kupelji od 4%-tne otopine deterdženta *Hostapon T* u destiliranoj vodi

i ispiranjem. Podstavna tkanina izravnata je opterećenjem staklenim utezima. Pribavljene su nove tkanine i konci za zatvaranje oštećenja i obrađeni bojenjem. Oštećenja glavne tkanine podložena su novom tkaninom nakon isctavanja svakog otvora i izrezivanja željenog oblika te završno zatvorena šivanjem. Oštećenja podstavne tkanine sanirana su podlaganjem cijele površine i šivanjem. Sve pozlaćene titranke pričvršćene su za podlogu šivanjem tankim svilenim koncem. Oštećenja veza konzervirana su šivanjem tanjim i debljim svilenim koncima. Manja oštećenja traka za vezanje konzervirana su postavljanjem traka između dva sloja krepelin svilene tkanine i šivanjem. Izgled i funkcija nedostajućih uzica i puceta rekonstruirani su odgovarajućim novim materijalima. Nabavljena je kutija i valjci od beskiselinske ljepenke. Dalmatika je u svrhu dodatne zaštite veza metalnim nitima omotana folijom *Melinex*, položena u kutiju s valjcima i vraćena vlasniku.

s. l. v.

Slika 1. Stražnja strana dalmatike, stanje prije radova.

Slika 2. Stražnja strana dalmatike, stanje nakon radova.

Zagreb

Ministarstvo kulture RH, Uprava za zaštitu kulturne baštine

1. Idejni projekt gradnje crkve u Makarskoj, Josip pl. Vancaš, 1897., ozalid kopija na papiru, 33 x 50 cm
2. Idejni projekt gradnje crkve u Makarskoj, Josip pl. Vancaš, 1897., ozalid kopija na papiru, 32 x 48,8 cm
3. Idejni projekt regulacije Kaptola i okolice, Edo Šen i Milovan Kovačević, 1935., tuš na paus-papiru, 60 x 86,5 cm
4. Idejni projekt regulacije Kaptola i okolice, Edo Šen i Milovan Kovačević, 1935., tuš na paus-papiru, 60,5 x 86 cm
5. Idejni projekt regulacije Kaptola i okolice, Edo Šen i Milovan Kovačević, 1935., tuš na paus-papiru, 59 x 86,5 cm
6. Idejni projekt regulacije Kaptola i okolice, Edo Šen i Milovan Kovačević, 1935., tuš na paus-papiru, 60 x 87 cm
7. Idejni projekt regulacije Kaptola i okolice, Edo Šen i Milovan Kovačević, 1935., tuš na paus-papiru, 86,5 x 60,2 cm
8. Idejni projekt regulacije Kaptola i okolice, Edo Šen i Milovan Kovačević, 1935., tuš na paus-papiru, 86 x 60,5 cm
9. Pavlinski samostan i crkva sv. Marije u Lepoglavi, Studija pročelja, Franz Struppy, 1851., kolorirani tuš na papiru, 51 x 71 cm
10. Natječajni projekt crkve sv. Ćirila i sv. Metoda na Sušaku, Prostorna studija, Josip Pičman i Josip Seissel, 1931., olovka i ugljen na paus-papiru, 56,2 x 86 cm
11. Natječajni projekt crkve sv. Ćirila i sv. Metoda na Sušaku, Studija unutrašnjosti, Josip Pičman i Josip Seissel, 1931., olovka i ugljen na paus-papiru, 63,8 x 88,5 cm
12. Mapa Dioecesis Zagradiensis, Karta Regnum Bosniae, Croatiae, Dalmatiae, Slavoniae Hung. et Serviae, Johan Baptista Homann, 1724., kolorirani grafički otisak na papiru, 52,5 x 60,2 cm
13. Vojna karta, Vojna granica pod područjem grada Požege, nepoznati autor, 1782., tuš na papiru, 49 x 73,5 cm
14. Vojna karta, Vojna granica pod upravnim područjem komitata Cernika i Požege, nepoznati autor, 1782., tuš na papiru, 49,5 x 88 cm
15. Stari grad Kostajnica, Milan Šignjar, 1867., litografija na papiru, 17 x 23,2 cm
16. Stari grad Brinje, G. Pieroni, preslik iz sredine 19. st. prema izvorniku iz 17. st., tuš na paus-papiru, 11 x 16,2 cm
17. Stari grad Modruš, G. Pieroni, preslik iz sredine 19. st. prema izvorniku iz 17. st., tuš na paus-papiru, 10 x 15,5 cm
18. Stari grad Zvečaj, G. Pieroni, preslik iz sredine 19. st. prema izvorniku iz 1639., tuš na paus-papiru, 10,8 x 16 cm
19. Novigrad, nepoznati autor, sredina 19. st. prema prijašnjem izvorniku, litografija, 8,5 x 13,5 cm
20. Stari grad Nehaj, Bela Csikos Sesia, 1895., akvarel na papiru, 12 x 20,5 cm
21. Stari grad Podvrško, Gjuro Szabo, oko 1913., akvarel na papiru, 15,5 x 12,2 cm
22. Kapela Sv. Križa kod Samobora, Branko Šenoa, 1913., tuš na papiru, 21,2 x 25,4 cm

Voditeljica programa: Sandra Juranić

Suradnice: Andreja Dragojević, Marta Budicin, Natalija Vasić

BROJ DOSJEA: 8245 (1), 8246 (2), 8247 (3), 8248 (4), 8249 (5), 8250 (6), 8251 (7), 8252 (8), 8253 (9), 8254 (10), 8255 (11), 8256 (12), 8257 (13), 8258 (14), 8259 (15), 8260 (16), 8261 (17), 8262 (18), 8263 (19), 8264 (20), 8265 (21), 8266 (22), Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Program u 2013. godini obuhvatio je cjelokupne konzervatorsko-restauratorske radove na dvadeset dvije umjetnine na papirnom nosiocu iz 18., 19. i 20. stoljeća.

Na crtežima je zatečena površinska nečistoća te migirane čestice ugljena na licu i poledini. Papirni je nosilac

požutio, prekriven mrljama različitog porijekla i obojenja, sitnim starosnim mrljama (*foxing*) te vodenim mrljama.

Paus-papir je uglavnom bio deformiran zbog višestrukih pregiba i izloženosti vlazi. Papir je na mjestima pregiba i pukao. Crteži *Stari grad Brinje*, *Stari grad Modruš* i *Stari*

grad *Zvečaj* crtani su na paus-papiru koji je potom zalijepljen cijelom površinom na kartonsku podlogu. Na crtežu *Stari grad Zvečaj* prilikom podljepljivanja nastali su nabori paus-papira. Zatečena su i oštećenja (izrazite poderotine i nedostajući dijelovi te manje perforacije od pribadača).

Poderotine su neprimjereno bile učvršćene samoljepivim trakama te papirnim i platnenim trakama. Na poledinama, ali i licima umjetnina zatečeni su razni žigovi te inskripcije grafitnom i kemijskom olovkom te crvenim flomasterom. Trinaest crteža manjeg formata bilo je s poledine po jednom rubu podljepljeno narančastim kartonom.

Konzerviranju-restauriranju umjetnina pristupilo se različitim metodama, ovisno o zatečenom stanju pojedine umjetnine, tehnici i vrsti nosioca. Nakon fotografiranja i opisa zatečenog stanja svih umjetnina, pristupilo se odvajanju od kartonskih podloga. Provedeno je suho čišćenje, odnosno uklanjanje zatečene prašine i migriranih čestica ugljena. Umjetninama koje su se mogle mokro tretirati trebalo je prije samog postupka ukloniti oznake i žigove. Potom su crteži mokrim postupkom očišćeni i neutralizirani. Na umjetninama s izrazito osjetljivim bojenim slojem ili podlogom nije bilo moguće provesti postupak mokrog čišćenja i neutralizacije, stoga su

mrlje čišćene isključivo lokalnim tretiranjem tamponom s otopinom kalcijeva hidroksida, a neutralizacija je provedena raspršivanjem praha magnezijeva oksida na lice i poledinu predmeta. Pregibi i poderotine su na svim umjetninama konsolidirani, a nedostajući dijelovi rekonstruirani odgovarajućim japanskim papirom. Tragovi pečata lagano su očišćeni tamponom s destiliranom vodom, a dijelovi koji su migrirali vraćeni su na prvotnu poziciju te učvršćeni ljepilom pH-neutralne vrijednosti. Na osam crteža crtanih na paus-papiru nakon uklanjanja zatečenih paspartua provedeni su zahvati suhog čišćenja te uklanjanja samoljepivih traka, što je vidljivo na umjetninama *Idejnog projekta regulacije Kaptola i okolice* autora Ede Šena i Milovana Kovačevića. Ako su nakon mehaničkog uklanjanja traka ostale žute mrlje od ljepila, uklanjane su tamponima s etilnim acetatom. Poderotine i veći pregibi konsolidirani su trakama japanskog papira *Gampi* i industrijskim škrobnim ljepilom *Eukalin BKL*, a potom su nadomješteni nedostajući dijelovi nositelja.

Uglavnom, na svim je umjetninama proveden minimalni retuš suhom pastelom. Sve su umjetnine pohranjene u opremu od beskiselinskog kartona i antistatične folije, dokumentirane te s uputama za pohranu vraćene vlasniku.

s. j.

Slika 1. *Franjevački samostan i crkva sv. Marije u Lepoglavi*, stanje prije radova.

Slika 2. *Franjevački samostan i crkva sv. Marije u Lepoglavi*, stanje nakon radova.

Zagreb

Ministarstvo vanjskih i europskih poslova RH

1. Alegorija mudrosti, Girolamo Muziano, 16. st., ulje na platnu, 182 x 134 cm
2. Flora, nepoznati autor, kraj 17. st., ulje na platnu, 147 x 175 cm
3. Bogorodica Pomoćnica, nepoznati autor, 19. st., ulje na platnu, 180 x 124,5 cm
4. Mars i Venera (Adonis i Venera), nepoznati autor, druga pol. 18. st. (?), ulje na platnu, 114 x 130 cm
5. Parisov sud, nepoznati autor, 18. st. (?), ulje na platnu, 78 x 98 cm

Voditelj programa: Slobodan Radić

Suradnici: Irina Šadura, Višnja Bralić, Marija Štok Tičić, Renata Majcan Šragalj, Maja Hajon, Vjeran Potočić, Jurica Milinković, Jelena Ćurić, Sabina Obst Krilić, Ines Kobas

BROJ DOSJEA: 8114 (1), 8115 (2), 8116 (3), 8117 (4), 8118 (5), Zagreb, Zmajevac 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Program je obuhvatio konzervatorsko-restauratorske radove na slikama značajne kulturno-povijesne vrijednosti koje su se nalazile u jugoslavenskom konzularnom predstavništvu u Beču, a vraćene su Hrvatskoj temeljem Sporazuma o pitanjima sukcesije iz 2001. godine. Riječ je o slikama različitih autora nastalih u rasponu od 16. do 19. stoljeća.

Djelo *Alegorija mudrosti* pripisuje se Girolamu Muzianu (Aquafredda, 1532. – Rim, 1592.), jednom od vodećih majstora manirističkog i protureformacijskog slikarstva druge polovice 16. stoljeća u Rimu. Na slici su zatečena raznovrsna oštećenja. Najveća su nastala u gornjem dijelu, gdje je zbog doticaja s vodom, koja se dulje zadržavala na površini, došlo do deformiranja i razgradnje platna te otpadanja boje s podlogom. U prethodnoj restauraciji slika je bila podstavljena još jednim lanenim platnom uz pomoć tutkalno-škrobnog veziva, no oba su platna zbog prekomjerne vlage bila oštećena djelovanjem gljivica i

drugih mikroorganizama. Uz naslage nečistoće i brojne perforacije u tkanju, na slikanom sloju bili vidljivi i tragovi prijašnjih popravaka: grube rekonstrukcije oštećenja kitom, potamnjeni retuši i požutjeli lak. Debeli zakiti s preslicima najizraženiji su bili uz donji rub platna. Na tom su mjestu između poledine platna i drvenog podokvira zatečeni i slojevi nataložene nečistoće pomiješane sa žbukom.

Radovima na slici prethodila su istraživanja - probe topivosti i uklanjanja požutjelog laka i potamnjenih preslika, snimanjem pod UV svjetlom kojim su precizno utvrđene zone starih retuša i preslika ispod i iznad fluorescirajućeg sloja starog laka, analize sastava slikanog sloja i osnove, laka, kao i tragova starijih popravaka. Nakon zaštite lica, pristupilo se uklanjanju drugog, dotrajalog platna s poledine slike. Tek se tada u cijelosti pokazalo vrlo loše stanje izvornog tkanja. Nakon pažljivog čišćenja poledine od ostataka tutkalno-škrobnog ljepila i fiksiranja razdvojenih

komada platnenog nosača, slika je konsolidirana i izrav-
nata na toplinskom vakuumskom stolu. Pristupilo se tada
postupnom uklanjanju dotrajalih materijala iz prethodnih
intervencija: potamnjelog laka, retuša i preslika, koji su
narušavali estetsku cjelovitost i likovne vrijednosti slike.
Oštećeni i deformirani dodatak platnu u gornjem dijelu
slike također je uklonjen i zamijenjen novim komadom
lanenog platna, tkanja sličnog izvornom nosaču. Uklonjeni
su i nestabilni kitovi, a ostaci stabilnog kita zadržani su
i stanjeni, da ne prekrivaju oslik. Spajanje niti perforira-
nog platna i rekonstrukcije nedostajućih dijelova nosača
izvedeni su intarzijama platna slične debljine i tkanja.
Zbog lošeg stanja platna slika je ponovno podstavljena
novim lanenim platnom te napeta na drveni podokvir s
klinovima. Oštećenja osnove rekonstruirana su kitom koji
je površinski obrađen tako da oponaša teksturu slikanog
sloja, a retuš oštećenja izveden je u dva sloja: gvaš bojama
u podlozi te lazurnim smolnim bojama u završnom sloju.
Zaštita i ujednačeni sjaj slikane površine postignut je
višeslojnim lakiranjem.

Flora prikazuje nagu djevojku okruženu razigranim
puttima i bokorima cvijeća smještenu u krajolik s antič-
kim ruševinama. Zbog dotrajalosti i deformacija drvenog
podokvira došlo je do opuštanja i valovitosti platna, na-
ročito u kutovima slike. Pukotine u sloju boje i osnove
bile su vidljive na cijeloj površini, a osipanje boje uglav-
nom duž rubova slike. Platno je bilo mehanički oštećeno
i perforirano na nekoliko mjesta, a u donjem lijevom
kutu i naknadno zakrpano. O barem jednoj prethodnoj
restauratorskoj intervenciji svjedoče i dotrajali retuši na
oštećenjima, kao i višestruki sloj laka koji je požutio. Slika

je bila i podstavljena novim platnom tutkalno-škrobnim
ljepilom čija je vezivna moć oslabjela te se drugo platno
počelo odvajati od izvornog nosioca. Rubovi oslikanog
platna odrezani su u razini podokvira te nisu očuvane
izvorne dimenzije slike.

Nakon proba topivosti laka, retuša i preslika, pristupilo
se njihovu postupnom uklanjanju. Mjesta oštećenja u
prethodnoj su intervenciji bila zapunjena krednim i vo-
štanim kitom, a zakiti su velikim dijelom bili naneseni
preko izvornog sloja boje. Slikani je sloj oko oštećenja bio
prilično stanjen. S donjeg lijevog dijela slike uklonjena je
deformirana zakrpa, kao i većina tutkalno-krednih zakita.
Slojevi stabilnog kita zadržani su, stanjeni i usklađeni s
teksturom izvornika. Uklonjeno je i laneno platno dotrajale
rentoalaže. Perforacije tkanja rekonstruirane su intarzija-
ma prepariranog platna odgovarajuće teksture te s poledine
slike dodatno ojačane. Oštećenja podloge popunjena su
kitom, površinski obrađenim da oponaša teksturu okol-
noga slikanog sloja. Na toplinskom vakuumskom stolu
slika je dublirana novim platnom, a zatim je napeta na
novi podokvir s klinovima. Mimetički retuš izveden je u
dvije faze: u pripremljenoj fazi gvaš bojama te u završnoj
fazi lazurnim bojama u smolnom mediju.

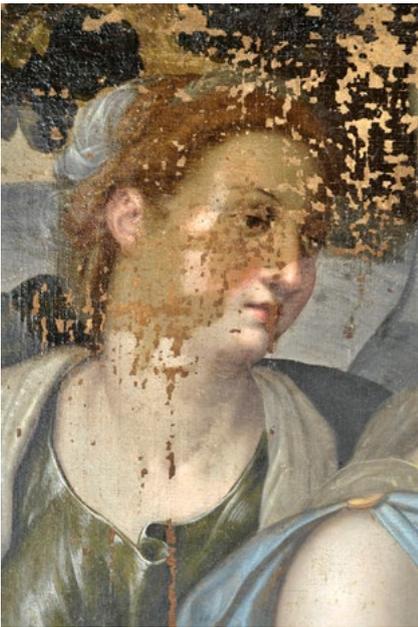
U sklopu programa provedeni su i konzervatorsko-
restauratorski radovi na ukrasnim okvirima slika koji su
obuhvatili podljepljivanja slojeva, otprašivanje i čišćenje
površinske nečistoće, konsolidiranje nosioca i površinskih
slojeva, rekonstrukciju nedostajućih dijelova, pozlatu i
retuš pozlate te lakiranje zaštitnim slojem laka.

v. br., s. r.

Slika 1. *Alegorija mudrosti*, detalj, stanje prije radova.

Slika 2. *Alegorija mudrosti*, detalj, stanje nakon radova.

Slika 3. *Alegorija mudrosti*, stanje nakon radova.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Zagreb

Muzej suvremene umjetnosti

1. Toledo, Ljubo Babić, 1920., kombinirana tehnika na papiru (akvarel, pastel, gvaš, ugljen), 49,5 x 58 cm
2. Kuće na periferiji, Fran Šimunović, 1938., sepija na papiru, 16,5 x 15,5 cm
3. Studija akta, talijanska škola, 1583., crvena kreda na papiru, 51,5 x 36 cm
4. Skica za Battente, venecijanska škola, crvena kreda i grafit na papiru, 16. st., 19,5 x 14,7 cm
5. Alegorijska scena, krug Giambattista Tiepola, 18. st., skica za stropni oslik, kombinirana tehnika na papiru (tuš, lavirani tuš, tinta), 50 x 45 cm
6. Portret mladića, lombardska škola, 16. st., kreda na papiru, 10,5 x 5,5 cm
7. Prosjak, Jacques Callot, početak 17. st., bakropis, 14,5 x 9 cm
8. Udvaranje, nepoznati autor, tuš i grafit na papiru, 30 x 21,5 cm
9. Učvršćivanje palisade, Simone Cantarini il Pesarese, 17. st., kombinirana tehnika na papiru (lavirani tuš, tuš i grafit), 20,2 x 29,7 cm
10. Ratnik, Salvator Rosa, početak 17. st., bakrorez, 20,2 x 15,6 cm
11. Ratnik, Salvator Rosa, početak 17. st., bakrorez, 23,4 x 17 cm

Voditeljica programa: Majda Begić Jarić

Suradnice: Marta Budicin, Natalija Vasić

BROJ DOSJEA: 8267 (1), 8268 (2), 8269 (3), 8270 (4), 8271 (5), 8272 (6), 8273 (7), 8274 (8), 8275 (9), 8276 (10), 8277 (11), Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Program u 2013. godini obuhvatio je jedanaest umjetnina na papiru, od kojih devet pripada zbirci *Benko Horvat*. Sve su umjetnine bile prekrivene tankim slojem prašine po licu i poleđini te pohranjene u kartonima koji su s vremenom požutjeli. Umjetnina *Kuća na periferiji*, *Prosjak*, *Udvaranje* i *Učvršćivanje palisade* bile su podlijepljene novim papirnim nosiocem. Na crtežu *Toledo* bile su rupice nastale djelovanjem insekata, dok su ostale umjetnine bile oštećene manjim poderotinama po rubnim dijelovima. Crtežima *Učvršćivanje palisade* i *Portret mladića* u manjoj je mjeri bio oštećen bojeni sloj te su se na njima i *Skici za Battente* nazirale manje crveno-smeđe mrlje (*foxing*).

Na umjetninama su provedeni cjeloviti konzervatorsko-restauratorski zahvati koji su počeli izradom dokumentacije zatečenog stanja i mjerenjem pH-vrijednosti papirnog

nosioca. Potom su površinske nečistoće suhim čišćenjem uklonjene s lica i poleđina umjetnine, samoljepive trake su kemijskim i mehaničkim putem uklonjene s poleđine, a kartoni kojima su umjetnine bile podlijepljene su uklonjeni. Lokalno uklanjanje mrlja izvedeno je odgovarajućim otapalom. Zatim je provedeno mokro čišćenje i neutralizacija te konsolidacija pregiba i poderotina japanskim papirom. Rekonstrukcija nedostajućih dijelova papirnog nosioca izvedena je što sličnijim japanskim papirom (po boji i gramaturi). Neke umjetnine podlijepljene su novim japanskim papirom te izravnate. Rekonstruirane zone su retuširane. Umjetnine su pohranjene u odgovarajuću opremu od beskiselnog kartona. Izrađena je pisana dokumentacija o radovima te su umjetnine vraćene vlasniku.

m. b. j.

Slika 1. *Učvršćivanje palisade*, stanje prije radova.

Slika 2. *Učvršćivanje palisade*, stanje nakon radova.

Zagreb

Strossmayerova galerija starih majstora

1. Sv. Kuzma, Antoniazza Romano, polovica 15. st., tempera, pozlata na lipovoj dasci, 93,5 x 3 8,6 cm
2. Iskušenje sv. Antuna pustinjaka, Niccolo di Pietro Gerini, 1390.-1400., tempera na dasci, 22 x 32 cm

Voditeljica programa: Nelka Bakliža

Suradnica: Irina Šadura

BROJ DOSJEA: 1414.1 (1), 8211 (2), Zagreb, Zmajevac 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika *Sv. Kuzma*, izvedena u tehnici tempere s pozlatom na dasci, rad je najvažnijeg majstora rimske slikarske škole druge polovice 15. stoljeća Antoniazza Romana. Na njegovo slikarstvo utjecali su fra Angelico i Benozo Gozzoli. Slika je kupljena 1865. u Rimu posredovanjem N. Voršaka kao rad B. Pinturicchija. U prvoj postavi Galerije Kršnjavi slika je zajedno sa slikom *Anđeli* (restaurirana 2012. godine u HRZ-u) predstavljena kao rad firentinske škole. Atribuciju djela A. Romanu postavljaju Berenson i Terey, a potvrđuju Schneider, Babić i Gamulin.

Slika *Iskušenje sv. Antuna pustinjaka* pripadala je nekađšnjoj oltarnoj cjelini. Svetac je prikazan u tamnosivoj redovničkoj halji i smeđem plaštu, u potrazi za samoćom u planinama nakon Sotoninih iskušenja. Izbjegava zlato na putu na kojem će otkriti napuštenu tvrđavu gdje će ostvariti pustinjaštvo. Niccolo di Pietro Gerini najviše

je radio u Firenci. Bio je sljedbenik Orcagne, a slikao je tradicionalne kompozicije s figurama u dramatskom, ali ukočenom pokretu.

Na slikama su provedeni istraživački radovi, demontaža iz ukrasnog okvira, uklanjanje površinskih naslaga nečistoće, fiksiranje trusnih slojeva podloge i boje, uklanjanje laka, preslika i diskoloriranog retuša, saniranje pukotine unutar nosioca, kitanje oštećenja, podlaganje oštećenja gvaš bojama, završni retuš restauratorskim smolnim bojama i završno lakiranje. Na ukrasnim okvirima provedeni su radovi podljepljivanja krednog nosioca, čišćenja površinske nečistoće, uklanjanje diskoloriranog retuša pozlate, izrada manje rekonstrukcije profilacije, kitanje oštećenja i retuš pozlate.

n. b.

Slika 1. *Sv. Kuzma*, stanje prije radova.

Slika 2. *Sv. Kuzma*, stanje nakon radova.

Slika 3. *Iskušenje sv. Antuna pustinjaka*, stanje prije radova.

Slika 4. *Iskušenje sv. Antuna pustinjaka*, stanje nakon radova.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Slika 4

Zagreb

Židovska općina, Tekstilna zbirka

1. Bijeli parohet, nepoznati autor, 1904., Koprivnica, svileni damast, pamučno platno, baršun, vez pozlaćenim nitima, titrankama i bujonom, tkalačka, krojačka i vezilačka tehnika, 123 x 227 cm
2. Meil (inv. br. 3), nepoznati autor i datacija, svileni saten, pamučno platno, baršun, vez pozlaćenim nitima, titrankama i bujonom, vez svilenim nitima, tkalačka, krojačka i vezilačka tehnika, 46 x 77 cm
3. Meil (inv. br. 441/44-77), nepoznati autor, 1934., pamučno-svileni baršun, svilena tkanina, pamučni batist, vez pozlaćenim i svilenim nitima, kamenje od obojenog stakla, tkalačka, krojačka i vezilačka tehnika, 47,5 x 85,5 cm

Voditeljica programa: Sandra Lucić Vujičić

Suradnice: Blanka Đidara, Vlasta Bošnjak, Katija Hrepić

BROJ DOSJEA: 6031 (1), 8294 (2), 8295 (3), Zagreb, Ilica 44
PROGRAM PREMA UGOVORU SA ŽIDOVSKOM OPĆINOM ZAGREB

Parohet je najveći i najraskošniji dekorativni predmet u sinagogi. To je zavjesa od skupocjene, bogato izvezene tkanine na Aron hakodešu. Simbolizira zavjesu pustinjačkog svetišta i veo ispred svetinje nad svetinjama Jeruzalemskog hrama. Osnovna tkanina bijelog paroheta svileni je damast boje bjelokosti s motivima kitica s perunikama u tkanju. Pri vrhu paroheta aplicirana je velika Kruna Tore od plavoga baršuna, ukrašena imitacijom dragog kame-nja i viticama od pozlaćenih niti. Parohet je obrubljen raskošno vezenom girlandom od vitica, cvijeća i listova. Po sredini, unutar vijenca od cvijeća i lišća, vezeni je tekst na hebrejskom: „U čast Boga i za ljepotu naše Božje kuće, darovali su gospodin Moše Jehuda – zvani Makso i supruga gospođa Ester zvana Sidonia Heinrich povodom Nove godine 5664“. Ispod hebrejskog teksta izvezen je na tekst na hrvatskom: „Posvetili Makso i Sidonia Heinrich“.

Meil je navlaka za svitak Tore od skupocjene tkanine, različitog kroja i s dva proreza u gornjem dijelu kroz koje se uvlače vrhovi držaka oko kojih je omotan svitak Tore. Meil (inv. br. 3) je napravljen od satenske svilene tkanine boje slonovače. Na vrhu je aplicirana Kruna Tore od crvenog baršuna, ukrašena zlatovezom i vezom pamučnim nitima preko kartona. Zlatovezom je vezen tekst na jidišu: „Keter Tora. U čast Tore: Dar od Fesela Štajnera.“ Na Kruni Tore zamjećuju se tri različite tkanine: tamno-crveni baršun, žuta svilena i bež svilena tkanina. Kruna je dodatno ukrašena vezom svilenim nitima, pozlaćenim

titrankama i bujonom. Podstava meila izrađena je od bež pamučnog platna, a spojena je na glavnu tkaninu strojnim šavom. Meil (inv. br. 441/44-77) napravljen je od svileno-pamučnog baršuna boje bjelokosti. Pri vrhu meila nalazi se Kruna Tore na kojoj su pozlaćenim nitima vezeni različiti elementi tehnikom zlatoveza preko kartona: Kruna Tore i ispod nje natpis na hebrejskom jeziku. Po površini meila nalazi se mnogo zvjezdica od pozlaćenih niti vezenih istom tehnikom. Kruna Tore načinjena je od svilene tkanine, a vidljivi su i drugi ukrasi: okruglo kame-nje od obojenog stakla i vez crvenim koncem. Podstava meila izrađena je od krem pamučnog batista. Spoj glavne i podstavne tkanine izveden je strojem.

Sva tri predmeta bila su u prilično lošem stanju očuvanosti koje su uzrokovali upotreba i nepravilan način čuvanja ili izlaganja. Glavna tkanina bijelog paroheta bila je kompaktna samo u desetini svoje površine, oko veze-nih motiva. Još 15% površine bilo je prekriveno glavnom tkaninom prepunom otvora i pukotina. Velika mrlja ne-poznatog porijekla nalazila se ispod vijenca prema lijevom donjem kutu. Postojalo je i nekoliko oštećenja zlatoveza u obliku odvojenih niti od podloge, puknuća kartona iz podloge za vez ili nedostatka pozlaćenih titranki. Koža traka za vješanje bila je isušena, onečišćena i deformirana. Podstavna tkanina i rubne trake od metalnih niti potpuno su nedostajale. Meil (inv. br. 3) bio je prekriven finom prašinom, a sa stražnje strane je imao nekoliko

manjih mrlja nepoznatog porijekla. Na prednjoj strani meila, ispod natpisa na hebrejskom jeziku, nalazila se veća mrlja nastala djelovanjem vlage. Po cijeloj površini osnovne satenske tkanine bili su nabori. Na pojedinim dijelovima satenske tkanine uočavala su se mehanička oštećenja (puknuća, izvučene i prekinute niti osnove). Na stražnjem je dijelu tkanine na jednom od oštećenja bila vidljiva prijašnja intervencija izvedena pamučnim koncem. Vezeni elementi bili su u prilično dobrom stanju te su oštećenja bila vidljiva samo na manjem dijelu veza (nedostatak lamele koja ovija srž niti). Meil (inv. br. 441/44-77) bio je prekriven prašinom, po sredini gornjeg ruba glavne tkanine sprijeda i straga nalazile su se tamne mrlje, a na podstavnoj tkanini i na glavnoj tkanini stražnje strane nekoliko mrlja nepoznatog porijekla. Baršun je bio u relativno dobrom stanju, no na pojedinim dijelovima ogoljen. Vez je bio djelomično oštećen: pojedini dijelovi bili su odvojeni od podloge. Prednja i stražnja strana meila prilično su nespretno bile spojene strojno u nekoj prijašnjoj intervenciji te su se zbog spajanja stvorili nabori koji izvorno nisu postojali. Oštećenja na vezenom dijelu bila su vidljiva na manjim dijelovima veza, u obliku nedostatka lamele koja ovija srž niti za vez.

Tijekom 2013. godine izvedeni su sljedeći radovi: završetak konzervatorsko-restauratorskih radova na bijelom parohetu i cjeloviti konzervatorsko-restauratorski zahvati na dva meila. Na bijelom parohetu provedena je analiza tkanja i veza. Nečistoće su uklonjene usisavanjem preko zaštitne mrežice. Glavna svilena tkanina vlažena je maglicom vodene pare, izravnata i sušena pod opterećenjem staklenih utega. Oštećenja glavne tkanine zatvarana su umetanjem iskrojenih dijelova nove odgovarajuće tkanine na mjesta otvora i šivanjem tankim svilenim koncem. Vez je konzerviran šivanjem svilenim koncem. Za završ-

nu zaštitu glavne svilene tkanine preostale u tragovima, parohet je prekriven transparentnim tilom. U dogovoru s vlasnikom, s paroheta je uklonjena kožna traka za vješanje. Od nove tkanine sašiven je „tunel“ kroz koji će se moći provući šipka za izlaganje predmeta. Uz rubove paroheta prišivene su i nove trake od pozlaćenih niti. Od nove odgovarajuće tkanine iskrojena je i sašivena podstava te aplicirana na parohet. Na meilu inv. br. 3 izvedena je analiza tkanina, veza i konstrukcije. Podstava je odvojena od glavne tkanine, pa su ti konstruktivni dijelovi tretirani zasebno. Nečistoće su uklanjane mokrim postupkom u kupelji od deterdženta i destilirane vode. Tkanine su izravnate, opterećene staklenim utezima i osušene na sobnoj temperaturi. Oštećenja tkanina konzervirana su podlaganjem sličnim tkaninama i šivanjem tankim svilenim koncem. Dijelovi meila spojeni su u cjelinu. Na meilu inv. br. 441/44-77 izvedena je analiza tkanina, veza i konstrukcije. Podstava je odvojena od glavne tkanine pa su joj nečistoće uklanjane mokrim postupkom u kupelji od deterdženta i destilirane vode. Tkanina je izravnata pod opterećenjem staklenih utega i sušena na sobnoj temperaturi. Tkanina baršuna je čišćena samo suhim postupkom, usisavanjem preko zaštitne mrežice. Oštećenja tkanina konzervirana su podlaganjem sličnim tkaninama i šivanjem tankim svilenim koncem. Kraće niti veza odvojene od kartonske podloge zalijepljene su korištenjem 4%-tnog ljepila *Tylose*, a dulje su prišivene za podlogu svilenim koncem. Podstavna tkanina je prišivena na meil. Radovi na svim predmetima praćeni su dokumentiranjem stanja prije, tijekom i nakon radova. Svi prošivi izvedeni su ručno. Bijeli parohet nakon izvedenih radova krasi zid molitvenog prostora u Židovskoj općini, a meilovi su pohranjeni u kutije od beskiselinske ljepenke.

s. l. v.

Slika 1. Bijeli parohet, stanje prije radova.

Slika 2. Bijeli parohet, stanje nakon radova.

Slika 3. Meil inv. br. 3, stanje prije radova.

Slika 4. Meil inv. br. 3, stanje nakon radova.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Slika 4

Zrin

Stari grad Zrin

Kasni srednji vijek / novi vijek

Voditeljica programa: Tajana Pleše

Suradnici: Petar Sekulić, Vektra d.o.o., Komunalac - Dvor d.o.o.

BROJ DOSJEA: 2237/1, Zagreb, Kožarska 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Stari grad Zrin nalazi na brijegu povrh istoimenog sela u općini Dvor. Pretpostavlja se da je stari grad Zrin podignut već u 13. stoljeću. Od 1347. godine Zrin je u posjedu knezova Šubića, koji se od tada nazivaju Zrinski. Zrin su osmanlijske postrojbe osvojile 1577. godine, a u njihovu je posjedu i ostao sve do kraja 17. stoljeća. U cijelosti je grad napušten tek početkom 19. stoljeća. Posljednja velika devastacija Zrina dogodila se 1943. godine kad je stari grad bio rušen topovskim granatama.

Zrinski stari grad sagrađen je na ovalnom platou (oko 145 x 40 m), pri čemu je njegovo oblikovanje bilo podređeno morfologiji terena. Unatoč iznimnoj važnosti, stari grad Zrin nikad nije u cijelosti istražen. Prvi (poznati) radovi na njegovoj obnovi provedeni su 1925. godine. Djelomične snimke postojećeg stanja izrađene su 2001., 2008. i 2010., djelomična arheološka istraživanja prove-

dena su 2004., a parcijalni građevinski radovi na sanaciji 2007., 2008. i 2009. godine.

Tijekom 2012. godine provedeno je cjelovito čišćenje unutarnjeg prostora starog grada Zrina od vegetacije te građevinskog i otpadnog materijala, izrađena je cjelovita nacrtana dokumentacija unutarnjeg prostora staroga grada s pripadajućim tehničkim opisom, potvrđena je debljina kulturnog sloja unutar dviju kontrolnih sonde te su katalogizirane prije pronađene arhitektonske profilacije. Tijekom 2013. godine uklonjena je vegetacija uz zapadno i sjeverno vanjsko pročelje starog grada (Komunalac-Dvor d.o.o.). Navedena pročelja snimljena su metodom 3D laserskog skeniranja, prema čemu je izrađena arhitektonska nacrtana dokumentacija (Vektra d.o.o.) s pripadajućim tehničkim opisom. Ovogodišnje je radove odobrio Državni ured za upravljanje državnom imovinom.

t. p.

Slika 1. Pogled na stari grad Zrin sa zapada.

Zvonimirovo

Veliko polje

Keramički, željezni, brončani, kameni i stakleni arheološki nalazi

Prapovijest

Voditelj programa: Mihael Golubić

Suradnici: Petra Dinjaški, Asta Dvornik, Ivan Gagro, Marko Nemeth, Maša Vuković Biruš

BROJ DOSJEA: 739/1, Zagreb, Kamenita 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Tijekom 2013. godine provedeni su konzervatorski i restauratorski radovi na nalazima keltske keramike, kamena, bronce, željeza i stakla s nalazišta Zvonimirovo - Veliko polje. Ukupno su obrađena 94 predmeta, od kojih je 73 dovršeno, a na 21 su obavljene razne faze radova. Keramika je čišćena mehanički i kemijski, a ulomci lijepljeni ljepilom *Mecosan*. Nedostajući dijelovi su restaurirani gipsom i tonirani akrilnim bojama. Za strukturalnu konsolidaciju i površinsku zaštitu (prema potrebi) upotrijebljen je konsolidant *Mowilith*. Provedeno je uklanjanje soli iz željeznih predmeta u sulfitnoj kupki. Željezni su predmeti čišćeni pjeskarenjem i mikromotorom, a zatim konzer-

virani taninom i *Parawaxom*, dok je za konsolidaciju i rekonstruiranje korištena epoksidna smola s grafitnim punilom. Stakleni predmeti čišćeni su mehanički i kemijski, a površina je zaštićena lakom *Paraloid B72*. Brončani predmeti čišćeni su mehanički skalpelom, mikromotorom i ultrazvučnom iglom, tretirani blokatorom korozije *benzotriazolom*, a površina je zaštićena lakom *Paraloid B72* i voskom *Cosmoloid H80*. Predmeti od silikatnog kamena očišćeni su kemijskom metodom. Svi radovi popraćeni su pisanom i fotografskom dokumentacijom.

m. go.

Slika 1. Keltski kantharos, stanje nakon radova.

Slika 2. Oružje iz groba 63, stanje nakon radova.

Žumberak

Crkva sv. Nikole biskupa

Kožnati i tekstilni fragmenti iz dva ljesa kripte u svetištu crkve

Nepoznati autori, različite tehnike

Voditeljica programa: Andreja Dragojević

Suradnici: Gordana Car, Sandra Juranić, Marta Budicin, Natalija Vasić, Jurica Škudar, Ljubo Gamulin, Jovan Kliska, Margareta Klofutar, Domagoj Mudronja

BROJ DOSJEA: 7819 (1), 7868 (2), Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Kožnati i tekstilni fragmenti sadržaj su dvaju drvenih ljesova (muškarca i djevojčice) pronađenih u kriпти svetišta crkve sv. Nikole biskupa u Žumberku.

Kožnati dijelovi cipela zatečeni su u izrazito deformiranom i krutom stanju, a na donjem dijelu potplata bio je vidljiv deo sloj skrućene zemlje. Svi su fragmenti na rubovima imali veće i manje rupice u jednakom razmaku, koje su vjerojatno tragovi konca kojim su cipele šivane. Neki su dijelovi spojeni od više slojeva pa se pretpostavlja da je riječ o ojačanim potplatima. Donji dio potplata je u najlošijem stanju, s izrazitim poderotinama i nedostajućim dijelovima.

Svi tekstilni nalazi zatečeni u kriпти (u ljesu djevojčice – svilena marama kao povoj preko glave i svilena traka svezana u mašnu oko zapešća ruku; u ljesu muškarca – svileni prsluk, mala tkanina 1, mala tkanina 2, mala tkanina s broncom, tkanina s križa i tkanina s jastuka) bili su u izrazito lošem stanju te u većem ili manjem stupnju fragmentiranosti, vrlo kruti i izrazito osjetljivi na manipulaciju, nefleksibilni, degradirane strukture vlakana, visokog stupnja diskolorizacije u raznim nijansama smeđe boje. Površinski su bili prekriveni i fiksirani slojem prljavštine, kalcificiranim bijelim slojem, ostacima čahura, tragovima korozije i tjelesnih ostataka.

Slika 1. Prsluk, stanje prije radova.

Slika 2. Prsluk, stanje nakon radova.

Slika 3. Nalazi cipela, stanje prije radova.

Slika 4. Par cipela, stanje nakon radova.

Radovi na predmetima započeti su 2011. godine kad je izrađena dokumentacija zatečenoga stanja, provedena su istraživanja (analize materijala i veziva, mikrobiološka analiza), povijesno-umjetnička obrada te uklanjanje grubih nečistoća. Tijekom 2012. godine program je nastavljen dodatnim analizama kako bi se odredila bojila i osnovni konstruktivni i dekorativni elementi svih tekstilnih predmeta, kao i zatečenih konaca za prsluk te mikroskopska istraživanja površine kože u svrhu identifikacije vrste. U suradnji s Veterinarskim fakultetom provedena je komparativna analiza ojačanja (fišbajna) prsluka s potvrdom materijala - kitova usmina. Konzervatorsko-restauratorski radovi na tekstilnim predmetima obuhvatili su ispiranje, relaksiranje, tehnološku obradu tkanina, iscrtavanje cvjetnog motiva tkanine prsluka, zatvaranje i stabiliziranje oštećenja na prsluku. Na fragmentima lijeve cipele provedeno je suho i mokro čišćenje, omekšavanje fragmenata, ravnjanje, dokumentiranje dijelova, izrada prezentacijskog kalupa i istraživanja oblika obiju cipela.

U 2013. godini nakon proučavanja kožnatih fragmenata i tehnologije izrade cipela, posao rekonstrukcije povjeren je postolaru koji se bavi izradom rekonstrukcije tradicijske obuće.

Za prsluk je izrađen prototip prezentacijske lutke.

a. d.

Slika 1

Slika 2

Slika 3

Slika 4

Žumberak

Crkva sv. Nikole biskupa

Novi vijek

Voditeljica programa: Ana Azinović Bebek

Suradnici: Andrej Janeš, Petar Sekulić, Marko Nemeth, Anja Bendeković

BROJ DOSJEA: 1596/1, Zagreb, Kožarska 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Arheološka istraživanja traju s prekidima od 2006. godine, a dio su konzervatorsko- restauratorskih radova na obnovi crkve. Svrha ovogodišnjih istraživanja, koja su trajala od 19. do 30. kolovoza 2013., bilo je definiranje rasprostiranja groblja i grobljanskog zida.

Definirane su 32 stratigrafske jedinice; od toga su dio arheološki slojevi, dio grobovi (njih 15), a dio zidane strukture. Izdvojeni su posebni nalazi (njih 47), nešto keramičkih, kovinskih i staklenih ulomaka koji se obra-

đuju na Odjelu za restauriranje arheoloških kopnenih nalaza Hrvatskog restauratorskog zavoda. Na kosturima iz grobova provedena je osteološka analiza na Odsjeku za arheologiju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Kosturnica je potpuno uređena. Sve su kosti sortirane (odvojene su lubanje, duge kosti i male kosti od već analiziranog osteološkog materijala) i uredno posložene u kosturnici. Izbrojeno je oko tristo cjelovitih lubanja.

a. a. b.

Slika 1. Uređena kosturnica.

Slika 2. Plan svih do sada istraženih grobova.

